john galsworthy

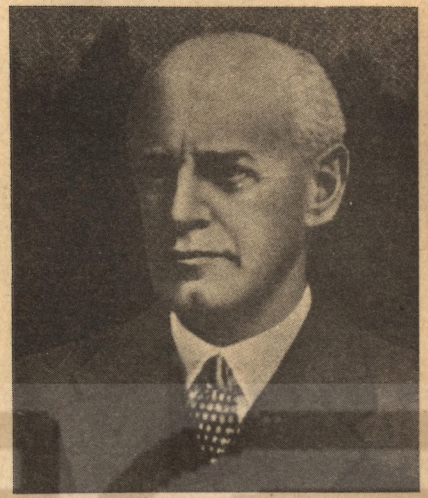

Lei 8

editura minerva

«Debutînd, ca atîţia alţi scriitori ai generaţiei sale, sub semnul influenţei naturaliste, John Galsworthy a evoluat spre o modalitate literară în care detaliile desprinse din realitatea socială sau din propria biografie vor da contur unuia dintre episoadele cele mai semnificative ale istoriei Angliei moderne: crepusculul burgheziei victoriene. *Forsyte Saga* e ciclul romanesc în care povestea unei familii ia dimensiunile unei cronici istorice, scrise cu o luciditate ce-i ingăduie autorului să vadă că în lumea definită de agresivul instinct al agonisirii de bunuri, nu pot fi create nici Adevărul, nici Frumuseţea; cu vorbele care încheie prefaţa lui Galsworthy însuşi la întregul ciclu, cartea expune sub sticlă mumia unei clase lipsite de eroism — marea burghezie.»

DAN GRIGORESCU

1227

john galsworthy

john galsworthy

proprietarul forsyte saga ★

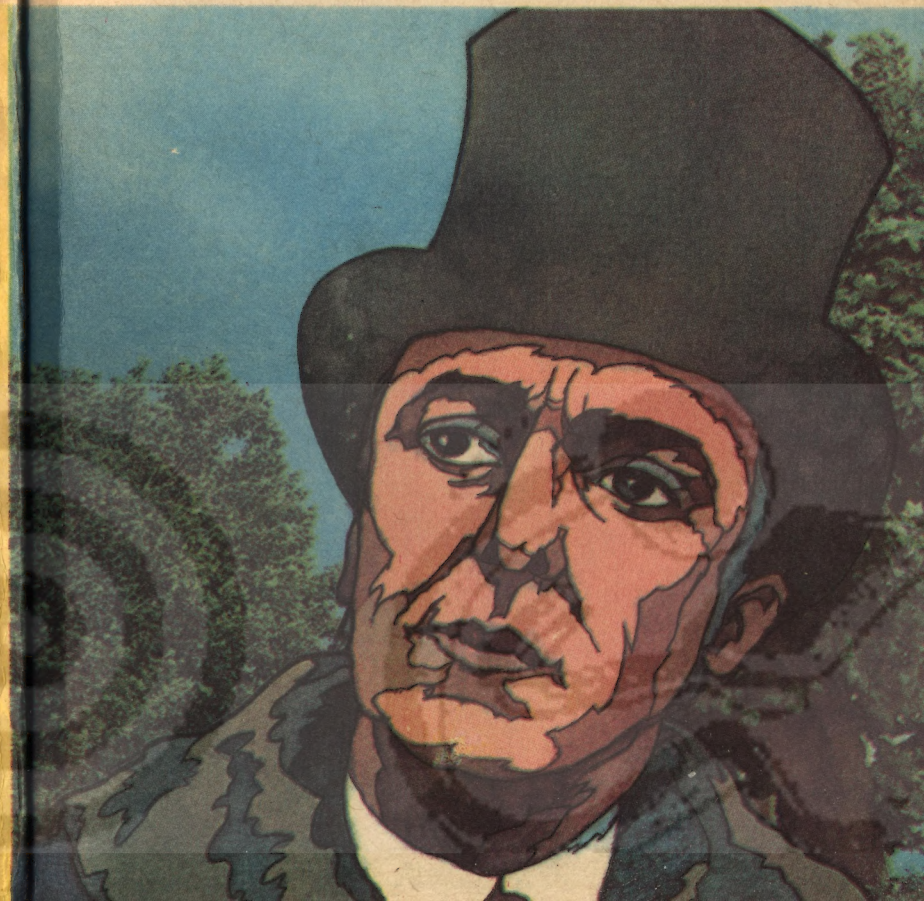

Ilustrația copertei *Val Munteanu*

C. Petrescu

john galsworthy

proprietarul

forsyte saga ★

TRADUCERE DE HENRIETTE YVONNE STAHL

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE DAN GRIGORESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1985

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

PREFAȚĂ

Poate că nu e întru totul exagerată afirmația unui istoric literar care, în urmă cu cîteva decenii, susținea că „romanul modern e o creație a conștiinței engleze, încrezătoare în capacitatea prozei narative de a proiecta o lume ce nu se suprapune perfect modelului real, ci îl face mai autentic, mai sesizant și mai grăitor"[1]. E adevărat că, de-a lungul secolului al XVIII-lea, generația lui Swift și a lui Defoe, urmată apoi de aceea a lui Richardson, Smollett și Fielding și, în sfîrșit, de Sterne și Goldsmith, au deschis narațiunii literare un drum, pînă atunci necunoscut decît foarte vag, spre realitățile individului, spre descoperirea mișcărilor lăuntrice ale gîndirii și ale sensibilității. Și, dacă nu se poate contesta că romanele secolului al XX-lea au recurs mai degrabă la exemplele puse la îndemînă de operele veacului precedent — *Roșu și negru*, *Doamna Bovary*, *Crimă și pedeapsă*, *Anna Karenina*, *Părinți și copii*, *Moby Dick* —, e tot atît de limpede că s-a păstrat, în tot acest interval, o structură epică de formă tradițională, descinzînd din cîntecul rapsozilor Antichității și ai Evului Mediu, în care importantă era acțiunea timpului asupra unui erou sau a unui grup de eroi.

Pentru literatura engleză a epocii edwardiene — nume sub care se înțelege începutul secolului nostru —, tradiția acestei construcții cronologice, a „cronicii", se întemeia prea puțin pe modelele din epoca lui Fielding și a lui Goldsmith: ea rămînea credincioasă unor modele

[1] Margaret Schlauch, *Antecedents of the English Novel 1400—1600* (*Antecedentele romanului englez*, 1400—1600), Oxford, 1963, p. 213.

produse de scriitorii victorieni — așa-numita „cronică a unei familii", de felul celor cuprinse de Anthony Trollope în *cronica* sa *de la Barset* (despre unul dintre volumele acestui ciclu, o cititoare atît de exigentă cum era Virginia Woolf a spus că e „un roman perfect"). Unitatea unei asemenea construcții narative e dată, în primul rînd, de personajele care poartă acțiunea de la un roman al ciclului la altul, acreditînd astfel imaginea unei continuități a vieții într-o lume socială stabilă, ferită de marile drame. Existența individului e legată numai prin incidentele acțiunii de existențele celorlalți membri ai grupului: conflictele, dramele, destinele se desenează precis în cadrul definit de fiecare roman în parte.

O narațiune care urmărește viața unei familii de-a lungul cîtorva generații nu poate crea, firește, un personaj central de statura unui Julien Sorel, a Emmei Bovary sau a lui Raskolnikov: timpul însuși devine personaj al povestirii și, o dată cu el, toate schimbările produse în planul social și moral al unei epoci. Cititorul nu mai e fascinat de individ și de soarta lui, ci de înțelesul aventurii umane care se numește viață. „Romanul de familie" e, într-un sens, rezultatul evoluției „romanului domestic" al perioadei victoriene; cu o diferență esențială, totuși: dramele trăite de personaje sînt puse în relație cu familia privită ca un grup în care se manifestă ciocniri, opoziții violente între reprezentanții diverselor generații și rezumă, astfel, conflictele întregii societăți. Semnificativ, o parte însemnată a acestor romane au apărut în momente dramatice ale istoriei acestui secol, mai ales după teribila încercare la care omenirea a fost supusă în primul război mondial: *Familia Thibault* al lui Martin du Gard, *Anii* Virginiei Woolf, *Cronica familiei Pasquier* al lui Duhamel, *Jalna* de Mazo de la Roche, *Cartea sufletelor mărunte* a olandezului Louis Couperus; și, într-o măsură, și ciclul *Yoknapatawpha* al lui Faulkner care se sprijină tot pe istoria cîtorva familii — Compson, Sutpen, McCaslin... — ale căror drame dau un conținut mai concret timpului istoric însuși.

Imaginea familiei ce funcționează ca un organism uman și nu îngăduie nici un fel de amputări fusese lansată de Johann Buddenbrook, eroul lui Thomas Mann: ca un veritabil patriarh al clanului, autoritar, inflexibil, îi scrie fiicei sale care voia să se mărite cu cineva aflat pe o treaptă inferioară a strictei ierarhii sociale: „Copila mea, noi nu sîntem

entităţi libere, separate şi independente, ci asemenea verigilor unui lanţ". Bătrînul avea dreptate: de îndată ce un membru al familiei se răzvrătea împotriva despotismului şi a prejudecăţilor acestui neam de negustori, întregul organism se destrăma.

Titlul ciclului lui Galsworthy nu e o simplă metaforă: istoria familiei Forsyte se desfăşoară într-o ordine cronologică liniară, asemenea vechilor *saga* islandeze. Scriitorul se întoarce astfel la un model tradiţional al romanului secolului al XIX-lea în care personajele se succed ca într-o cronică unde nu sînt permise nici întoarceri în timp, nici suprapuneri. Justificarea folosirii acestui termen ce desemna ample epopei întemeiate pe evenimente reale e conţinută în *Prefaţa* lui Galsworthy la întregul ciclu: „Trecînd peste straturile uriaşe şi setea de sînge a vremurilor străvechi, aşa au străbătut ele pînă la noi în basme şi legende, oamenii din vechile *saga* erau, fără îndoială, asemeni celor din neamul Forsyte. Aveau acelaşi instinct de proprietate şi erau tot atît de dezarmaţi în faţa tulburărilor pe care le produc Frumuseţea şi Pasiunea ca şi Swithin, Soames sau chiar ca tînărul Jolyon."

Portretele celor din neamul Forsyte pot fi inspirate, evident, de modelele puse la îndemînă de orice familie engleză a unei îndelungi epoci în care îmbogăţirea şi păstrarea intactă a principiilor morale conservatoare erau principalele virtuţi burgheze. O spune însuşi Galsworthy: „Atît de mulţi au scris şi au pretins că familiile lor au fost modelul după care am descris neamul Forsyte, încît se poate crede că aceasta e o specie-tip". Şi este: familia scriitorului s-ar fi putut recunoaşte şi ea în imaginea acestui microcosmos social în care se concentrează tendinţele cele mai diverse ale unei epoci complexe. Ceea ce, la prima vedere, pare soliditate, consecvenţă a principiilor e doar o primejdioasă anchiloză: majoritatea celor care se răzvrătesc sînt, încetul cu încetul, supuşi de tiranicul simţ de proprietate al clanului, pentru care şi cei intraţi prin căsătorie în familie Forsyte reprezintă o achiziţie materială şi sînt trataţi în consecinţă.

Galsworthy e privit de mulţi istorici literari ca „unul dintre cei mai autentici englezi dintre scriitorii acestui secol"[1]. Afirmaţie îndrep-

[1] J. Fisher, *The World of the Forsytes (Lumea familiei Forsyte)*, Londra, 1976, p. 39.

tăţită deopotrivă prin descendenţa lui din ţărănimea liberă din sudul Angliei (tatăl lui se mîndrea că „în sîngele strămoşilor nu curgea nici o picătură de sînge scoţian, velş sau irlandez"[1]) şi prin natura subiectelor sale, centrate fără excepţie în jurul unor momente ale vieţii engleze, cu toate moravurile, ideile morale şi prejudecăţile care i-au dat contur şi sens. Din acest punct de vedere, neamul Forsyte e alegerea unei întregi lumi specifice de la sfîrşitul secolului trecut; mai mult decît atîta, el concentrează, ca un adevărat repertoriu, categoriile de personaje ce populează întreaga operă a lui Galsworthy, în ansamblul ei. Un univers în care problemele cruciale sînt cele ale investiţiilor profitabile, indiferent dacă acestea sînt acţiuni de bursă, noi întreprinderi, funcţii bine plătite, proprietăţi imobiliare, obiecte de artă (cu cotă sigură, pentru că nici un veritabil Forsyte nu riscă să colecţioneze opere fără valoare recunoscută la bursa licitaţiilor). Vieţile oamenilor intră tot în această categorie largă de bunuri materiale şi proprietatea asupra lor se păstrează cu aceeaşi autoritate neabătută. Nenumăraţi notari publici specializaţi în redactarea actelor de proprietate şi testamentelor, avocaţi, magistraţi veghează asupra averii neamului Forsyte, averea care dă putere şi confirmă statutul social.

Din categoria căreia îi aparţine familiei Forsyte nu face parte nici un creator: parazitismului ei, Galsworthy îi opune cîteva personaje mai puţin mulţumite de sine, descurajate de orizontul îngust al celorlalţi; nici ele, însă, atît de puternice încît să pună în primejdie mecanismul declanşat de copleşitorul simţ de proprietate, aşa că, pe rînd, ele sînt renegate şi eliminate. Privind cu luare-aminte sistemul de valori pe care îl recunoaşte familia Forsyte, romancierul e preocupat mai ales de reflexele unei întregi mentalităţi culturale ce se desluşesc în principiile acceptate de membrii clanului: e limpede, identificarea artei cu o marfă, diletantismul, lipsa de înţelegere a artei adevărate nu-i caracterizează numai pe eroii cărţii, ci reprezintă o reacţie a întregii burghezii victoriene.

În vremea în care tînărul Galsworthy începe să scrie, numele cel mai statornic asociat de cititorii englezi cu atacurile împotriva respectabilelor instituţii sociale şi a ipocriziei era cel al lui Ibsen. Nu încape

[1] *Idem*, p. 41.

îndoială că eroina ultimei piese a dramaturgului norvegian, *Cînd noi, morții ne vom scula* (a cărei traducere fusese publicată în 1900), a fost modelul pentru enigmatica Irene, întorcîndu-se, parcă, după ani, din lumea celor morți, să se răzbune pe îndelungata-i urgisire. Mai tîrziu, Galsworthy va declara că scrierile lui au fost întotdeauna diferite de cele ale lui Ibsen sau Shaw, împreună cu care istoricii literari l-au grupat, nu o dată, în aceeași direcție a dramaturgiei (și, în general, a literaturii) europene și va nega orice influență pe care vreunul dintre ei ar fi avut-o asupra lui[1].

Adevărul e că, prin multe trăsături, dramele sale indică mai curînd adeziunea la o recentă tradiție engleză: în cea de-a doua jumătate a secolului trecut, de pildă, Thomas William Robertson scrisese mai multe drame al căror titlu consta dintr-un singur cuvînt: *Castă*, *Școală*, *Acasă*, adică așa cum vor fi intitulate și dramele lui Galsworthy — *Justiție*, *Strădanie*, *Ferestre*... Tînărul dramaturg se întorcea spre exemplul unui fel de realism indulgent, în contrast cu formula melodramatică, atît de prețuită spre amurgul epocii victoriene (un detaliu sugestiv: eroii din *Fiul cel mare*, piesa lui din 1912, pregătesc un spectacol cu *Castă* a lui Robertson). El își însușise modelul stilistic al lui Robertson și al lui Arthur Wing Pinero — a cărui tragedie, *Cea de-a doua doamnă Tanquerray*, jucată cu un imens succes în 1893, marchează, în opiniile multor comentatori, începuturile adevăratei dramaturgii moderne engleze; împreună cu cei doi predecesori ai săi, Galsworthy va fi inclus în direcția naturalistă, termen care nu are în Anglia sensul atribuit de istoria literară de pe continent. Criticii englezi nu au înțeles niciodată prin naturalism altceva decît fidelitate excesivă față de modelul natural (inclusiv față de cel uman), deci o formulă extremă a realismului care nu implica nici scientismul viziunii, nici atenția specială acordată legilor eredității, nici recunoașterea determinărilor mediului social, ca în naturalismul european.

---

[1] Vezi S.B. Shukla, *Social and Moral Issues in the Plays of Galsworthy (Probleme sociale și morale în piesele lui Galsworthy)*, Salzburg, 1979, pp. 37—40.

Aceasta e înţelesul „naturalismului" lui Galsworthy despre care încă vorbesc comentatorii anglo-saxoni[1]. În prefaţa ediţiei din 1929 a pieselor, el făcea o semnificativă declaraţie de credinţă: „Nu ştiu dacă faptul că societatea reprezintă pentru omul modern ceea ce zeii şi alte forţe elementare reprezentau pentru vechii greci e o descoperire de-a mea"[2]. Evident, nu era o descoperire a lui: în 1929, cuvintele sale erau de-a dreptul un loc comun; nu numai opera lui Zola şi a altor scriitori europeni (Ibsen şi Strindberg erau bine cunoscuţi în Anglia încă de la sfîrşitul secolului trecut), ci şi aceea a lui Thomas Hardy şi, într-o măsură, a lui George Moore ilustraseră comandamentele doctrinei naturaliste. Dar important e că el îşi însuşise o idee care dădea creaţiei literare o orientare fermă, că naturalismul nu însemna pentru el un scop, ci o modalitate de a implica în construcţia narativă sau dramatică realităţile lumii sociale; în afară de asta, Galsworthy dovedea că nu accepta ca opera lui să fie pusă sub semnul unei influenţe anume ci că, mai degrabă, sugera integrarea ei într-o mişcare a ideilor generale.

Nu a negat niciodată că propria experienţă, amănuntele vieţii lui publice şi de familie au avut o importanţă esenţială în elaborarea romanelor şi a dramelor lui: „Am învăţat de la viaţă mai mult decît de la oricare autor de odinioară sau de astăzi"[3]. Compararea biografiilor, foarte numeroase într-o anume perioadă (în anii din urmă, mult mai sporadice, de altminteri ca şi studiile monografice consacrate lui), cu evenimentele din viaţa personajelor sale conduc la concluzia că, într-adevăr, portretele create de el au avut drept model oameni pe care i-a cunoscut cîndva, în anumite momente ale vieţii. Cînd l-a introdus, de exemplu, pe bătrînul Jolyon în cronica familiei Forsyte, echilibrul dintre afecţiune şi ironie s-a stricat, pentru că scriitorul îşi iubise, totuşi, tatăl — în pofida puţinelor dovezi de supunere pe care i le dăduse — şi personaju-

[1] Vezi, de exemplu, H. Alexander, *„Galsworthy as Dramatist" (Galsworthy ca dramaturg)*, *in Queen's Quarterly*, XL (1933), pp. 731—749; G. Sarrigeour, *„Naturalist Drama and Galsworthy"*, în *Modern Drama*, VIII (1964), pp. 387—425; D.H. Holloway, *John Galsworthy*, Londra, 1968, în special cap. XI.

[2] *The Plays of John Galsworthy (Piesele lui John Galsworthy)*, Londra, 1929; citat după C. Dupré, *John Galsworthy*, New York-Londra, 1976, p. 73.

[3] Cf. D. Holloway, *op. cit.*, p. 114.

romanului său nu putea fi doar un desen după natură, ci o nostalgică amintire despre John Galsworthy-senior.

Experiența lui din tinerețe, dragostea pentru aceea care, în cele din urmă, avea să-i devină soție vor avea o asemenea însemnătate pentru cariera lui de scriitor încît vor crea două pericole, la fel de grave pentru opera sa: pe de o parte, acela de a-i ispiti pe comentatori să o identifice în detaliu cu autobiografia, pe de altă parte, de a-i face să subaprecieze deosebirile de tratare și de semnificații introduse de el în variațiile pe aceleași teme, inspirate de aceleași surse.

Și-a petrecut copilăria în comitatul Surrey; dar, spre deosebire de literatura lui Thomas Hardy, în care Wessexul natal devine un adevărat erou central, în scrierile sale peisajul primilor ani nu joacă un rol important. Va mărturisi mai tîrziu că, la școala din Bournemouth sau la Colegiul Harrow, era mistuit de dorul de casă: dar nici acest lucru nu va transpare în opera lui. Motiv pentru care paralelismele prozei narative și ale dramei sale cu propria biografie nu pot fi privite decît cu multă grijă.

Pe cînd se afla la studii, la Oxford, familia lui s-a mutat la Londra; „acolo am simțit că viața poate deveni cu adevărat o arenă de luptă: orașul era un rezumat dinamic al vieții sociale și intelectuale a întregii Anglii și problemele cu care eram confruntat atunci erau cele ale generației mele din orice colț al țării[1]". Nici la colegiu, nici la universitate, Galsworthy nu a manifestat vreo predispoziție anume pentru cariera literelor; a studiat dreptul, fără vreun entuziasm particular, și nu avea să-l profeseze niciodată.

În schimb, și-a cîștigat o glorie sportivă de care va fi mîndru pînă în anii robustei bătrîneți. Impresia pe care a produs-o asupra colegilor și a profesorilor lui a fost aceea a unui tînăr cu o părere exagerat de bună despre sine: „prea bine îmbrăcat — purtînd monoclu și haine de o eleganță ostentativă —, risipind banii cu dezinvoltură, admirat mai ales pentru cunoștințele lui privind cursele de cai"[2].

Povestirea *Catarama directorului Dosset*, publicată în 1930, spre apusul vieții, evocă primii ani de studenție cu o blajină autoironie:

---

[1] Cf. idem, p. 33.

[2] R. Sauter, *Galsworthy the Man: an Intimate Portrait by His Nephew (Galsworthy — omul; un portret intim desenat de nepotul său)*, Londra, 1967, p. 17.

tînărul Galsworthy e privit cu o nostalgică îngăduință care dovedește că el a gustat întotdeauna privilegiul de a se fi născut într-o familie cu dare de mînă și că i-a făcut plăcere să-i epateze pe ceilalți. Era un „*dandy*", însă în înțelesul pe care-l căpătase cuvîntul în epoca victoriană, cînd își pierduse sfidătoarea rezonanță rebelă din vremea generației lui Byron. Nu i se părea nefiresc să se sprijine pe averea părinților și să dea prea puțină atenție obligației de a-și asigura, totuși, o sursă de existență. Cînd tatăl său l-a trimis (sub pretextul unor necesități ale firmei miniere pe care o conducea) în America, în Mările Sudului, în Rusia, în Africa de Sud, aceasta i se păruse un lucru natural și nu a schițat nici un gest de împotrivire față de starea de dependență în care se afla.

În aceste călătorii a strîns un material ce va fi pus în valoare de primul lui volum de schițe. Întîlnirea cu Joseph Conrad la bordul vasului „Torrens" — care îl ducea din Pacific în Africa de Sud — ar fi rămas doar un detaliu pitoresc dacă, de atunci încolo, nu s-ar fi legat o prietenie statornică din care Galsworthy va avea mult de cîștigat. autorul lui *Lord Jim* îi va deveni întîiul sfătuitor literar, un sfătuitor binevoitor și exigent. Cînd s-au împrietenit, însă, nici unul dintre ei nu avea de gînd să devină scriitor.

Primise în dar de la tatăl său un apartament în Londra, pe care îl împărțea cu un fost coleg de la Oxford; de la acesta (numele lui e George Harris) aflăm că tînărul Galsworthy manifesta o ostentativă indiferență față de problemele politice[1]: era un alt Galsworthy decît cel care va urmări cu atîta simț al realității, cu o cunoaștere precisă a mașinăriei politice, experiența parlamentară a lui Michael Mont din *Comedia modernă*, sau decît cel care va împărtăși, așa cum aflăm de la biografi[2], entuziasmul soției sale (partizană convinsă a dreptului de vot pentru femei) cînd liberalii au cîștigat zdrobitoarea victorie în alegerile din 1905.

Unul dintre elementele care au produs cruciala transformare a mentalității viitorului romancier a fost cunoașterea nemijlocită a vieții din cartierele mizere ale Londrei (era trimis să adune chiriile datorate

---

[1] Vezi H.V. Marrot, *The Life and Letters of John Galsworthy (Viața și scrisorile lui John Galsworthy)*, Londra-Toronto, 1935, p. 78.
[2] *Idem*, p. 96.

de la locatarii unor insalubre case de raport, proprietăţi ale tatălui său[1]; era o experienţă asemănătoare aceleia care va determina şi schimbările din firea lui Dorian Gray, eroul romanului lui Oscar Wilde. Viaţa mahalalei londoneze, sentimentul că săracii de la periferia societăţii dau Angliei adevărata ei bogăţie morală se regăseau de mai multe decenii în literatura epocii victoriene; Galsworthy va păstra întotdeauna convingerile formate atunci: „A fost o adevărată trezire din somn. Lucrurile i s-ar fi limpezit încă mai de mult, dacă prejudecăţile din vremea adolescenţei lui nu ar fi separat şcolile de băieţi de cele ale fetelor. Pentru că surorile lui John Galsworthy — îndeosebi cea mai mare, Lilian — erau nişte fiinţe remarcabile. El nu ar fi putut să deseneze atît de convingător portretele familiei Forsyte dacă nu ar fi avut la îndemînă portretele propriei familii; dar le-ar fi desenat şi mai bine dacă ar fi putut să înţeleagă neconformismul surorilor sale, Lilian şi Mabel"[2].

Indiferent cum ar sta lucrurile în această privinţă, în jurul lui 1890, cînd Galsworthy era un tînăr de douăzeci şi ceva de ani, se maturizase îndeajuns ca să înţeleagă adevărata înfăţişare a lumii din preajma lui. Şi încă un fapt de extremă importanţă: ajunsese la concluzia că nu are dreptul să deformeze nimic din adevărurile descoperite. Cînd, peste un deceniu, Lilian va încerca să-l convingă (oricît de liberă îi era judecata, ea rămăsese o fiică iubitoare) să nu tipărească *Proprietarul*, al cărui manuscris îl citise şi considera că nu se cade să facă publice secretele de familie, mai cu seamă că tatăl lor nu era deloc avantajat de portretul făcut de fiul lui, răspunsul lui John va fi clar: lealitatea faţă de propria operă e cea mai înaltă morală pe care o poate recunoaşte un scriitor. „Din punct de vedere artistic — va spune el — dorinţele noastre nu sînt identice... Mă simt mai mult ca un fel de chimist, mai rece, disecînd lucrurile, căutînd întotdeauna suportul unei idei filosofice... Nu pot suferi ideea «personajului frumos»... Sînt lucruri pe care

---

[1] *Idem*, p. 83; vezi şi V. Moglescu, *Tabel cronologic* la Galsworthy, *Domeniul*, Editura Minerva, Biblioteca pentru toţi, 1973, pp. XLII—XLIII.

[2] J. Grindin, *The English Climate: An Excursion into a Biography of John Galsworthy (Climatul englez: excursie într-o biografie a lui John Galsworthy)*, Ann Arbor, 1979, p. 102.

le iubesc la oameni, dar le prezint întotdeauna în așa fel, încît să fiu sigur că fac dreptate laturii lor mai întunecate. Așa e felul meu"[1].

Împotriva voinței părinților, Lilian s-a măritat cu un pictor german care vorbea o engleză foarte aproximativă și era privit de restul familiei cu un dispreț nedisimulat: discuțiile cu cumnatul său i-au procurat lui John Galsworthy elemente foarte utile pentru definirea modului în care un străin și, mai ales, un artist privea Anglia victoriană. Rezultatele se vor vădi în multe dintre romanele și piesele sale de mai tîrziu, îndeosebi în *Fariseii din insulă* (1904) și *Porumbelul* (1912), unde el a realizat efecte foarte interesante de perspectivă prin introducerea unui asemenea personaj într-un grup social reprezentînd o burghezie mijlocie cu o excelentă părere despre sîne, suficientă și arogantă.

O altă împrejurare biografică a cărei semnificație se cuvine luată neapărat în seamă e dragostea dintre John și Ada, soția vărului său, Arthur Galsworthy (împrejurare evocată cu onestitate și în acțiunea romanului *Casa de țară* din 1907, în dramatica idilă dintre cele două personaje, George Pendyce și Helen Bellew). Ada avea o personalitate puternică și era asemănătoare în multe privințe cu Lilian și cu Mabel; de altfel, încă de la început, cele două surori au privit cu simpatie aventuroasa legătură a fratelui lor și au știut să păstreze secretul cu înțelegere și discretă generozitate. Atitudinea foarte rară în epoca victoriană, cînd funcționa un cod rigid al raporturilor dintre bărbați și femei, cod pe care nici măcar Irene, strania, nonconformista eroină din *Saga*, nu va cuteza să-l respingă pe de-a întregul. Pînă la moartea lui John Galsworthy-tatăl, Ada nu a putut divorța de un soț pe care nu-l iubea și să se mărite cu omul ce trebuia să-și ascundă sentimentele de teama reacției unei familii întru totul supuse regulilor ipocritei morale victoriene. Urmările acestor ani de calvar se vor vădi nu numai în *Casa de țară*, ci și în mult mai tîrziul roman *Drumul unui sfînt* (1919), a cărui eroină, Leila, e desenată cu mare finețe, cu o înțelegere nuanțată a psihologiei feminine confruntate cu principiile filistinismului burghez; Thomas Hardy, cel care o crease pe Tess, va admira personajul mai tînărului său confrate, numindu-l „o capodoperă a analizei sufletești"[2].

---

[1] Cf. R.H. Mottram, *John Galsworthy*, Londra, 1953, p 181.

[2] Vezi Robert Scholes, Robert Kellogg, *The Nature of Narative (Natura narațiunii)*, New York, 1966, p. 236.

Mai tîrziu, după moartea scriitorului, Ada va avea un rol mai degrabă nefast: va modifica realitatea, va ascunde unele detalii despre care credea că ar dezavantaja portretul soţului ei, aşa cum ar fi trebuit să-l păstreze posteritatea: majoritatea biografiilor clădite pe temeiul declaraţiilor ei sînt, aşa cum s-a dovedit, îndoielnice şi au fost, de foarte multe ori, ignorate de comentatorii mai recenţi care au reactualizat arhivele familiei Galsworthy, bine păzite multă vreme de văduva scriitorului. Deşi nu esenţială pentru desfăşurarea narativă a cărţii, cititorii mai atenţi au observat frecvenţa cu care apare în ultimele pagini ale cronicii familiei Forsyte cuvîntul *nemesis;* în general, s-a considerat că se poate desluşi aici obsesia scriitorului care se gîndea la *răzbunare*, la *justiţie*, semnificaţii atribuite de greci zeiţei lor ce purta acest nume. Se ştia, de asemenea, din lectura manuscriselor romanului cunoscut azi sub titlul *De închiriat*, că intenţia iniţială era ca el să se cheme *Nemesis;* ceea ce nu părea să concorde cu sensul concluziilor cărţii. Abia relativ recent s-a aflat că numele întreg al soţiei scriitorului era Ada Nemesis Cooper; ştim din romanele lui Hardy că, adesea, copiilor găsiţi li se atribuia şi numele zeiţei răzbunării şi a dreptăţii. De fapt, Ada fusese adoptată de un medic bogat din Norwich, Emmanuel Cooper, şi amănuntul, tăinuit cu grijă, nu se poate să nu fi afectat firea copilului de crescut şi, mai apoi, a lui John însuşi.

E greu de crezut că legătura dintre cei doi tineri a putut fi ascunsă cu totul: ştiau despre ea cele două surori ale lui John şi există mărturii că, la club, el era primit cu răceală de reprezentanţii respectabilităţii burgheze[1]. Mai degrabă se poate crede că secretul a fost păstrat din delicata dorinţă a tînărului Galsworthy de a-şi feri tatăl de supărarea unui asemenea scandal. Şi din teama de a nu dăuna reputaţiei viitoarei sale soţii: într-o scrisoare, el se declara hotărît să renunţe la Ada, dacă s-ar fi întîmplat cumva ca dragostea lor să-i aducă ei vreo supărare[2]. Şi nu încape îndoială că era sincer: identificarea totală a scriitorului cu eroii săi din familia Forsyte nu are — s-a dovedit — nici un fel de temei; Galsworthy era, dacă nu un altruist, un indiferent la confortul material (şi uneori şi la cel sufletesc). În timpul primului război, de

[1] Vezi J. Gindin, *op cit.*, p. 166.
[2] Vezi *idem*, p. 137.

pildă, cînd cumnatul său, pictorul Georg Sauter, a fost internat într-un lagăr pentru că era de naţionalitate germană, lui John i s-a părut cît se poate de firesc să cumpere o casă unde să poată locui şi Lilian şi fiul ei Rudolf, rămaşi fără sprijin.

Încă nu s-a putut trage o concluzie foarte clară privind importanţa pe care a avut-o Ada în constituirea unei conştiinţe scriitoriceşti a soţului ei. Problemă prea delicată pentru a îngădui un răspuns foarte riguros; în anul căsătoriei, Galsworthy era autorul cel puţin al unei cărţi care vădea maturitatea adevărată a mijloacelor de construcţie narativă: *Proprietarul*. După întîlnirea cu viitoarea lui soţie, influenţa povestirilor lui Conrad şi Kipling, evidentă la început, se atenuează: dar e neapărat aceasta o consecinţă a înrîuririi pe care a avut-o personaritatea Adei asupra orientării lui stilistice? Nu poate fi, aşa cum pare foarte normal, o coincidenţă cu evoluţia lui de scriitor după despărţirea de modelele obligatorii pentru fiecare începător? E adevărat că el a atribuit această modificare „forţei cu care a acţionat" asupră-i „gustul literar sigur al Adei"[1]: poate că, la urma urmei, nici nu e întru totul inexact, dar mărturisirea lui are un sunet prea galant pentru a fi luată în seamă în întregime.

Oricum, indiferent care va fi fost însemnătatea Adei pentru orientarea viitorului scriitor, se cuvine să observăm că începuturile lui nu se deosebesc deloc de ale oricărui alt debutant: cele patru cărţi publicate de el între 1897 şi 1901 — şi semnate cu discreţie „Sinjohn" — nu au fost remarcate de nimeni. Şi nu mi se par foarte convingătoare argumentele celor care susţineau că recursul la pseudonim ar fi „reflexul psihanalitic al omului deprins pînă atunci să-şi ascundă dragostea"[2]: cred mai curînd că aştepta primul text literar căruia să merite a-i încredinţa semnătura lui adevărată. Şi aceasta avea să se întîmple în 1904, cu *Fariseii din insulă*, publicat, oricum, cu un an înainte de a se fi pronunţat divorţul dintre Ada şi Arthur Galsworthy: hotărît lucru — chiar şi la atîţia ani după moartea ei, Ada continuă să impună comentatorilor operei lui John un punct de vedere potrivit căruia deopotrivă

---

[1] Vezi R.H. Mottram, *op. cit.*, p. 93.
[2] Margery M. Morgan, *John Galsworthy*, în *Encyclopaedia of English Literary History*, Londra, 1983, p. 273.

proiectul și construcția acestei opere nu pot fi judecate decît din perspectiva decisivei intervenții a energicei soții.

Fapt e că, pe la începutul lui 1905, Ada (care, e adevărat, multă vreme îi dactilografiase textele și, cu această ocazie, își putuse exprima, înaintea oricui altcuiva, părerile) nu mai era sfătuitoarea cea mai importantă a scriitorului: poate că și el obosise după atîtea intervenții ale ei — nu întotdeauna suficient de discrete —, poate că, în pofida declarațiilor de mai tîrziu, ele nu i se mai păreau esențiale. Mentorul lui era, de data aceasta, un profesionist, Edward Garnett, care fusese și editorul lui Joseph Conrad. „Garnett l-a învățat să scrie frază cu frază, parcurgînd împreună cu Galsworthy suita de romane care începea cu *Fariseii din insulă* și se încheia peste cîțiva ani, în 1910, cu *Patricianul:* el l-a transformat într-un profesionist exigent cu sine și un artizan meticulos"[1].

Episodul a mai avut, însă, o urmare: datorită lui Conrad și lui Garnett, Garsworthy a cunoscut lumea literară engleză în înfățișarea ei cea mai demnă și mai onestă. Se va putea înțelege de ce, de acum înainte, obștea confraților săi (pe care Shaw sau Arnold Bennett, de exemplu, o priveau cu atît de puțină simpatie) va reprezenta pentru el un refugiu din fața vulgarității burgheze. Întîmplarea făcea ca această neașteptată perspectivă să i se fi deschis în aceeași vreme în care începuse să frecventeze salonul surorii sale, Mabel (model al unui personaj prezent cu atîta delicatețe în roman, June Forsyte); se adunau aici tineri muzicieni, partizani ai culturii moderne, și John era bucuros că ei îi dădeau importanță, că nu îl lăsau să se simtă ca un intrus în lumea lor, „lumea adevăratei aristocrații intelectuale engleze"[2]. Însingurarea la care fusese condamnat pînă atunci, complexele provocate de falsa respectabilitate burgheză erau răzbunate: viitorul scriitor va păstra convingerea că, prin firea lucrurilor, intelectualii englezi se opun mentalității filistine a burgheziei victoriene. Ceea ce se va dovedi numai în parte adevărat.

Nu e foarte limpede (și, desigur, detaliul nici nu e foarte important) dacă lui Garnett sau prietenilor surorii sale le datorează Galsworthy

---

[1] J. Girdin, *op. cit.*, p. 58.
[2] *Idem*, p. 63.

interesul pentru teatru. Debutul se va produce în 1906, anul în care și apărea cel dintîi volum al monumentalei lui cronici de familie; poate de aceea creația dramatică va fi sortită să stea, pentru posteritate, în umbra masivei lui opere de romancier. În realitate, ea nu e în nici un fel literatura unui diletant și succesul lor e întru totul explicabil prin știința folosirii specifice a mijloacelor de construcție dramatică; nici măcar nu e vorba de un divertisment al prozatorului: drama lui de început, *Cutia de argint*, a fost acceptată de Harley Granville-Barker, cea mai de seamă personalitate a scenei engleze de la începutul secolului, pe vremea cînd acesta orientase programul Societății Dramatice conduse de el spre „drama de idei, singurul gen teatral care își păstrează permanenta actualitate"[1].

Creația dramatică a lui Galsworthy, abundentă (aproape 30 de piese au fost reprezentate în timpul vieții sale) și destul de inegală, cuprinde cîteva opere care completează semnificativ viziunea prozatorului. Fără să fi fost un teoretician, el s-a referit cu mult bun-simț la problemele dramaturgiei, considerîndu-le cîndva, în unicul eseu pe care li l-a consacrat (și aceasta relativ devreme, în 1912), „dovezi ale unei conștiințe a scriitorului care trăiește în propria epocă și nu vrea, nu poate rămîne indiferent la marile mișcări ale conștiinței sociale"[2]. Oricum, Galsworthy nu a avut motiv să fie nemulțumit: dramaturgia lui a avut parte de cîteva montări memorabile la care au participat cei mai de seamă regizori și actori ai timpului.

La prestigiul lor au contribuit nu numai oamenii de teatru din jurul lui Granville Barker, dar și G.B. Shaw și prietenul său, elenistul Gilbert Murray, energic militant pentru democratizarea vieții engleze. Împrejurarea că dramaturgul cel mai de seamă al Angliei acelei epoci nu lipsea de la nici o premieră a unui tînăr confrate i-a făcut pe unii să bănuiască unele afinități politice. Firește. nu era cazul: Galsworthy nu avea nimic din radicalismul lui Shaw; dar îi unea convingerea că

[1] Michael Timko, în *The Reader's Encyclopedia of World Drama*, alcătuită de John Gassner, Edward Quinn, New York, 1969, p. 371.
[2] Eseul, *Cîteva atitudini referitoare la dramaturgie*, a fost republicat ca prefață la volumul *The Best Plays of Galsworthy (Cele mai bune piese ale lui Galsworthy)*, Londra-New York, 1981.

piesă de teatru poate contribui la schimbarea mentalității publicului. În 1907, de pildă, vor face parte din același comitet de acțiune (în care se întîlnesc numele unora dintre cei mai proeminenți oameni de teatru din Londra), opunîndu-se cenzurii; nu încape nici o îndoială că tacticianul comitetului, cel care a izbutit să transforme o problemă aparent tehnică — sau, oricum, limitată la lumea literară — într-o chestiune de interes național și să declanșeze una dintre cele mai animate campanii parlamentare a fost Galsworthy.

I s-a recunoscut întotdeauna meritul de a-și fi pus, cu inegalabilă diplomație, întreaga influență în sprijinul unor idei generoase. Încă înainte de primul război mondial, el considera că „principala preocupare a oricărui om de bine se cuvine să fie eradicarea brutalității, a cruzimii și a opresiunii"[1].

Umanitarismul lui conținea, desigur, ecouri ale concepțiilor liberale de la mijlocul secolului trecut; dar — dincolo de orice utopie romantică în autenticitatea căreia el credea sincer — nu se poate tăgădui că premisa era cît se poate de adevărată: națiunea engleză se împărțise în două clase ireconciliabile — săracii și bogații — orice echilibru devenind precar și primejdios. Era convins că situația impunea măsurile cele mai energice; dar, ca și pentru umanitariștii din romanele sale, măsurile preconizate de el rămîneau frumoase proiecte ale unor inițiative juridice, economice și, nu o dată, filantropice.

În același timp, opera lui dramatică va continua să exprime — cu o claritate pe care nici piesele cele mai „neplăcute" ale lui Shaw nu o au întotdeauna — aversiunea față de sistemul social, față de privilegiile celor cu bani, cinicii atotputernici. Premierele pieselor alternau cu campanii de presă, cu adrese și petiții care căpătau un larg răsunet în opinia publică londoneză; poate că uneori campaniile lui aveau un fel de aer donquijotesc, dar niciodată nu li s-au putut contesta bunele intenții.

Una dintre cele mai celebre intervenții ale sale a fost aceea din 1910, susținută de drama *Justiție:* spectacolele de la teatrul lui Granville Barker se integrau într-un program al cărui scop era realizarea unei reforme a penitenciarelor. Acțiunea piesei — cam lentă — se constituie printr-o cunoaștere amănunțită a vieții din închisorile engleze: Gals-

[1] Cf. H.V. Marrot, *op. cit.*, p. 339.

worthy discutase cu mulţi administratori ai închisorilor (unii vor fi cîştigaţi la cauza reformei), cu deţinuţi, cu ziarişti, cu parlamentari care se ocupaseră şi ei cîndva de această problemă. Ministrul de interne, Winston Churchill, avea să recunoască, atunci cînd va depune proiectul de reformă pe biroul Camerei Comunelor, că „piesa domnului Galsworthy a avut cea mai mare însemnătate în campania împotriva condiţiilor inumane din instituţiile de pedeapsă"[1].

Vreme de mai bine de un sfert de secol, numele lui figurează în cele mai felurite campanii — de la obţinerea drepturilor electorale pentru femei, pînă la îmbunătăţirea condiţiilor de lucru în industrie şi la reforma edilitară a cartierelor periferice din marile oraşe şi de la iniţierea unor măsuri de dezarmare (preconiza, de exemplu, interzicerea fabricării unor avioane specializate pentru bombardarea zonelor din spatele frontului), pînă la condamnarea brutalităţilor de orice fel faţă de animale. A fost, desigur, una dintre cele mai iubite figuri ale vieţii publice din Anglia primelor trei decenii ale secolului.

Între timp, opera lui creştea neîntrerupt: romane, piese de teatru, povestiri, eseuri, pamflete, articole cu caracter literar, social, politic. Toate erau strînse cu grijă în volum — nu pentru că autorul lor ar fi ţinut neapărat la încasarea unor noi drepturi de autor (de multe ori, le dăruia unor scopuri filantropice), dar pentru că iubea foarte mult ordinea. Calitate pe care o vădeau mai ales cărţile lui de poezie: scrise în maniera lipsită de echivoc a generaţiei ultimilor romantici, într-o sintaxă tradiţională, îndeajuns de rigidă, într-o prozodie care se sileşte să nu inoveze nimic, cu puţine metafore — dar vădind un incontestabil simţ de observaţie a peisajului. Publicarea în volume mai avea încă un rost: de-a lungul întregii sale opere, povestirile — şi, cîteodată, şi piesele de teatru — se leagă între ele, personajele circulă dintr-o naraţiune în alta, schiţînd ample cicluri.

Romanul familiei Forsyte, de exemplu, începe să se constituie încă din 1901, cînd James Forsyte, personaj secundar din povestirea *Salvarea lui Swithin Forsyte* (în volumul *Un om din Devon*), devenea eroul central al unei piese de teatru, *Civilizaţii*. Universul ficţiunii era înţeles ca o lume coerentă, continuă, pe deplin explicabilă, asemenea

[1] Cf. Margery M. Morgan., *op. cit.*, p. 274.

lumii reale pe care o reflecta și o repeta. Există, astfel, sugestiv că romancierul s-a gîndit multă vreme la construirea unui ciclu romanesc; chiar și în intervalul de mai bine de un deceniu care a despărțit publicarea primelor două părți (*Proprietarul* — în 1906, *Vara tîrzie a unui Forsyte* — în 1918), ideea era prezentă în proiectele lui Galsworthy. De altfel, chiar ediția americană a *Proprietarului* — apărută tot în 1906 — purta, semnificativ, titlul *Forsyte Saga*, cea dintîi mențiune a intențiilor de a arhitectura o asemenea construcție amplă.

Așa încît, întoarcerea spre cronica familiei Forsyte va marca, în anii imediat următori primului război mondial, mai curînd convingerea că elementele necesare unei întreprinderi de asemenea dimensiuni puteau fi stăpînite acum cu relativă ușurință decît, așa cum s-a spus (și părerea nu a dispărut cu totul), „o rutină, o secare a energiei creatoare"[1]. Curioasă interpretare, totuși: romanul-epopee reflectînd „lipsa de forță narativă" a scriitorului!

Ritmul în care se succed volumele ce întregesc *saga* neamului Forsyte demonstrează că romancierul adunase întregul material epic, că destinele personajelor sale îi deveniseră clare și, mai mult, că împrejurările la care fusese martor în aceste decenii dăduseră un sens mai precis istoriei de familie. În decurs de trei ani, între 1918 (*Vara tîrzie a unui Forsyte*) și 1921 (*De închiriat*), Galsworthy a scris patru romane (într-un singur an, 1920 — *Încătușați de lege* și *Deșteptare*), completînd astfel o construcție la care se gîndise încă din 1906, de vreme ce o enunțase în titlul volumului de început. Că proiectul întregului ciclu era desenat în detaliu o dovedește scurtul răgaz (1924—28) de care a avut nevoie Galsworthy să clădească al doilea grup de romane, *O comedie modernă*, din ansamblul epic ce urmărea povestea familiei Forsyte.

Deși, aparent, *Comedia modernă* era numai o continuare în timp a acțiunii din *Forsyte Saga*, ea vădea o semnificativă modificare de perspectivă și de sens: locul construcției narative cu multe personaje îl lua trilogia de tip tradițional în centrul căreia se așeza un cuplu de eroi ale căror sentimente unul față de celălalt constituiau țesătura cea mai importantă a întregii cărți. *Comediei* îi lipsea tensiunea din relațiile

[1] I.T. Walker, *The British Novel of the 20th Century (Romanul britanic din secolul al XX-lea)*, Ann Arbor, 1942, p. 88.

aspre dintre membrii clanului Forsyte, așa cum se dezvăluiseră ele în cele cinci părți anterioare, cele cinci cînturi robuste, barbare ale vechii *saga:* duioșia, dragostea aproape superstițioasă cu care Soames o înconjoară pe Fleur sînt semne ale prăbușirii unor tradiții, fără îndoială rudimentare, dar a căror forță nu o pusese nimeni la îndoială. O observație fină făcea, în urmă cu un sfert de secol, profesorul Edgar Papu într-un comentariu la traducerea românească a primului ciclu narativ al lui Galsworthy: „Tăria familiei Forsyte bazată, în ansamblul ei, pe o mentalitate de tip arhaic, intra, deci, în concurență cu înclinațiile și cu slăbiciunile ce țin de alcătuirea modernă a membrilor ei, luați izolat"[1].

Puterea clanului nu acționează decît ca expresie a unei însușiri colective: din momentul în care raporturile familiei, în ansamblul ei, cu restul lumii sînt înlocuite cu relații între indivizi, condiția însăși a supraviețuirii neamului Forsyte dispare. Grupul și individul acționează ca niște valori opuse: din această perspectivă, *Forsyte Saga* și *Comedia modernă* constituie părțile contrapunctice ale unei arhitecturi narative. E adevărat, nu ale unei arhitecturi deosebit de complexe, dar nici redusă — cum s-a spus nu o dată — la o simplă înfățișare liniară a evenimentelor.

Trecerea de la *saga* la *comedie* conține încă o semnificație esențială. Eposul generației vîrstnice nu avusese nimic eroic și, de aceea, titlul ciclului avea o evidentă rezonanță ironică; dar „comedia" umanizează, retrospectiv, măcar o parte a reacțiilor bătrînului Soames. Nu știuse s-o păstreze pe frumoasa și enigmatica Irene, unicul episod care ar fi putut deveni poetic al vieții sale s-a risipit zadarnic, într-un vulgar proces de divorț. Se întoarce acum, aproape inconștient, spre fiica lui, încercînd să-i dăruiască ei ceea ce nu știuse să-i ofere propriei soții: libertatea sentimentelor. Dar și Fleur e o Forsyte — căsătoria ei cu Michael Mont păstrează ceva din spiritul familiei, din dorința de a face din fiecare împrejurare a vieții o premisă pentru obținerea unor avantaje. Mariajul ei deschidea accesul spre aristocrația engleză, formă a parvenirii care nu-i interesase pe cei din generațiile mai vechi.

---

[1] Edgar Papu, *Cuvînt înainte* la John Galsworthy, *Forsyte Saga*, București, Editura pentru literatură, 1961, vol. I, p. 16.

Comedia modernă e, astfel, o comedie umană, în sens balzacian: şi ei îi lipseşte înţelesul de opoziţie faţă de tragic. Nici personajele sale nu răspund definiţiei aristotelice — conţinînd „un cusur sau o urîţenie care nu sînt nici dureroase, nici destructive": comicul înverşunării de *a deveni* e la fel de puţin conform modelului clasic, cum e şi eroismul din *saga* generaţiei mai vechi.

Ultima trilogie, *Sfîrşit de capitol* (alcătuită din *Fata care aşteaptă*, *Pustiul înflorit* şi *Dincolo de rîu)*, scrisă între 1931 şi 1933, nu mai sugerează nici un fel de tensiuni lăuntrice: ea e cartea unei împliniri, a devenirii şi nu mai comportă conflictele interioare ale primelor două cicluri. De aceea, pentru că e o reflectare a unei stări şi nu un moment al dramei, ea nu interesează, eventual, decît pe cel care urmăreşte soarta personajelor înfăţişate pînă atunci în confruntări al căror patetism e reţinut cu un fel de oroare faţă de grandilocvenţă ce provine dintr-un admirabil simţ al realului. De altfel, *Sfîrşitul de capitol* e mult mai rar tipărit, provoacă incomparabil mai puţine comentarii şi e considerat, pe drept, o operă de a doua mărime.

Mai interesantă e, desigur, culegerea de povestiri tipărită în 1930 sub un titlu greu de tradus: *On Forsyte 'Change* („exchange" însemnînd deopotrivă „bursă de valori", „de schimb" şi „post comercial"). În casa bătrînului Timothy Forsyte („Bursa Forsyte") se colportează povestiri şi inocente clevetiri care umplu spaţiile goale ale istoriei unui neam cu un atît de rămuros arbore genealogic. Timothy însuşi, care va muri după ce va împlini o sută de ani, frate al lui James, tatăl lui Soames, e un simbol al trăiniciei acelei vajnice generaţii îndrăgostite de valori certe ale cărei calităţi se vor pierde treptat, risipite de cei mai tineri.

Galsworthy nu a desăvîrşit, însă, niciodată această încercare statornică de unificare a operei sale. Unele personaje rămîn izolate în scrieri care nu au decît vagi legături cu trunchiul narativ al istoriei familiei Forsyte: un Nicholas Treffry, prieten de mai tîrziu al lui Jolyon „cel bătrîn", apărea încă din 1900, în *Villa Rubein*. Un alt personaj din aceeaşi generaţie, Sylvanus Heythorp, descris în povestirea *Un stoic* din 1918, se va întoarce într-o piesă din 1924, *Engleză veche*. Însuşi Jolyon „cel tînăr" apăruse întîia dată dintr-o primă versiune a *Casei de ţară* (intitulată, înainte de a fi fost publicată în 1907, *Danae)*. Şi aşa mai departe. Modelul lumii lui Galsworthy ar fi putut să fie căutat nu numai

în *Comedia* balzaciană, ci și în proza lui Anthony Trollope, romancierul englez din cea de-a doua jumătate a secolului trecut, a cărui operă se organizează într-un vast ciclu unic unde se mișcau pretutindeni aceiași oameni, înconjurați de același peisaj.

Vehementul pamflet din 1924 al Virginiei Woolf, *Mr. Bennett și Mrs. Brown*, care — în numele prozei moderne — respingea modelele tradiționale ale romanului britanic, a fost considerat, nu fără temei, un moment important al istoriei literare engleze; dar s-a nesocotit influența exercitată de Galsworthy asupra unor scrieri ale Virginiei Woolf însăși — *Doamna Dalloway* și *Spre far*, poate și asupra altora. Rezultatul a fost neașteptat: John Galsworthy a devenit, în ochii opiniei publice, purtătorul cel mai proeminent al tradiționalismului. Reputația lui, pînă atunci recunoscută fără rezerve de cititori, critici și editori, s-a limitat brusc la iubitorii formelor conservatoare ale literaturii. La aprofundarea acestui proces a contribuit, previzibil, decernarea, în 1929, a Ordinului pentru Merit, cea mai importantă distincție oficială britanică. Critica a încetat să-i acorde însemnătatea meritată și nici măcar Arnold Bennett, principala țintă a atacurilor moderniștilor, nu l-a însoțit în această uitare care avea să-l înconjoare decenii de-a rîndul.

Reacția admiratorilor lui Galsworthy a fost la fel de exclusivistă: eseul din 1928 al lui D.H. Lawrence[1] e omis din bibliografiile întocmite de ei. Cu toate acestea, comentariile mai recente ale operei lui Galsworthy consideră atacul adversarului sau un excelent punct de pornire în reexaminarea întregii probleme. Ideile lui Lawrence nu sînt cîtuși de puțin asemănătoare celor ale Virginiei Woolf: el recunoaște că *Proprietarul* e o capodoperă a cărei grandoare „stă în satira ei nouă și sinceră și uimitor de profundă, scrisă cu o măiestrie cu adevărat matură, cu pasiune creatoare, în totul cu o forță fără precedent". Recitindu-l pe Galsworthy, el pune căldură în aprecierile pe care le face operelor lui de început ce par „ca și cînd d-l G. ar fi în stare să arunce în aer cu dinamită capătul blocat al drumului". Și recunoaște că ajunge să deteste lucrurile pe care scriitorul însuși ar fi vrut să fie detestate

[1] „*John Galsworthy*", în *Scrutinies* (editat de E. Rickword), Londra, 1928, republicat în D.H. Lawrence, *Phoenix*, Londra, 1936.

de cititorul lui: vorbind despre *De închiriat*, el conchide: „E un fals uriaş. Nu neapărat comis de d-l Galsworthy. Personajele îşi falsifică propriile emoţii".

Lawrence e conştient de ceea ce Galsworthy numea metoda lui negativă şi de răspunderea pe care ea i-o conferă cititorului, „părtaş raţional şi sensibil" la lectură. Spre deosebire de Virginia Woolf, el nu îl acuză de pesimism pe autorul lui *Forsyte Saga;* şi relevă „incapacitatea de a-ţi da seama ce ai putea să fii dacă nu ai fi un Forsyte", implicarea scriitorului în societatea care constituia ţinta propriilor atacuri, ale unor atacuri întreprinse din perspectiva unui radical. Diagnosticul maladiei de care suferă, după părerea lui Lawrence, civilizaţia modernă, folosea date puse la îndemînă de cartea lui Galsworthy: „transformarea psihologiei unei fiinţe umane libere în psihologia unui individ angrenat în mecanismul social al lumii burgheze". De fapt, el dăduse mai de mult replica acestui proces de dezumanizare, cînd îşi publicase romanele *Curcubeul* (1915) şi *Femei îndrăgostite* (1920).

S-a vorbit mai puţin despre coincidenţele dintre cei doi scriitori care exprimau direcţii potrivnice în literatura engleză de după primul război mondial. Mai puţin evident, desigur, decît la Lawrence, se desluşeşte în romanele lui Galsworthy o imagine mitică a „epocii de aur" reprezentate de Anglia preindustrială, de Anglia rurală. Într-o povestire din 1918, *Mărul*, această lume miraculoasă e asociată explicit cu universul păgîn al pastoralei greceşti (eroul citeşte, pentru a face lucrurile şi mai clare, traducerea lui Murray din *Hippolit* al lui Euripide);

Adevăratul Eden, locul în care adolescentul din povestire află întreaga libertate a exprimării propriei personalităţi, opusă oricărei opresiuni impuse de societatea burgheză modernă. Civilizaţia secolului al XX-lea a trădat natura — „fără îndoială, gîndeşte eroul lui Galsworthy, nu avea încotro, era silit s-o trădeze". Şi nu e lipsit de interes faptul că o piesă din perioada de început a creaţiei sale, *Civilizaţii*, punea aceeaşi problemă a conflictului dintre autenticitatea sufletească a oamenilor de la ţară şi ipocrizia şi cinismul celor de la oraş: vechea temă romantică era, astfel, continuată de proza modernă engleză.

Decorul pe care e proiectată acţiunea din *Forsyte Saga* şi din *Comedia modernă* e, cîteodată, schimbat pentru a face loc unor asemenea tablouri bucolice. La Robin Hill (loc care poartă în numele lui o rezo-

nanţă romantică a începuturilor iubirii dintre Irene şi Philip Bosinney), bătrînul Swithin Forsyte, ostenit de atmosfera apăsătoare a Londrei oamenilor de afaceri, simte în preajmă „toate nenumăratele generaţii de ţărani, strămoşii săi, obişnuiţi să stea duminicile cu braţele încrucişate supraveghindu-şi micile petice de pămînt cu ochii lor cenuşii, nemişcaţi, ce ascundeau instinctul lor cu tainice rădăcini de violenţă, instinctul de proprietate care excludea tot restul lumii". Şi tot la Robin Hill visul bătrînului Jolyon prinde trup: emoţiile tinereţii, sinceritatea unei vîrste de demult se întorc pentru a purifica făptura bătrînului.

În ultimă analiză, aceasta e tema *Verii tîrzii a unui Forsyte* (povestire care, iniţial, era pandantul *Mărului* în volumul publicat în 1918). Portretul straniei Irene e numai în parte reflexul unei fiinţe omeneşti — el e proiecţia iubirii lui Jolyon pentru lumea adevărată pe care se pregăteşte s-o părăsească; e semnul care-l leagă încă de viaţă, de viaţa autentică, ale salvării aflate într-un tîrziu, după atîţia ani închinaţi banului şi agonisirii lui.

Cu toate că, în ultimele decenii, critica manifestă o evidentă preferinţă pentru romanele lui de început, ca nu a considerat, totuşi, niciodată *Forsyte Saga* sau *Comedia modernă* ca nişte opere ratate, aşa cum erau gata să le declare comentatorii de pe la mijlocul anilor '30. E drept că *Proprietarul* aparţine, cum e şi firesc, literaturii narative de început a lui Galsworthy; dar ar fi foarte greu să fie despărţit de celelalte romane din cronica familiei Forsyte. De altminteri, nimeni nu îl poate citi separat de volumele care l-au urmat, nimeni nu poate face abstracţie de povestea ulterioară a personajelor înfăţişate în acest prim volum. Nu încape, desigur, discuţie că, dintre toate cărţile care alcătuiesc istoria neamului Forsyte, el e cel mai solid construit, că portretele înfăţişate aici se rînduiesc în cea mai viguroasă antologie creată în literatura engleză a acestui secol.

Generaţia lui James şi a mătuşii Ann e pictată cu pastă groasă, chipuri de burghezi ce evocă portretele lui Rembrandt. Cu excepţia lui Jolyon, fraţii participă la ritualurile unei lumi ce se dovedeşte a fi înspăimîntătoare de îngustă şi de rigidă. Impresie pe care Galsworthy o păstrează de-a lungul ciclu, concentrînd adesea un fascicul de lumină necruţătoare asupra unor compoziţii de grup. Familia Forsyte e un grup

specific căruia îi e teamă de lumea ce se întinde dincolo de limitele propriei sale averi. Clanul pare a se strînge în el însuşi: nici măcar căsătoriile sau poveştile de dragoste nu îl mai leagă de oamenii din afara lui.

Volum după volum, întreaga naraţiune ia forma unei construcţii tragice. Moartea lui Bosinney, drama frumoasei Irene, dragostea neîmplinită dintre Jon şi Fleur, moartea lui Soames sînt cîteva din etapele acestei tragedii. Şi, dincolo de titlul cu sunet scandinav, *saga* e ceva din ciclul tragediei greceşti al blestemului, al pedepsei şi al *katharsis*-ului. Sensul înfrîngerii, al pierderii lucrurilor dragi, al frustrării rămîne neschimbat de-a lungul întregii cărţi.

O tragedie în care fiecare erou e, pe rînd, întrupare a suferinţei şi a pedepsei. O tragedie în care nu există, de fapt, mîntuire, pentru că, în realitate, nimeni nu poate evada din această lume a urîţeniei şi a vulgarităţii: singurul personaj care încearcă — Irene — nu e fericit, pentru că îl îndurerează durerea celor dragi lui sau pentru că, pur şi simplu, amintirea umilinţelor de odinioară e prea puternică. În lumea neamului Forsyte, conchide Galsworthy, nu pot fi create nici Adevărul, nici Frumuseţea. E o lume ce vulgarizează totul şi nu realizează decît o *Comedie Modernă*. Cu vorbele care încheie *Prefaţa* la întregul ciclu, cartea expune sub sticlă mumia unei clase lipsite de eroism — marea burghezie.

DAN GRIGORESCU

TABEL CRONOLOGIC

1867 *14 august* la Kingston Hill, în comitatul Surrey, se naște John Galsworthy, al doilea fiu al lui John Galsworthy și Blanche Bartlett.

Algernon Carles Swinburne — *Un cîntec pentru Italia;* Matthew Arnold — *Poeme mari, Despre studierea literaturii celtice;* William Morris — *Viața și moartea lui Jason;* Anthony Trollope — *Ultima cronică din Barset;* George Meredith — *Vittoria;* E.A. Freeman începe publicarea *Istoriei cuceririi normande a Angliei* (încheiată în 1879); Herbert Spencer — *Principii de biologie.*

Se promulgă o nouă lege electorală care scade censul; numărul alegătorilor se dublează. Canada devine dominion.

1868 Morris — *Paradisul terestru;* Browning — *Inelul și cartea;* Wilkie Collins — *Piatra lunii.* Charles Darwin — *Variațiile plantelor și animalelor domesticite.*

Longfellow — *Tragediile din Noua Anglie* (Amer.); Baudelaire — *Arta romantică* (Fr.); Dostoievski — *Idiotul* (Rus.); Botev — *Poezii* (Bulg.).

Reforma electorală e extinsă în Scoția, însă nu și în Irlanda. Descoperirea în valea rîului Vaal din Africa de Sud a unor mari zăcăminte diamantifere.

1869 Alfred Tennyson — *Sfîntul Graal;* Trollope — *Phineas Finn;* Arnold — *Cultură şi anarhie;* John Stuart Mill — *Despre sclavia femeii.*

Twain — *Ageamiii în străinătate* (Amer.); Flaubert — *Educaţie sentimentală;* Verlaine — *Serbări galante;* Lautréamont — *Cînturile lui Maldoror* (Fr.).

1870 Dante Gabriel Rossetti — *Poeme;* Arthur W.E.O.'Shaughnessy — *Eposul femeilor;* Edward Lear — *Cîntece, poveşti şi botanici absurde;* Charles Kingsley — *În sfîrşit* (impresii de călătorie); Charles Dickens — *Misterul lui Edwin Drood;* Benjamin Disraeli — *Lothair;* Charles Reade — *Puneţi-vă în locul lui;* Spencer — *Noi principii de psihologie.*

Dostoievski — *Demonii* (Rus.).

Reforma şcolară scoate religia din programa şcolilor de stat. Mişcări antibritanice în Olanda. Anglia intervine în Zanzibar, instalînd ca sultan pe un aliat al lor.

1871 George Eliot — *Middlemarch;* Meredith — *Aventurile lui Henry Richmond;* Browning — *Prinţul Hohenstiel-Schwangan;* Lewis Carroll — *Prin ochean;* Thomas Hardy — *Leacuri disperate;* Edward Bulwer Lytton — *Rasa care va veni;* Reade — *O ispită teribilă.*

Whitman — *Perspective democratice;* Longfellow — *Divina tragedie* (Amer.); Rimbaud — *Corabia beată* (Fr.).

Se promulgă o lege care permite numirea profesorilor universitari, indiferent de atitudinea lor faţă de religie. O altă lege apără activitatea sindicatelor, dar le refuză dreptul la grevă. Oligarhia locală din Hondurasul britanic cere statut de colonie. Anexarea Basutolandului şi a unei zone bogate în zăcăminte de diamante din Africa de Sud.

1872 Tennyson — *Garrett şi Lynette;* Lear — *Alte cîntece absurde;* Browning — *Fifine la iarmaroc;* O'Shaughnessy — *Vechi poeme din Franţa;* Hardy — *Sub copacul înfrunzit;* Samuel Butler — *Erewhon;* J.A. Froude — *Englezii în Irlanda, în secolul al XVIII-lea;*

Darwin — *Exprimarea emoţiilor;* Spencer — *Noi principii de biologie;* Walter Bagehot — *Fizică şi politică.*

Holmes — *Poetul la micul dejun* (Amer.); Daudet — *Tartarin din Tarascon* (Fr.); C.F. Meyer — *Nuvele* (Elv.); Nietzsche — *Naşterea tragediei* (Germ.); Macedonski — *Prima Verba* (Rom.).

1873 Hardy — *Doi ochi albaştri;* Robert Bridges — *Poeme;* Austin Dobson — *Viniete în rime;* Arnold — *Literatură şi dogmă;* Walter Pater — *Studii despre istoria Renaşterii;* Leslie Stephen — *Gîndire liberă şi vorbire simplă.*

Twain şi Warner — *Vîrsta de aur* (Amer.); Rimbaud — *Un anotimp în infern;* Tristan Corbière — *Amoruri galbene* (Fr.); Saltîkov-Scedrin — *Domnii Goloviov;* Tolstoi — *Anna Karenina* (Rus.); Verga — *Nedda* (It.); Peréz Galdos — *Episoade naţionale* (Sp.).

Anglia anexează mai multe insule din largul coastei Noii Guinee.

1874 Swinburne — *Bothwell;* James Thomson — *Oraşul îngrozitoarei nopţi;* Hardy — *Departe de mulţimea dezlănţuită;* John Stuart Mill — *Trei eseuri despre religie;* John Richard Green — *Scurtă istorie a poporului englez;* William Stubbs — *Istoria Constituţiei engleze.*

Flaubert — *Ispitirea sfîntului Antonie;* Barbey d'Aurevilly — *Diabolicele* (Fr.); Alarcón — *Tricornul* (Sp.); Odobescu — *Pseudokynegeticos* (Rom.)

1875 Swinburne — *Cîntecele a două naţiuni; Poeme şi balade; Eseuri şi studii; George Chapman, eseu critic;* Tennyson — *Regina Mary* (dramă); Browning — *Albumul din han;* G.M. Hopkins — *Naufragiul vasului „Deutschland";* Meredith — *Cariera lui Beauchamp;* Morris — *Trei poveşti nordice de dragoste;* Frederick Harrison — *Ordine şi progres;* J.A. Symonds — *Renaşterea în Italia* (lucrare ce va fi încheiată în 1886).

E votată o lege care îi obligă pe proprietari să îmbunătăţească toate condiţiile sanitare ale imobilelor închiriate de ei.

1876 Dobson — *Proverbe în porţelan;* Tennyson — *Harold;* George Moore — *Florile pasiunii;* Lear — *Poezii cu haz;* Reade — *Băuturi* (adaptare după *l'Assomoir* al lui Zola); Swinburne — *Notă despre Charlotte Bronte;* Butler — *Viaţă şi obicei.*

Henry James — *Americanul* (Amer.); Carducci — *Ode barbare* (It.); Alecsandri — *Ostaşii noştri* (Rom.).

Regina Victoria e încoronată ca împărătească a Indiei. Anglia anexează Transvaalul: anexarea nu e recunoscută de coloniştii olandezi.

1878 Hardy — *Întoarcerea pribeagului;* R.L. Stevenson — *Impresii de călătorie din Franţa;* Dobson — *Scrisori* (postum). James — *Europenii, Daisy Miller* (Amer.); Collodi — *Pinocchio* (It.); Hasdeu — *Cuvente den betrani* (Rom.).

1879 Tennyson — *Şoimul, Povestea îndrăgostitului;* Browning — *Idile dramatice;* Bridges — *Poeme scurte;* Meredith — *Egoistul; Casa de pe plajă;* Stevenson — *Călătorie pe măgăruş în Munţii Ceveni;* Edmund Gosse — *Studii despre literatura Europei de Nord;* Spencer — *Principii de etică* (publicarea lor se va încheia în 1893).

Dostoievski — *Fraţii Karamazov* (Rus.); Strindberg — *Camera roşie* (Sued.); Ibsen — *Nora* (Norv.); Caragiale — *O noapte furtunoasă* (Rom.).

Se înfiinţează Liga naţională irlandeză pentru pămînt, care cere recunoaşterea drepturilor ţărănimii irlandeze.

1880 Tennyson — *Balade;* Swinburne — *Izvoarele torentelor, Studii despre cîntec, Studii despre Shakespeare;* Hardy — *Trompetul major;* Meredith — *Comedianţii tragici;* Stevenson — *Deacon Brodie;* Disraeli — *Endymion;* Trollope — *Copiii ducelui;* Butler — *Memoria inconştientă.*

Henry Adams — *Democraţie;* Wallace — *Ben Hur* (Amer.); Maupassant — *Bulgăre-de-seu;* Verlaine — *Cumineenie;* Zola — *Nana* (Fr.) Alecsandri — *Despot-Vodă* (Rom.).

John Galsworthy e admis la Colegiul Harrow.

1881 D.G. Rossetti — *Balade și sonete, Casa vieții;* George Moore — *Poeme păgîne;* Christina Rossetti — *O ceremonie și alte poeme, Monna Innominata;* Swinburne — *Mary Stuart;* Tennyson — *Pocalul;* George Gissing — *Muncitorii zorilor;* Stevenson — *Virginibus Puerisque;* Rudyard Kipling — *Versuri de școlar;* Oscar Wilde — *Poeme;* Trollope — *Un înger pentru Ayala, Școala doctorului Wortle.*
James — *Washington Square; Portretul unei doamne* (Amer.); Flaubert — *Bouvard și Pécuchet;* Anatole France — *Crima lui Sylvestre Bonnard* (Fr.); Verga — *Familia Malavoglia* (It.); Ibsen — *Strigóii* (Norv.); Creangă — *Amintiri din copilărie* (Rom.).
Liga națională irlandeză pentru pămînt e interzisă. Ia ființă Federația Democratică din Londra.

1882 Swinburne — *Tristram din Lyonesse;* William Henley — *Cîntecul spadei;* Hardy — *Doi într-un turn;* Stevenson — *Alte nopți arabe. Studii despre oameni și cărți;* J.R. Green — *Nașterea Angliei.*
Twain — *Prinț și cerșetor;* Whitman — *Zile de încercare* (Amer.).
Intensificarea luptei pentru independență a irlandezilor.

1883 George Moore — *Un îndrăgostit modern;* Stevenson — *Insula comorii;* Meredith — *Poeme și poezii lirice despre bucuria pămîntului;* Swinburne — *Un secol de rondele;* Bridges — *Prometeu, purtătorul focului;* Edward Carpenter — *Spre democrație* (lucrare a cărei redactare se va încheia în 1902); Th. H. Green — *Prolegomene la logică.*

Twain — *Viața pe Mississippi* (Amer.); Villiers de l'Isle Adam — *Povestiri crude* (Fr.); Nietzsche — *Așa grăit-a Zarathustra* (Germ.) Björnson — *Mai presus de puterile omenești* (Norv.); Eminescu — *Poezii* (Rom.).

Anglia ocupă Egiptul. Kruger devine președinte al Republicii Sud-Africane.

1884 Browning — *Fanteziile lui Ferishtah;* Swinburne — *O sărbătoare-n miez de vară;* Tennyson — *Becket* (dramă); Andrew

Lang — *Rime la modă, Cutumă şi mit* (studii de antropologie); Shaw — *Un socialist nesocial;* Spencer — *Omul împotriva statului;* Toynbee — *Revoluţia industrială.*
Huysmans — *În răspăr* (Fr.); Twain — *Huckleberry Finn* (Amer.); Ibsen — *Raţa sălbatică* (Norv.); Caragiale — *O scrisoare pierdută* (Rom.).
Anglia îşi stabileşte protectoratul asupra unei zone din sudul Noii Guinee.

1885 Tennyson — *Tyresias;* Swinburne — *Marino Faliero* (dramă); Dobson — *Sub zodia lirei;* Stevenson — *O grădină de versuri pentru copii;* Henley — *Lyra Heroica;* Bridges — *Eros şi Psyche;* Meredith — *Diana de la răspîntii;* Pater — *Marius, epicureul.*
Zola — *Germinal;* Laforgue — *Jeluirile* (Fr.); Fogazzaro — *Daniele Cortis* (It.).; Caragiale — *D-ale Carnavalului* (Rom.).

Legea electorală acordă drept de vot tuturor bărbaţilor, cetăţeni englezi. Protectoratul britanic asupra văii inferioare a Nigerului. Crearea Congresului Naţional Indian.

1886 Familia Galsworthy se stabileşte la Londra; John se înscrie la New College, Oxford, unde studiază dreptul.

Tennyson — *Locksley Hall după şaizeci de ani;* Kipling — *Cîntece departamentale;* Swinburne — *Miscellanea;* W.B. Yeats — *Mosada;* Hardy — *Primarul din Casterbridge;* Shaw — *Profesiunea lui Cashel Byron;* Gissing — *Isabel Clarendon;* Stevenson — *Dr. Jekyll şi Mr. Hyde, Răpit de piraţi;* Moore — *O dramă de muselină.*

James — *Bostonienii, Principesa Casamassima* (Amer.); Burnett — *Micul lord Fauntleroy* (Amer.); Rimbaud — *Iluminările* (scrise în 1872—73) (Fr.); Ibsen — *Rosmersholm* (Norv.).
Germania şi Anglia îşi stabilesc sferele de influenţă în Africa de Est şi în Pacific. Anglia anexează Birmania.

1887 Meredith — *Balade şi poeme despre viaţa tragică;* Stevenson — *Tufişuri;* Hardy — *Oamenii pădurii;* George Moore —

Doar un accident (dramă); Swinburne — *Lochrine;* Wilde — *Crima lordului Savile;* Pater — *Portrete imaginare;* Conan Doyle — *Un străin în purpuriu.*
Mallarmé — *Poezii;* Dujardin — *Laurii sînt tăiați* (Fr.); Sudermann — *Doamna Sorge* (Germ.); Strindberg — *Tatăl* (Sued.); Eça de Queiroz — *Relicva* (Port.); Dobrogeanu-Gherea — *Tendenționismul și tezismul în artă* (Rom.).
La 13 noiembrie, o uriașă demonstrație socialistă în Piața Trafalgar din Londra e atacată de poliție: doi demonstranți sînt uciși și peste o sută răniți; în istoria Angliei, această zi a primit numele de „duminica sîngeroasă". Ia ființă Partidul Laburist Independent.

1888 Henley — *O carte de versuri;* Meredith — *O citire a pămîntului;* Stevenson — *Săgeata neagră;* Hardy — *Povestiri din Wessex;* Wilde — *Prințul fericit;* Kipling — *Povestiri simple din munți, Trei soldați;* Moore — *Confesiunile unui tînăr;* Morris — *Visul lui John Bull* (pamflet socialist); Ruskin — *Timp și maree;* Yeats — *Basme și povești populare ale țărănimii irlandeze;*

Whitman — *Crengi în noiembrie* (Amer.); Jarry — *Ubu rege;* Renan — *Drame filosofice* (Fr.); Verga — *Mastro Don Gesualdo* (It.).

Companiei britanice a Africii de Est i se acordă de către sultanul Zanzibarului autoritatea asupra regiunilor de coastă.

1889 Galsworthy își încheie studiile la Oxford: la începutul anului următor, i se acordă dreptul de practicare a avocaturii.

Tennyson — *Demeter și alte poeme;* Swinburne — *Poeme și balade;* Bridges — *Poeme scurte;* Kipling — *Fantoma ricșei;* Stevenson — *Stăpînul de la Ballantrae;* Yeats — *Drumețiile lui Oisin;* George Moore — *Mike Fletcher;* Morris — *Casa puilor de lup;* Lewis Carroll — *Sylvie și Bruno;* Jerome K. Jerome — *Trei într-o barcă;* Shaw editează o culegere de *Eseuri fabiene.*

Adams — *Istoria Statelor Unite* (Amer.); Bourget — *Discipolul;* Bergson — *Datele imediate ale conștiinței* (Fr.); Sudermann — *Onoare;* Hauptmann — *Înainte de ivirea zorilor* (Germ.); Tolstoi — *Sonata Kreutzer* (Rus.); Maiorescu — *Eminescu și poeziile lui* (Rom.).

Docherii grevişti londonezi obțin victoria în lupta cu patronatul care e obligat să acorde o mărire a salariilor. Se înființează Compania britanică a Africii de Sud. Cecil B. Rhodes îi determină pe șefii triburilor locale să recunoască Angliei exclusivitatea concesiunii exploatării minereurilor dintr-o vastă regiune a Africii Centrale.

1890 George Moore — *Impresii și opinii;* Bridges — *Întoarcerea lui Ulise* (dramă); Henley — *Părerile și recenzii;* John, Davidson — *Perfervid;* Lafcadio Hearn — *Doi ani în Indiile de Vest franceze;* Kipling — *Baladele cazărmii și alte poeme, Lumina care se stinge.*

Emily Dickinson — *Poeme;* James — *Muza tragică* (Amer.); Claudel — *Cap-de-aur* (Fr.); Stefan George — *Imnuri* (Germ.); Ibsen — *Hedda Gabler;* Hamsun — *Foamea* (Norv.); Caragiale — *Năpasta* (Rom.).

Anglia anexează o mare regiune din Africa de Est (viitoarea Ugandă). Germania recunoaște protectoratul britanic asupra Zanzibarului. Inaugurarea metroului londonez.

1891 Galsworthy e trimis în Canada să inspecteze minele de cărbuni aflate în proprietatea companiei al cărei președinte era tatăl său.

Morris — *Poeme din drumeție; Ştiri de niciunde;* Bridges — *Eden, oratoriu;* Davidson — *Într-un music-hall;* Wilde — *Portretul lui Dorian Gray, Casa cu rodii;* Hardy — *Tess of the d'Urbervilles, Un grup de doamne nobile;* Meredith — *Unul dintre cuceritorii noștri;* Conan Doyle — *Aventurile lui Sherlock Holmes;* Gissing — *New Grub Street;* Shaw — *Chintesența ibsenismului;* Tennyson — *Robin Hood* (dramă); Kipling — *Handicapul vieții.*

Whitman — *Adio, iubirea mea!* (Amer.); Hofmannsthal — *Poeme și drame lirice* (Germ.); d'Annunzio — *Inocentul* (It.); Selma Lagerlöf — *Gösta Berling* (Sued.).

1892 Galsworthy e trimis de tatăl său într-o călătorie în Australia, Ceylon, Insulele Fiji, Africa de Sud. Scopul călătoriei era acela de a-i înlesni tînărului avocat aprofundarea problemelor de drept maritim; speranța de a ajunge în Samoa, unde să-l întîlnească pe R.L. Stevenson, nu i se îndeplinește. În schimb, drumul din Australia în Africa de Sud îl face pe vasul „Torrens", al cărui căpitan era Joseph Conrad, care avea să-i rămînă prieten și, pentru o vreme, sfătuitor.

Tennyson — *Moartea Oenonei:* Henley și Stevenson — *Amiralul Guinea;* Yeats — *Contesa Kathleen;* Shaw — *Casele văduvilor;* Hardy — *Cel preaiubit;* Dobson — *Viniete din secolul al XVIII-lea;* Swinburne — *Surorile* (dramă); Wilde — *Evantaiul doamnei Windermere;* Henley — *Cîntecele spadei;* Gissing — *Născut în surghiun;* Bosanquet — *Istoria esteticii.*

Harriet Monroe — *Odă columbiană* (Amer.); Zola — *Prăpădul* (Fr.); Stefan George — *Algabal;* Hauptmann — *Țesătorii* (Germ.); Croce — *Istoria privită în conceptul general de artă* (It.); Caragiale — *Păcat* (Rom.).

Anglia își proclamă protectoratul asupra insulelor Gilbert și Ellice.

1893 Galsworthy călătorește în Rusia.

Cristina Rossetti — *Versuri;* Yeats — *Trandafirul, Amurguri celtice;* Davidson — *Ecloge din Fleet Street;* Henley — *Voluntarii londonezi;* George Moore — *Picturi moderne;* Wells — *Omul invizibil;* Stevenson — *Catriona;* Kipling — *Multe invenții;* Bridges — *Studiu despre proza lui Milton;* W. Pater — *Platon și platonismul;* Th. H. Huxley — *Locul omului în natură;* Spencer — *Principii de etică.*

James — *Viața particulară* (Amer.); Hérédia — *Trofeele* (Fr.); Maeterlink — *Pelléas și Mélisande* (Belg.).
Anglia anexează arhipelagul Solomon din Pacific. Protectorat englez în Uganda. Mișcări muncitorești în regiunea industrială din centrul Angliei. Răscoale ale populației din India, care cere independența.

1894 Hardy — *Micile ironii ale vieții;* Swinburne — *Astrophel, Studii despre proză și poezie;* George W. Russell (sub semnătura A.E.) — *Spre casă;* Morris — *Pădurea de dincolo de lume;* Yeats — *Ținutul dorinței inimii;* Kipling — *Cartea junglei;* Davidson — *Balade și cîntece;* Meredith — *Lordul Ormont și Aminta lui;* Shaw — *Omul și armele, Candida;* Lafcadio Hearn — *Privire fugară asupra Japoniei necunoscute;* Gissing — *În preajma jubileului;* Wilde — *Salomeea* (scrisă în franceză), *O femeie fără importanță.*
Renard — *Morcoveață* (Fr.); Sienkiewicz — *Quo Vadis?* (Pol.); Duiliu Zamfirescu — *Viața la țară* (Rom.).

1895 Galsworthy călătorește pe Continent, pînă la Monte Carlo.

Yeats — *Carte de versuri irlandeze;* Stevenson — *Scrisori din Vailima* (postum); Wells — *Mașina timpului;* Hilaire Belloc — *Poeme și sonete;* Joseph Conrad — *Nebunia lui Almayer;* Gissing — *Flăcări adormite;* Kipling — *A doua carte a junglei;* Meredith — *Uimitoarea aventură;* Wilde — *Importanța de a fi onest, Soțul ideal;* Shaw — *Nu se știe niciodată;* Pater — *Studii grecești.*
Crane — *Semnul roșu al curajului* (Amer.); Wedekind — *Duhul pămîntului;* Fontane — *Effi Briest* (Germ.); Verhaeren — *Orașe tentaculare* (Belg.); Macedonski — *Excelsior* (Rom.).
Protectorat englez asupra Africii de Est (viitoarea Kenye). Un grup de anexioniști englezi din Colonia Capului pune la cale o incursiune în Transvaal, dar e respins de coloniștii buri.

1896 John Galsworthy începe să scrie (se pare, în timpul unei călătorii în Elveția, nordul Italiei și Monte Carlo);

compune cîteva povestiri: *Cenușă*, *Amokul trecător al lui Synge Sahib*, *Tobele de jucărie*, *Semizeii*.

Christina Rossetti — *Poeme noi;* Kipling — *Cele șapte mări;* John Cowper Powys — *Ode și alte poeme;* Swinburne — *Povestea lui Balen;* Wilde — *De Profundis;* Hardy — *Jude neștiutul;* Alfred Housman — *Un flăcău din Shropshire;* Max Beerbohm — *Operele lui Max Beerbohm;* Morris — *Fîntîna de la capătul lumii;* Wells — *Insula doctorului Moreau;* Shaw — *Wagnerianul perfect;* Spencer — *Principii de sociologie.*
Santayana — *Simțul frumosului;* James — *Cealaltă casă* (Amer.); Valéry — *Domnul Teste;* Renard — *Povestiri naturale* (Fr.); Cehov — *Pescărușul* (Rus.); Coșbuc — *Fire de tort* (Rom.).

1897 Galsworthy (sub pseudonimul John Sinjohn) — *Din cele patru cînturi.*

Davidson — *Noi balade;* Maurice Hewlett — *Îndrăgostiții din pădure*; Morris — *Năpraznica inundație;* Shaw — *Omul destinului*, *Discipolul diavolului*; Beerbohm — *Fericitul ipocrit;* Wells — *Omul invizibil;* Somerset Maugham — *Liza din Lambeth;* Yeats — *Tablele legii*, *Adorația magilor*, *Roza secretă;* Meredith — *Eseu despre comedie.*
James — *Ce știa Maisie;* Robinson — *Copiii noștri* (Amer.); France — *Ulmul din parc;* Gide — *Nourritures terrestres;* Rostand — *Cyrano de Bergerac;* Barrés — *Romanul energiei naționale;* Mallarmé — *Divagații* (Fr.); Pascoli — *Mici poeme* (It.).

1898 John Sinjohn (pseudonimul lui Galsworthy) — *Jocelyn.*

Conrad — *Negrul de pe „Narcissus"*; Hardy — *Poeme din Wessex;* Wilde — *Balada temniței din Reading;* Arthur Symons — *Nopți londoneze;* Kipling — *Căpitanii curajoși;* Shaw — *Piese neplăcute și piese plăcute;* Moore — *Evelyn Innes;* Wells — *Războiul lumilor.*

James — *În cuşcă* (Amer.); Francis Jammes — *De la vecernie pînă la utrenie;* Léon Bloy — *Cerşetorul nerecunoscător;* Zola — *J'accuse!* (Fr.); Capuana — *Ismele contemporane;* d'Annunzio — *Cetatea moartă* (It.); Rokwa — *Cucul* (Jap.).

Antigua devine colonie a coroanei engleze. Răscoale ale populaţiilor din Africa Centrală împotriva colonizatorilor.

1899 Yeats — *Vîntul prin trestii;* Swinburne — *Rosamunda, regina lombarzilor;* Kipling — *Stalky şi comp.;* Davidson — *Ultimele balade;* Henley — *Măcieşi şi lavandă;* Bridges — *Poeme noi;* Maugham — *Orientări;* Symons — *Mişcarea simbolistă în literatură.*

James — *Vîrsta stîngace;* Markham — *Omul cu sapa;* Norris — *McTeague* (Amer.); Moréas — *Stanţe* (Fr.); Tolstoi — *Învierea;* Cehov — *Unchiul Vanea;* Gorki — *Foma Gordeev* (Rus.).

Se declanşează războiul cu statul liber Orange şi cu Transvaalul („războiul cu burii").

1900 John Sinjohn (Galsworthy) — *Villa Rubein.*

Conrad — *Lord Jim;* Shaw — *Cealaltă insulă a lui John Bull, Convertirea căpitanului Brassbound;* Hewlett — *Viaţa şi moartea lui Richard Da-şi-nu;* Henley — *De dragul Angliei.*

Twain — *Omul care a corupt Hadleyburgul;* Dreiser — *Sora Carrie;* London — *Fiul lupului;* Belasco — *M-me Butterfly;* Baum — *Vrăjitorul din Oz* (Amer.); Rostand — *Puiul de vultur;* Régnier — *Medalii de argilă;* Bergson — *Rîsul* (Fr.); Azorin — *Suflet castilian* (Sp.); Strindberg — *Dansul morţii* (Sued.).

Partidul Laburist Independent şi sindicatele creează un comitet menit să asigure o mai bună reprezentare a muncitorilor în Parlament. Protectorat englez asupra insulei Tonga.

1901 Galsworthy — *Un om din Devon* (volum de schiţe, prima carte semnată cu numele adevărat al scriitorului).

Meredith — *O citire a vieții;* Wells — *Anticipații;* Moore — *Sora Teresa;* Kipling — *Kim;* Shaw — *Trei piese pentru puritani;* Butler — *O nouă vizită în Erewhon.*

James — *Izvorul sacru;* Norris — *Caracatița* (Amer.); Thomas Mann — *Casa Buddenbrook* (Germ.); Cehov — *Trei surori* (Rus.); St. O. Iosif — *Patriarhale;* Densusianu — *Histoire de la langue roumaine* (Rom.).

Moare regina Victoria; fiul ei devine rege sub numele de Edward al VII-lea.

1902 Cu toate încurajările lui Conrad, Galsworthy renunță la proiectul de a face să i se joace o piesă, *Civilizații:* piesa nu a fost terminată niciodată.

Yeats — *Kathleen ni Houlihan* (dramă), *Farfuria de supă;* Hardy — *Poeme din trecut și din prezent;* Walter de la Mare — *Cîntecul copilăriei;* Kipling — *Povești-chiar-așa pentru copii mici;* Arnold Bennett — *Anna celor cinci orașe;* Frederick Harrison — *Crezul unui laic;* Conrad — *Tinerețe;* Masefield — *Baladele apei sărate.*

James — *Aripile porumbiței* (Amer.); Gide — *Imoralistul* (Fr.); Croce — *Estetica* (It.); Da Cunha — *Sertoes* (Braz.).

Înfrînte, Transvaalul și statul liber Orange devin colonii ale coroanei britanice. Instalarea cablului transpacific. Tratat de alianță anglo-japonez.

1903 Yeats — *Cele șapte păduri, Clepsidra* (dramă), *Idei despre bine și rău* (eseuri); Kipling — *Cele cinci națiuni;* Conrad — *Taifun;* J.M. Synge — *Umbra vîlcelei;* Maugham — *Un om de onoare;* Butler — *Acesta e felul cărnii.*

James — *Ambasadorii;* London — *Chemarea străbunilor;* Norris — *Groapa* (Amer.); Machado — *Solitudini;* Valle-Inclán — *Marchizul de Bradomin* (Sp.); Delavrancea — *Hagi Tudose* (Rom.).

Ia ființă Uniunea socială și politică a femeilor care militau pentru obținerea dreptului de vot. Anexarea nordului Nigeriei.

1904 Galsworthy — *Fariseii din insulă.*

Christina Rossetti — *Opere poetice complete* (editate de W.M. Rossetti); James Barrie — *Peter Pan;* Synge — *Călăreți pe mare;* Conrad — *Nostromul;* Augusta Gregory — *Zei și luptători;* Hearn — *Japonia — încercare de interpretare;* Yeats — *Pragul regelui;* Hardy — *Cîrmuitorii* (partea I); Chesterton — *Napoleon de la Notting Hill;* Hilaire Belloc — *Emmanuel Burden;* A.E. — *Viziunea divină;* De la Mare — *Henry Brocken.* James — *Potirul de aur;* London — *Lup de mare;* O. Henry — *Verze și regi* (Amer.); Rolland — *Jean Christophe* (Fr.); Hesse — *Peter Camezind* (Germ.); Cehov — *Livada cu vișini* (Rus.); Pirandello — *Răposatul Mattia Pascal;* Grazia Deledda — *Iedera* (It.); Reymont — Țăranii (Pol.); Aakjer — *Copiii mîniei* (Danem.).

Antanta franco-engleză. Administrația britanică din Africa de Est, nesocotind tratatul încheiat cu triburile locale, transferă aproape un milion de acri de pămînt unui număr de 400 de coloniști; o parte din băștinași sînt mutați în „rezervații".

Moare John Galsworthy Sr.: moștenindu-i averea, fiul său își va dobîndi independența financiară, putînd să se consacre în întregime carierei literare.

1905 În iulie, Galsworthy călătorește în Italia. În septembrie se căsătorește cu Ada, fosta soție a vărului său Arthur J. Galsworthy, de care ea divorțase la începutul anului.

Sînt publicate *Operele complete ale Charlottei Brontë și ale surorilor ei;* Bridges — *Demeter* (dramă); E.M. Forster — *Acolo unde îngerii nu îndrăznesc să pășească;* Synge — *Fîntîna sfinților;* Wells — *Utopia;* Moore — *Lacul;* Shaw — *Legătura iraațională.*

Belasco — *Fata din Vest* (Amer.); Bataille — *Marș nupțial* (Fr.); Dario — *Cîntece de viață și de speranță* (Nicar.); Goga — *Poezii* (Rom.).

Se înfiinţează partidul irlandez „*Sinn Fein*“ („Noi înşine“) care luptă pentru independenţa provinciei.

1906 Galsworthy — *Proprietarul* (primul volum din *Forsyte Saga).*

Shaw — *Dilema doctorului;* A.E. — *Pe ape liniştite;* Kipling — *Puck de pe dealul Pook;* Hardy — *Cîrmuitorii* (partea a II-a); Wells — *Pe tipul cometei;* Chesterton — *Dickens;* De la Mare — *Poeme;* Saintsbury — *Istoria prozodiei engleze.*

London — *Colţ alb;* Sinclair — *Jungla* (Amer.); Papini — *Crepusculul filosofilor* (It.); Andersen-Nexö — *Pelle cuceritorul* (Danem.); Ady — *Poezii noi* (Ung.); Slavici — *Mara;* Lovinescu — *Paşi pe nisip* (Rom.).

1907 Galsworthy — *Casa de ţară.*

Joyce — *Muzică de cameră;* Yeats — *Deirdre;* Maugham — *Lady Frederick;* Synge — *Năzdrăvanul Occidentului;* Forster — *Călătoria cea mai lungă.*

Lui Kipling i se decernează Premiul Nobel.

London — *Călciiul de fier;* William James — *Pragmatism* (Amer.); Bergson — *Evoluţia creatoare* (Fr.); Rilke — *Poezii noi* (Germ.); Strindberg — *Sonata strigoilor* (Sued.).

Răscoala ţăranilor din Punjab. Noua Zeelandă devine **dominion.**

1908 Galsworthy — *Comentariu.*

Forster — *Cameră cu vedere frumoasă;* Arnold Bennett — *Povestea femeilor bătrîne;* Lascelles Abercrombie — *Interludii şi poeme;* Chesterton — *Omul care a fost joi;* Jerome K. Jerome — *Chiriaşul de la etajul al III-lea;* Shaw — *Căsătoria;* Hardy — *Cîrmuitorii* (partea a III-a); Conrad — *Un grup de şase;* Maugham — *Exploratorul.* Ford Madox Ford înfiinţează *The English Review.*

Stein — *Trei vieţi;* Pound — *A Lume Spento* (Amer.); France — *Insula pinguinilor;* Sorel — *Reflecţii asupra violenţei* (Fr.); Blasco Ibáñez — *Arene însîngerate* (Sp.); Gorki — *Mama* (Rus.); Minulscu — *Romanţe pentru mai tîrziu;* Brătescu-Voineşti — *În lumea dreptăţii;* Maiorescu — *Critice* (Rom.).

1909 Galsworthy — *Fraternitate Strădanie.* Începe publicarea *Pieselor* lui Galsworthy (7 serii, 1909—1930).

Hardy — *Proviziile de rîs ale oremurilor;* Wells — *Tono-Bungay;* Synge — *Nunta tinichigiului;* Max Beerbohm — *Şi iarăşi...*; Kipling — *Acţiuni şi reacţii;* Davidson — *Palatul de cristal;* Masefield — *Mulţimi şi solitudini.*

Pound — *Personae* (Amer.); Maeterlinck — *Pasărea albastră* (Belg.); primul manifest futurist; se înfiinţează *La Nouvelle revue française.*

1910 Galsworthy — *Justiţie, Bucurie, Amalgam, Cutia de argint.*

Chesterton — *Sfera şi crucea;* Shaw — *Doamna brună din sonete;* Belloc — *Versuri;* Masefield — *Balade şi poeme;* Yeats — *Poeme, Chivără verde;* De la Mare — *Întoarcerea.*
Pound — *Spiritul romanităţii;* Santayana — *Trei poeţi filosofi;* Babbitt — *Noul Laocoon;* Robinson — *Oraşul din josul rîului* (Amer.); Rilke — *Malte Laurids Brigge* (Germ.); Palamas — *Flautul regelui* (Gr.); Gherca — *Neoiobăgia* (Rom.).

Moartea lui Edward al VII-lea; George al V-lea, rege al Angliei.

1911 Galsworthy — *Patricianul, Micul vis.*

D.H. Lawrence — *Păunul alb;* Abercrombie — *Embleme ale dragostei;* Chesterton — *Balada calului alb;* Masefield — *Iertarea veşnică;* Bennett — *Hilda Lesswayes;* Chesterton — *Inocenţa părintelui Brown;* Conrad — *Sub ochii apusului;* Wells — *Noul Machiavelli;* Maugham — *Pîini şi peşti;* Shaw — *Prima piesă a lui Fanny.*

Dreiser — *Jennie Gerhardt;* Pound — *Canzoni;* Spingarn — *Noua Critică* (Amer.); Claudel — *Cinci ode mari* (Fr.); Hoffmansthal — *Jedermann* (Germ.).
Camera Lorzilor își pierde dreptul de veto în mai multe probleme importante ale practicii parlamentare. Greve ale feroviarilor și docherilor. Se votează legea care acordă asigurări muncitorilor bolnavi și șomerilor.

1912 Galsworthy — *Porumbelul, Hanul Liniștii, Ritmuri, cîntece, versuri neritmate, Fiul cel mare.*

Kipling — *Culegere de poeme;* Lady Gregory — *Soția lui McDonough;* Conrad — *Între pămînt și mare;* De la Mare — *Cei ccare ascultă;* Bridges — *Opere poetice;* Meredith — *Scrisori;* Yeats — *Tăierea unei agate;* Russell — *Problemele filosofiei.* Pound — *Ripostes;* Amy Lowell — *O cupolă de sticlă colorată;* Dreiser — *Financiarul* (Amer.); Claudel — *Îngerul a vestit pe Maria;* France — *Zeilor li-e sete;* Cendrars — *Paștele la New York* (Fr.); Rilke — *Elegii din Duino;* Benn — *Elegii;* Sorge — *Cerșetorul* (Germ.). La Chicago apare revista *Poetry.*
Aproape un milion de mineri englezi declară grevă.

Piesele lui Galsworthy obțin cîteva importante succese; în ianuarie are loc premiera newyorkeză a *Porumbelului* (jucată în octombrie și la Manchester); în noiembrie i se reprezintă *Fiul cel mare*, la Londra. Scriitorul asistă la toate aceste premiere. În decembrie pleacă în Franța, unde va sta pînă la începutul primăverii lui 1913.

1913 Galsworthy — *Floarea întunecată, Fugarul.*

Bennett — *Marea aventură;* Lawrence — *Fii și îndrăgostiți;* Shaw — *Androcles și leul;* Compton Mackenzie — *Strada sinistră;* Conrad — *Șansă;* Wells — *Pătimașii prieteni;* De la Mare — *Plăcintă de păun;* Masefield — *Cîmpii cu narcise;* Chestertron — *Epoca victoriană în literatură.*

London — *Valea lumii;* Frost — *Voinţa unui băiat;* Lindsay — *Generalul Booth intră în ceruri* (Amer.); Apollinaire — *Pictorii cubişti, Alcooluri;* Proust — *Swann;* Alain Fournier — *Cărarea pierdută;* Valery-Larbaud — *A.O. Barnabooth* (Fr.); Thomas Mann — *Moartea la Veneţia* (Germ.); Unamuno — *Sentimentul tragic al vieţii* (Sp.); Maiakovski — *Poezii* (Rus.); Tagore — *Ofrandă lirică* (Ind.).

În septembrie, Galsworthy se află la Viena, asistînd la premiera piesei sale, *Justiţie;* în decembrie pleacă în Egipt.

1914 Galsworthy — *Gloata.*

Joyce — *Oameni din Dublin;* Richard Aldington — *Imagini ale dorinţei;* Hardy — *Satire de circumstanţă;* Wyndham Lewis — *Explozia nr. 1*; Yeats — *Responsabilităţi;* Lawrence — *Ofiţerul prusac;* Wells — *Soţia lui sir Isaac Harman;* Shaw — *Bunul-simţ despre război;* Sturge Moore — *Marea e blîndă.*
Frost — *La nord de Boston;* Dreiser — *Titanul;* Sandburg — *Chicago;* Lindsay — *Congo;* Reed — *Mexicul răsculat;* Pound editează antologia *Des imagistes* (Amer.); Hasenclever — *Fiul;* Kaiser — *Burghezii din Calais;* Trakl — *Poezii* (Germ.); Campana — *Cînturi orfice* (It.); Hogaş — *Pe drumuri de munte* (Rom.).
Izbucneşte războiul mondial; în primele luni ale luptelor, armatele anglo-franceze sînt înfrînte.

Aflat în Sicilia, Galsworthy termină piesa *O fărîmă de dragoste;* în martie e la Londra, la premiera dramei *Gloata.*

1915 Galsworthy — *Omuleţul şi alte satire, Pămînturi libere, O frîntură de iubire.* În mai, moare mama lui Galsworthy.

T.S. Eliot — *Cîntecul de dragoste al lui J. Alfred Prufrock;* Chesterton — *Vin, apă şi cîntec;* Aldington — *Imagini vechi şi noi;*

Lewis — *Explozia nr. 2;* Siegfrid Sassoon — *Hiacint;* Conrad — *Victorie;* Ford Madox Ford — *Bunul soldat;* Lawrence — *Curcubeul;* Maugham — *Servitutea umană.*

Dreiser — *Geniul;* Stein — *Muguri fragezi;* Pound — *Cathay;* Masters — *Antologia orășelului Spoon River* (Amer.); Akutagawa — *Rashomon* (Jap.); Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor* (Rom.).

În bătălia din Laos, la Artois (25 sept.—14 oct.), trupele engleze folosesc, pentru întîia oară, gaze toxice. Greva minerilor din Țara Galilor. În India au loc mari mișcări antibritanice.

1916 Galsworthy — *Mănunchiul.*

Declină propunerea de a i se acorda titlul de „Cavaler al Imperiului Britanic".

Brooke — *1914*; Masefield — *Sonete;* Joyce — *Portretul artistului ca tînăr;* Lawrence — *Amurg italian; Amores;* Wells — *Ce va urma?* Graves — *Deasupra jăratecului;* Huxley — *Roata care arde;* Masefield — *Sonete și poeme;* S.K. Smith — *John Galsworthy.*

Pound — *Lustra;* O'Neill — *La est, spre Cardiff* (Amer.); Barbusse — *Focul;* Max Jacob — *Cornetul cu zaruri* (Fr.); Gentile — *Spiritul* (It.); Șesenin — *Poezii* (Rus.); Kafka — *Metamorfoza* (Ceh.); Jung — *Psihologia inconștientului* (Elv.); „Insurecția dadaistă" de la Zürich.

Bătălia de la Verdun. Intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale.

Galsworthy își pune casa la dispoziția oficialităților, pentru a putea fi transformată în spital de răniți. După aceea, împreună cu soția sa, pleacă în Franța, unde se angajează, voluntar, într-un spital din spatele frontului.

1917 Galsworthy — *Dincolo.*

Hardy — *Momente vizionare;* Sassoon — *Bătrînul vînător;* Bridges editează *Poemele* lui Hopkins; Yeats — *Lebedele sălbatice de la Coole;* Chesterton — *Scurtă istorie a Angliei;* Shaw — *Casa*

inimilor sfărîmate; Clemence Dane — *Regimentul de femei;* Wells — *Războiul şi viitorul, Sufletul unui episcop.*
James — *Turnul de fildeş;* Upton Sinclair — *Regele Cărbune* (Amer.); Eluard — *Poezii;* Valéry — *Tînăra parcă;* Desnos — *Poezii* (Fr.); Andreev — *Cel care primeşte palme* (Rus.); Freud — *Introducere în psihanaliză* (Austr.).

1918 Galsworthy — *Cinci povestiri, Vara tîrzie a unui Forsyte.*

Huxley — *Înfrîngerea tinereţii:* Sassoon — *Contraatac;* Bennett — *O femeie frumoasă;* Ford Madox Ford — *Despre cer şi alte poeme;* Joyce — *Exilaţii;* Edith Sitwell — *Casele clovnilor;* Rebecca West — *Întoarcerea soldatului;* Lytton Strachey — *Victorieni de seamă;* De la Mare — *Amalgam;* Lawrence — *Poeme noi;* Mansfield — *Preludiu.*
Maurois — *Tăcerile colonelului Bramble;* Apollinaire — *Caligrame* (Fr.); Pirandello — *Fiecare cu adevărul lui* (It.); Spengler — *Declinul Occidentului* (Germ.); Blok — *Cei 12* (Rus.). Înfrîngerea Puterilor Centrale; armistiţiul de la 11 noiembrie aduce sfîrşitul războiului. În Anglia, o coaliţie politică dominată de conservatori cîştigă alegerile din decembrie. Prima lege care asigură dreptul de vot al femeilor.

1919 Galsworthy — *Un alt mănunchi, Drumul unui sfînt, Mr. John Lavender.* Galsworthy îi reprezintă pe scriitorii englezi la festivităţile prilejuite de centenarul poetului american James Russell Lowell.

Hardy — *Culegere de poeme;* Kipling — *Culegere de versuri;* Aldington — *Cîntece greceşti în maniera lui Anacreon;* Herbert Read — *Ecloge;* Conrad — *Săgeata de aur;* Clemence Dane — *Legendă;* Virginia Woolf — *Noapte şi zi;* Maugham — *Luna şi doi bani jum'ate.* Se înfiinţează revista *London Mercury.*
Sherwood Anderson — *Winesburg, Ohio;* Mencken — *Prejudecăţi, Limba americană;* John Crowe Ransom — *Poeme despre Dumnezeu;* John Reed — *10 zile care au zguduit lumea;* Pound —

Quia pauper amavi (Amer.); Dorgelés — *Cruci de lemn* (Fr.); Toller — *Transformarea* (Germ.); Gramsci întemeiază revista *L'Ordine Nuovo* (It.); Blaga — *Poemele luminii;* Papadat-Bengescu — *Ape adînci* (Rom.).

Tratatul de pace de la Versailles. Mari greve ale minerilor englezi.

1920 Galsworthy — *Încătușați de lege, Șarlatania, Calicul, Deșteptarea, Temelie.*

Conrad — *Răscumpărarea;* Huxley — *Leda, Limb;* Wilfred Owen — *Poeme* (editate de Sassoon); Edith Sitwell — *Pegasul de lemn;* Lawrence — *Fata pierdută, Femei îndrăgostite;* Shaw — *Înapoi la Matusalem;* Wells — *Schiță de istorie a omenirii;* Virginia Woolf — *Camera lui Iacob.*

O'Neill — *Împăratul Jones, Dincolo de zare;* Pound — *Hugh Selwyn Mauberley;* Scott Fitzgerald — *Această latură a paradisului;* Sinclair Lewis — *Strada mare;* Sandburg — *Fum și oțel;* Sherwood Anderson — *Alb sărac* (Amer.); Duhamel — *Salavin* (Fr.); Undset — *Kristine Lavransdatter* (Norv.); Hašek — *Švejk* (Ceh.).

Înființarea Ligii Națiunii. În Irlanda izbucnește războiul civil.

1921 Galsworthy — *De închiriat, Clopote de pace.*

Bridges — *Octombrie;* De la Mare — *Memoriile unui omuleț;* Huxley — *Galben de crom;* Lawrence — *Broaște țestoase;* Moore — *Heloïse și Abelard;* Maugham — *A tremurat o frunză;* Wells — *Salvarea umanității.*

O'Neill — *Anna Christie;* Dos Passos — *Trei soldați* (Amer.); Breton, Soupault — *Cîmpuri magnetice* (Fr.); Pirandello — *Șase personaje în căutarea unui autor* (It.); Ion Barbu — *După melci;* Voiculescu — *Pîrgă* (Rom.).

Proclamarea Statului Liber al Irlandei.

1922 Galsworthy — *Ferestre, Lealități, Tatăl de familie.* Începe publicarea seriei de *Opere* ale lui John Galsworthy în 18 volume (1922—1925).

Bennett — *Domnul Prohack;* Huxley — *Spirala morții;* Joyce — *Ulise;* T.S. Eliot — *Țară pustie;* Lawrence — *Anglia, Anglia mea, Cangurul, Studii despre literatura clasică americană;* Mansfield — *Petrecerea din grădină;* Edith Sitwell — *Fațadă.* Cummings — *Camera enormă;* Sinclair Lewis — *Babbitt;* O'Neill — *Maimuța păroasă* (Amer.); Valéry — *Farmecele;* Mauriac — *Sărutul dat leproșilor;* Rolland — *Inimă vrăjită;* Montherlant — *Olimpice;* Martin du Gard — *Familia Thibault* (Fr.); Čapek — *Fabrica de absolut* (Ceh.).

1923 Galsworthy — *Capturi;* prima ediție a întregului ciclu *Forsyte Saga.* O nouă serie de *Opere* ale lui Galsworthy (30 volume, 1923—1936). Scriitorul face o călătorie în Tirolul italian și în Spania.

Herbert Read — *Mutațiile unui fenix;* Chesterton — *Francisco din Assisi;* Huxley — *Răsplata ridiculă, Marginalii;* Conrad — *Banditul;* O'Casey — *Umbra unui pușcaș;* Shaw — *Sfînta Ioana;* Aldington — *Exil.*
William Butler Yeats primește Premiul Nobel.
Edna St. Vincent Millais — *Împletitorul de harfe;* Upton Sinclair — *Pas de gîscă;* Frost — *New Hampshire;* Elmer Rice — *Mașina de calculat;* Stevens — *Harmonium* (Amer.); Maurois — *Ariel* (Fr.); Rilke — *Sonete către Orfeu;* Buber — *Eu și tu* (Germ.); Svevo — *Conștiința lui Zeno* (It.); Pillat — *Pe Argeș în sus* (Rom.).
Laburiștii cîștigă alegerile din Anglia.

1924 Galsworthy — *Maimuța albă, Pădurea, Engleză veche, Despre expresie.* Călătorește în Sicilia, Tunisia, Algeria, Spania și, ceva mai tîrziu, în America.

Forster — *Pasaj spre India;* Bennett — *Elsie și copilul;* Ford Madox Ford — *Unii nu;* Masefield — *Sard Harker;* Edith Sit-

well — *Frumoasa din pădurea adormită;* Yeats — *Pisica și luna;* Virginia Woolf — *Mr. Bennett și Mrs. Brown.*
O'Neill — *Patima de sub ulmi;* Hemingway — *În timpul nostru* (Amer.); St. John Perse — *Anabasis;* Valéry — *Varietăți;* Breton — *Manifestul suprarealist* (Fr.); Thomas Mann — *Muntele vrăjit* (Germ.); Maiakovski — *Vladimir Ilici Lenin* (U.R.S.S.); Blaga — *Filosofia stilului* (Rom.).
Marea Britanie stabilește relații diplomatice cu Uniunea Sovietică. Alegerile din toamnă sînt cîștigate de conservatori.

1925 Galsworthy — *Spectacolul.*

T.S. Eliot — *Oameni găunoși;* Maurice Baring — *Poeme;* MacDiarmid — *Sandschaw;* Edith Sitwell — *Poezie și critică;* Herbert Read — *În retragere;* Abercrombie — *Ideea marii poezii;* Belloc — *Croaziera vasului „Nona";* Bennett — *Familia Clayhanger;* A.E. — *Glasurile pietrelor;* Wells — *Tatăl Christinei Alberta;* Ford Madox Ford — *Parăzile iau sfîrșit;* Virginia Woolf — *Doamna Dalloway;* Hauxley — *De-a lungul drumului;* Lawrence — *St. Maur;* Noël Coward — *Febra fînului.*
G.B. Shaw — Premiul Nobel.
Dreiser — *O tragedie americană;* Dos Passos — *Manhattan Transfer;* Sinclair Lewis — *Arrowsmith;* Fitzgerald — *Marele Gatsby;* Pound — *Cantos;* H.D. — *Poeme* (Amer.); Gide — *Falsificatorii* (Fr.); Kafka — *Procesul* (Ceh.); Rebreanu — *Adam și Eva* (Rom.).

1926 Galsworthy — *Lingura de argint, Evadare, Versuri vechi și noi. Romanele, povestirile și piesele lui John Galsworthy* (13 volume, 1926—1927). Soții Galsworthy călătoresc în Africa de Sud.

Ford Madox Ford — *Un om se poate ridica în picioare;* Edwin Muir — *Corul celor morți de curînd;* D.H. Lawrence — *Șarpele cu pene;* O'Casey — *Plugul și stelele;* Sassoon — *Poeme satirice;* Baring — *Daphne Adeane;* Bennett — *Lordul Ringo,* Huxley — *Două sau trei grații;* Kipling — *Debite și Credite;* T.E. Law-

rence — *Cei 7 stîlpi ai înțelepciunii;* Wells — *Lumea lui William Clissold;* Herbert Read — *Rațiune și romantism;* Joseph Conrad — *John Galsworthy;* R.H. Coats — *John Galsworthy ca artist al dramei.*

Hemingway — *Fiesta;* Faulkner — *Răsplata soldaților;* Sandburg — *Abraham Lincoln* (Amer.); Aragon — *Țăranul din Paris;* Jouhandeau — *Domnul Godeau în intimitate;* Bremond — *Poezia pură* (Fr.); Silone — *Fontamara* (It.); Kafka — *Castelul* (Ceh.); Sadoveanu — *Dumbrava minunată* (Rom.).

Se constituie Commonwealthul britanic. În luna mai, o grevă generală de zece zile paralizează întreaga activitate în Marea Britanie.

1927 Galsworthy — *Trecătorii, Dragoste tăcută, Castele în Spania. Operele* lui John Galsworthy (24 volume, 1927—1934).

Edith Sitwell — *Elegii rustice;* Chesterton — *Poeme;* Forster — *Aspecte ale romanului;* Virginia Woolf — *Spre far;* Wyndham Lewis — *Timpul și omul Occidentului;* Priestley — *Adam în lumina lunii;* MacDiarmid — *Albyn sau Scoția și viitorul;* Huxley — *Studii propriu-zise;* Joyce — *Mere de-un* penny *bucata.*

Hemingway — *Bărbați fără femei;* Upton Sinclair — *Petrol!;* Willa Cather — *Moartea vine pentru arhiepiscop;* Wilder — *Puntea San Luis Rey* (Amer.); Mauriac — *Thérèse Desqueyroux;* Benda — *Trădarea intelectualilor* (Fr.); Fadeev — *Înfrîngerea;* Babel — *Armata Roșie de cavalerie, Povestiri din Odesa* (U.R.S.S.); Arghezi — *Cuvinte potrivite* (Rom.).

Comisia aliată de control se retrage din Germania. Liga Națiunilor adoptă o rezoluție care interzice războaiele de agresiune.

1928 Galsworthy — *Cîntecul lebedei.* Soții Galsworthy călătoresc în sudul Franței.

Yeats — *Turnul;* Lawrence — *Amantul doamnei Chatterley;* Bennett — *Un străin ciudat;* Ford Madox Ford — *Ultimul*

post; Huxley — *Punct și contrapunct;* Joyce — *Anna Livia Plurabelle* (fragment din *Finnegan):* Evelyn Waugh — *Declinul și prăbușirea poeziei engleze;* Muir — *Structura romanului;* Herbert Read — *Stilul prozei engleze;* Maugham — *Askenden;* Wells — *Domnul Bletsworthy;* Virginia Woolf — *Orlando;* D.H. Lawrence — *John Galsworthy.*

O'Neill — *Straniul interludiu;* Sandburg — *Bună dimineața, Americă!;* Stephen Vincent Benét — *Trupul lui John Brown* (Amer.); Remarque — *Pe frontul de Vest, nimic nou;* Brecht — *Opera de trei parale* (Germ.); Lorca — *Romancero gitan* (Sp.); Șolohov — *Donul liniștit* (U.R.S.S.); Sadoveanu — *Hanul Ancuței* (Rom.).

Pactul Briand-Kellogg declară ilegal războiul ca mijloc de soluționare a disputelor internaționale.

1929 Galsworthy — *O comedie modernă, Un discurs incoerent, Acoperișul.* Lui Galsworthy i se decernează Ordinul pentru Merit. Universitățile din Manchester, Princeton, Dublin, Cambridge, Sheffield, Oxford îi acordă titlul onorific de doctor. Călătorește în Brazilia și în sudul Franței.

Chesterton — *Poeme noi și vechi;* Aldington — *Moartea unui erou;* Herbert Read — *Sensul gloriei;* Stephen Spender — *Poeme;* Edith Sitwell — *Vama Coastei de Aur:* Bennet — *Accident;* Charles Morgan — *Portret într-o oglindă;* Priestley — *Buni tovarăși;* Shaw — *Căruța cu mere;* Yeats — *Luptind cu valurile;* Bridges — *Testamentul frumuseții.*

Hemingway — *Adio, arme!;* Faulkner — *Zgomotul și furia;* Th. Woolfe — *Privește, înger, spre casă!;* Elmer Rice — *Scenă de stradă* (Amer.); Colette — *Sido;* Achard — *Jean de la Lune* (Fr.); Döblin — *Alexanderplatz* (Germ.); Moravia — *Indiferenții;* Bontempelli — *Fiu a două mame;* Croce — *Istoria epocii barocului în Italia* (Ir.); Mateiu Caragiale — *Craii de Curte Veche* (Rom.).

Crahul de pe Wall Street: declanşarea marii crize economice mondiale. Laburiştii cîştigă alegerile parlamentare din Anglia. Răscoala anticolonialiste în Nigeria şi Kenya.

1930 Galsworthy — *Două eseuri despre Conrad.* Întreprinde un turneu de conferinţe în Baleare şi în America.

T.S. Eliot — *Miercurea Cenuşii;* MacDiarmid — *Primul imn lui Lenin;* Sassoon — *Meditaţii rimate, Memoriile unui ofiţer de infanterie;* Katharine Mansfield — *Poeme;* Mansfield — *Hoinarul din Liverpool;* Auden — *Oratorii;* Priestley — *Cărarea îngerilor;* Huxley — *Vulgaritatea în literatură;* Wyndham Lewis — *Maimuţele lui Dumnezeu;* Empson — *7 tipuri ale ambiguităţii.*

Hart Crane — *Podul;* Dos Passos — *Paralela 42;* Faulkner — *Pe cînd zăceam pe patul morţii* (Amer.); Musil — *Omul fără calităţi* (Austr.); Alvaro — *Oameni din Aspromonte;* Quasimodo — *Ape şi pămînturi* (It.); Barbu — *Joc secund;* Camil Petrescu — *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război;* Sadoveanu — *Baltagul* (Rom.).

Legea împroprietăririi, care îi favoriza pe coloniştii albi din Rhodezia şi Nyassaland, provoacă violente mişcări de protest. Gandhi îşi începe campania de rezistenţă nonviolentă.

1931 Galsworthy — *O fată aşteptată, Literatură şi cicţă.*

Bridges — *Poeme;* Sassoon — *Poemele harfei de alamă;* Cronin — *Castelul pălărierului;* Huxley — *Muzică în noapte;* Joyce — *Haveth Children Everywhere* (fragment din *Finnegan);* Virginia Woolf — *Valurile;* Graham Greene — *Zvonuri la căderea nopţii.* O'Neill — *Din jale se întrupează Electra;* Faulkner — *Sanctuarul;* Edmund Wilson — *Castelul lui Axel* (Amer.); Papini — *Gog* (It.); Blaga — *Eonul dogmatic* (Rom.)

În Anglia se formează un „guvern naţional" la care participă laburiştii, conservatorii şi liberalii. Armatele japoneze invadează Manciuria, ceea ce face să crească pericolul unui război în Extremul Orient.

1932 Galsworthy — *Pustietatea înflorește.* Lui Galsworthy i se decernează Premiul Nobel pentru literatură; e cel de-al patrulea scriitor britanic — după Kipling, Yeats și Shaw — care primește această înaltă distincție. Donează suma ce i se cuvenea Clubului scriitorilor britanici.

John Betjeman — *Muntele Sionului;* T.S. Eliot — *Sweeney Agonistes;* MacDiarmid — *Al doilea imn lui Lenin;* Graham Greene — *Trenul de Istanbul;* Huxley — *Texte și pretexte, O, mîndră lume nouă!;* Morgan — *Izvorul;* Shaw — *Prea bun ca să fie adevărat;* Edith Sitwell — *Excentrici englezi;* C.P. Snow — *Moartea subterană;* Lawrence Durrell — *Zece poeme.*

1933 Galsworthy — *Dincolo de rîu.*
31 ianuarie — moare John Galsworthy.

Auden — *Dansul morții;* Ford Madox Ford — *A fost privighetoarea;* Lawrence — *Ultimele poezii;* Herbert Read — *Sfîrșitul războiului;* Spender — *Poeme;* Betjeman — *Oribilul bun-gust;* Joyce Cary — *Oaspetele din America.*

1934 Se publică *Sfîrșitul capitolului* și *Poemele* lui Galsworthy.

1935 I se tipărește un volum de eseuri — *Priviri și reflecții.*

D.G.

Dedic soției mele

FORSYTE SAGA

în întregime, socotind că, din toată opera mea, aceasta este singura demnă de ea. Fără încurajarea, simpatia și critica ei, niciodată n-aș fi devenit un scriitor, nici măcar așa cum sînt.

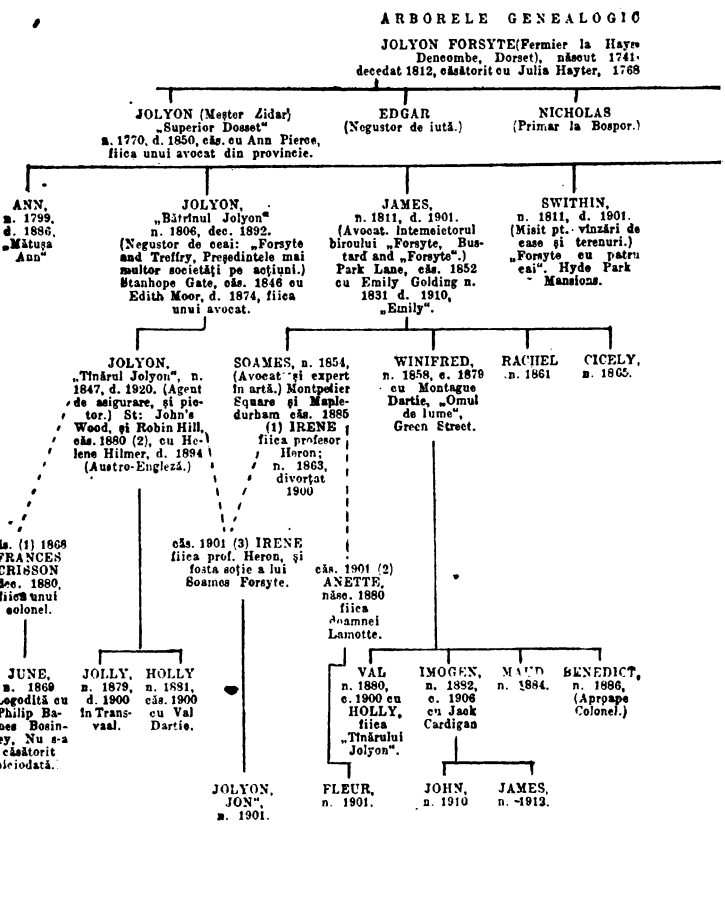
JOLYON FORSYTE(Fermier la Hayes Denecombe, Dorset), născut 1741, decedat 1812, căsătorit cu Julia Hayter, 1768
JOLYON (Meşter Zidar) „Superior Dosset" n. 1770, d. 1850, căs. cu Ann Pierce, fiica unui avocat din provincie.
EDGAR (Negustor de iută.)
NICHOLAS (Primar la Bospor.)
ANN, n. 1799, d. 1886, „Mătuşa Ann"
JOLYON, „Bătrînul Jolyon" n. 1806, dec. 1892. (Negustor de ceai: „Forsyte and Treffry, Preşedintele mai multor societăţi pe acţiuni.) Stanhope Gate, căs. 1846 cu Edith Moor, d. 1874, fiica unui avocat.
JAMES, n. 1811, d. 1901. (Avocat. Intemeietorul biroului „Forsyte, Bustard and „Forsyte".) Park Lane, căs. 1852 cu Emily Golding n. 1831 d. 1910, „Emily".
SWITHIN, n. 1811, d. 1901. (Misit pt. vînzări de case şi terenuri.) „Forsyte cu patru cai". Hyde Park Mansions.
JOLYON, „Tînărul Jolyon", n. 1847, d. 1920. (Agent de asigurare, şi pictor.) St: John's Wood, şi Robin Hill, căs. 1880 (2), cu Helene Hilmer, d. 1894 (Austro-Engleză.)
SOAMES, n. 1854, (Avocat şi expert în artă.) Montpelier Square şi Mapledurham căs. 1885 (1) IRENE fiica profesor Heron; n. 1863, divorţat 1900
WINIFRED, n. 1858, c. 1879 cu Montague Dartie, „Omul de lume", Green Street.
RACHEL n. 1861
CICELY, n. 1865.
căs. (1) 1868 FRANCES CRISSON dec. 1880, fiica unui colonel.
căs. 1901 (3) IRENE fiica prof. Heron, şi fosta soţie a lui Soames Forsyte.
căs. 1901 (2) ANETTE, născ. 1880 fiica doamnei Lamotte.
JUNE, n. 1869 (Logodită cu Philip Baynes Bosinney. Nu s-a căsătorit niciodată.
JOLLY, n. 1879, d. 1900 în Transvaal.
HOLLY n. 1881, căs. 1900 cu Val Dartie.
VAL n. 1880, c. 1900 cu HOLLY, fiica „Tînărului Jolyon".
IMOGEN, n. 1882, c. 1906 cu Jack Cardigan
MAUD n. 1884.
BENEDICT, n. 1886, (Aproape Colonel.)
JOLYON, JON", n. 1901.
FLEUR, n. 1901.
JOHN, n. 1910
JAMES, n. 1912.

AL FAMILIEI FORSYTE

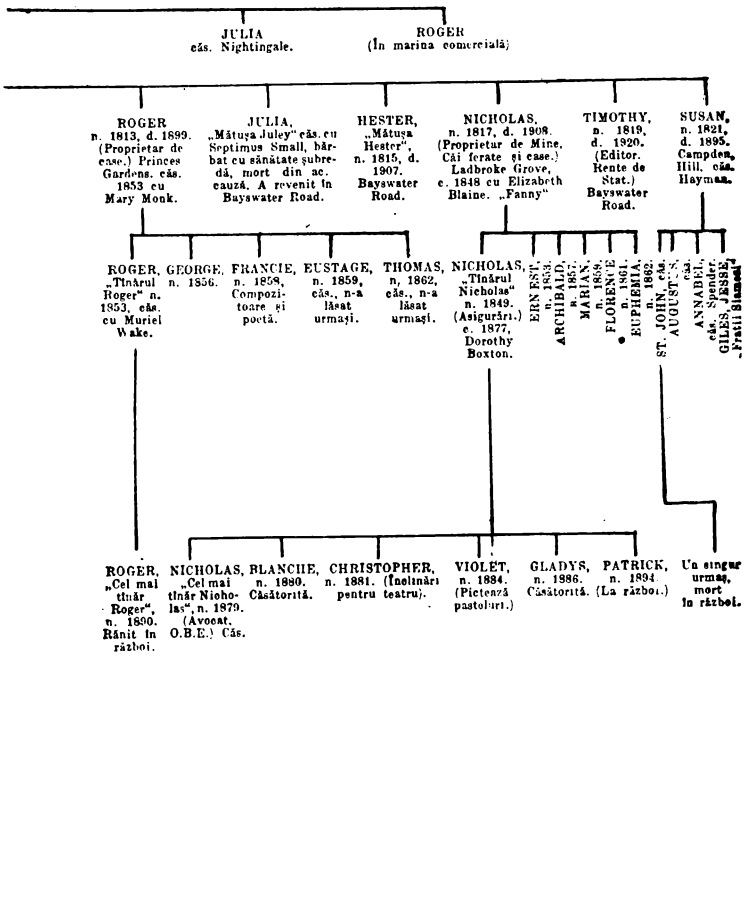

PREFAȚĂ

Forsyte Saga *e titlul pe care-l hotărîsem pentru partea denumită* „Proprietarul“; *dar l-am adoptat apoi pentru întreaga colecție de cronici a familiei Forsyte, din pricina dîrzeniei forsyteiene care se află în noi toți. În ceea ce privește cuvîntul Saga, se poate obiecta că el cuprinde un element eroic și că în aceste pagini lipsește eroismul. Dar eu îl folosesc cu ironia cuvenită și chiar dacă în această lungă povestire descriu o epocă de aur, cu oameni îmbrăcați în redingotă și falbala, totuși focul conflictelor puternice există. Trecînd peste staturile uriașe și setea de sînge a vremurilor străvechi, așa cum au străbătut ele pînă la noi în basme și legende, oamenii din vechile Saga erau, fără îndoială, asemeni celor din neamul Forsyte. Aveau același instinct de proprietate și erau tot atît de dezarmați în fața tulburărilor pe care le produc Frumusețea și Pasiunea, ca și Swithin, Soames, sau chiar ca tînărul Jolyon. Iar dacă în zilele care au fost odată ca niciodată par să fi răsărit din lumea legendară figuri eroice care nu seamănă aidoma cu un Forsyte din* Epoca Victoriană, *putem totuși fi convinși că și atunci, ca și acum, instinctul de trib a fost forța primordială, că noțiunile „familie“, „cămin“ și „proprietate“ aveau aceeași însemnătate pe care o au și azi, în ciuda tuturor strădaniilor actuale de „a le înlătura“.*

Atît de mulți au scris și pretins că familiile lor au fost modelul după care am descris neamul Forsyte, încît se poate

crede că acesta e o specie tip. Obiceiurile se schimbă, moda evoluează, iar „Casa lui Timothy din Bayswater Road" devine un cuib în care, în afară de cele esențiale, se petrec lucruri de necrezut pentru noi; și niciodată nu ne va fi dat să vedem cu ochii noștri așa ceva, după cum nu vom mai întîlni nici oameni ca James sau bătrînul Jolyon. Și totuși, dările de seamă ale societăților de asigurare și sentințele judecătorești ne conving, pe zi ce trece, că paradisul nostru pămîntesc nu este decît un domeniu bogat în care se furișează aceiași intruși sălbatici, Frumusețea și Pasiunea, răpindu-ne de sub nas tot ceea ce ni se pare ferm și așezat. După cum e sigur că un cîine va lătra la o muzică de fanfară, tot atît de sigur este că ceea ce e esențial în Soames, ca și în fiecare dintre noi, se va răzvrăti împotriva destrămării care plutește în preajma societății.

„Lăsați Trecutul mort să-și îngroape morții", ar fi o zicală mai potrivită dacă trecutul ar muri vreodată. Dăinuirea Trecutului este una din acele binecuvîntări tragicomice, pe care fiecare Nouă Epocă o reneagă, susținînd neîndoielnicul ei drept de a fi cu desăvîrșire nouă. Dar nici o epocă nu a fost destul de nouă pentru a avea dreptul să fie numită nouă! Firea omenească, sub cerințele și veșmintele ei schimbătoare, este și va rămîne foarte asemănătoare cu aceea a unui Forsyte și, la urma urmei, omul ar putea fi un animal chiar și mai rău decît este.

Dacă privim în urmă la Epoca Victoriană, al cărei apogeu, declin și „cădere" sînt oarecum înfățișate în Forsyte Saga, *vedem azi, că, de fapt, am căzut din lac în puț. Ar fi greu să motivăm afirmația că starea Angliei era mai bună în anul 1913 decît în 1886, cînd neamul Forsyte se reunise la bătrînul Jolyon pentru a sărbători logodna lui June cu Philip Bosinney. Iar în anul 1920, cînd clanul s-a adunat din nou, pentru a binecuvînta căsătoria lui Fleur cu Michael Mont, Anglia, falită, se găsea desigur, într-o stare de lîncezeală, după cum în al optulea deceniu al veacului trecut, starea ei era prea rigidă și dădea procente prea mici. Dacă aceste cronici*

ar fi fost un studiu cu adevărat ştiinţific al trecerii de la o epocă la alta, atunci ar fi trebuit să insist mai mult asupra unor factori ca: invenţia bicicletei, automobilului, avionului, apariţia ziarelor ieftine, declinul vieţii rurale, dezvoltarea oraşelor sau naşterea cinematografului. Fapt este că oamenii nu sînt în stare să domine propriile lor investiţii, ci caută să se adapteze cît se poate mai bine la noile condiţii create de aceste invenţii.

Dar această lungă povestire nu este un studiu ştiinţific al unei epoci, ea este mai degrabă o descriere amănunţită a tulburării pe care Frumuseţea o produce în vieţile oamenilor.

Figura lui Irene — după cum probabil va observa cititorul — nu apare decît prin impresiile pe care le produce asupra celorlalte fiinţe. Ea întruchipează Frumuseţea tulburătoare, care se ciocneşte de o lume preocupată de avere.

Cititorii, care au trecut cu anevoie prin apele sărate ale acestei Saga, înclină să aibă din ce în ce mai multă milă pentru Soames şi cred că astfel vor ajunge în conflict cu fantezia creatorului său. Dar nici vorbă de aşa ceva! Şi autorului îi este milă de Soames, tragedia vieţii lui este foarte simplă, independentă de voinţa omului, tragedia de a nu putea fi iubit şi de a avea, în acelaşi timp, obrazul destul de subţire pentru a-şi da seama de acest fapt. Nici chiar Fleur nu-l iubeşte pe Soames aşa cum simte el că ar trebui să fie iubit. Iar compătimind pe Soames, se prea poate ca cititorii să fie porniţi împotriva lui Irene. Ei socotesc că, la urma urmei, Soames, nu era băiat rău, nu era vinovat cu nimic, şi ea ar fi trebuit să-l ierte şi aşa mai departe! Dar prin această părtinire, ei pierd din vedere cel mai simplu adevăr care stă la baza întregii povestiri: că într-o legătură în care unuia dintre parteneri îi lipseşte cu desăvîrşire şi în mod absolut atracţia sexuală, nu există milă, raţiune, simţ al datoriei sau vreun alt sentiment care să poată înfrînge o repulsie naturală. Dacă ar trebui s-o înfrîngă ori ba, este în afara discuţiei, căci în realitate ea n-o înfrînge niciodată. Iar cînd Irene pare dură şi nemiloasă — ca în Bois de Boulogne sau „Goupenor Gallery“ —

ea este doar înțeleaptă și realistă, știind că cea mai mică concesie nu este decît cea din urmă treaptă care precedează repulsiunea covîrșitoare, cu neputință de trecut.

Criticînd ultima fază din Saga, cititorul poate obiecta că Irene și Jolyon — cei doi răzvrătiți împotriva proprietății — exercită dreptul lor de proprietate asupra fiului lor Jon. Dar, într-adevăr, aceasta ar fi hipercriticism față de povestire. Căci nici un tată și nici o mamă n-ar fi îngăduit fiului lor să se căsătorească cu Fleur fără a cunoaște realitatea, iar realitatea îl face pe Jon să decidă, nu convingerea părinților săi. Ba, mai mult decît atîta, convingerea lui Jolyon nu e a lui proprie, ci a lui Irene, pe care ea o exprimă repetînd mereu cuvintele: „Nu te gîndi la mine, gîndește-te la tine însuți!" Faptul că Jon, cunoscînd realitatea, înțelege simțămintele mamei sale, poate fi socotit cu greu o mărturie că aceasta, totuși, face parte din neamul Forsyte.

Dar, cu toate că Forsyte Saga *are ca temă principală impetuozitatea cu care Frumusețea și dorința de Libertate lovesc într-o lume preocupată de avere, nu i se poate tăgădui rolul de a conserva, îmbălsămînd-o, marea burghezie. Așa după cum vechii egipteni așezau împrejurul mumiilor cele necesare pentru o viață viitoare, m-am străduit și eu să pun, alături de figurile Mătușilor Ann, Juley și Hester, ale lui Timothy și Swithin, a bătrînului Jolyon, a lui James și ale fiilor lor, ceva care să le asigure o fărîmă de viață în viitor, puțin balsam în viața zbuciumată a unui „Progres" care destramă totul.*

Dacă marea burghezie, împreună cu alte clase, este sortită a „merge înainte" spre amorfism, iat-o conservată în aceste pagini, expusă sub sticlă, pentru ca toți cei care se perindă prin marele și prost organizatul muzeu al Literaturii s-o poată privi. Aici odihnește marea burghezie conservată în propria ei zeamă: Instinctul de Proprietate.

1922

JOHN GLASWORTHY

PROPRIETARUL

„...Veţi răspunde
Sclavii sînt ai noştri...“

Negutătorul din Veneţia

Dedicat lui
EDWARD GARNETT

Partea întîi

CAPITOLUL I

ACASĂ LA BĂTRÎNUL JOLYON

Privilegiații care au luat parte la o sărbătoare familială a neamului Forsyte au putut vedea un tablou fermecător și plin de învățăminte: o familie din marea burghezie în toată strălucirea ei. Dar dacă vreuna din aceste persoane privilegiate ar fi avut darul analizei psihologice (talent care nu are valoare bănească și este cu desăvîrșire disprețuit de neamul Forsyte), putea fi martorul unui spectacol, nu numai încîntător în sine, dar și revelator pentru o tainică problemă umană. Cu alte cuvinte, dintr-o adunare a acestei familii — în care nici o ramură nu este atrasă către cealaltă, în care nu există nici trei membri legați între ei de un sentiment care ar merita denumirea de simpatie — ar fi văzut deslușit dîrzenia misterioasă și concretă care face din familie o unitate atît de puternică în societate, o imagine atît de limpede a unei societăți în miniatură. Ar fi întrezărit anevoioasele căi ale progresului social, ar fi înțeles ceva din viața patriarhală, din invazia hoardelor barbare, din înălțarea și decadența națiunilor. Ar fi avut senzația celui ce urmărește creșterea unui arbore de cînd a fost sădit și care — simbol al dîrzeniei, izolării și izbînzii — trăiește în mijlocul a sute de alte plante care mor, fiind mai puțin fibroase, cu mai puțină sevă și rezistență. Și într-o bună zi arborele îi apare înfloritor, cu coroana-i verde, cu frunzișul bogat,

într-o izbucnire de prosperitate aproape supărătoare, în culmea măreţiei sale.

În ziua de 15 iunie a anului 1886, în jurul orei patru după-amiază, observatorul, care ar fi avut norocul să se afle în casa bătrînului Jolyon Forsyte din Stanhope Gate, ar fi putut vedea neamul Forsyte în culmea înfloririi sale.

Se întruniseră pentru a sărbători logodna domnişoarei June Forsyte, nepoata bătrînului Jolyon, cu domnul Philip Bosinney. Toţi membrii familiei erau de faţă, gătiţi cu mănuşi de culoare deschisă, jiletci gălbui, pălării cu pene şi rochii bogate. Chiar şi Mătuşa Ann venise, cu toate că în ultima vreme îşi părăsea rar colţul preferat din salonul verde al fratelui ei Timothy, unde, la adăpostul unui buchet de ierburi din Pampas, uscate şi vopsite, aşezate într-un vas de flori albastru, înconjurată de portretele a trei generaţii din neamul Forsyte, şedea toată ziua citind şi tricotînd. Chiar Mătuşa Ann era de faţă, cu spatele ei ţeapăn, cu obrazul bătrîn, liniştit şi demn, întruchiparea statorniciei neclintite a simţului de proprietate, ideea de bază a familiei.

Cînd un Forsyte se logodea, se căsătorea sau se năştea, tot neamul Forsyte era prezent. Cînd un Forsyte murea — dar pînă acum nu murise nici un Forsyte; ei nu mureau; moartea fiind contra principiilor lor — ei luau precauţiuni faţă de ea, precauţiunile instinctive ale unor oameni cu mare vitalitate, care se apără de orice ştirbire a proprietăţii lor.

În ziua aceea, membrii familiei Forsyte, amestecaţi în mulţimea celorlalţi oaspeţi, erau mai gătiţi ca de obicei. Toată înfăţişarea lor voia să arate o mare încredere în sine, provocatoare, precum şi un aer de respectabilitate strălucitoare — parcă toţi ar fi sfidat o primejdie. Aroganţa obişnuită de pe faţa lui Soames Forsyte se răspîndise pe feţele întregii familii: toţi erau cu ochii în patru.

Adversitatea subconştientă a atitudinii lor a făcut din reuniunea de la bătrînul Jolyon un „moment psihologic“ al istoriei familiei, moment care constituie preludiul dramei lor.

Ceva îi nemulțumea pe membrii neamului Forsyte, nu individual, ci în ceea ce privea familia. Această nemulțumire se manifesta printr-o și mai mare desăvîrșire în îmbrăcăminte, o cordialitate familiară exuberantă, o exagerare a importanței pe care o dădeau familiei și — aroganța. Neamul Forsyte simțea plutind în aer primejdia — factor atît de necesar pentru a scoate la iveală calitatea fundamentală a oricărei societăți grup sau individ! Presimțirea unei primejdii dădu armelor lor strălucire. Pentru prima dată, ca familie, ei simțeau, instinctiv, că sînt în atingere cu ceva ciudat și periculos.

Dincolo, lîngă pian, stătea un bătrîn gras și înalt, purtînd două jiletci pe pieptul său lat. Avea două jiletci și un ac cu rubine, în loc de una singură și ac de diamante, cum purta în ocazii mai obișnuite. Iar obrazul său ras, pătrat, bătrîn, cu pielea palidă și ochii decolorați, deasupra cravatei de satin, avea o expresie de înaltă demnitate. Acesta era Swithin Forsyte. Chiar lîngă fereastră — unde putea respira aer proaspăt mai mult decît îi trebuia — stătea James, fratele său geamăn. Bătrînul Jolyon îi numea pe acești frați „grasul" și „slabul". James era la fel de înalt ca Swithin cel gras, dar foarte slab, ca și cum din naștere ar fi fost sortit să facă un echilibru, stabilind o medie. Cu trupul aplecat înainte, ca de obicei, privea spectacolul ce se desfășura. Ochii săi cenușii păreau absorbiți de o nelinişte ascunsă, întreruptă doar de cîte o privire iute și piezișă care cuprindea tot ce se petrecea în jurul lui. Obrajii subțiați de două cute paralele, cu buza de sus lungă și complet rasă, erau încadrați de favoriți ca a lordului Dundreary. În mîini ținea un vas de porțelan chinezesc, pe care-l învîrtea într-o parte și în alta. Nu departe de el, Soames — unicul său fiu — asculta ceea ce spunea o doamnă îmbrăcată în cafeniu. Era palid, complet ras, cu părul negru cam rărit, cu bărbia înălțată și sucită într-o parte, cu nasul în vînt, plin de o îngîmfare conștientă, parcă mirosea în silă un ou pe care știa că nu-l poate mistui. În spate, vărul lui, George cel înalt, fiul lui Roger, al cincilea

Forsyte, cu o privire răutăcioasă pe fața cărnoasă, pregătea una din glumele sale usturătoare.

Toți simțeau o apăsare, care era legată de sărbătorirea acestei logodne.

Așezate în rînd, una lîngă alta, erau trei doamne — Mătușile Ann, Hestèr (cele două fete bătrîne din familia Forsyte) și Juley (diminutiv de la Julia) care, deși nu în prima tinerețe, mersese atît de departe cu uitarea de sine, încît se măritase cu Septimus Small, un bărbat cu sănătatea șubredă. Juley îi supraviețuia de mulți ani. Acum, împreună cu sora ei mai mare și cu cea mai mică, locuia în Bayswater Road, în casa celui de-al șaselea și cel mai mic frate al ei, Timothy. Toate aceste doamne țineau în mînă evantaie și onorau caracterul solemn al reuniunii printr-o culoare stridentă, vreo pană neobișnuită sau o broșă deosebită.

În mijlocul camerei, sub candelabru, așa cum se cuvine să stea gazda, era bătrînul Jolyon, capul familiei. Avea optzeci de ani; părul alb mătăsos, fruntea bolțită; ochii mici de un cenușiu-închis și imensa mustață albă care cădea și se răsfira pe bărbia sa puternică îi dădeau un aer patriarhal. În ciuda obrajilor supți, a gropilor din tîmple, părea a se bucura de tinerețe fără bătrînețe. Se ținea foarte drept, iar ochii pătrunzători și fermi nu pierduseră nimic din limpezimea strălucirii lor. Astfel, față de îndoielile și grijile oamenilor de rînd, el părea a se găsi deasupra. Și avea dreptul la această superioritate, căci mulți ani de-a rîndul, totul se desfășurase după vrerea lui. Niciodată nu i-ar fi trecut prin minte bătrînului Jolyon că ar fi necesar să pară șovăitor sau neîncrezător.

Între el și cei patru frați ai săi, James, Swithin, Nicholas și Roger — cu toții prezenți acolo — era și multă deosebire, dar și multă asemănare. Fiecare dintre acești frați se deosebea de celălalt și totuși toți semănau între ei. Dincolo de trăsăturile și expresia diferită de pe cele cinci fizionomii, se putea observa o anumită fermitate a bărbiei, ascunsă sub

deosebirile superficiale, care le dădea un fel de pecete a neamului. Această trăsătură comună era prea veche pentru a fi urmărită, și de prea multă vreme statornicită pentru a mai putea fi discutată, dar era adevărata mărturie și chezășie a bogăției lor.

Generația tînără — George mare ca un taur, Archibald palid și viguros, tînărul Nicholas blînd și îndrăzneț în încăpățînarea sa, Eustace grav, hotărît și convențional — purta aceeași pecete, poate mai puțin accentuată, dar totuși deslușită, semn de neînlăturat din spiritul familiei.

Pe toate aceste fețe, atît de asemănătoare și atît de diferite s-a furișat, într-un moment sau altul din această după-amiază, o expresie de neîncredere. Iar obiectul acestui simțămînt era, fără îndoială, omul pe care l-au cunoscut azi, pentru care se întruniseră aici.

Știau că tînărul Philip Bosinney nu avea avere, dar s-au mai cunoscut cazuri în care fete din familia Forsyte s-au logodit cu asemenea oameni, ba chiar s-au și căsătorit cu ei. Nu acesta era motivul propriu-zis al îngrijorării lor. Nici ei nu ar fi putut spune de unde pornise această neîncredere, căci izvorul ei era învăluit în negura clevetirilor familiale. Negreșit, cu toții auziseră povestea că a fost să facă vizita de rigoare la Mătușile Ann, Juley și Hester, purtînd o pălărie moale, cenușie... o pălărie moale, cenușie... nici măcar una nouă... ci veche, plină de praf, turtită și fără formă. „Ceva atît de neobișnuit, draga mea, ceva atît de ciudat!“ Mătușa Hester, trecînd prin vestibulul mic și întunecat, cum era cam mioapă, crezuse că e o pisică străină și murdară, căci Tommy — pisicul ei — avea prieteni atît de ordinari! Încercă s-o alunge de pe scaun. Și mare îi fu mirarea cînd văzu că nu se mișcă!

Întocmai cum artistul caută întotdeauna detaliul semnificativ care întruchipează caracterul esențial al unei scene, privelești sau persoane, membrii Familiei Forsyte, artiști fără să știe, s-au legat, instinctiv, de această pălărie. Acesta era pentru ei detaliul caracteristic, fleacul în care zăcea

miezul întregii chestiuni. Fiecare se întreba: „Oare m-aș fi dus eu la o vizită de rigoare cu asemenea pălărie?“ și fiecare își răspundea: „Nu!“; iar unii, cu mai multă imaginație, ar fi adăugat: „Așa ceva nici nu mi-ar fi trecut prin minte!“

George, auzind această poveste, zîmbi. Pălăria aceea a fost, fără îndoială, pretext pentru o glumă! El însuși era meșter în așa ceva!

— Foarte îndrăzneț! Strașnic „pirat“!

Și vorba lui George, „piratul“, trecu din gură în gură, devenind, în cele din urmă, porecla favorită pentru Bosinney.

După aceea, mătușile au dojenit-o pe June pentru pălărie, spunînd:

— Noi socotim că tu, drăguță, n-ar fi trebuit să-i îngădui așa ceva.

June le răspunse cu aerul ei poruncitor și viu, ca o mică întruchipare a voinței ce era:

— Oh! Dar ce importanță are? Phil nu știe niciodată cu ce e îmbrăcat!

Nimeni nu s-a așteptat la un răspuns atît de jignitor. Un bărbat care să nu știe cu ce e îmbrăcat? Nu, nu se poate!

Dar cine era acest tînăr care și-a purtat atît de bine de grijă logodindu-se cu June, moștenitoarea recunoscută a bătrînului Jolyon? O fi el arhitect, însă asta nu-l îndreptățea să poarte asemenea pălărie. Din întîmplare, nici un membru al familiei Forsyte nu era arhitect, unul dintre ei însă cunoștea doi arhitecți, care n-ar fi pus niciodată pe cap asemenea pălărie pentru o vizită de rigoare și în plin „sezon“ londonez. Primejdios — ah, primejdios!

June, firește, nu vedea nici un soi de primejdie. Ea — cu toate că nu avea încă nouăsprezece ani — își crease reputația de femeie originală. Doar ea era aceea care îi spusese doamnei Soames — întotdeauna atît de bine îmbrăcată — că penele sînt ceva vulgar. Iar acum, doamna Soames renunțase să mai poarte pene; căci June, draga de ea, era înspăimîntător de îndrăzneață!

Aceste temeri, îngrijorări și desăvîrșita, sincera lor neîncredere n-au împiedicat neamul Forsyte să se adune, cînd bătrînul Jolyon i-a poftit. O recepție la Stanhope Gate era o raritate; de doisprezece ani nu mai avusese loc nici una, într-adevăr chiar nici una, de cînd a murit bătrîna doamnă Jolyon.

Niciodată nu se întruniseră în număr atît de mare; de data aceasta însă, în ciuda tuturor deosebirilor dintre ei, s-au unit în mod misterios, și au pus mîna pe arme împotriva unei primejdii comune. Întocmai ca o cireadă în fața unui cîine care le intră în pășune, ei stăteau cap la cap și umăr la umăr, gata să se năpustească asupra dușmanului și să-l calce în picioare pînă îl vor răpune. Veniseră, fără îndoială, și pentru a-și da seama ce fel de daruri de nuntă trebuie să dea. Cu toate că problema darurilor se dezbătea cam astfel— „Tu ce dai? Nicholas dă linguri!“ — darurile depindeau de mire. Dacă acesta era fin, spilcuit, arătos, trebuia să-i dea lucruri alese: pe care el le și aștepta din partea lor. În cele din urmă, fiecare dădea întocmai ce se cuvenea, potrivind darurile printr-o învoială familială care semăna cu procedeul stabilirii prețurilor la bursă. Iar detaliile se hotărau în casa de cărămidă roșie, unde locuiau Mătușile Ann, Juley și Hester, comoda reședință a lui Timothy, ale cărei ferestre dădeau spre Park.

Întîmplarea cu pălăria era un temei pentru neliniștea familiei Forsyte. Ar fi fost cu neputință și nelalocul ei dacă o familie din marea burghezie, cu atîta grijă pentru aparențe (caracteristica eternă a acestei clase), nu s-ar fi simțit îngrijorată.

Cel ce provocase această neliniște stătea de vorbă cu June în partea cealaltă a camerei, lîngă ușă. Nici el nu părea să se simtă în largul lui, părul buclat îi era răvășit, dar în același timp avea aerul că se distrează de unul singur.

George, vorbind pe șoptite cu frate-său, spuse:

— Parcă ar vrea s-o ia din loc — îndrăznețul „Pirat“!

Acest „bărbat cu aspect foarte ciudat“, după cum îl defini mai tîrziu doamna Small, era de statură mijlocie, robust, cu fața palidă, smeadă, o mustață de culoarea prafului, pomeții proeminenți și obrajii supți. Fruntea, teșită spre creștetul capului și cu două ieșituri puternice deasupra ochilor, semăna cu frunțile leilor din cușca Grădinii Zoologice. Iar ochii, de culoarea chihlimbarului, aveau o privire pierdută, uluitoare. Vizitiul bătrînului Jolyon, după ce-i dusese la teatru pe June și Bosinney, spusese majordomului:

„Nu știu ce să mai zic de el! Mi se pare, pe legea mea, că e ca un leopard pe jumătate îmblînzit!“

Și, din cînd în cînd apărea cîte un Forsyte, începea să-i dea tîrcoale și se uita la el cu coada ochiului.

June stătea în fața lui, înfruntînd această curiozitate vană. Era o bucățică de om „numai păr și spirit“, cum spusese odată cineva, cu ochi albaștri îndrăzneți, bărbie fermă și obraji rumeni; fața și corpul păreau prea gingașe pentru cununa ei de păr roșu-auriu.

O femeie înaltă, cu un trup minunat — pe care cineva din familie a asemuit-o odată cu o zeiță păgînă — stătea privind pe cei doi cu un zîmbet întunecat.

Înmănunșate în *gris-perle*, mîinile ei erau încrucișate, una peste alta, iar obrazul grav și fermecător înclinat într-o parte; ochii tuturor bărbaților din apropiere erau ațintiți asupră-i. Trupul ei mlădios părea legănat de adierea aerului din preajmă. Obrajii, deși palizi, aveau multă căldură, iar ochii ei mari și negri aveau o privire suavă. Bărbații însă îi priveau buzele care, cu același zîmbet melancolic, puneau întrebări, dădeau răspunsuri; erau buze sensibile, senzuale și dulci, care emanau căldură și mireasmă ca o floare.

Cei doi logodnici nu băgară de seamă că tăcuta zeiță îi privea îndelung. Bosinney fu cel care o zări primul și întrebă cum o cheamă.

June își conduse logodnicul la femeia cu trup minunat și spuse:

— Irene este cea mai bună prietenă a mea; vă rog să fiți și voi doi prieteni buni!

La porunca micii făpturi surîseră toți trei; și în timp ce surîdea, Soames Forsyte apăru tăcut din spatele femeii cu trup minunat, care îi era soție, și spuse:

— Prezintă-mă, te rog, și pe mine!

Chiar cînd era în lume, Soames se depărta rareori de Irene, iar dacă cerințele sociale îi despărțeau, se vedea cum o urmărește din ochi, cu o privire stranie, plină de grijă și dorință.

Tatăl său, James, lîngă fereastră, continua cercetarea mărcii de pe porțelanul chinezesc.

— Mă mir că Jolyon a permis această logodnă, spuse el Mătușii Ann. După cum aud, abia peste cîțiva ani de zile se vor putea căsători. Acest tînăr Bosinney (făcu un dactil din acest cuvînt, punînd „o“ lung în loc de „o“ scurt, cum se pronunță de obicei) nu are nici un fel de avere. Cînd Winifred s-a măritat cu Dartie, l-am silit să pună totul pe numele soției; și bine am făcut, căci altfel n-ar mai avea nimic acum!

Mătușa Ann, așezată în fotoliul de catifea, ridică privirea. Zulufi argintii îi înconjurau fruntea, zulufi care, neschimbați de zeci de ani, stinseseră în familie orice noțiune de timp. Nu răspunse, căci vorbea rar, cruțîndu-și glasul bătrîn; dar pentru James, care nu era cu conștiința împăcată, privirea ei fu cît un răspuns.

— Da, zise el, dar n-am fost eu de vină că Irene era săracă. Soames era atît de grăbit; chiar slăbise de atîta curte cîtă i-a făcut.

Puse mînios porțelanul pe pian și-și plimbă privirea peste grupul de lîngă ușă.

— După părerea mea, spuse el, în mod cu totul neașteptat, e foarte bine așa cum este.

Mătușa Ann nu ceru nici o explicație la această ciudată declarație. Ea știa la ce se gîndește el. Irene, neavînd bani, n-o să fie atît de smintită să-și facă de cap; căci se zice —

se zice — că a cerut dormitor separat; dar, firește, Soames nu a...

James îi întrerupse visarea, întrebînd:

— Dar unde e Timothy? N-a venit și el cu voi?

Un zîmbet cald își croi drum printre buzele lipite ale Mătușii Ann.

— Nu, a socotit că nu e prudent să vină, cu epidemia asta de difterie din oraș, el care e atît de predispus la contaminare.

James îi răspunse:

— Așa e! Mare grijă mai are de persoana lui! Eu nu-mi pot permite să mă îngrijesc ca el.

Nu e ușor de spus dacă în această remarcă predomina admirația, invidia sau disprețul.

Într-adevăr, Timothy apărea rar. Cl mai mic copil din familie, de meserie editor, prevăzuse acum cîțiva ani — cînd afacerile mergeau în plin — o stagnare care, dacă nu se produsese încă, după părerea tuturor nu va întîrzia, în cele din urmă, să vină. Așa că Timothy își vînduse partea socială dintr-o întreprindere care edita mai ales cărți religioase, iar suma realizată, destul de mare, o investise în rente de stat cu trei la sută. Prin acest fapt luase o poziție izolată în familie, căci nici un alt Forsyte nu se mulțumea cu o dobîndă mai mică de patru la sută. Iar această izolare i-a subminat încet, dar sigur, sufletul, căci era din fire mai prevăzător decît ceilalți. Devenise aproape un simbol — un fel de întruchipare a securității averii, care constituie temelia universului pentru neamul Forsyte. Timothy nu săvîrșise niciodată imprudența de a se căsători sau de a-și încurca viața cu copii.

James, pocnind ușor cu unghia în porțelanul chinezesc, continuă:

— Ăsta nu-i veritabil porțelan vechi de Worcester. Pare-mi-es că Jolyon ți-a spus cîte ceva despre acest tînăr. Din tot ce am aflat, pricep că n-are nici slujbă, nici avere,

nici legături sau înrudiri de seamă. Dar, de altfel, eu nu știu nimic... mie nu-mi spune nimeni nimic.

Mătușa Ann dădu din cap. Un fior îi cutremură obrazul bătrîn, cu bărbia pătrată și nasul acvilin. Își strînse palmele, încleștîndu-și degetele uscate, ca de păianjen; pe această cale își încorda parcă voința.

Fiind cea mai bătrînă din familia Forsyte, avea o situație deosebită față de ei. Toți laolaltă și fiecare în parte — ca toți semenii lor — erau oportuniști și egoiști, dar își pierdeau piuitul în fața obrazului ei neînduplecat. Iar cînd situația era prea gravă, nu le rămînea altceva decît să se ferească din calea ei.

James își încrucișă picioarele lungi și subțiri, continuînd:

— Jolyon merge pe calea lui. El nu are copii... și se opri, aducîndu-și aminte că fiul bătrînului Jolyon era încă în viață. Tatăl lui June, tînărul Jolyon, și-a irosit viața și pe sine, părăsindu-și soția și copilul pentru a fugi cu guvernanta aceea străină. Și apoi, la urma urmei, continuă el în grabă, dacă îi place să facă așa ceva, bănuiesc că-i poate să și-o permită. Oare ce zestre îi dă? Eu cred că-i va da o mie pe an, doar n-are pe nimeni cui să-i lase moștenire banii lui.

Întinse mîna pentru a o strînge pe aceea a unui bărbat vioi, cu obrazul ras, cîteva fire de păr în cap, nasul lung, coroiat, buzele cărnoase și ochii cenușii, reci, sub niște sprîncene dreptunghiulare.

— Ei, Nick, ce mai faci? mormăi James Forsyte, iute ca o pasăre.

Avea privirea unui elev de școală din cale-afară de cuminte (Nick adunase o avere mare pe cale absolut cinstită, prin societățile al căror director era); își lăsă în palma rece a lui James degetele lui și mai reci, retrăgîndu-le apoi în grabă.

— Nu mi-e bine, spuse el bosumflat, mi-a fost rău toată săptămîna. Nu dorm noaptea. Doctorul nu știe care e pricina. E băiat de treabă, căci altfel nu l-aș consulta, dar nu pot scoate de la el decît note de plată.

— Doctori! spuse James tăindu-i aspru vorba. Eu am consultat toți doctorii din Londra pentru unul sau altul dintre ai mei. Dar nici un folos! Îți spun numai baliverne. Iată-l pe Swithin! I-au făcut ceva? Uite-l aici, mai gras ca oricînd. E enorm! Și nu-l pot face să slăbească. Privește-l!

Swithin Forsyte, înalt, lat, aproape pătrat, cu două jilețci de culoare deschisă, ca un porumbel umflat în pene, venea țanțoș spre ei.

— Ce mai faceți? le zise pe tonul său afectat, accentuînd lung litera „f". Ce mai faceți?

Fiecare din cei trei frați luă un aer grav, uitîndu-se la ceilalți doi, știind din experiență că fiecare la rîndul său va încerca să micșoreze importanța necazurilor personale.

— Tocmai vorbeam că n-ai slăbit de loc, zise James.

Swithin holbă la ei ochii săi decolorați, străduindu-se să-i audă.

— Să slăbesc? Mă simt foarte bine! spuse el aplecîndu-se ușor înainte. Doar n-oi fi vrînd să fiu scoabă ca voi!

Dar de teamă să nu piardă ceva din măreția pieptului său, dădu capul pe spate, se îndreptă și stătu așa, nemișcat, căci, mai mult ca orice, prețuia o înfățișare distinsă.

Mătușa Ann trecea cu privirea de la unul la altul. Căutătura ei era îngăduitoare și totodată severă. Cei trei frați se uitară și ei la Ann. Se cam șubrezise. Minunată femeie! Are optzeci și șase de ani, mai poate trăi încă vreo zece, cu toate că niciodată n-a fost robustă. Swithin și James, gemenii, aveau abia șaptezeci și cinci. Nicholas — un adevărat copilaș — avea cam șaptezeci. Cu toții erau viguroși, deci perspectivele erau îmbucurătoare. Dintre toate aspectele proprietății, sănătatea îi preocupa cel mai mult.

— Eu mă simt foarte bine, spuse James, dar cu nervii stau cam prost. Cel mai mic fleac mă supără de moarte. Va trebui să mă duc la Bath.

— Bath! spuse Nicholas. Eu am încercat la Harrogate. Dar nu mi-a făcut bine. Ceea ce doresc eu acum, e aerul de

mare. Nimic nu e ca Yarmouth. Cînd mă duc acolo, cel puțin dorm...

— Mie îmi merge prost cu ficatul, îl întrerupse încetișor Swithin. Puse mîna pe partea dreaptă, zicînd: am dureri grozave aici.

— Lipsă de mișcare, mormăi James cu ochii la porțelanul chinezesc. Apoi adăugă în grabă: și pe mine mă doare tot acolo.

Swithin roși, obrazul său bătrîn căpătă deodată aerul unui curcan bosumflat.

— Mișcare! Eu fac destulă; nu iau niciodată liftul la club.

— N-am știut! se repezi James. Eu nu știu despre nimeni nimic. Mie nu-mi spune nimeni nimic.

Swithin holbă ochii la el și întrebă:

— Ce faci tu contra durerilor acelora?

James se lumină.

— Iau un amestec de...

— Ce mai faci, unchiule?

Și iat-o pe June în fața lui, cu mîna întinsă și obrazul ridicat pînă la înălțimea capului său.

Lumina din obrazul lui James se stinse.

— Ce mai faci, *tu?* îi zise el, îngîndurat. Adică mîine pleci în Wales, la mătușile logodnicului tău? O să ai parte de ploaie acolo! Pocni din nou cu degetul în cupa de porțelan. Asta nu-i Worcester vechi autentic. Nu, dar serviciul pe care i l-am dăruit mamei tale cînd s-a măritat era veritabil.

June dădu mîna, rînd pe rînd, cu cei trei unchi ai săi, apoi se întoarse spre Mătușa Ann. În ochii bătrînei doamne apăru o dulce licărire; ea sărută obrazul fetei cu o caldă cutremurare, zicînd:

— Așa, scumpa mea, pleci pentru o lună întreagă!

Fata trecu mai departe, iar Mătușa Ann nu-și luă ochii de pe trupul ei mic și zvelt. Ochii bătrînei doamne, rotunzi și cenușii ca oțelul, peste care începea să se aștearnă, încetul cu încetul, o pieliță subțire ca la păsări, o urmăriră îngîndu-

rați prin mulțimea gălăgioasă. Lumea începea să-și ia rămas bun. Iar vîrfurile degetelor ei subțiri și încleștate se strînseră din nou, parcă încercînd iarăși un efort de voință împotriva acelei ultime și inevitabile despărțiri.

„Da", se gîndea ea, „toți au fost foarte drăguți. O mulțime de lume a venit să-i ureze noroc. Trebuie să fie foarte fericită."

La ușă se înghesuiau numai oameni bine îmbrăcați, din familii de avocați, medici, oameni de Bursă și din toate nenumăratele ocupații ale marii burghezii. Abia douăzeci la sută dintre ei erau din neamul Forsyte; dar pentru Mătușa Ann, toți păreau a fi Forsyte și, desigur, nu era mare deosebire între ei și ceilalți. Ea nu vedea decît propria ei carne și propriul ei sînge. Această familie era lumea ei, ea nu cunoștea alta, și poate că pentru ea nici n-a existat alta. Toate măruntele lor secrete, boli, logodne, căsătorii, felul în care răzbăteau ei în viață, cîți bani cîștigau — toate acestea constituiau proprietatea ei, bucuria ei, viața ei. Iar dincolo de acestea, nu mai era decît o ceață groasă, care învăluia în umbră evenimente și oameni fără însemnătate pentru ea. De acestea toate va fi silită să se despartă cînd îi va suna ceasul morții, de lucrurile acestea care îi dăduseră atîta importanță, atîta prețuire tainică de sine, fără de care nici un om nu și-ar putea duce zilele; de lucrile acestea ea era legată cu o sete care creștea pe zi ce trecea. Și chiar dacă viața îi scăpase printre degete, aceste comori le va păstra pînă în ultima clipă.

Se gîndi la tatăl lui June, tînărul Jolyon, care fugise cu fata aceea străină. Vai, ce tristă lovitură a fost pentru tatăl lui și pentru ei toți! Un tînăr care promitea atîta! Tristă lovitură, cu toate că n-a fost scandal public; din fericire, soția lui Jo n-a cerut divorțul! E mult de atunci! Acum șase ani cînd mama lui June muri, Jo s-a căsătorit cu femeia aceea și acum aveau doi copii — după cum auzise. Totuși el și-a pierdut dreptul de a fi aici, și astfel i-a răpit bucuria de a vedea familia în desăvîrșirea ei, i-a luat îndreptățita ei

plăcere de a-l vedea, de a-l săruta, pe el, tînărul care promitea atîta și de care fusese așa de mîndră. Gîndul acesta îi rodea inima bătrînă și dîrză, cu amărăciunea unei lovituri de mult consumate. Ochii i se umezîră. Cu o batistă de cel mai fin linon, își șterse pe furiș lacrimile.

— Ei, Mătușă Ann! se auzi o voce din spate.

Era Soames Forsyte; cu umerii căzuți, cu fața complet rasă, obrajii căzuți, pîntecele căzut, părea rotund și cu ceva dubios în făptura lui. Privi în jos, piezîș, spre Mătușa Ann, de parcă încerca să vadă prin propriul său nas, și o întrebă:

— Și ce crezi *dumneata* despre logodnă?

Ochii Mătușii Ann se opriră cu mîndrie asupra lui. Acum, de cînd tînărul Jolyon a părăsit cuibul părintesc, el era cel mai mare dintre nepoți, favoritul ei, căci regăsea în el paznicul de nădejde al sufletului familiei, pe care, foarte curînd poate, îl va părăsi.

— Foarte bună logodnă pentru tînărul acesta, spuse ea. De altfel e destul de chipeș, dar eu mă îndoiesc că e bărbatul potrivit pentru scumpa noastră June.

Soames atinse marginea unui candelabru poleit cu aur și zise:

— O să-l îmblînzească ea. Își umezi pe furiș degetele și începu să frece bulbii colțuroși ai candelabrului. Asta e adevărată poleială de pe vremuri. Azi nu mai găsești așa ceva. Ar avea preț bun la o licitație de la Jobson. Vorbea cu elan, parcă simțise că o înviorează pe bătrîna mătușă. Rareori era atît de comunicativ. Mi-ar plăcea să fie al meu, căci poleiala veche are întotdeauna preț bun.

— Ești atît de priceput în lucrurile acestea! zise Mătușa Ann. Și ce mai face Irene?

Zîmbetul lui Soames pieri.

— Destul de bine, răspunse el. Se plînge de insomnie, dar doarme mult mai bine decît mine; și se uită la soția sa, care vorbea cu Bosinney, lîngă ușă.

Mătușa Ann oftă și spuse:

— Poate că ar fi mai bine să nu fie atît de mult împreună cu June. Are un caracter atît de hotărît, scumpa mea June!

Soames roși; valul de roșeață trecu iute peste obrajii lui căzuți și se așeză apoi între orbite, unde se opri, pecete a unor gînduri tulburătoare.

— Nu știu ce a găsit la acest mic pierde-vară! izbucni el, dar observînd că nu mai sînt singuri, se întoarse și începu să examineze din nou candelabrul.

— Aud că Jolyon și-a mai cumpărat o casă, răsună vocea tatălui său, care era chiar lîngă el. Trebuie să aibă o groază de bani — trebuie să aibă atîția bani, de nu mai știe ce să facă cu ei! Pare-se că e în Montpellier Square, chiar lîngă Soames. Mie nu mi-au spus nimic — Irene nu-mi spune niciodată nimic!

— Poziție centrală, nici două minute de la mine, se auzi vocea lui Swithin. Iar eu — cu trăsura — fac opt minute de acasă pînă la club.

Așezarea caselor avea o importanță vitală pentru familia Forsyte. Nici nu e de mirare, căci întregul sens al reușitei lor era întruchipat în asta.

Tatăl lor, de obîrșie țărănească, plecase din Dorsetshire pe la începutul acestui veac.

Prietenii lui îi spuneau „Superior Dorset Forsyte"; fusese de meserie zidar, dar pînă la urmă se ridicase la rangul de antreprenor. Către sfîrșitul vieții s-a mutat la Londra, unde a zidit case pînă a murit. A fost înmormîntat la Highgate. Celor zece copii ai săi le-a lăsat o moștenire de peste treizeci de mii de lire sterline. Dacă vreodată bătrînul Jolyon vorbea despre el, spunea că fusese: „Un bărbat dur, puternic și nu prea distins". Adevărul este că a doua generație Forsyte simțea că nu se prea poate lăuda cu el. Singura însușire aristocratică pe care o putură descoperi în firea lui era obiceiul de a bea vin de Madera.

Mătușa Hester, o „autoritate" în materie de istorie a familiei, îi descria în felul următor:

— Eu nu-mi aduc aminte să-l vi văzut muncind; cel puțin în vremea *mea*. Era-a-a... proprietar de case, draga mea! Părul îl avea cam ca al unchiului Swithin, era bine clădit, cu umeri lați. Înalt? Nu-u-u-u prea înalt; (în realitate avusese o înălțime de cinci picioare și jumătate și fața pătrată); un bărbat cu culori vii în obraz. Îi plăcea să bea vin de Madera; dar mai întrebați-o și pe Mătușa Ann. Ce fusese tatăl *său?* Hm-m-m-m... se ocupa cu pămîntul, acolo jos în Dorsetshire, lîngă mare.

James s-a dus o dată să vadă cu ochii lui locul de unde se trăgeau. Află acolo două ferme vechi, un făgaș săpat în pămîntul cărămiziu de roțile carelor care mergeau la vale spre o moară de lîngă malul mării, o mică biserică cenușie, cu zidul dinafară proptit, și o capelă și mai mică și mai cenușie. Apa care mîna moara cobora spumegînd într-o duzină de pîrîiașe, iar în jurul locului unde se revărsa în mare, păștea niște porci. Priveliștea era învăluită în ceață. Aici au trăit primii Forsyte, mulțumindu-se să coboare duminică de duminică această rîpă, cu picioarele înglodate în tină, cu privirea îndreptată spre mare, vreme de sute de ani.

Nu se știe dacă nu cumva James a tras nădejde la vreo moștenire de prin partea locului sau la cine știe ce rang de boierie; așa că se întoarse în oraș cam plouat, străduindu-se din răsputeri să scoată maximum de folos dintr-o afacere nereușită.

— N-am aflat mare lucru, zise, un mic cuib de țară, vechi ca munții.

Singura mîndrie și mîngîiere era vechimea acelor așezări. Bătrînul Jolyon, în care se trezea din cînd în cînd o cinste aprigă, vorbea despre strămoșii săi astfel:

— Mici proprietari... Repeta cuvintele „mici proprietari" ...cred că de condiție foarte modestă. Aceasta îi aducea parcă oarecare ușurare.

Dar neamul Forsyte s-a străduit cum a putut mai bine și acum toți au ajuns ceea ce se cheamă „oameni bine situați".

Aveau acțiuni în fel de fel de afaceri, dar nu în rente de stat — cu excepția lui Timothy — căci nu cunoșteau groază mai mare în viață decît aceea de a căpăta numai trei la sută dobîndă pentru banii lor. Erau și colecționari de tablouri, sprijineau și unele instituții de binefacere, mai ales pe cele care puteau fi de folos servitorilor cînd se îmbolnăveau. De la tatăl lor, zidarul moșteniseră o deosebită pricepere la cărămizi și mortar. Se prea poate că la început fuseseră membri ai unei secte oarecare, dar acum — urmînd desfășurarea firească a lucrurilor — erau membri ai Bisericii Anglicane și țineau mult ca soțiile și copiii lor să frecventeze regulat cele mai distinse biserici din Capitală. Ar fi fost deopotrivă supărați și surprinși dacă cineva ar fi pus la îndoială credința lor creștină. Unii dintre ei își plăteau chiar locuri în strană, arătîndu-și astfel, în cea mai concretă formă, simpatia lor față de învățăturile lui Christos.

Casele lor, așezate la intervale anumite de jur împrejurul parcului, păreau santinele veghind ca nu cumva această nobilă inimă a Londrei, înlănțuită de dorințele lor, să le scape din mînă, înjosindu-i în propriii lor ochi.

Bătrînul Jolyon locuia în Stanhope Place; James în Park Lane, Swithin în măreția singuratică a saloanelor portocalii și albastre din Hyde Park Mansions — nici el nu se căsătorise niciodată! — Soames în cuibul lor de la Knightsbridge, Roger în Prince's Gardens (Roger a fost acel remarcabil Forsyte care a hotărît și izbutit să dea celor patru fii ai săi profesiuni noi. El spunea de obicei: „Investiți-vă banii în case — nimic nu e mai rentabil! Eu niciodată n-am procedat altfel").

Apoi familia Hayman — doamna Hayman era singura căsătorită dintre surorile Forsyte — locuia sus, pe Campden Hill, într-o casă care semăna cu o girafă; era atît de înaltă, încît cine o privea își scrîntea gîtul; Nicholas locuia în Ladbroke Grove, o casă încăpătoare, cumpărată de chilipir; și cel din urmă — dar nu cel mai neînsemnat — Timothy, în

Bayswater Road, unde, sub ocrotirea lui, locuiau Ann, Juley și Hester.

James medită toată după-amiaza, și în cele din urmă, întrebă pe gazda și fratele său cît a dat pe casa din Montpellier Square. El însuși pusese ochii de vreo doi ani de zile pe o casă de acolo, dar îi cereau un preț prea mare.

Bătrînul Jolyon îi povesti cu de-amănuntul toată afacerea.

— Contract de închiriere în curs pe încă douăzeci de ani? repetă James. Asta e chiar casa pentru care mă tocmeam și eu... Ai dat prea mult pe ea!

Bătrînul Jolyon se încruntă.

— Nu că aș tînji după ea, spuse James repede; la un asemenea preț afacerea nu mă interesa. Soames cunoaște bine casa — și îți va spune și el că e prea scumpă — face să-i ceri părerea.

— N-am nevoie. Nu dau nici doi bani pe părerea lui, răspunse bătrînul Jolyon.

— Bine, mormăi James, tu mergi întotdeauna pe calea ta, dar să știi că părerea lui e demnă de încredere! La revedere! Noi mergem cu trăsura lui Hurlingham. Aud că June pleacă în Wales. Mîine ai să fii singur. Ce-ai să te faci toată ziua? Ar fi bine să vii la cină la noi!

Bătrînul Jolyon refuză. Îi conduse pînă la ușa de la intrare, îi privi cum se urcă în trăsură și le făcu semn cu mîna, căci uitase de îndată necazul. Doamna James ședea în fundul trăsurii, înaltă și maiestuoasă, cu păr castaniu-deschis; la stînga ei Irene, iar în fața lor, cu spatele la vizitiu, cei doi soți, tatăl și fiul, aplecați înainte, ca și cum ar fi așteptat ceva. Bătrînul Jolyon îi urmări din ochi cum se depărtau în razele soarelui ce apunea, cum se săltau încoace și încolo pe pernele lor cu arcuri, tăcuți, legănîndu-se împreună cu trăsura.

Pe drum, soția lui James întrerupse tăcerea:

— Ați mai văzut vreodată așa o adunătură de neisprăviți?

Soames o privi pe sub pleoape încuviințînd din cap și o văzu pe Irene aruncîndu-i pe furiș una din acele priviri de nepătruns. Nu încape îndoială că fiecare ramură a familiei Forsyte făcu aceeași remarcă în drum spre casă de la „Recepția“ bătrînului Jolyon.

Al patrulea și al cincilea frate, Nicholas și Roger, fură printre ultimii musafiri care plecară. Mergeau împreună de-a lungul Hyde Park-ului, către stația metroului de la Praed Street. Ca de altfel toți membrii familiei Forsyte de la o anumită vîrstă, aveau trăsurile lor și nu luau birje decît atunci cînd nu aveau încotro.

Era o zi frumoasă, copacii din parc apăreau în toată splendoarea frunzișului lor de la început de vară; cei doi frați nu prea luau seama la natura din jurul lor, deși contribuia la vioiciunea plimbării și convorbirii lor.

— Da, frumoasă femeie, nevasta aceea a lui Soames! Aud că nu prea se împacă bine, spuse Roger.

Fratele acesta avea fruntea înaltă și obrajii cei mai rumeni din neamul Forsyte; cu ochii lui cenușii, deschiși, măsura fațada fiecărei case pe lîngă care trecea și din cînd în cînd ridica umbrela pentru a măsura „orbita“ — cum zicea el — diferitelor înălțimi.

— N-a avut bani, răspunse Nicholas.

El luase zestre mare și deoarece în epoca aceea de aur, cînd se căsătorise, nu exista încă „Legea privitoare la bunurile femeii măritate“, putuse folosi cu mare cîștig banii de zestre.

— Ce a fost tatăl ei?

— După cîte am auzit îl chema Heron și era profesor.

Roger clătină din cap zicînd:

— Asta nu-i meserie bănoasă.

— Pare-se că tatăl mamei ei făcea afaceri cu ciment.

Fața lui Roger se lumină.

— Dar a dat faliment, adăugă Nicholas.

— Ah! exclamă Roger. Soames o să aibă de furcă cu ea! Ţine minte vorbele mele, o să aibă de furcă... Femeia asta are o privire atît de ciudată!

Nicholas îşi linse buzele.

— Da, frumoasă femeie! şi făcu semn cu mîna unui măturător de stradă să se dea la o parte.

— Cum a pus mîna pe ea? întrebă Roger. Trebuie să-l coste o groază de bani toaletele ei!

— Ann spune că era îndrăgostit nebun de ea. L-a refuzat de cinci ori. James e supărat din pricina asta, se vede cît de colo.

— Ah! reluă vorba Roger; îmi pare rău că James a avut necazuri cu Dartie. Datorită mersului pe jos faţa lui deveni şi mai rumenă, părea şi mai sănătoasă, iar umbrela era ridicată mai des ca oricînd la nivelul ochilor. Şi faţa lui Nicholas se mai învioră.

— E prea palidă, după gustul meu. Dar are un trup minunat.

Roger nu răspunse.

— Eu o găsesc distinsă, spuse el în cele din urmă... Aceasta era cea mai înaltă laudă din vocabularul neamului Forsyte. Tînărul acela, Bosinney, n-o să facă mare ispravă. La familia Burkitt am aflat că este unul din acei tipi cu pretenţii de artist, care şi-au pus în gînd să îmbunătăţească arhitectura englezească. De aici nu ies bani! Mi-ar place să ştiu ce-ar spune Timothy despre asta!

Intrară în staţia metroului.

— Cu ce clasă mergi? Eu iau a doua.

— A doua nu-i de mine. Nu ştii niciodată ce ţi se întîmplă, spuse Nicholas.

Îşi scoase un bilet de clasa întîi pînă la Notting Hill Gate; Roger unul de a doua pînă la South Kensington. Peste un minut trenul sosi, cei doi fraţi se despărţiră şi intrară în compartimentele respective. Fiecare dintre ei era supărat pe celălalt că nu şi-a schimbat obiceiul pentru ca să mai fi rămas cîtva timp împreună. Roger îşi zise în gînd:

„Nick a fost totdeauna un ştrengar încăpăţînat!"

Iar Nicholas îşi spuse:

„Totdeauna a fost Roger un băiat arţăgos!"

Cei din neamul Forsyte nu erau prea sentimentali. Dar în acest mare oraş al Londrei, pe care l-au cucerit şi cu care s-au contopit, cînd mai aveau ei vreme să fie sentimentali?

CAPITOLUL II

BĂTRÎNUL JOLYON SE DUCE LA OPERĂ

A doua zi, la ora cinci după-amiază, bătrînul Jolyon şedea singur, cu o ţigară în gură şi cu o ceaşcă de ceai pe masa de lîngă el. Era obosit şi aţipi înainte de a-şi termina ţigara. O muscă i se aşeză pe păr, răsuflarea-i suna greu în liniştea adormită, iar buza superioară — sub mustaţa-i albă — se ridica în sus şi se lăsa în jos. Ţigara lunecă dintre degetele mîinilor sale vînoase şi zbîrcite, căzu în căminul gol şi continuă să ardă.

Mica lui odaie de lucru era întunecoasă — geamurile ferestrelor erau colorate, însă opace — şi încărcată cu o mobilă verde-închis. Despre acest mobilier bătrînul Jolyon spunea de obicei: „Nu m-aş mira dacă într-o bună zi s-ar oferi un preţ bun pe el!"

Îi făcea plăcere să se gîndească că după ce va muri, lucrurile lui vor valora mai mult decît preţul cu care le cumpărase.

În această atmosferă de bogăţie, predomina culoarea cafeniu-închis, caracteristică tuturor camerelor de locuit din casele familiei Forsyte. Efectul rembrandtian pe care-l făcea capul mare, cu păr alb, al lui Jolyon, rezemat de fotoliul cu spetează înaltă, era tulburat de mustaţa ce da feţei lui

un oarecare aspect militar. Un orologiu vechi — îl avea dinainte de a se căsători, de mai bine de patruzeci de ani — ticăia neîncetat, semnalînd cu gelozie secundele care treceau pentru totdeauna din viața bătrînului său stăpîn.

El nu se ocupase niciodată de această cameră, abia de intra în ea din an în paște, doar atunci cînd venea să-și ia țigări din dulapul japonez din colț, iar acum camera se răzbuna.

Tîmplele lui se curbau, ca șindrila de pe acoperiș, în adînciturile de sub ele, umerii obrajilor și bărbia i se ascuțiseră mai mult în somn, și parcă toată înfățișarea lui mărturisea că e un om bătrîn.

Se deșteptă. June plecase! James îi spusese că se va simți singur. James fusese întotdeauna sărac cu duhul. Își aminti cu satisfacție că a cumpărat casa aceea de sub nasul lui James. Așa-i trebuie! Să se învețe minte! Așa-i dacă ține prea mult la preț; singurul lucru la care se gîndea erau banii! Dar oare, totuși, n-o fi dat prea mult pe ea? Îi mai trebuia o sumă frumoasă pentru... Era convins că avea nevoie de toți banii lui pentru a rîndui chestiunea aceasta a lui June. N-ar fi trebuit să îngăduie niciodată logodna. L-a întîlnit pe acest Bosinney în casa lui Baynes — „Baynes și Bildeboy, Arhitecți". Pare-se că Baynes, pe care-l cunoștea — leit o babă sfrijită — era unchiul prin alianță al lui Bosinney, căci soția lui era sora tatălui acestuia. De atunci June se ținuse tot timpul după el, și cînd ea își punea ceva în gînd nu mai era chip s-o oprești. De altfel întotdeauna avea de-a face cu neajutorați de un soi sau altul. Băiatul acesta n-avea franc dar, zor-nevoie, a trebuit să se logodească cu el; un zănatic, care habar n-are cum se cîștigă banii și care nu va scăpa niciodată de greutăți.

Într-o zi June venise la el, cu îndrăzneala de totdeauna, și-i spuse ce are de gînd, adăugînd drept mîngîiere:

— E un băiat minunat, de multe ori s-a hrănit o săptămînă întreagă numai cu cacao!

— Și dorești să te hrănească și pe tine tot cu cacao?

— A, nu; acum a început să dea din mîini și se va descurca.

Bătrînul Jolyon își scosese țigara de sub mustățile albe, pătate cu cafea pe la vîrfuri și o măsurase pe June, pe această bucățică de om care pusese atîta stăpînire pe inima lui. El știa mai multe despre „a da din mîini" și „a se descurca" decît nepoțica lui. Dar ea, sprijinindu-și mîinile pe genunchii lui, își freca bărbia de el, torcînd ca o pisică. Iar Jolyon, scuturîndu-și scrumul de pe țigară, strigase nervos și deznădăjduit:

— Toți sînteți la fel: nu vă potoliți pînă nu obțineți ceea ce vreți. Dacă ții cu orice preț să fii nefericită, vei fi! *Eu* îmi spăl mîinile.

Astfel, el nu mai avea nici o răspundere; pusese însă condiția să nu se căsătorească pînă cînd Bosinney nu va cîștiga cel puțin patru sute de lire pe an.

— *Eu* n-am să vă pot da prea mult, spusese el; era o formulă cu care June era obișnuită. Poate că acest „Nu știu cum îi zice" va putea cîștiga cele necesare pentru cacao.

De cînd începuse această poveste, abia o mai vedea pe June. Urîtă treabă! N-avea de gînd să-i dea o grămadă de bani, pentru ca acest om — pe care nu-l cunoștea deloc — să trăiască trîndăvind. Mai văzuse el așa ceva și niciodată nu ieșise bine. Ceea ce era însă cel mai grav, era că nu avea nici o nădejde să-i schimbe hotărîrea; era încăpățînată ca un catîr! Așa a fost de cînd era copil. Cum se va sfîrși această poveste, nu știa nici el. Vor trebui să se întindă cît le va ajunge plapuma. El n-o să cedeze pînă nu-l va vedea pe tînărul Bosinney cu un venit propriu. Că June o să aibă parte de necazuri cu acest tip, era limpede ca lumina zilei, pentru că el habar n-avea de bani: întocmai ca un vițel. Și graba asta de a pleca în Wales pentru a vizita mătușile tînărului, niște bătrîne scorpii, desigur!

Nemișcat, bătrînul Jolyon se uita fix la perete; de n-ar fi fost cu ochii deschiși, ai fi putut crede că doarme... Auzi ce idee! Mînzul acela de Soames să-i dea lui sfaturi! Întot-

deauna a fost un caraghios cu nasul în vînt! În curînd își va lua aere de om bogat, cu casă la țară! Un proprietar! Hm! Ca și tatăl său, întotdeauna umblă după chilipir, o haimana fără inimă.

Se ridică, se duse la dulăpior și începu să-și umple tabachera cu țigări proaspete. Nu erau rele față de prețul lor, dar în ziua de azi nu mai găsești o țigară bună. Nici una nu se mai compară cu „Superfinos" de la „Hanson and Bridger", de pe vremuri. *Acelea* erau într-adevăr țigări!

Acest gînd, ca adierea unei miresme, îl duse înapoi la acele minunate nopți din parcul Richmond cînd seara, după masă, ședea fumînd pe terasa de la „Crown and Sceptre" cu Nicholas Treffry, Traquair, Jack Herring și cu Anthony Thornworthy. Ce bune erau țigările lui pe atunci! Bietul Nick! — mort, și Jack Herring — mort, și Traquair — mort, nevastă-sa i-a mîncat zilele, și Thornworthy — îngrozitor de ramolit (nici nu-i de mirare cu un asemenea apetit)!

Din tot grupul de odinioară pare să fi rămas numai el singur, în afară de Swithin, firește, care s-a îngrășat atît de înfiorător, încît nu-i nimic de făcut cu el.

E de necrezut că toate acestea s-au petrecut cu atîta timp în urmă; el se simțea încă tînăr. Dintre toate gîndurile ce-i trecură prin minte în timp ce-și număra țigările, acesta fu cel mai sfîșietor, cel mai amar. Părul i-a albit și e singur de tot, dar el tot tînăr a rămas, inima lui e plină de viață. Iar în după-amiezile acelea de duminică, la Hampstead Heath, cînd se ducea la plimbare cu tînărul Jolyon, treceau prin Spaniard's Road spre Highgate, la Child's Hill și se întorceau peste Heath pentru a lua masa la „Jack Straw's Castle" — ce bune erau țigările lui atunci! Și ce timp frumos! Acum, nu mai e timp frumos!

Și cînd June era fetiță de cinci ani o lua, la fiecare a doua duminică, de la cele două femei de treabă — mama și bunica ei — și o ducea la Grădina Zoologică, iar cînd ajungea în fața cuștii cu urși înfigea în vîrful umbrelei

cornuri cu care hrănea urşii ei favoriţi — ce dulci erau ţigările lui pe atunci!

Ţigările! Nici măcar nu şi-a pierdut gustul, acel faimos gust pe care se bizuiau bărbaţii ărin anul cincizeci. Cînd vorbeau despre el, spuneau: „Forsyte are cerul gurii cel mai rafinat din Londra!" Într-un fel, cerul gurii lui i-a făcut averea — averea renumiţilor negustori de ceai „Forsyte and Treffry", al căror ceai, cu o aromă romantică şi un farmec de o originalitate nemaiîntîlnită, era neîntrecut. În jurul firmei „Forsyte and Treffry" din City pluteau zvonuri misterioase cu privire la spiritul întreprinzător al conducătorilor ei, la sursele de aprovizionare deosebite, la transporturile pe vapoare deosebite, din porturi deosebite, cu negustori deosebiţi din Orient.

El a muncit mult în această întreprindere! Pe vremuri oamenii munceau din greu; tinerii din ziua de azi nici nu ştiu ce înseamnă cuvîntul „muncă". El s-a ocupat de toate amănuntele, ştia tot ce se petrece, şi uneori muncea toată noaptea acolo. Întotdeauna şi-a ales el însuşi reprezentanţii, şi era mîndru de ei. Era un bun cunoscător de oameni, şi deseori spunea că în asta constă secretul reuşitei sale. Singura parte din munca lui care-i făcea cu adevărat plăcere era selecţionarea oamenilor, pe care o făcea cu o pricepere desăvîrşită. De fapt, aceasta n-a fost o carieră pentru un om cu capacitatea lui. Chiar azi, cînd întreprinderea era transformată în Societate Anonimă şi se afla în declin (el îşi retrăsese de mult partea lui socială), resimţea o durere sfîşietoare cînd se gîndea la acele timpuri. Ar fi putut ajunge cu mult mai sus! Ar fi putut avea mari succese în barou! Şi se gîndise chiar să intre în Parlament. De cîte ori nu-i spusese Nicholas Treffry: „Jo, tu ai putea face orice, dacă n-ai fi atît de grijuliu cu persoana ta!" Bătrînul meu Nick! Ce băiat de treabă! Dar prea era uşuratic! Renumitul Treffry! El n-a fost niciodată grijuliu cu persoana lui. Aşa a şi murit. Bătrînul Jolyon îşi număra ţigările cu o mînă sigură, şi îi

trecu prin minte întrebarea dacă nu cumva, totuşi, a fost *prea* grijuliu cu el însuşi.

Puse tabachera în buzunarul hainei, îşi încheie haina şi urcă scara interioară spre odaia lui de culcare, sprijinindu-se cînd pe un picior cînd pe altul şi ţinîndu-se de rampa scării. Casa era prea mare. După căsătoria lui June, dacă vreodată se va mărita cu individul acesta — şi el crede că da — o va închiria şi se va muta într-un apartament. La ce bun să ţină o jumătate de duzină de servitori care să stea degeaba toată ziua?

Sună. Apăru majordomul. Era un bărbat mare, cu barbă, cu pasul foarte uşor şi cu o deosebită capacitate de tăcere. Bătrînul Jolyon porunci să-i pregătească fracul; se ducea să cineze la club.

— De cînd s-a întors trăsura care a dus-o pe domnişoara June la gară? De două ore? Atunci spune-i să tragă la scară la ora şase şi jumătate.

Clubul în care intră bătrînul Jolyon în clipa cînd bătea ceasul şapte, era una din acele instituţii politice, care a văzut şi zile mai bune, ale marii burghezii. Cu toate că s-a vorbit mult despre club, ba poate tocmai pentru că s-a vorbit atît despre el, avea în ultima vreme o vitalitate neaşteptată. Se spunea dspre Clubul „Union", zis „Disunion", că-şi trăieşte ultimele zile. Chiar şi bătrînul Jolyon o spunea, însă faptul nu-l supăra atît cît ar fi fost firesc la un om căruia clubul îi intrase în sînge.

„De ce mai rămîi membru în clubul acela?" îl întreba adeseori Swithin, profund nemulţumit. „De ce nu intri la „Polyglot"? Nicăieri în Londra nu găseşti, sub douăzeci de şilingi sticla, şampanie mai bună decît *Heidsieck*-ul nostru." Apoi, cu vocea mai joasă, adăuga: „Nu mai sînt decît cinci mii de duzini. Eu o beau seară de seară."

„Am să mă gîndesc", răspundea bătrînul Jolyon; dar cînd se gîndea, se punea întotdeauna problema celor cincizeci de guinee — taxa de intrare — şi a faptului că poate

ar dura patru sau cinci ani pînă să fie primit. Așa încît, el se tot gîndea...

Era prea bătrîn pentru a fi liberal, nu mai credea de mult în părerile politice ale clubului său, ba se știa chiar că, vorbind despre ele, spusese că sînt „prostii". Dar îi făcea plăcere să rămînă și mai departe membru, cu toate că părerile lui erau diametral opuse principiilor clubului. El disprețuise întotdeauna această instituție în care intrase cu mulți ani înainte, atunci cînd membrii de la „Hotch Potch" refuzaseră să-l accepte printre ei, sub motiv că „făcea comerț". Ca și cum el n-ar fi fost tot atît de bine ca oricare dintre ei. Disprețuia, firește, clubul în care fusese primit. Membrii acestuia erau oameni de rînd, majoritatea lucrau în City — agenți de schimb, avocați, oameni de bursă și așa mai departe! Ca mulți dintre cei cu caracter ferm, dar nu cu prea multă originalitate, bătrînul Jolyon punea puțin preț pe clasa din care făcea parte. Deși credincios obiceiurilor ei pe tărîm social, ca și în alte privințe, îi socotea însă — în fundul sufletului său — pe membrii ei „oameni de rînd".

Anii care au trecut și filozofia la care ajunsese cu timpul, au mai șters din amintirea înfrîngerii suferite la clubul „Hotch Potch"; dar în mintea lui acesta era și acum „Regele Cluburilor". În toți anii care se scurseseră, ar fi putut în cele din urmă deveni membru, dar datorită neglijenței lui Jack Herring, propunătorul său, nici membrii clubului nu știau cum s-a întîmplat de a rămas pe dinafară. De altfel Jo, fiul său, fusese primit fără vorbă, la prima candidatură, și poate că mai e și azi membru; acum opt ani primise o scrisoare expediată de acolo.

De luni de zile n-a mai dat pe la „Disunion", iar casa fusese renovată alandala, așa cum repară oamenii casele sau vapoarele vechi, ca să le dea „față", pentru a le vinde.

„Ce urît au zugrăvit fumoarul!" gîndi el. „Sufrageria arată bine." Pereții cafeniu-închis, ca ciocolata, stropiți cu verde deschis, erau pe placul lui.

Comandă cina și se așeză în același colț, poate la aceeași masă (lucrurile nu prea progresau la „Disunion", cu toate că era un club cu principii radicale) la care se așeza de obicei cu tînărul Jolyon, acum douăzeci și cinci de ani, cînd îl lua în vacanță la teatrul „Drury Lane".

Copilul adora teatrul, și bătrînul Jolyon își reamintea cum, după spectacol, ședea aici în fața lui, cu un aer de indiferență impusă, sub care se ascundea emoția ce dăinuia încă.

Comandă meniul pe care băiatul lui îl alegea întotdeauna: supă, pește, cotlete și o tartă. Ah! Ce bine ar fi să șadă și acum în fața lui!

Nu s-au văzut de paisprezece ani. Și nu o dată, de-a lungul acestor paisprezece ani, s-a întrebat bătrînul Jolyon dacă nu cumva greșise față de fiul său. O nefericită poveste de dragoste cu teribila cochetă Danäe Thornworthy, acum Danäe Pellew, fiica lui Anthony Thornworthy, l-a aruncat, în desperarea lui, în brațele mamei lui June. Poate că ar fi trebuit să se opună la căsătoria lor; erau prea tineri; dar după întîmplarea aceea, care a dezvăluit sensibilitatea lui Jo, el a fost bucuros să-l știe însurat. Și peste patru ani a venit catastrofa! Firește, era cu neputință să aprobe purtarea fiului său în această nenorocire; rațiunea și educația — acești factori puternici care formau baza principiilor lui de viață — îi spuneau că este de neîngăduit, dar inima lui gemea. Cruzimea sălbatică a acelei situații nu cunoștea milă. Și apoi o avea pe June, fetița cu părul ca flacăra, ce depindea de el, și-i înlănțuise toată ființa și inima, devenită jucăria și refugiul ales al micii făpturi neajutorate. Cu discernămîntul său firesc, el pricepu că trebuie să se despartă de unul sau de celălalt, că în asemenea situație nu se poate lucra cu jumătăți de măsură. Asta era tragedia lui. Iar mica fetiță neajutorată a biruit. Și cum nu avea de ales, își luă rămas bun de la fiul său.

Acest rămas bun dăinuiește încă și azi.

Îi oferise o mică rentă tînărului Jolyon, dar acesta o refuzase, şi poate că acest refuz l-a durut mai mult decît orice, căci îi răpea singurul mijloc de a-şi arăta iubirea zăgăzuită în inima lui; aici era mărturia concretă a desăvîrşitei rupturi, pe care numai o afacere bănească — prin refuz sau acceptare — o putea, într-un fel sau altul, statornici.

Masa nu i-a prea plăcut. Şampania era seacă şi amară, nu era ca *Veuve Clicquots* de odinioară.

În timp ce-şi bea cafeaua, îi veni ideea să meargă la operă. Căută în *Times* — în celelalte ziare nu avea încredere — şi văzu că în programul din acea seară era *Fidelio*.

Slavă Domnului că nu se reprezintă vreuna din pantomimele alea noi nemţeşti ale individului aceluia, Wagner!

Îşi puse vechiul său clac cu boruri turtite de atîta purtat, care părea emblema unor zile mai bune, scoase din buzunar o pereche de mănuşi din piele foarte subţire, de culoarea levănţichii, cu miros tare de ţigări, din pricină că le ţinea totdeauna lîngă tabacheră, şi se urcă într-o birjă.

Trăsura o porni vesel de-a lungul străzilor, şi bătrînul Jolyon fu surprins de forfota lor neobişnuită!

„Desigur, hotelurile fac afaceri nemaipomenite!“, se gîndi el. Acum cîţiva ani nu exista nici unul din aceste mari hoteluri. Îşi aminti cu plăcere de cele cîteva imobile pe care le avea prin apropiere. Valoarea lor trebuie să se urce vertiginos! Ce circulaţie!

Apoi se lăsă dus de gînduri spre speculaţii ciudate şi impersonale — atît de străine unui Forsyte — în care zăcea o bună parte din taina superiorităţii lui faţă de ei. Oamenii sînt doar nişte atomi, dar vai cît sînt de mulţi! Şi oare ce-o să se aleagă de ei toţi?

La coborîrea din trăsură se poticni puţin; dădu birjarului exact costul cursei, nici un ban mai mult, şi se duse la casă pentru a-şi cumpăra biletul. Stătea acolo cu punga de bani în mînă — îşi ţinea întotdeauna banii în pungă, niciodată nu i-a plăcut să şi-i ţină răvăşiţi prin buzunare, cum fac

mulți tineri din ziua de azi. Casierul scoase capul afară, ca un bătrîn cîine dintr-o cușcă.

— Cum? spuse surprins, să fie domnul Jolyon Forsyte? Da, dumneavoastră sînteți! Nu v-am văzut de ani de zile, domnule! Vai de mine! Nu mai sînt vremurile de odinioară! Dumneavoastră și fratele dumneavoastră și agentul de bursă, domnul Traquair, și domnul Nicholas Treffry, rețineați cîte șase sau șapte locuri pentru tot sezonul. Și ce mai faceți dumneavoastră, domnule Forsyte? Nu întinerim!

Lumina din ochii bătrînului Jolyon se aprinse; plăti guineea. Nu-l uitaseră. Înaintă în sală în acordurile uverturii, cu pașii unui bătrîn cal de luptă care intră pe cîmpul de bătaie.

Își închise clacul, se așeză, își scoase mănușile cu aceleași gesturi de totdeauna, își puse ochelarii și își plimbă îndelung privirea în jurul sălii. Apoi îi scoase, îi așeză pe clacul său închis și își aținti privirea asupra cortinei. Simți mai sfîșietor ca oricînd că totul se sfîrșise, că era un om sfîrșit! Unde erau toate femeile, femeile acelea frumoase care umpleau sala? Unde era emoția lui de odinioară, care-i strîngea inima cînd aștepta să intre în scenă vreunul din marii cîntăreți? Unde era setea aceea frenetică de viață și puterea de a se bucura de tot și de toate?

Pe vremea lui era cel mai mare amator de operă! Asta de acum nu e operă. Individul acela, Wagner, a ruinat totul; n-a mai rămas melodie și nici voci care s-o cînte. Ah! Ce cîntăreți minunați! S-au dus! Urmări scenă cu scenă opera pe care o cunoștea atît de bine, cu o senzație de amorțeală în inimă.

De la bucla de argint de deasupra urechii, pînă la ghetele de lac cu elastic în cele două părți, nimic nu era uzat sau slăbit la bătrînul Jolyon. Se ținea drept, aproape la fel de drept, ca pe vremea cînd venea în fiecare seară la operă; vederea o avea bună — aproape bună. Dar cîtă oboseală și dezamăgire simțea în inimă!

Avusese toată viața obiceiul să se bucure de tot și de toate, chiar și de lucruri ce nu erau desăvîrșite — și au fost

multe care nu erau desăvîrşite — dar se bucurase de toate cu cumpătare, tocmai pentru a se păstra tînăr. Dar acum puterea de a se bucura îl părăsise, ca şi filozofia lui, lăsîndu-i în loc acest groaznic sentiment că totul s-a sfîrşit. Nici chiar corul deţinuţilor, nici aria lui Florestan nu avură puterea de a risipi amărăciunea singurătăţii sale.

Măcar de ar fi Jo cu el! Băiatul trebuie să aibă acum patruzeci de ani. Irosise paisprezece ani din viaţa unicului său fiu. Şi Jo nu mai era un „paria" în societate. Era căsătorit. Bătrînul Jolyon nu se putuse opri de a-i arăta preţuirea pentru acest gest şi îi trimisese un cec de 500 de lire. Cecul îi fusese trimis înapoi într-o scrisoare expediată de la „Hotch Potch", cu următorul conţinut:

„*Iubitul meu tată*,

Darul tău mărinimos a fost o binevenită dovadă că nu mai eşti chiar atît de supărat pe mine. Ţi-l restitui, dar dacă socoteşti că e bine, depune-l pe numele băieţelului meu (noi îi spunem Jolly), care poartă numele nostru de botez şi, cu respectul cuvenit, numele nostru de familie; aş fi foarte fericit.

Nădăjduiesc, din tot sufletul, că eşti sănătos ca totdeauna.

Cu tot dragul, fiul tău,
Jo."

Scrisoarea era întocmai ca băiatul. Întotdeauna a fost un copil drăguţ. Bătrînul Jolyon îi trimisese acest răspuns:

„*Dragul meu Jo*,

Suma (500 de lire) este înscrisă în conturile mele pe numele fiului tău Jolyon Forsyte, şi va primi dobînda cuvenită de cinci la sută la termen. Deocamdată sînt sănătos.

Cu tot dragul,
Tatăl tău,
Jolyon Forsyte."

Și în fiecare an, la 1 ianuarie, adăuga la suma depusă 100 de lire și dobînzile. Capitalul creștea — în ziua de Anul Nou va fi de 1.500 și cîteva lire. Nu se poate descrie cîtă plăcere îi făcea bătrînului Jolyon această tranzacție de fiecare an. Dar corespondența luase sfîrșit.

În ciuda dragostei pe care o purta fiului său, în ciuda unui instinct, în parte firesc, în parte produs de preocuparea lui neîncetată de a pune la cale și urmări tot felul de afaceri — ca mii și mii de oameni din clasa lui — care-l făcea să judece faptele mai mult după rezultate decît după principii, avea în fundul sufletului o oarecare nelămurire. În împrejurările date, fiul său trebuia să se ducă de rîpă; această lege stătea scrisă în toate romanele, predicile și piesele de teatru pe care le-a citit, auzit sau văzut vreodată.

După ce i se întorsese cecul, i se păruse că, undeva, ceva nu e tocmai cum trebuie. Cum de nu se dusese de rîpă fiul său? Dar cine să-l lămurească?

Firește că auzise — adică a făcut tot ce a putut pentru a afla — că Jo locuia în St. John's Wood, că avea o căsuță cu grădină în Wistaria Avenue și că ieșea în lume cu soția lui — o lume foarte ciudată, fără îndoială — și că aveau doi copii; un băiat pe care-l chema Jolly (ținînd seama de împrejurări, numele acesta i se păru cam cinic, iar bătrînul Jolyon nu putea suferi cinismul și se și temea de el) și o fată numită Holly, născută după căsătorie. Dar cine cunoștea cu adevărat starea materială a fiului său? Capitalizase venitul moștenit de la bunicul său dinspre mamă și intrase la Lloyd's ca agent de asigurare; picta și tablouri — acuarele. Bătrînul Jolyon știa acest lucru, deoarece, din cînd în cînd, cumpăra pe ascuns cîte un tablou, după ce din întîmplare văzuse, în vitrina unui negustor de tablouri, numele fiului său, semnat în colțul de jos al unui tablou reprezentînd Tamisa. Le găsea proaste și nu le punea pe perete din pricina semnăturii; le păstra încuiate într-un sertar.

În sala cea mare a operei fu cuprins de un teribil dor să-și vadă fiul. Își aminti de zilele în care băiatul, îmbrăcat

într-un costum olandez cafeniu, trecea încoace și încolo pe sub arcul format de picioarele lui; de vremea cînd îl învăța să călărească și fugea alături de poneiul încălecat de Jo; de ziua în care îl dusese prima dată la școală. Era un copil drăgălaș și atrăgător. După ce învățase la Eton, își însușise poate puțin cam prea multe din acele deprinderi alese, pe care bătrînul Jolyon știa că nu le poate dobîndi decît acolo și cu mare cheltuială; dar băiatul era totuși comunicativ față de el. Chiar și după ce fusese la Cambridge, rămaseră buni camarazi — deși era puțin cam distant, poate din pricina privilegiilor pe care le avusese acolo. Părerile bătrînului Jolyon despre școlile de stat și universitățile din Anglia nu s-au schimbat niciodată; avea o atitudine de admirație și de neîncredere față de un sistem accesibil numai celor „sus-puși" din țară, sistem de care el nu avusese norocul să se bucure... Acum că June plecase și îl părăsise, adică îl va părăsi foarte curînd, ar fi fost o mîngîiere să-și revadă fiul. Se simțea vinovat de trădare față de familia sa, de principiile sale, de clasa sa. Își aținti privirea asupra cîntăreței de pe scenă. Nu-i nimic de capul ei — într-adevăr, cînta mizerabil! Iar Florestan era ca un lemn!

Spectacolul se sfîrși. Publicul din ziua de azi se mulțumește cu foarte puțin!

În strada aglomerată luă o birjă de sub nasul unui domn corpolent, mult mai tînăr, care părea convins că o va lua el. Drumul său era prin Pall Mall, dar la colț, în loc să treacă prin Green Park, birjarul coti și o luă prin St. James Street. Bătrînul Jolyon scoase mîna prin fereastra trăsurii pentru a face semn birjarului (nu-i plăcea să meargă pe alt drum decît cel obișnuit), dar cum acesta coti după colț, se aflară în fața clubului „Hotch Potch", și dorul, care mocnise în sufletul lui toată seara, birui. Porunci birjarului să oprească. Voia să intre și să întrebe dacă Jo mai e încă membru al acelui club..

Intră. Holul era întocmai ca pe vremea cînd cina acolo cu Jack Herring, și clubul acesta avea cel mai bun bucătar din Londra; înconjură sala cu privirea lui directă și pătrunzătoare, care l-a ajutat să fie, toată viața, mai bine servit decît ceilalți oameni.

— Domnul Jolyon Forsyte e încă membru aici?

— Da, domnule; e chiar acum în club. Numele dumneavoastră?

Bătrînul Jolyon fusese luat prin surprindere.

— Tatăl său, răspunse, și se opri cu spatele la cămin.

Tînărul Jolyon pleca tocmai de la club. Își pusese pălăria în cap și trecea prin hol, cînd portarul îl întîmpină. Nu mai era tînăr, părul începuse a-i încărunți, iar obrazul, cu mustața mare și răsfirată pînă la bărbie, semăna, în mai mic, cu al tatălui său; se vedea bine că e ostenit. Păli. Această întîlnire, după atîția ani, era teribilă și nimic pe lume nu i se părea atît de teribil ca o „scenă". Porniră unul către altul și își strînseră mîna fără nici o vorbă.

Apoi, cu o voce tremurătoare, tatăl spuse:

— Ce mai faci, băiete?

Fiul răspunse:

— Ce mai faci, tată?

Mîna bătrînului Jolyon tremura în mănușa-i subțire, de culoarea levănțichii.

— Dacă ai același drum cu mine, pot să te duc o bucată cu trăsura.

Și ca și cum în fiecare seară ar fi avut obiceiul să plece acasă împreună, ieșiră în stradă și se urcară în birjă.

Bătrînului Jolyon i se păru că fiul său a mai crescut. „În orice caz, a devenit mai bărbat", își zise. Peste fața fiului său, plăcută din fire, se așternuse parcă o mască de duritate, ca și cum împrejurările vieții l-au silit să se înarmeze în fața ei. Trăsăturile erau, firește, acelea ale unui Forsyte, dar tînărul Jolyon avea un aer interiorizat, ca de savant sau de filozof. Nu încăpea îndoială că, de-a lungul

acestor cincisprezece ani, a fost deseori silit să privească înăuntrul său.

În prima clipă tînărul Jolyon se sperie de înfățișarea tatălui său — părea atît de ostenit și bătrîn! Dar în birjă îl găsi aproape neschimbat, cu aceiași ochi pătrunzători, cu privirea liniștită pe care și-o amintea atît de bine. Se ținea drept de tot.

— Arăți bine, tată.

— Așa și așa, răspunse bătrînul Jolyon.

O grijă îi ardea sufletul, grijă pe care trebuia s-o aștearnă în vorbe. Dacă și-a regăsit în sfîrșit fiul, trebuia negreșit să afle care e starea lui materială.

— Jo, aș vrea să știu cam cum o duci. Îmi închipui că ai datorii!

Puse întrebarea în felul acesta, pentru ca fiul său să poartă mărturisi mai ușor.

Tînărul Jolyon răspunse cu vocea lui ironică:

— Nu! N-am datorii!

Bătrînul Jolyon știa că l-a supărat și îi atinse mîna. A fost un act de îndrăzneală, dar nu-i părea rău; de altfel Jo n-a fost niciodată ranchiunos față de el. Cei doi nu mai scoaseră nici o vorbă, iar trăsura îi duse la Stanhope Gate. Bătrînul Jolyon îl pofti înăuntru, dar tînărul Jolyon dădu din cap, în semn că „nu".

— June nu-i aici, spuse iute tatăl său. A plecat azi, să facă o vizită. Sper că știi că s-a logodit.

— Așa de repede? murmură tînărul Jolyon.

Bătrînul Jolyon coborî din trăsură și, plătind cursa, dădu birjarului din greșeală — pentru prima oară în viața lui — un *sovereign*[1] în loc de un șiling.

Birjarul puse banul de aur în gură, trase pe furiș un strașnic bici calului și plecă în goană.

Bătrînul Jolyon răsuci încetișor cheia în broască, deschise ușa și îl pofti să intre. Fiul îl privea cum își agață, grav,

[1] Monedă englezească de aur, valorînd 25 de șilingi.

pardesiul, avînd pe față expresia unui băiat care are de gînd să fure cireșe.

Ușa spre sufragerie era deschisă, lampa cu gaz ardea cu flacără mică; o mașină de spirt șuiera pe tava de ceai, iar lîngă ea, pe masa de sufragerie, dormea o pisică cu mutră cinică. Bătrînul Jolyon o alungă de îndată, vînturîndu-și clacul în urma ei. Acest incident fu pentru el o ușurare.

— Are purici, spuse, urmărind-o pînă la ieșire. La ușa vestibulului mic, ce ducea în subsol, mai strigă de cîteva ori „Hssst!", ca și cum voia să o conducă pînă la plecare, pînă cînd — printr-o ciudată coincidență — majordomul apăru jos la scară.

— Poți să te culci, Parfitt, îi zise bătrînul Jolyon. Am să încui eu ușa și am să sting luminile.

Cînd se întoarse în sufragerie, pisica, din păcate, pășea înaintea lui, cu coada ridicată în aer, parcă declarînd că de la început pricepuse că scopul manevrei lui era să-l împiedice pe majordom de a intra în odaie.

Ghinionul l-a pîndit toată viața pe bătrînul Jolyon în șiretlicurile lui domestice.

Tînărul Jolyon nu se putu opri să zîmbească. Avea un deosebit simț al ironiei și tot ceea ce se petrecea în acea seară i se părea comic. Întîmplarea cu pisica; vestea că fiica lui s-a logodit. Va să zică el nu avea mai mult drept asupra ei, decît avea asupra pisicii! Și dreptatea poetică a acestui fapt îl amuză.

— Cum arată June acum? întrebă.

— E micuță, răspunse bătrînul Jolyon. Lumea zice că seamănă cu mine, dar nici vorbă! Mai degrabă seamănă cu mama ta, aceiași ochi și același păr!

— Ah! Și e frumoasă?

Bătrînul Jolyon era prea Forsyte pentru a lăuda ceva fără înconjur, mai ales ceva ce admira din tot sufletul.

— Nu arată rău — are o bărbie de adevărat Forsyte. Jo, o să fie pustiu aici, după ce va pleca ea.

Expresia feței lui dădu tînărului Jolyon un fior ca cel din clipa reîntîlnirii.

— Ce ai să te faci, tată? Îmi închipui că e îndrăgostită la nebunie!

— Ce-am să mă fac? repetă bătrînul Jolyon cu un sughiț mînios în glas. O să fie oribil să trăiesc aici singur. Nu știu cum o să se sfîrșească. Dea domnul să... Dar deodată își înghiți vorba și adăugă: Problema este ce-am să fac cu casa asta?

Tînărul Jolyon își plimbă privirea în jurul camerei. Era din cale-afară de mare și mohorîtă, împodobită cu imense naturi moarte pe care le ținea minte de cînd era copil — cîini dormind cu boturile pe legături de morcovi, de cepe și struguri așezate unele lîngă altele într-o tăcută mirare. Casa era prea mare, dar nu și-l putea închipui pe tatăl său locuind într-una mai mică; și cu atît mai crudă era ironia situației.

În fotoliul său larg, cu pupitru pentru citit, ședea bătrînul Jolyon, desăvîrșit reprezentant al familiei, clasei și crezului său; cu capul alb, fruntea boltită, simbol al cumpătării, al ordinii și iubirii față de proprietate. Și nu era în Londra un om bătrîn mai singur decît el!

Ședea aici, în camera comodă și tristă, ca o marionetă stăpînită de forțe uriașe și înspăimîntătoare, care nu țineau seama de familie, clasă sau crez, căci se desfășurau mecanic, spre țeluri de nepătruns. Aceasta fu ceea ce îl izbi pe tînărul Jolyon, care privea totul cu obiectivitate.

Sărman, bătrîn tată! Iată sfîrșitul, iată pentru ce a trăit el cu atîta măreață cumpătare! Pentru ca acum să fie singur, din zi în zi mai bătrîn, tînjind după un suflet de om cu care să poată sta de vorbă!

La rîndul său, bătrînul Jolyon își privi fiul. Simțea nevoia să-i povestească multe lucruri despre care nu-i putuse vorbi în toți acești ani. Era cu neputință să-i încredințeze lui June convingerea lui fermă că valoarea terenurilor din cartierul Soho va crește; îngrijorarea lui față de acea înspăimîntătoare tăcere a lui Pippin, directorul lui „New Colliery Company", al cărui președinte era el de atîta vreme; căderea continuă a acțiunilor americane „Golgotha", după cum nu putea discuta cu ea nici cum să evite plata taxelor de succesiune după moartea lui. Totuși, cu ajutorul unei cești de ceai în care mesteca fără încetare, începu, în cele din urmă, să vorbească. O nouă perspectivă de viață i se deschisese, intrase în țara făgăduinței, putea în sfîrșit vorbi, își putea afla limanul de unde să se apere de valurile presimțirilor și regretelor, unde-și putea alina sufletul cu opiumul planurilor; putea vorbi despre modul în care să-și mărească averea și cum să perpetueze singura parte din ființa lui care va rămîne și după ce va muri.

Tînărul Jolyon știa să asculte; aceasta era marea lui calitate. Stătea cu ochii ațintiți la fața tatălui său, punînd din cînd în cînd cîte o întrebare.

Ceasul bătu unu înainte ca bătrînul Jolyon să fi isprăvit vorba, dar sunetul bătăii îi reaminti principiile sale. Scoase ceasul din buzunar și îl privi mirat:

— Trebuie să mă duc la culcare, Jo, spuse.

Tînărul Jolyon se ridică și întinse mîna pentru a-l ajuta pe tatăl său să se scoale. Chipul bătrîn îi apăru din nou ostenit și supt; dar ochii lui îl ocoleau.

— La revedere, băiete; ai grijă de tine!

Peste o clipă tînărul Jolyon se întoarse și ieși pe ușă. Ochii îi erau împăienjeniți și zîmbetu-i tremura. Acum cincisprezece ani descoperise că viața nu e treabă ușoară, dar niciodată n-a știut că e chiar atît de grea.

CAPITOLUL III

MASĂ LA SWITHIN

În sufrageria lui Swithin, tapetată în portocaliu și albastru, cu ferestrele dînd spre parc, masa rotundă era așternută pentru douăsprezece persoane.

Deasupra mesei, un candelabru de cristal șlefuit, plin cu lumînări aprinse, ca o uriașă stalactită, își arunca razele peste oglinzile mari cu rame poleite, peste plăcile de marmură așezate pe console și peste fotoliile masive și aurite, cu tapiserie. Totul dovedea acea dragoste de frumos, adînc înrădăcinată în fiecare familie care, pornită din pătura de jos a burgheziei, și-a croit singură drumul în Societate. Într-adevăr, Swithin nu putea suferi simplitatea; lui îi plăceau aurul și lucrurile pompoase, de aceea semenii lui l-au socotit întotdeauna un om cu gust ales, chiar dacă era prea fastuos. Iar convingerea lui că oricine intra în aceste încăperi trebuia să-și dea de îndată seama că se află în casa unui om bogat îi dădea o adevărată și trainică fericire, pe care nimic altceva în viață nu i-o producea.

De cînd se retrăsese din misitia de imobile, ocupație josnică, după părerea lui, mai ales în ceea ce privește vînzările la licitație, se dedase la obiceiuri cu adevărat aristocratice.

Spre sfîrșitul vieții se așternuse pe un lux ostentativ, și se simțea ca o muscă în zahăr, iar în mintea lui — în care se petreceau destul de puține lucruri de dimineață și pînă seara — se ciocneau două emoții contradictorii: satisfacția puternică și profundă că el singur și-a croit drumul în viață și tot el singur și-a adunat averea, care se opunea convingerii sale că un om atît de distins ca el n-ar fi trebuit să se înjosească muncind.

Stătea rezemat de bufet, purta o vestă albă cu nasturi mari de aur și onix, și-și urmărea din ochi valetul care înfunda mai adînc trei sticle de șampanie în gălețile cu gheață.

Între colțurile gulerului său înalt, pe care nu l-ar fi schimbat pentru nimic în lume — deși îl împiedica la mișcări — carnea palidă a bărbiei duble ședea țeapănă. Ochii săi treceau de la o sticlă la alta. Socotea în gînd, zicîndu-și: „Jolyon bea un pahar, poate două, el e atît de grijuliu cu persoana lui! James nu mai poate bea vin deloc, Nicholas... Fanny și cu el vor bea apă! Soames nu contează; nepoții ăștia tineri — Soames avea treizeci și unu de ani — nu știu să bea! Dar Bosinney? Cînd ajunse la numele acestui străin, care nu intra în vederile lui, Swithin se opri. O neliniște se născu în el. Nu se poate ști cît va bea! June nu-i decît o fetiță, și mai e și îndrăgostită! Lui Emily (doamna James) îi place un pahar bun de șampanie. Pentru Juley era prea seacă, biata bătrînă nu se pricepea la băutură! Dar în ceea ce o privea pe Hatty Chessman! Cînd ajunse cu gîndul la această bătrînă prietenă, limpezimea ochilor săi se înnoură: N-ar fi de mirare să bea chiar o jumătate de sticlă!

Cînd trecu la ultimul musafir, peste obrazul lui bătrîn se așternu, pe furiș, expresia unei pisici care începe să toarcă: Doamna Soames! Ea n-o să bea mult, dar știe să prețuiască băutura; e o plăcere să-i oferi un vin bun! „Frumoasă femeie — și atît de amabilă cu mine!“

Numai cît se gîndea la ea, și se simțea ca și cum ar fi băut șampanie! „E o plăcere să oferi un vin bun unei femei tinere atît de arătoase, care știe să se îmbrace, care are maniere fermecătoare și e atît de distinsă — e o plăcere să ai asemenea musafiri!“ Între colțurile gulerului, gîtul său făcu prima mică mișcare dureroasă din seara aceea.

— Adolf, zise, mai pune o sticlă.

Iar el o să bea bine, căci grație re... rețetei lui Blight, se simte foarte bine și avusese grijă să nu mănînce la prînz. De cîteva săptămîni nu se mai simțise atît de bine. Umflîndu-și buza de jos, dădu ultimele porunci:

— Adolf, să dai un pic de *West India* cînd ajungi la șuncă.

Trecu în anticameră și se așeză pe marginea unui fotoliu; își ținea genunchii depărtați, iar trupul său mare și corpolent părea încremenit; aștepta într-o stranie și primitivă nemișcare. Era gata să se ridice în orice moment. De luni de zile nu mai avusese musafiri. Această masă, dată în onoarea logodnei lui June, i se păruse la început o povară (în familia Forsyte, obiceiul de a sărbători solemn, prin ospețe, logodnele era respectat cu sfințenie), dar după ce isprăvise cu partea neplăcută, adică cu trimiterea invitațiilor și comandarea mîncărurilor, ideea mesei începu să-i facă chiar plăcere.

Și șezînd așa, cu ceasul în mînă, gras, rotofei și auriu, ca un bulgăre de unt bine netezit, nu se gîndea la nimic.

Un bărbat înalt, cu favoriți, care fusese pe vremuri în serviciul lui Swithin, dar acum era negustor de fructe, intră și anunță:

— Doamna Chessman, doamna Septimus Small!

Două doamne intrară. Prima, îmbrăcată toată în roșu, cu două pete mari, de aceeași culoare, pe amîndoi obrajii și cu o privire aspră și îndrăzneață, veni spre Swithin întinzîndu-i o mînă acoperită cu o mănușă lungă, de culoarea brîndușei:

— Bună ziua, Swithin, nu te-am văzut de un veac. Ce mai faci? Dar vai, dragul meu, în ce hal te-ai îngrășat!

Numai fixitatea privirii îi trădă lui Swithin emoția. O mînie mută, clocotitoare se ridică în el. A fi gras era un lucru ordinar, iar a vorbi despre grăsime, de asemenea; avea doar pieptul lat, nimic mai mult. Se întoarse către sora lui, spunîndu-i cu ton poruncitor;

— Ce mai spui, Juley!

Doamna Septimus Small era cea mai înaltă dintre cele patru surori; obrazul ei bătrîn, bun, rotund, devenise cam acru. Nenumărate cute îi brăzdau fața, care părea să fi fost închisă într-o mască de sîrmă pînă în seara aceea cînd, scoasă brusc, lăsase în urmă mici umflături de carne, mobile.

Chiar şi ochii îi erau umflaţi. Astfel îşi arăta ea necurmata părere de rău pentru pierderea lui Septimus Small.

Era renumită că spune întotdeauna exact ceea ce nu trebuie şi, dîrză ca tot neamul ei, ţinea morţiş la cele ce spusese, adăugînd încă ceva neplăcut şi aşa mai departe. O dată cu moartea soţului, încăpăţînarea şi spiritul practic al familiei nu mai avură ecou în fiinţa ei. Foarte vorbăreaţă; cînd avea cu cine, era în stare să vorbească ceasuri întregi fără cea mai mică animaţie, povestind, cu epică monotonie, despre nenumăratele prilejuri în care Soarta fusese nedreaptă cu ea. Şi, fiind bună la suflet, nu băga de seamă niciodată că cei care o ascultau erau de partea Soartei.

Şezuse, biata femeie, multă vreme lîngă patul lui Small (un bărbat cu sănătatea şubredă) şi prinsese obiceiul de a îngriji bolnavii. De aceea, în nenumărate rînduri, găsi prilej să petreacă vreme îndelungată la căpătîiul bolnavilor, copii sau alte persoane infirme; şi niciodată n-a putut scăpa de convingerea că lumea pămîntească este cel mai ingrat loc în care poate trăi cineva. Duminică de duminică şedea la picioarele acelui foarte subtil predicator, Reverendul Thomas Scoles, care avea mare înrîurire asupra ei; dar ea reuşea să convingă pe toată lumea că şi aceasta era o nenorocire. Ajunsese proverbială în familie, şi cînd unul dintre ei era din cale-afară de amărît, i se spunea „leit Juley". Starea ei de spirit ar fi răpus pe orişicine — în afară de un Forsyte — la patruzeci de ani; dar Juley avea şaptezeci şi doi, şi niciodată nu arătase mai bine ca acum. Dacă o priveai, simţeai că în ea zăceau încă germeni de bucurie, care mai puteau încolţi. Avea trei canari, un pisic — Tomy — şi o jumătate de papagal — în indiviziune cu sora ei Hester; iar aceste biete făpturi (păzite cu grijă din calea lui Timothy, pe care animalele îl enervau) recunoşteau că nu e vina ei că e întunecată şi nenorocită — lucru pe care oamenii nu-l făceau — şi o iubeau cu pasiune.

În acea seară era de o sumbră măreţie; purta o rochie de mătase neagră, cu un decolteu mic, în formă de triunghi,

în care era aplicată mătase mov, prinsă în jurul gîtului ei subțire cu o panglică de catifea neagră. Aproape tot neamul Forsyte socotea că această combinație de negru și mov e foarte nimerită pentru rochiile de seară.

Se bosumflă și spuse lui Swithin:

— Ann a întrebat de tine. N-ai dat pe la noi de un veac!

Swithin, vîrîndu-și cele două degete mari în răscroiala vestei, răspunse:

— Ann e cam slăbită; ar trebui s-o vadă un doctor:

— Domnul și doamna Nicholas Forsyte!

Nicholas Forsyte, ridicîndu-și sprîncenele dreptunghiulare, intră zîmbind. În ziua aceea reușise să i se accepte planul său de a folosi un trib din India de Nord în minele de aur din Ceylon. Ținea mult la acest plan, care fusese acceptat cu mare greutate; avea de ce fi mulțumit. Productivitatea minelor sale se va dubla, și, așa cum argumentase el adeseori cu atîta putere de convingere, experiența dovedise că omul este muritor. Deci era prea puțin importante dacă omul murea de bătrînețe în patria lui, sau înainte de vreme din pricina umezelii din fundul unei mine dintr-o țară străină. Important era ca această schimbare în modul lui de viață să fie în folosul Imperiului Britanic.

Negreșit, Nicholas era un om foarte iscusit. Ridicînd nasul său coroiat în fața ascultătorilor, obișnuia să spună:

„Lipsa cîtorva sute din acești indivizi împiedică societatea noastră de ani de zile să plătească dividende; iar în ceea ce privește prețul acțiunilor, nu iau nici zece șilingi pe ele!“

Fusese în vilegiatură la Yarmouth, de unde se întorsese cu sentimentul că și-a prelungit viața cu cel puțin zece ani. Strînse mîna lui Swithin exclamînd, cu vocea jovială:

— În sfîrșit, iată-ne din nou împreună!

O femeie sfrijită, doamna Nicholas, cam speriată și cu un zîmbet forțat pe buze, venea în urma lui.

— Domnul și doamna James Forsyte! Domnul și doamna Soames Forsyte!

Swithin pocni din oălcîie; ținuta lui era întotdeauna desăvîrșită.

— Bună ziua, James! Bună ziua, Emily! Ce mai faci, Soames? Dar *dumneata?*

Strînse mîna lui Irene și holbă ochii. Într-adevăr, frumoasă femeie — poate puțin prea palidă, dar trupul ei, ochii ei, dinții ei! Mult prea bine pentru copilandrul de Soames!

Zeii dăduseră lui Irene ochi căprui-închis și păr de aur, acea stranie îmbinare ce atrage privirile bărbaților și despre care se zice că e semnul unui caracter slab. Iar gîtul și umerii plini, de o paloare suavă, în contrast cu rochia de culoarea aurului, dădeau ființei ei o vrajă deosebită.

Soames venea în urmă, privind țintă în ceafa soției lui. Swithin ținea încă ceasul deschis în mînă, iar arătătoarele trecuseră de ora opt; el mînca de obicei cu o jumătate de oră mai devreme, în ziua aceea însă nici nu prînzise, și o nerăbdare ciudată, primitivă se trezi în el.

— Jolyon de obicei nu întîrzie, se adresă el către Irene, neputîndu-și ascunde mînia. Cred că-l reține June!

— Oamenii îndrăgostiți întîrzie întotdeauna, răspunse Irene.

Swithin holbă ochii la ea, sîngele îi năvăli în obraji și îi coloră fața în portocaliu-închis.

— N-au nici un motiv serios! Dar așa e moda!

În dosul acestei izbucniri, mîrîia și cîrtea violența ascunsă a instinctelor primare.

— Spune, unchiule Swithin, cum îți place noua mea stea? zise Irene cu duioșie.

Pe dantela de pe pieptul ei strălucea o stea cu cinci raze, făcută din unsprezece diamante.

Swithin se uită la stea. Se pricepea la pietre, nici o altă întrebare nu-l putea distrage mai bine.

— Cine ți-a dat-o? întrebă.

— Soames.

Pe fața ei nu se produse nici o schimbare, dar ochii palizi ai lui Swithin ieșiră din orbite, parcă ar fi fost izbit de o bruscă revelație.

— Cred că te cam plictisești acasă, îi spuse. Oricînd îți face plăcere să dejunezi cu mine, ești binevenită, și am să-ți ofer o sticlă de vin cum nu mai e altul în Londra.

— Domnișoara June Forsyte — domnul Jolyon Forsyte!... Domnul Bosinney!...

Swithin ridică brațul și zise cu o voce gravă:

— La masă! Acum la masă!

O luă pe Irene de braț și o conduse la masă, deoarece nu mai fusese oaspele lui de pe vremea logodnei. Locul lui June era lîngă Bosinney, care ședea între Irene și logodnica lui. De cealaltă parte a lui June ședea James cu doamna Nicholas, apoi bătrînul Jolyon cu doamna James, Nicholas cu Hatty Chessman, Soames cu doamna Small, iar cu Swithin se închidea cercul.

Mesele familiale ale neamului Forsyte respectau anumite tradiții. De pildă, nu se serveau aperitive. Pentru ce anume? Nu se știe. Membrii din generația tînără a familiei pretindeau că din pricina prețului enorm al stridiilor. Dar este foarte probabil că acest obicei se datora pornirii lor de a merge la esențial și bunului lor simț, spiritului lor practic care hotărîse că aperitivele sînt fleacuri.

Numai familia lui James călca din cînd în cînd obiceiul unanim admis în Park Lane.

După ce se așezară pe locurile lor, se făcu liniște; toți erau posaci și nu-și băgau în seamă vecinii. Tăcerea dură pînă la primul fel, apoi urmară mici întreruperi ca: „Tom iarăși nu se simte bine, nu știu ce e cu el!“ „Cred că Ann nu se mai dă jos din pat înainte de amiază.“ „Cum îl cheamă pe doctorul tău, Fanny? Stubbs? E un șarlatan!“ „Winifred? Are prea mulți copii. Patru, nu-i așa? E slabă ca o scîndură!“ „Cît plătești pe sticla de *sherry*, Swithin? E prea sec pentru mine!“

O dată cu al doilea pahar de șampanie, se auzi în jurul mesei un murmur care, analizat în elementele lui componente, era format din convorbiri accidentale, dar sunetul dominant rămînea vocea lui James care istorisea ceva. Povestea lui fu atît de lungă, încît ținu chiar pînă la ceea ce toată lumea recunoștea drept moment culminant al unui ospăț Forsyte: „Spinarea de berbec".

Nici un Forsyte n-a dat vreodată o masă fără a servi și spinare de berbec. Friptura aceasta are o consistență suculentă, atît de potrivită pentru oamenii „bine situați"! E hrănitoare și gustoasă, un fel după care simți că ai mîncat. Are un trecut și un viitor, întocmai ca banii depuși la bancă; și, în sfîrșit, este ceva care merită să fie comentat.

Fiecare ramură a familiei ținea morțiș la un anumit soi de berbec, după locul de baștină al animalului. Bătrînul Jolyon jura că la Dartmoor e cel mai bun, James la Welsh, Swithin la Southdown, Nicholas susținea că, spună oricine ce-o vrea, nicăieri nu găsești berbeci ca în Noua Zeelandă. În ceea ce-l privește pe Roger, cel mai „original" dintre frați, el fu silit să descopere o localitate a lui proprie, și cu o inventivitate demnă de un om care a putut găsi noi meserii pentru fiii săi, descoperise o măcelărie în care se vindea berbec din Germania. Cînd ceilalți îl combătură, el își susținu punctul de vedere scoțînd din buzunar nota de plată a măcelarului, din care se vedea că plătise carnea mai scump decît toți ceilalți. Cu acest prilej, bătrînul Jolyon se întorsese spre June, spunîndu-i într-unul din accesele lui filozofice:

— Crede-mă pe mine, fetițo, cei din neamul Forsyte sînt cam trăsniți. Ai să te convingi și tu, cînd ai să mai îmbătrînești.

Numai Timothy era de altă părere, căci, deși îi plăcea mult spinarea de berbec, spunea că se teme de ea.

Oricine urmărește psihologia neamului Forsyte găsește în „spinarea de berbec" o trăsătură covîrșitor de însemnată. Ea nu dezvăluie numai dîrzenia lor colectivă sau individuală, ci arată că structura și instinctele lor îi pecetluiesc ca

făcînd parte din acea mare clasă de oameni care crede în mîncare, se bucură de gustul bucatelor și nu cedează în fața cerințelor sentimentale de frumos.

E adevărat că printre membrii mai tineri ai familiei, erau unii care ar fi preferat în locul spinării de berbec friptură de pasăre sau salată de homar — ceva mai puțin hrănitor, dar cu mai multă fantezie — dintre aceștia majoritatea erau femei; iar dacă erau bărbați, fuseseră corupți de nevestele sau mamele lor care, fiind silite să mănînce mereu spinare de berbec, de cînd se măritaseră, aveau o dușmănie ascunsă față de acest fel, dușmănie trecută, pe nesimțite, și în gustul fiilor lor.

După ce se sfîrși marea controversă asupra spinării de berbec, urmă șunca de Tewkesbury, însoțită de o picătură de vin de *West India*. Swithin se opri atît de mult la acest fel, încît ritmul mesei lîncezi. Pentru a degusta totul mai bine, Swithin nu mai scoase nici o vorbă.

Soames, așezat lîngă doamna Septimus Small, veghea. Îl urmărea pe Bosinney: avea motivele lui bine întemeiate, căci făcuse un plan frumos. Arhitectul îi putea fi de folos la construirea casei lui. Așa cum ședea sprijinit de speteaza scaunului, dus pe gînduri, făcînd mici metereze din firimituri de pîine, părea deștept. Soames băgă de seamă că hainele lui erau bine tăiate, dar cam strîmte, parcă și le-ar fi făcut acum cîțiva ani.

Îl văzu întorcîndu-se către Irene și spunîndu-i ceva; fața ei se lumină, așa cum adeseori se lumina pentru alții — și niciodată pentru el. Încercă să tragă cu urechea la ceea ce vorbeau, dar mătușa Juley îi spuse:

— Soames, spune și tu, nu e extraordinar? Numai cu o duminică înainte bunul Reverend Scoles a fost atît de plin de duh în predica lui, atît de sarcastic: „Ce-i va folosi omului să-și mîntuiască sufletul, dacă își va pierde toată averea?“ Aceasta este, a spus el, deviza clasei mijlocii. Ce-o fi vrut să spună prin asta? Firește, poate că așa gîndesc oamenii

din clasa mijlocie — eu nu mă pricep. Dar tu, ce crezi, Soames?

Acesta îi răspunse distrat:

— De unde vrei să știu eu? Totuși Scoles e un farseur! Nu-i așa?

Bosinney își plimbă privirea în jurul mesei, parcă scruta particularitățile fiecărui musafir în parte. Soames era curios să știe ce-i spusese lui Irene: negreșit că — după cum îi zîmbea — era de acord cu observațiile lui. Irene părea a fi întotdeauna de acord cu ceilalți.

Ochii i se întoarseră către el; Soames își lăsă de îndată privirea în jos. Zîmbetul de pe buzele ei se stinse.

Farseur? Ce vrea oară să spună Soames prin asta? Dacă domnul Scoles — un pastor — e un farseur, atunci toți oamenii sînt farseuri! E îngrozitor!

— Și chiar așa sînt! spuse Soames.

Mătușa Juley, consternată, tăcu o clipă, iar el prinse cîteva cuvinte rostite de Irene, care sunau cam așa: „Lăsați orice speranță, voi ce intrați aici!"

Între timp însă, Swithin isprăvise șunca.

— Unde cumperi ciupercile? zise curtenitor, către Irene; du-te la Snileybob, ți le dă întotdeauna proaspete. Negustorii ăștia mărunți nu-și dau osteneală!

Irene se întoarse către el spre a-i răspunde, iar Soames văzu cum Bosinney o urmărește, zîmbind. Tipul avea un zîmbet ciudat. Simplu, natural, ca un copil care zîmbește cînd îi place ceva. Iar în ceea ce privește porecla pe care i-o dăduse George — „Piratul" — n-o găsea prea reușită. Cînd îl văzu că se întoarce spre June, Soames zîmbi și el, dar cam răutăcios — lui nu-i plăcea June — și fata părea cam nemulțumită.

Nici nu era de mirare, căci abia sfîrșise următoarea convorbire cu James:

— Unchiule, în drum spre casă m-am oprit pe malul Tamisei și am văzut un teren minunat pentru casă!

James, care de obicei mînca încet şi mesteca bine, se opri din mestecat şi zise:

— Ei! Şi unde l-ai văzut?

— Chiar lîngă Pangbourne.

James introduse o bucată de şuncă în gură, iar June aştepta.

— Îmi închipui că tu nici nu ştii dacă terenurile de pe acolo sînt de vînzare. Dar despre preţurile pămîntului din partea locului ştii ceva? îi spuse el în cele din urmă.

— Da! răspunse June. M-am informat. Faţa ei mică şi hotărîtă, sub coroana-i de aramă, era îngrijorător de strălucitoare şi nerăbdătoare.

James o privi cu aerul unui judecător de instrucţie.

— Ce? Doar n-oi avea de gînd să cumperi pămînt?! strigă el, scăpînd furculiţa din mînă.

June prinse curaj, văzînd că stîrneşte atîta interes. De mult ticluise ea acest frumos plan, din care să profite şi unchiul ei şi Bosinney, prin construirea cîtorva case de ţară.

— Fireşte că nu! îi răspunse. Dar m-am gîndit că e un loc minunat unde... tu... sau alţii şi-ar putea construi o casă de ţară.

James o privi pieziş şi introduse o a doua bucată de şuncă în gură.

— Pe acolo terenurile trebuie să fie foarte scumpe, zise.

Ceea ce i se păru lui June a fi un interes personal nu era decît preocuparea fiecărui Forsyte de a nu scăpa din mînă o afacere bună. Dar ea nu voia să admită că pierduse orice şansă şi continuă să-şi urmărească ţinta.

— Ar trebui să te muţi la ţară, unchiule James. Dacă eu aş avea mulţi bani, o zi n-aş mai sta la Londra!

James fu cutremurat pînă în adîncul fiinţei sale lungi şi subţiri; nu bănuise că nepoata lui putea avea păreri atît de îndrăzneţe.

— De ce să nu te muţi la ţară? Ţi-ar face foarte bine! repetă June.

— Cum? începu James mirînd. Să cumpăr pămînt? Ce folos aş putea avea cumpărînd pămînt şi construind case? Nici patru la sută n-aş căpăta pe banii mei!

— Nu asta e important. Ai nevoie de aer curat!

— Aer curat! strigă James. Ce să fac cu aerul curat...

— Eu credeam că toată lumea e bucuroasă să respire aer curat, spuse June cu dispreţ.

James se şterse cu şervetul pe toată gura.

— Tu nu cunoşti valoarea banului, îi zise, ferindu-se de privirea ei.

— Nu, şi sper să n-o cunosc niciodată! şi biata June, muşcîndu-şi buzele, tăcu, învinsă şi dezamăgită.

De ce oare rudele ei erau aşa de bogate, pe cînd Phil nici nu ştia de unde să scoată bani pentru tutunul de mîine? De ce nu făceau ceva pentru el? Erau atît de egoişti! De ce nu-şi construiesc case la ţară? Ea era plină de acel dogmatism naiv, patetic, care poate duce la realizări atît de mari. În dezamăgirea ei se întoarse spre Bosinney, dar acesta vorbea cu Irene. Un fior rece o cutremură. De mînie, privirea ei deveni fixă, ca ochii bătrînului Jolyon atunci cînd cineva se opunea voinţei lui.

James, de asemenea, era foarte tulburat. Se simţea ca şi cum cineva i-ar fi contestat dreptul de a-şi investi banii cu cinci la sută. Jolyon o răsfăţase prea mult. Nici una din fetele lui n-ar fi spus aşa ceva. James fusese şi el întotdeauna foarte îngăduitor cu copiii lui şi, conştient de acest fapt, simţi şi mai profund greşeala lui June, care întrecuse măsura. Îngîndurat, se juca cu fragii; apoi, acoperindu-i cu o lingură de smîntînă, începu să-i mănînce iute, ca nu cumva să-i scape vreuna.

Nu e de mirare că-şi ieşise din fire. De cincizeci şi patru de ani (fusese admis în barou la vîrsta minimă prevăzută de lege), se ocupa cu împrumuturi ipotecare, investiţii cu dobînzi mari şi sigure; condusese negocieri călăuzindu-se de principiul că trebuie să scoată maximum de la partea adversă, în favoarea clienţilor săi şi a lui, calculase exact va-

loarea pecuniară a tuturor împrejurărilor posibile din viață, așa că ajunsese să nu mai poată gîndi decît în termeni monetari. Banii erau acum lumina lui, vedea numai prin ei, fără ei nici nu mai putea privi, nu mai pricepea nici un fenomen. Iar auzul acestor vorbe, „Sper să nu cunosc niciodată valoarea banului!“, spuse drept în față, îl întrista și îl indigna. Știa că e o prostie, altfel s-ar fi speriat. Spre ce mergea lumea asta? Deodată, reamintindu-și povestea tînărului Jolyon, se simți puțin mai liniștit; căci la ce te poți aștepta de la o fată cu un asemenea tată! Dar gîndurile lui porniră pe o cale și mai neplăcută. Ce-o fi cu toate zvonurile acelea pe care le auzise despre Soames și Irene?

Ca în orice familie care se respectă, se instituise și la ei o piață unde se negociau secretele familiale și se prețuia averea fiecărui membru. La „Bursa Forsyte“ se știa că Irene regreta căsătoria ei. Toți dezaprobau regretul ei. Ar fi trebuit să știe ce vrea; o femeie serioasă nu face asemenea greșeli.

James se gîndi, cam mîhnit, că aveau o casă frumoasă (poate cam mică), într-un loc admirabil, că n-aveau nici copii și nici griji materiale. Soames nu prea vorbea despre treburile lui, dar stă, desigur, foarte bine cu banii. Avea un venit mare din întreprindere, căci Soames, ca și tatăl său, era membru în acel binecunoscut birou de avocați — „Forsyte, Bustard and Forsyte“ — și a fost întotdeauna foarte chibzuit. Cîștigase foarte bine din cîteva tranzacții ipotecare, printr-o mică executare silită, cumpărînd bunurile respective la prețuri foarte mici. Cîteva lovituri izbutite!

Nu era nici un motiv ca Irene să nu fie fericită; totuși, se spune că a cerut dormitor separat. James știa spre ce duce așa ceva. Și doar Soames nu era bețiv!

James se uită la nora lui. Privirea lui furișă era rece și bănuitoare. Cuprindea mustrare, teamă și adîncă mîhnire. De ce să fie el oare atît de chinuit? Foarte probabil că totul e o prostie; femeile sînt atît de nebune! Ele exage-

rează lucrurile în așa măsură, încît nu știi ce să mai crezi. Și apoi, lui nu-i spune nimeni nimic, el tebuie să descopere totul singur. Privi din nou, pe furiș, la Irene, apoi în cealaltă parte a mesei, la Soames. Acesta, ascultînd ce spune mătușa Juley, se uita pe sub sprîncene spre Bosinney.

„Știu că e îndrăgostit de ea, gîndi James. Tot mereu îi face cadouri."

Iar gîndul că Irene nu avea nici un temei să nu-l iubească pe Soames, că atitudinea ei era cu desăvîrșire neîndreptățită îi sfredeli inima și mai tare. Era păcat, căci ea era o femeiușcă atrăgătoare și el, James, ar fi iubit-o cu adevărat dacă i-ar fi dat prilejul. În ultima vreme, Irene se împrietenise cu June; lucrul acesta nu-i putea prii, nu putea decît să-i strice! De altfel a și început să aibă păreri proprii. Și James nu pricepea ce are de gînd această femeie. Avea un cămin frumos, liniștit, și tot ce dorea. El socotea că trebuie să i se aleagă prieteni potriviți. Calea pe care o apucase era primejdioasă.

June, într-adevăr, cu obiceiul ei de a ocroti pe cei nenorociți, smulsese de la Irene o mărturisire și, în schimb, îi vorbise despre nevoia de a se opune răului, chiar prin divorț dacă e necesar. Dar în fața acestor îndemnuri, Irene rămînea tăcută și visătoare, ca și cum gîndul de a porni cu sînge rece pe-o asemenea cale zbuciumată o îngrozea. Soames nu va renunța niciodată la ea, îi spusese Irene lui June.

„Și ce-ți pasă! Lasă-l să facă ce-i place — tu trebuie să fii hotărîtă!" strigase June. Nu se sfiise să spună vorbele acestea în casa lui Timothy. Iar James, cînd auzi, fu cuprins de o mînie și o spaimă firească.

Și ce ar fi dacă lui Irene îi intră în cap să — cu greu sfîrși această idee — să-l părăsească pe Soames? Gîndul era atît de insuportabil, încît îl înlătură imediat, împreună cu imaginile întunecate pe care le provoca; glasul clevetirilor

familiale îi bîzîia în urechi. Îl chinuia spaima unei întîmplări atît de urîte, ce s-ar putea produce așa de aproape de el, în casa unuia dintre copiii săi! Însă, din fericire, ea nu avea bani — doar un venit mizer de cincizeci de lire pe an. Și se gîndi cu dispreț la decedatul Heron, care nu-i lăsase nici o moștenire. Privea gînditor paharul din fața lui, șezînd cu picioarele-i lungi încrucișate sub masă, și uită chiar să se ridice cînd doamnele părăsiră sufrageria. Trebuie să vorbească cu Soames. Trebuie să-i atragă atenția; așa nu mai putea continua, mai ales acum că aflase lucruri atît de neașteptate. Și băgă de seamă, cu acră nemulțumire, că June își lăsase paharele pline cu vin.

„Micuța aia poartă toată vina! Lui Irene nu i-ar fi trecut niciodată astfel de lucruri prin minte!", gîndea el; James era un om cu imaginație.

Vocea lui Swithin îl trezi din visare.

— Am dat pe ea patru sute de lire. E, bineînțeles, o adevărată operă de artă.

— Patru sute! Hm! O groază de bani!

Obiectul în chestiune era o statuie reprezentînd un grup sculptat în marmură italiană, așezat pe un soclu înalt, tot din marmură, și care da o atmosferă pretențioasă întregii încăperi. Figurile secundare, șase la număr, nuduri de femei, împodobite cu multe ornamente, ținteau toate cu degetul spre figura centrală, și ea tot un nud de femeie, care se arăta și ea pe sine, cu degetul; iar toate acestea la un loc dădeau observatorului plăcuta senzație a unei mari valori. Mătușa Juley, așezată aproape în fața statuii, suferise toată seara pentru că n-o putuse privi pe îndelete.

Bătrînul Jolyon continuă:

— Patru sute de draci! Nu-mi spune că ai dat patru sute de lire pe asta!

Între colțurile ridicate ale gulerului său, bărbia lui Swithin făcu a doua mișcare dureroasă din seara aceea.

— Patru... sute... lire, monedă englezească; nici o băncuţă mai puţin. Dar nu-mi pare rău. Nu e o sculptură englezească obişnuită: e o autentică lucrare modernă italiană!

Soames ridică colţul buzei într-un zîmbet şi se uită peste masă la Bosinney. La adăpostul fumului de ţigară, arhitectul rînjea. Acum, într-adevăr, semăna cu un „Pirat".

— Trebuie să se fi muncit mult la ea! spuse James în grabă; el fusese cu adevărat mişcat de mărimea statuii. S-ar putea lua preţ bun pe ea la Jobson.

— Nenorocitul acela de italian care a făcut-o, continuă Swithin, îmi ceruse cinci sute — i-am dat patru. Face opt. Bietul băiat, părea pe jumătate mort de foame!

— Ah! îl întrerupse Nicholas cu vocea lui răsunătoare; vai de captul lor, artiştii ăştia sînt nişte pîrliţi; mă mir cum de mai trăiesc. Iată-l, de pildă, pe tînărul Flageoletti, pe care Fanny şi fetele îl aduc să le cînte la vioară; dacă realizează o sută de lire pe an, e maximum ce poate cîştiga!

James dădu din cap şi spuse:

— Ah, eu nu ştiu cum pot trăi!

Bătrînul Jolyon se ridică, cu ţigara de foi în gură, şi se duse să examineze statuia mai de aproape.

— N-aş fi dat nici două sute pe ea! spuse în cele din urmă.

Soames văzu cum tatăl său şi Nicholas schimbau priviri înfricoşate; iar de cealaltă parte a mesei, lîngă Swithin, şedea Bosinney, învăluit în fum.

„Mi-ar place să ştiu ce crede el despre statuie", gîndi Soames. Era convins că acest grup era iremediabil *vieux jeu*[1]; sculptură după gustul generaţiei tecute. Nici la Jobson nu se mai vindeau la licitaţie asemenea obiecte de artă.

În sfîrşit, veni răspunsul lui Swithin:

---

[1] Demodat (fr.).

— Tu nu te-ai priceput niciodată la statui. Tu ai cumpărat tablouri și atîta tot.

Bătrînul Jolyon se întoarse, pufăind din țigară, la locul lui. Nu prea era dispus să înceapă o discuție cu Swithin, acest caraghios încăpățînat, mărginit ca un catîr, care n-a știut să deosebească niciodată o statuie... de o pălărie de paie. Nu spuse decît:

— Stuc!

Multă vreme Swithin nu avu puterea să-i răspundă; dar bătu cu pumnul în masă.

— Stuc! Aș vrea să văd la tine în casă un obiect măcar pe jumătate atît de frumos!

Iar în dosul vorbelor lui răsuna din nou violența generațiilor primitive.

James salvă situația:

— Dar părerea dumitale care e, domnule Bosinney? Dumneata ești arhitect; trebuie să te pricepi la statui și alte lucruri asemănătoare!

Ochii tuturor se îndreptară asupra lui Bosinney; așteptau cu toții răspunsul lui, cu o privire ciudată, bănuitoare.

Iar Soames, vorbind pentru prima dată în această seară, întrebă:

— Da, Bosinney, care e părerea dumitale?

Bosinney răspunse rece:

— Este o operă remarcabilă.

Cuvintele lui erau adresate lui Swithin, dar ochii săi zîmbeau șiret bătrînului Jolyon; numai Soames rămase nesatisfăcut și întrebă:

— Remarcabilă? Prin ce?

— Prin naivitatea ei.

Răspunsul fu urmat de o tăcere grăitoare. Swithin era singurul care nu pricepuse nimic, credea că poate voise să-i facă un compliment.

CAPITOLUL IV

SOAMES PLĂNUIEȘTE SĂ-ȘI CLĂDEASCĂ O CASĂ

Trei zile după cina de la Swithin, Soames Forsyte ieși pe poarta verde a casei sale, trecu scuarul, ajunse de cealaltă parte, se întoarse și privi casa. Convingerea lui că trebuia revopsită se întări.

O lăsase pe soția sa așezată pe canapeaua din salon, cu mîinile încrucișate în poală, desigur nerăbdătoare să-l vadă plecat. Faptul nu era neobișnuit; în fiecare zi se întîmpla la fel.

Nu pricepea deloc ce nu-i plăcea la el. Doar nu era bețiv! Ce? făcea datorii, juca cărți, înjura, era brutal, avea prieteni ușuratici, pierdea nopțile? Nu! Dimpotrivă!

Aversiunea profundă pe care o simțea mocnind în soția lui era pentru el un mister și izvorul celei mai cumplite frămîntări. Faptul că femeia greșise cînd se măritase cu el, căci nu-l iubea, că încercase să-l iubească și că nu izbutise să-l iubească, nu erau pentru el motive suficiente.

Bărbatul care ar fi putut accepta o scuză atît de vagă și neobișnuită pentru a-și explica neînțelegerea dintre el și soția lui n-ar fi fost un Forsyte.

Soames fu silit, de aceea, să pună toată vina pe seama soției lui. Nu întîlnise niciodată o femeie capabilă să stîrnească atîta interes în jurul ei ca Irene. Nu putea merge nicăieri cu soția lui, fără să vadă cum toți bărbații sînt atrași de ea; privirile, purtarea, vocile lor trădau vraja pe care ea o răspîndea asupra lor; și cu toate că era atît de admirată, ținuta ei rămînea desăvîrșită. Lui, desigur, nu-i trecuse prin minte că Irene era una dintre acele femei — nu prea obișnuite în rasa anglo-saxonă — născute pentru a fi iubite și pentru a iubi, care dacă nu iubesc, nu trăiesc. Socotea puterea ei de atracție ca o parte din valoarea intrinsecă a acestui bun din patrimoniul lui. Totuși, se născu

în el bănuiala că Irene, așa cum primește iubirea, ar putea s-o și dea; dar lui nu-i dădea nimic! „Atunci de ce s-a măritat cu mine?“ se întreba el mereu. Uitase cîte îndelungă vreme îi făcuse curte, uitase că timp de un an și jumătate a urmărit-o pas cu pas, a asediat-o, făcînd fel de fel de planuri pentru a-i fi pe plac, dîndu-i daruri și cerînd-o din cînd în cînd în căsătorie; și că, prin prezența lui neîntreruptă, îndepărtase pe toți ceilalți admiratori ai ei. Uitase ziua aceea cînd, profitînd cu iscusință de o criză a lui Irene, care avea neplăceri familiale, strădania lui fu încununată de succes. Dacă-și mai aducea aminte de ceva, era doar purtarea, delicată și capricioasă, pe care fata cu părul de aur și ochii întunecați o avusese față de el. Desigur că nu-și mai amintea expresia ciudată, pasivă, resemnată de pe fața ei cînd, într-o zi, pe neașteptate, acceptase și spusese că se căsătorește cu el.

Soames îi făcuse curte cu dăruirea și perseverența pe care cărțile și oamenii le preamăresc; în care bărbatul bate fierul atît de mult, încît îl face maleabil, iar în cele din urmă se vede răsplătit pentru strădania lui; iar de aici încolo noii căsătoriți trebuie să fie fericiți, ducînd o viață armonioasă, ca sunetul clopotelor din ziua cununiei.

Îngîndurat, Soames porni spre răsărit, mergînd pe trotuarul din umbră.

Casa trebuia reparată, dacă nu se va decide să-și construiască una la țară și să se mute acolo. De o lună încoace se gîndea pentru a suta oară la lucrul acesta. N-avea motiv să se pripească! Îi mergea foarte bine, venitul său creștea mereu, ajunsese pînă la trei mii de lire pe an; dar capitalul investit nu era chiar atît de mare pe cît credea tatăl său. James avea tendința să-și creadă copiii mai bogați decît erau în realitate. „Eu pot cheltui cu ușurință opt mii“, se gîndi el, „fără să mai împrumut de la Robertson sau Nicholl“.

Se opri să privească vitrina unei prăvălii cu tablouri. Soames era amator de picturi, iar la numărul 62, Montpellier Square, avea o mică odaie plină cu pînze, așezate teanc

lîngă perete, pentru că nu mai avea loc unde să le atîrne. Le aducea acasă cînd se întorcea din City, de obicei pe înserate, iar duminica după-amiază intra în această încăpere și petrecea ceasuri întregi privindu-le la lumină, examinînd notațiile de pe dosul lor și, la nevoie, făcînd însemnări în carnetul său.

Aproape toate tablourile lui erau peisaje cu oameni în primul plan, semn de răzvrătire ascunsă împotriva Londrei, cu casele ei înalte, cu străzi nesfîrșite, unde el, neamul și clasa lui își petreceau viața. Din cînd în cînd lua cu el în birjă unul sau două tablouri și se oprea la Jobson în drum spre City.

Rareori le arăta cuiva; Irene, a cărei părere o respecta în ascuns, și poate de aceea nu i-o cerea niciodată, intrase doar de cîteva ori în această încăpere pentru cine știe ce îndatorire casnică. Nu fusese poftită să se uite la ele și niciodată nu s-a arătat dornică s-o facă. Pentru Soames acesta era încă un motiv de mîhnire. Ura această mîndrie a nevestei lui și, în ascuns, se temea de ea.

Reflectată în vitrina prăvăliei cu tablouri, imaginea lui stătea în picioare și îl privea.

Părul lins, sub borurile cilindrului înalt, strălucea ca și cilindrul; obrajii palizi și supți, linia buzelor bine rase, bărbia fermă — cu o nuanță cenușie — împreună cu severitatea hainei lui negre încheiate la toți nasturii îi dădeau aerul unui om rezervat, ascuns, cu sînge rece și cu o mare stăpînire de sine; iar ochii reci, cenușii, privind încordați, cu o brazdă între sprîncene, îl scrutau bănuitor, de parcă i-ar fi cunoscut o slăbiciune ascunsă.

Notă subiectul tablourilor, numele pictorilor, făcu socoteala valorii lor, dar această evaluare nu-i dădu satisfacția pe care o resimțea de obicei, și porni mai departe.

Casa de la numărul 62, Montpellier Square, așa cum este, e bună pentru încă un an, dacă se decide să-și construiască alta. Vremurile sînt prielnice pentru a clădi, banii n-au avut de ani de zile valoare mai mare ca acum, iar tere-

nul pe care îl văzuse la Robin Hill, cînd a fost acolo astă-primăvară pentru a verifica ipotecile lui Nicholl, este admirabil! La douăsprezece mile de Hyde Park Corner, valoarea terenurilor va crește acolo sigur, așa că locul pe care-l cumpără va face întotdeauna mai mult decît a dat pe el, iar o casă construită bine și cu stil, este o investiție de prim ordin.

Gîndul că va fi singurul membru al familiei care va avea casă la țară, nu însemna prea mult pentru el; căci pentru un adevărat Forsyte sentimentul, chiar dacă acesta satisfăcea cerințele unei anumite așezări sociale, rămînea un lux de care nu te puteai bucura decît după ce ți-ai îndestulat serios apetitul pentru plăcerile materiale.

S-o scoată pe Irene din Londra, departe de prilejul de-a ieși în lume și de-a vedea oameni, departe de prietenii ei și de cei care îi bagă în cap fel de fel de idei! Acesta era principalul! Era prea prietenă cu June! June nu-l iubea, iar el nutrea aceeași lipsă de simpatie față de ea. În vinele lor curgea același sînge.

Dacă o scoate pe Irene din oraș, totul e cîștigat. Casa o să-i placă, o să se ocupe de mobilarea ei și lucrul o s-o distreze, căci are mult simț artistic!

Casa trebuie să aibă stil, astfel va rămîne întotdeauna la preț; să fie ceva unic, cum e ultima casă a lui Parkes, care are un turn; dar însuși Parkes i-a spus că arhitectul l-a ruinat. Nu știi niciodată unde ajungi cu acești indivizi, cînd au renume; cheltuielile nu mai iau sfîrșit și peste toate mai sînt și îngîmfați.

Să angajeze un arhitect oarecare nu se putea. Amintirea turnului de la casa lui Parkes excludea angajarea unui arhitect de rînd. Iată pentru ce se gîndea la Bosinney. De cînd luase masa la Swithin făcuse investigații, al căror rezultat era slab, dar încurajator:

— Unul din școală nouă.

— Deștept?

— Cît poftești de deștept! Puțin... puțin cam cu capul în nori!

Nu putuse afla ce fel de case construise Bosinney, nici care erau prețurile lui. Ajunsese la concluzia că-și va putea impune condițiile. Cu cît se gîndea mai mult, cu atît mai mult îi plăcea această idee. Astfel afacerea va rămîne în familie — gînd care, la un Forsyte, e instinctiv. Apoi el va putea beneficia de drepturile „națiunii favorizate", chiar dacă nu-i va face un preț derizoriu — cu toate că așa ar fi drept, deoarece el va da lui Bosinney prilejul să-și arate talentul, căci casa lui nu va fi un edificiu obișnuit.

Soames se gîndi cu bunăvoință la comenzile pe care tînărul Bosinney le va căpăta după aceea, căci, ca orice Forsyte, era din cale-afară de optimist cînd putea profita de pe urma cuiva.

Biroul lui Bosinney era în Sloane Street, foarte aproape de el, așa încît va putea urmări neîncetat planurile.

Poate că Irene nu se va opune să se mute din Londra, din moment ce logodnicul celei mai bune prietene a ei va construi casa. Poate că însăși căsătoria lui June depinde de această lucrare. Irene nu poate sta în calea căsătoriei lui June; nu, nu ar face niciodată așa ceva, el o cunoaște prea bine pe soția lui. Și June se va bucura; iată încă un avantaj pentru Soames.

Bosinney părea deștept, dar mai avea — ceea ce îl făcea și mai atrăgător — aerul că nu-și cunoaște prea bine interesele. Va fi ușor să tratezi cu el chestiunile bănești. Soames făcu această reflecție nu cu intenția de a-l păgubi; aceasta era o atitudine firească a minții lui — mintea oricărui bun om de afaceri — a tuturor miilor de oameni de afaceri pricepuți, întîlniți de el în Ludgate Hill.

Astfel el împlinea legile de nepătruns ale marii clase din care făcea parte — ale firii omenești însăși — cînd se gîndea cu vădită plăcere că Bosinney e un om cu care te descurci ușor în chestiunile bănești.

În timp ce-și croia drum prin mulțimea ce forfotea pe stradă, ochii săi care, de obicei, erau fixați pe trotuar, în

fața picioarelor lui, fură atrași în sus, spre cupola catedralei Sfîntului Paul. Această biserică străveche îl atrăgea în mod cu totul deosebit și nu o dată, ci de două-trei ori pe săptămînă, Soames se oprea din drumul său cotidian, intra înăuntru, oprindu-se pentru cinci sau zece minute în vreuna din aripile laterale, cercetînd numele și epitafurile de pe monumente. Atracția pe care această mare biserică o exercita asupra lui era greu de tălmăcit: poate că îi dădea prilejul să-și concentreze gîndurile asupra treburilor din ziua aceea. Dacă îl preocupa vreo afacere importantă sau care îi cerea o iscusință deosebită, el intra întotdeauna în biserică și trecea, atent ca un șoarece, de la un epitaf la altul. Ieșea apoi cu aceiași pași încetișori și pornea înainte spre Cheapside, cu mersul mai ferm și mai hotărît, parcă decis să cumpere un obiect pe care-l văzuse.

În această dimineață intră iar în catedrală; dar în loc să se furișeze de la un monument la altul, își ridică privirea spre coloanele și arcadele pereților și rămase nemișcat.

Fața lui ridicată în sus, cu privirea pioasă și emoționată, așa cum o au oamenii în biserică, devenise, sub imensa cupolă, albă ca varul. Ținea mîinile, înmănușate, în fața lui, încrucișate pe mînerul umbrelei. Apoi le ridică. Parcă îl cuprinsese o sacră inspirație.

„Da", gîndi el, „trebuie să am spațiu pentru a-mi atîrna tablouri e".

În aceeași seară, la întoarcerea din City, se duse la biroul lui Bosinney. Îl găsi pe arhitect în cămașă, fumînd pipă și trăgînd linii pe un plan. Soames refuză paharul de *whisky* ce i-l oferi și intră de-a dreptul în subiect.

— Dacă nu ai ceva mai bun de făcut duminică, vino cu mine la Robin Hill să-mi spui părerea dumitale asupra unui loc de casă.

— Vrei să construiești ceva?

— Poate, spuse Soames, dar nu spune nimănui. Deocamdată vreau să știu părerea dumitale.

— Foarte bine, răspunse arhitectul.

Soames făcu ochii roată prin cameră.

— Locuiești cam sus, observă el.

Orice informație putea culege cu privire la natura și obiectul activității lui Bosinney îi era de folos.

— Deocamdată e destul de bine pentru mine, răspunse arhitectul. Dumneata ești învățat cu birourile elegante!

Își scutură pipa și o puse între dinți goală; probabil că îl ajuta să ducă conversația. Soames văzu pe fața lui două adinciturі, ca și cum și-ar fi supt obrajii.

— Cîtă chirie plătești pentru biroul ăsta?

— Cu cincizeci mai mult decît face, răspunse Bosinney.

Acest răspuns făcu impresie favorabilă asupra lui Soames.

— Cred că e mult, îi zise. Vin să te iau duminică pe la unsprezece.

Duminica viitoare veni cu o birjă și-l duse pe Bosinney la gară. Ajunși la Robin Hill, nu găsiră trăsură și merseră pe jos o milă și jumătate, pînă la locul de casă.

Era ziua de întîi august — o zi minunată, cer fără nori și soare dogoritor — iar pe poteca dreaptă și îngustă care ducea spre vîrful dealului, picioarele lor ridicau un praf galben.

— Teren nisipos, remarcă Soames, uitîndu-se peste umăr la haina pe care o purta Bosinney. În amîndouă buzunarele avea vîrîte suluri de hîrtie, iar sub braț ducea un baston de formă ciudată. Soames observă și alte ciudățenii.

Numai un om deștept sau cu adevărat „Pirat" poate să-și permită libertatea de a se prezenta astfel. Dar cu toate că aceste excentricități îl revoltau pe Soames, ele îi dădeau și o oarecare satisfacție, căci erau semnele unor însușiri din care, negreșit, va trage foloase. Dacă tipul știe să construiască case, ce importanță are îmbrăcămintea lui?

— Ți-am spus că doresc ca această casă să fie o surpriză, deci nu vorbi nimănui despre ea. Eu nu vorbesc niciodată despre treburile mele pînă ce nu le desăvîrșesc.

Bosinney dădu din cap.

— Dacă amesteci și femei în planurile tale, nu știi niciodată unde ajungi, continuă Soames.

— Ah, femeile sînt niște diavoli! spuse Bosinney.

Această convingere dăinuia de multă vreme în fundul sufletului lui Soames, dar n-o tălmăcise încă niciodată în vorbe.

— Oh, mormăi el, începi și dumneata să... dar se opri, adăugînd apoi iute, cu o pornire de nestăpînită mînie: June are un tempermanent... l-a avut întotdeauna.

— Tempermanetul nu e lucru rău la un înger.

Soames nu spusese niciodată că Irene e un înger. El n-ar fi trecut niciodată peste instinctele lui cele mai profunde, îngăduind altor oameni să pătrundă în taina valorii pe care i-o atribuia soției lui; el nu se dezvăluia în fața altora. Nu răspunse.

Apucară pe un drum nou deschis și încă neisprăvit, care trecea peste un teren de vînătoare. Un drum ce ducea în unghi drept spre o carieră de pietriș, în dosul căreia se înălțau coșurile unei căsuțe de țară, în mijlocul desișului de copaci de la marginea unei păduri dese. Smocuri de iarbă mătăsoasă acopereau pămîntul gloduros, iar din ele ciocîrliile își luau zborul în boarea soarelui. În zarea îndepărtată, peste nenumărate livezi și tufișuri, se profila un șir de dealuri.

Soames o porni înainte pînă ajunseră la celălalt capăt al terenului de vînătoare și acolo se opri. Era locul pe care-l alesese; dar acum cînd trebuia să destăinuiască și altcuiva pe ce pusese ochii, se simțea cam stingherit.

— Administratorul locuiește în căsuța aceea, spuse el: ne va da ceva de mîncare — cred că e mai bine să mîncăm ceva înainte de-a intra în subiect.

Apoi porni din nou și îl conduse pe Bosinney spre căsuță, unde îi întîmpină administratorul, un bărbat înalt, numit Oliver, cu obrazul greoi și barba încărunțită. În timpul prînzului, din care Soames abia gustă, îl privi neîncetat pe Bosin-

ney și o dată sau de două ori își trecu, pe furiș, batista-i de mătase peste frunte. În cele din urmă masa se sfîrși și Bosinney se ridică.

— Cred că aveți de discutat unele lucruri împreună, spuse el; eu am să mă duc să dau o raită pe afară; și fără a aștepta răspunsul, ieși la plimbare.

Soames era avocatul acestui domeniu și petrecu aproape un ceas în tovărășia administratorului, privind planurile terenului și discutînd ipotecile lui Nicholl și ale altora; iar problema terenului de construcție care-l interesa pe el o puse ca și cum ar fi fost vorba de o idee venită întîmplător.

— Șefii dumitale, zise el, ar trebui să-mi facă un preț mai mic, avînd în vedere că sînt primul care voi construi aici.

Oliver dădu din cap.

— Locul pe care l-ați ales, domnule, este cel mai ieftin din cîte avem. Terenurile de pe vîrful dealului sînt mult mai scumpe.

— De altfel, spuse Soames, încă nu m-am decis. Se prea poate să nu construiesc deloc. Prețul e foarte mare.

— Bine, domnule Forsyte, mi-ar părea rău dacă ați renunța și cred că faceți o greșeală. Nu există în apropiere de Londra nici un petic de pămînt cu o privielște ca aceasta, și nici mai ieftin, dacă ținem seama de toate condițiile. N-ar trebui decît să facem puțină reclamă, și cumpărătorii ar veni buluc.

Se uitară unul la altul. Fețele lor spuneau deslușit: „Te respect ca om de afaceri; așa că nu te aștepta să cred un cuvînt din ceea ce spui!“

— Bine, repetă Soames, eu nu m-am hotărît încă: se prea poate să nu se facă nimic din toată afacerea. După aceste cuvinte își luă umbrela, puse mîna lui rece în aceea a administratorului, retrăgînd-o fără să i-o fi strîns, și ieși la soare!

Se întoarse la terenul ales mergînd încet, îngîndurat. Instinctul îi spunea că ceea ce grăise administratorul era ade-

vărat. Terenul era ieftin. Dar frumusețea lucrului consta în aceea că Soames știa că administratorul nu-l găsea cu adevărat ieftin; și așa că prețuirea pe care el o făcuse intuitiv era o victorie asupra aceleia a administratorului.

„Ieftin ori ba, vreau să fie al meu", gîndi el.

Ciocîrliile se înălțau în zbor, aerul era plin de fluturi, o dulce mireasmă se ridica din ierburile sălbatice. Mirosul ferigilor pline de sevă adia ușor dinspre pădure unde, ascunși în desiș, uguiau porumbeii; iar de departe, pe aripile vîntului cald, plutea sunetul ritmat al clopotelor unei biserici.

Soames pășea cu ochii în pămînt, buzele i se deschideau și închideau ca și cum ar fi gustat în gînd o mîncare bună. Dar cînd ajunse la teren, Bosinney nu era nicăieri. După ce așteptă puțin străbătu terenul de vînătoare și porni spre deal. Ar fi strigat, dar se temea de sunetul vocii sale.

Terenul de vînătoare era părăsit și pustiu ca o prerie, liniștea nu era tulburată decît de foșnetul iepurilor care săreau înspre vizuinile lor și de cîntecul ciocîrliilor.

Soames, pionier fruntaș al marii armate a neamului Forsyte, mergînd înainte pentru a civiliza aceste ținuturi sălbatice, simți că singurătatea, cîntecul nevăzut, aerul cald și dulce îi moleșesc elanul. Tocmai dădu să pornească înapoi cînd, în sfîrșit, îl zări pe Bosinney.

Arhitectul era întins sub un uriaș stejar, al cărui trunchi — încununat de o imensă coroană de crengi și frunze — zdrențuit și noduros, de bătrînețe, se înălța la marginea culmii.

Soames trebui să-l bată pe umăr pentru a-l face să ridice privirea.

— *Hallo*, Forsyte! Am găsit locul potrivit pentru casa dumitale! Iată-l!

Soames se opri, apoi spuse, rece:

— Poate că ești foarte deștept, dar locul acesta mă costă o dată și jumătate cît celălalt.

— Dă-l încolo de preț, domnule, uită-te la priveliște!

Chiar de la picioarele lor se întindea un lan de grîu copt, care sfîrşea într-o mică pădurice întunecată, de lăstari. Arăturile şi gardurile vii se întindeau pînă la brîul de dealuri albastre-cenuşii din depărtare. În dreapta, într-o fîşie de argint, curgea rîul.

Cerul era atît de albastru, soarele atît de strălucitor, că parcă peste tot ţinutul acesta domnea o vară veşnică. Puful scaieţilor zbura în jurul lor, vrăjit de seninătatea zilei eterice. Aerul cald juca deasupra lanurilor, şi totul era cuprins de un zumzet suav, nedesluşit, ca murmurul unor clipe strălucitoare care unesc, în bucurie, cerul şi pămîntul.

Soames privea. Fără să vrea, ceva creştea în pieptul său. Să trăieşti aici, în faţa atîtor minunăţii, să le poţi arăta prietenilor, să poţi vorbi despre ele, să fie proprietatea ta! Obrajii i se îmbujorară. Căldura, strălucirea, arşiţa puseră stăpînire pe simţurile lui aşa cum, cu patru ani în urmă, frumuseţea lui Irene pusese stăpînire pe simţurile lui făcîndu-l s-o dorească. Aruncă pe furiş o privire spre Bosinney ai cărui ochi, ochi de „leopard pe jumătate îmblînzit", după cum spusese vizitiul, păreau a hoinări, sălbatici, în zare. Razele soarelui cădeau pe proeminenţele obrazului său, pe pomeţii ieşiţi în afară, pe vîrful bărbiei, pe brazdele verticale dintre sprîncene; iar Soames urmărea această faţă aspră, entuziastă, nepăsătoare, cu un sentiment de neplăcere.

O adiere îndelungă, suavă, trecu peste lanul de grîu şi aduse un val de aer cald pe obrajii lor.

— Aş putea să-ţi construiesc aici ceva extraordinar! îi spuse Bosinney în sfîrşit, curmînd tăcerea.

— Cred şi eu! răspunse. Soames, sec. Nu dumneata dai banii!

— Cu aproximativ opt mii de lire îţi pot clădi un palat.

Soames deveni foarte palid — în el se dădea o luptă. Lăsă ochii în jos şi spuse cu hotărîre:

— Nu pot cheltui atît.

Apoi porni încet, cu pasul uşor, înapoi către primul teren.

Petrecură cîtăva vreme acolo, vorbind despre detaliile casei pe care urma s-o construiască, apoi Soames se duse din nou la administrator.

Ieşi cam după o jumătate de oră, îl luă pe Bosinney şi porniră spre gară.

— Ei, zise el, abia deschizînd buzele, în cele din urmă am cumpărat terenul acela al dumitale.

Apoi tăcu din nou; se gîndea, încurcat, nu ştia cum se făcuse că acest individ, pe care-l disprețuia profund, putuse răsturna hotărîrea pe care o luase mai înainte.

CAPITOLUL V

CĂSNICIA UNUI FORSYTE

Ca mii de oameni luminați din clasa şi generația sa, din acest mare oraş, Londra, care nu mai prețuiesc fotoliile roşii de catifea şi ştiu că statuile moderne de marmură italiană sînt *vieux jeu*, Soames Forsyte locuia într-o casă necorespunzătoare cerințelor lui. La intrare avea un ciocănel de aramă de formă ciudată, ferestrele fuseseră transformate pentru a se deschide în afară, iar în fața lor erau vase de flori suspendate, pline cu cerceluşi; în spatele casei (foarte distins) se afla o curte mică, pardosită cu cărămidă verde-jad, împrejmuită cu hortensii roz în ghivece albastre ca pana de păun. Aici, la adăpostul unui umbrar de culoarea pergamentului, care acoperea tot fundul curții, stăpînii casei sau musafirii puteau şedea feriți de privirile curioşilor, în timp ce-şi beau ceaiul sau se uitau la ultimele cutii de argint cumpărate de Soames.

Înăuntru domina mobilierul în stil Empire şi William Morris. Pentru mărimea ei, casa era comodă; avea nenumă-

rate nişe asemeni unor cuiburi, şi obiecte mici de argint erau răspîndite peste tot, ca nişte ouă de pasăre.

În această desăvîrşire generală se războiau două gusturi greu de împăcat. Aici trăia o stăpînă a casei care şi într-o insulă pustie şi-ar fi creat o atmosferă plăcută, şi un stăpîn pentru care atmosfera plăcută era o investiţie făcută de el spre a-şi spori venitul cu fiecare obiect pe care-l cumpăra, conform legilor întrecerii cu semenii săi. Această întrecere în eleganţă îl făcuse pe Soames, pe cînd era la şcoală la Marlborough, să fie primul băiat care purta vestă albă vara şi vestă de catifea în dungi iarna; ea îl făcu să nu apară niciodată în public cu cravata trecînd peste guler şi tot ea îl făcu să-şi lustruiască ghetele de lac pe estradă, în faţa unei mulţimi de oameni care se adunaseră acolo pentru serbarea de fine de an şi pentru a-l auzi recitînd din Molière.

Soames, ca şi mulţi alţi londonezi, era întotdeauna ca scos din cutie. Era cu neputinţă ca un fir de păr să nu fi fost la locul lui, cravata să-i fi fost deplasată cu o optime de centimetru din poziţia perpendiculară, sau ca gulerul său să nu fie bine scrobit. Pentru nimic în lume n ar fi ieşit din casă fără să fi făcut baie — era moda să faci baie zilnic — şi cît amar dispreţ avea pentru oamenii care omiteau acest lucru!

Iar pe Irene ne-o putem închipui ca pe-o nimfă ce face baie în rîuri ascunse, pentru a se bucura de prospeţimea apei şi de frumuseţea propriului ei trup.

În conflictul care mocnea înăuntrul acestei case, fu învinsă femeia. Ca în lupta dintre saxoni şi celţi, care se duce încă în sînul naţiunii, temperamentul mai impresionabil şi mai receptiv a fost silit să primească o suprastructură convenţională.

Astfel, casa lor semăna aidoma cu sute de alte case care aveau aceleaşi aspiraţiuni înalte, devenind: „Acea fermecătoare căsuţă a lui Soames Forsyte, atît de originală, draga mea — cu adevărat elegantă!“

Dacă în loc de Soames Forsyte, citim James Peabody, Thomas Atkins sau Emmanuel Spagnoletti, adică oricare

nume al unui englez din înalta burghezie londoneză cu oarecare pretenție de bun-gust, chiar dacă stilul mobilierului diferă, faza va rămîne aceeași.

În seara de 8 august, o săptămînă după expediția de la Robin Hill, în sufrageria acestei case — „atît de originală, draga mea — cu adevărat elegantă!", Soames și Irene erau așezați la masa. Cină caldă duminica era un mic lux, dar ceva obișnuit în această casă ca și în multe altele. Chiar la începutul căsniciei lor, Soames stabilise regula: „Servitorii trebuie să ne dea și duminica seara masă caldă — doar n-au nimic de făcut decît să cînte la armonică".

Acest obicei n-a produs nici un fel de reacție. Căci — semn rău, mai ales pentru Soames — servitorii erau devotați lui Irene, care în ciuda tuturor tradițiilor, părea să le recunoască și lor dreptul de a avea slăbiciunile naturale firii omenești.

Fericita pereche ședea, nu față în față, ci în unghi drept, la frumoasa masă de lemn de trandafir; mîncau fără față de masă — semn de deosebită eleganță — și pînă acum nu schimbaseră nici o vorbă.

Lui Soames îi plăcea să vorbească în timpul mesei despre afaceri, sau despre ceea ce a mai cumpărat, și atîta vreme cît vorbea, tăcerea lui Irene nu-l chinuia. Dar în această seară îi fu cu neputință să vorbească. Hotărîrea de a construi casa îi apăsase sufletul toată săptămîna, și se decise să i-o împărtășească și soției lui.

Nervozitatea lui — arătată cu prilejul acestei destăinuiri — îl supăra profund. N-ar trebui să-l aducă în asemenea stare, femeia și bărbatul sînt doar o singură ființă. Irene nu se uitase la el niciodată de cînd se așezaseră la masă, și Soames se întreba la ce oare se putea gîndi ea în tot acest timp. Era greu, cînd un bărbat muncea atît cît muncea el, cîștigînd bani pentru ea — da, și cu durere în inimă — ca ea să șadă acolo privind — privind ca și cum pereții camerei ar întemnița-o. Atît și ar fi fost destul pentru ca bărbatul să se ridice și să plece de la masă.

Lumina lămpii cu abajur roz cădea peste gîtul și brațele ei. Lui Soames îi plăcea că Irene îmbrăca la masa de seară rochii decoltate, lucrul acesta îi dădea un sentiment de superioritate față de prietenii săi ale căror soții se mulțumeau, cînd cinau acasă, cu rochii închise la gît sau cu simple rochii de după-amiază. Sub lumina trandafirie a lămpii, părul ei de culoarea chihlimbarului și pielea albă făceau un minunat și straniu contrast cu ochii căprui-închis.

Poate avea un om ceva mai frumos decît această masă de sufragerie cu nuanțele ei întunecate, cu trandafirii aceștia proaspeți și suavi, cu paharele de culoare rubinie și cu atîtea obiecte de argint? Poate avea un bărbat ceva mai frumos decît femeia care ședea cu el la masă? Recunoștința nu era o virtute a celor din neamul Forsyte care, veșnic în întrecere și plini de spirit practic, nu aveau prilejul să fie recunoscători. Soames nu încerca decît o deznădejde, care ajunsese pînă la durere, că nu poseda femeia în măsura dreptului pe care îl avea în calitate de proprietar, că nu putea întinde mîna ca după trandafirul acela, s-o rupă și să-i soarbă toate tainele sufletului ei.

Toate celelalte bunuri ale lui, lucrurile pe care și le-a adunat, argintăria, tablourile, casele, banii investiți îi dădeau o tainică plăcere; numai ea nu-i dădea nimic.

Pe toți pereții acestei case, proprietatea lui, era scris acest lucru. Temperamentul său de om de afaceri se împotrivea misterioasei amenințări că femeia aceea nu era făcută pentru el. Se căsătorise cu această femeie, o cucerise, și-o însușise, și i se părea că este împotriva celui mai elementar drept, a dreptului de proprietate, faptul că nu-i putea poseda decît trupul. Dar nu se știe — Soames avea mari îndoieli — dacă va mai putea poseda chiar și atîta. Dacă cineva i-ar fi spus că vrea să posede sufletul ei, i s-ar fi părut ridicol și sentimental. Și totuși asta dorea, dar îi era hărăzit să nu izbutească niciodată.

Irene era întotdeauna tăcută, pasivă, de-o blîndă dușmănie; parcă se temea ca nu cumva printr-o vorbă, mișcare sau

semn să-l facă să creadă că l-ar iubi; „și Soames se întreba: Trebuie oare să fie mereu așa?“

Ca mulți cititori de romane din generația sa (și Soames era un mare cititor de romane), avea o concepție de viață influențată de literatură și se legăna cu gîndul că totul era o chestiune de timp. Pînă la urmă bărbatul cucerea întotdeauna inima soției sale. Chiar și în cazurile cînd — o categorie de cărți care nu-i pera plăceau — sfîrșitul era tragic, soția își dădea întotdeauna sufletul cu amarnice regrete pe buze, sau dacă soțul era cel care murea — neplăcută idee — ea se arunca asupra trupului său neînsuflețit pradă unor remușcări chinuitoare.

Adeseori o ducea pe Irene la teatru, alegînd instinctiv piese cu teme sociale, sau tratînd unele probleme conjugale ale societății moderne care, din fericire, erau atît de diferite de problemele căsniciilor din viața trăită. El constatase că și acestea se terminau tot ca romanele, chiar dacă în piesă apărea și un amant. În timp ce urmărea jocul, Soames avea adeseori simpatie pentru amant, dar la întoarcerea acasă, venind în trăsură cu Irene, își dădea seama că așa ceva nu se face, și se bucura că piesa s-a terminat așa cum trebuie. Tocmai atunci era la modă un gen de bărbat puternic, mai degrabă aspru, foarte serios, care biruia întotdeauna la sfîrșitul piesei. Soames nu avea nici un fel de simpatie pentru acest personaj, dacă nu s-ar fi gîndit la situația lui personală, și-ar fi și exprimat dezgustul față de acest tip de bărbat. Dar știa prea bine cît de important este pentru el să fie un bărbat victorios, chiar „puternic“, și de aceea nu pomenise niciodată despre acest dezgust născut poate — ciudățenie perversă a naturii — din brutalitatea ascunsă în străfundul firii lui.

Dar, în această seară, tăcerea lui Irene era neobișnuită. Nu mai văzuse niciodată o asemenea expresie pe fața ei. Și deoarece întotdeauna neobișnuitul sperie, Soames era speriat. Mîncă prăjitura și zori jupîneasa care aduna firimiturile de

pe masă cu peria de argint. După ce aceasta ieşi din sufragerie, îşi umplu paharul cu vin şi spuse:

— A fost cineva pe aici azi după-amiază?

— June.

— Ce voia?

Pentru neamul Forsyte era o axiomă că oamenii nu mergeau undeva decît dacă vor ceva.

— A venit să vorbească despre logodnicul ei, nu-i aşa?

Irene nu răspunse.

— Mi se pare, continuă Soames, că e mai îndrăgostită ea de el decît el de ea. Se ţine tot timpul după dînsul.

Privirea lui Irene îl făcu să se simtă stingherit.

— Cum îţi permiţi să spui aşa ceva?! exclamă ea.

— De ce nu? Se vede cît de colo! Oricine poate vedea.

— Ba deloc. Iar dacă se vede, nu se cuvine s-o spui.

Soames îşi pierdu cumpătul.

— Eşti o nevastă drăguţă! îi spuse.

Dar în ascuns se miră de căldura răspunsului ei; de obicei nu era atît de însufleţită.

— Eşti moartă după June! Dar pot să-ţi spun un lucru: acum, că l-a luat la remorcă pe „Pirat", n-o să-i mai pese de tine nici de doi bani, şi ai să-ţi dai seama şi tu. Dar în viitor n-ai s-o mai vezi mult, căci ne mutăm la ţară.

Era bucuros că i-a putut spune noutatea la adăpostul acestei izbucniri de enervare. Se aştepta la un strigăt de spaimă; liniştea cu care fusese primită declaraţia lui îl îngrijora.

— Am impresia că nu te prea interesează, fu silit să adauge.

— Ştiam dinainte!

El o privi drept în faţă.

— Cine ţi-a spus?

— June.

— De unde ştia ea?

Irene nu răspunse. Iar el, mirat şi încurcat, spuse:

— Pentru Bosinney e o afacere foarte bună: casa aceasta îl va lansa. Cred că June ți-a spus totul despre ea.

— Da.

Urmă o nouă tăcere, apoi Soames adăugă:

— Bănuiesc că nu dorești să te muți la țară?

Irene nu răspunse.

— Nu știu ce vrei. Aici niciodată nu pari mulțumită.

— Ce importanță au dorințele mele?

Luă vasul cu trandafiri și părăsi camera. Soames rămase pe loc. Pentru asta semnase el contractul? Pentru atîta lucru va cheltui el aproape zece mii de lire?

Vorbele lui Bosinney îi veniră în minte: „Femeile sînt diavoli!"

Dar în curînd se liniști. Putea fi și mai rău. S-ar fi putut întîmpla ca ea să se înfurie. Se așteptase la mai mult decît ceea ce s-a petrecut. În definitiv, a avut norocul ca June să spargă gheața din calea lui. Desigur că ea l-a descusut pe Bosinney; era de prevăzut.

Aprinse o țigaretă. La urma urmei, Irene n-a făcut o scenă! Va consimți — aceasta era cea mai bună însușire a ei; era rece, dar nu purta ranchiună. Și, suflînd fumul țigaretei pe o buburuză care se așezase pe masa lucioasă, se lăsă dus de gînduri la casa pe care o visa. N-avea rost să-și facă sînge rău; chiar acum se va duce la Irene și va împăca lucrurile. Probabil că ședea afară, sub umbrarul japonez, în întuneric, și tricota. Ce noapte minunată, caldă...

Într-adevăr, June venise în acea după-amiază, cu ochii strălucitori, spunînd:

— Bun băiat, Soames! Pentru Phil, e nemaipomenit — tocmai ceea ce îi trebuia!

Fața lui Irene rămăsese întunecată și nedumerită. Atunci continuă:

— Noua voastră casă de la Robin Hill, firește! Ce? Nu știi?

Irene nu știa.

— Ah! Mi se pare că n-ar fi trebuit să-ți spun. Privindu-și nerăbdătoare prietena, strigă: Te uiți ca și cum nici nu ți-ar păsa! Nu-ți dai seama că este tocmai ceea ce doream eu — este adevăratul noroc pe care-l aștepta de atîta vreme. Acum veți vedea și voi ce poate el! Și apoi spuse toată povestea.

De cînd se logodise, părea că n-o prea interesează necazurile bunei ei prietene: în ceasurile pe care le petrecea cu Irene, vorbea mai ales despre preocupările ei și, din cînd în cînd, cu toată mila ei profundă, nu-și putea șterge din zîmbet acea nuanță de dispreț compătimitor față de femeia care săvîrșise o asemenea greșeală în viața ei — o atît de gravă, ridicolă greșeală.

— Tot el o să facă și decorația interioară — va avea mînă liberă. E perfect — June începu să rîdă, micul ei trup fremăta de bucurie; ridică mîna și lovi perdeaua de muselină. Știi doar că l-am întrebat chiar pe unchiul James. Dar amintirea acestui incident îi era atît de neplăcută, încît se opri brusc. Apoi, văzînd că prietena nu participă deloc la entuziasmul ei, plecă. Din stradă se mai întoarse o dată și văzu că Irene stătea în pervaz. Ca răspuns la semnele pe care i le făcea June, ea duse mîna la frunte și, întorcîndu-se încet, închise ușa...

Soames trecu acum în hol și se uită la ea prin fereastră.

Afară, sub umbrarul japonez, Irene ședea foarte liniștită; dantela de pe umerii ei albi se mișca în ritmul gingaș al răsuflării care-i ridica și cobora sînii.

Dar în preajma acestei făpturi tăcute, care ședea acolo nemișcată, în întuneric, plutea parcă un val de căldură, un freamăt ascuns de simțire, ca și cum întreaga-i ființă era cutremurată de o schimbare ce se producea în adîncuri.

Soames se furișă, pe nesimțite, înapoi în sufragerie.

CAPITOLUL VI

JAMES INTRĂ ÎN ACȚIUNE

Nu trecu multă vreme și hotărîrea lui Soames de a construi o casă făcu înconjurul familiei, producînd agitația cuvenită în neamul Forsyte, ca de altfel orice hotărîre în legătură cu ideea proprietății.

N-a fost vina lui, căci el era hotărît să nu spună nimănui. Dar June, în marea ei fericire, îi spuse totul doamnei Small, îngăduindu-i să povestească numai Mătușii Ann — credea c-o să se bucure biata bătrînă adorabilă! Mai ales că Mătușa Ann nu mai ieșise din camera ei de cîteva zile.

Doamna Small îi povesti de îndată Mătușii Ann care, cu spatele sprijinit pe perne, zîmbi și spuse cu vocea ei limpede, tremutînd de bătrînețe:

— E foarte bine pentru scumpa mea June; dar sper că vor fi prevăzători — mie mi se pare cam primejdios!

După ce rămase singură, o umbră îi învălui fața, ca un nor ce prevestește ploaia pentru a doua zi.

De cîteva zile zăcea în pat, străduindu-se mereu să-și încordeze voința; această preocupare i se așternu și pe obraz, iar colțurile buzelor ei se strîngeau mereu.

Smither, fata în casă, care era de copil în serviciul ei, și despre care se spunea: „Smither — bună fată — dar atît de înceată!“, îndeplinea în fiecare dimineață, și cu cea mai desăvîrșită conștiinciozitate, ceremonia finală a acestei străvechi toalete. Scoțînd dintr-o cutie albă, imaculată, acele bucle plate, cenușii — însemnul demnității personale a Mătușii Ann — le așeza cu grijă în mîna stăpînei ei și se întorcea cu spatele.

În fiecare zi, Mătușile Juley și Hester erau chemate pentru a-i da vești despre sănătatea lui Timothy; pentru a-i spune ce mai e nou pe la Nicholas, dacă mititica June a reușit să-l convingă pe Jolyon să mai scurteze durata logodnei,

acum că domnul Bosinney clădește o casă pentru Soames; dacă, într-adevăr, nevasta lui Roger așteaptă un copil; cum a reușit operația lui Archie; cum a descurcat Swithin afacerea aceea cu casa goală din Wigmore Street, al cărui chiriaș își pierduse toți banii și se purtase atît de prost cu el; și voia, mai alês, vești despre Soames. Oare Irene — tot mai cere dormitor separat? Iar în fiecare dimineață, i se spunea lui Smither: „Azi după-masă am să cobor, Smither, cam pe la ora două. Va fi nevoie să mă sprijin de brațul dumitale, după atîtea zile de stat în pat!"

După ce îi povesti Mătușii Ann, doamna Small îi vorbi despre casă, în mare secret, și doamnei Nicholas; aceasta, la rîndul ei, o întrebă pe Winifred Dartie, presupunînd, firește, că, fiind sora lui Soames, e la curent cu toate lucrurile acestea. De la ea, vestea ajunse în scurt timp la urechile lui James. Acesta fu din cale-afară de tulburat.

— Nimeni nu mi-a spus nimic, zise el. Și în loc să se ducă de-a dreptul la Soames, a cărui tăcere îl înspăimînta, își luă umbrela și porni spre Timothy.

Acolo o găsi pe doamna Septimus și pe Hester (care știa totul — dar păstra secretul, căci obosea tare cînd vorbea) gata, ba chiar grăbite, să discute ultimele știri. Părerea lor era că e foarte frumos din partea dragului lor Soames că-i dă de lucru domnului Bosinney, dar nu era oare cam riscant? Cum i-a zis George? „Piratul"! Ce caraghios! Dar George a fost întotdeauna glumeț! În orice caz, așa totul rămîne în familie — ele socoteau că domnul Bosinney face parte din familie, cu toate că li se părea atît de ciudat.

Aici James le întrerupse:

— Nimeni nu știe nimic despre el. Nu știu ce vrea să facă Soames cu un tînăr ca acesta. Nu m-aș mira să fie mîna lui Irene aici. Am să vorbesc eu cu...

— Soames, interveni Mătușa Juley, i-a spus domnului Bosinney că dorește să nu afle nimeni. Sînt sigură că nu i-ar face plăcere să știe că se vorbește despre treburile lui, iar dacă Timothy ar ști, ar fi foarte supărat. Eu...

James duse mîna în dosul urechii.

— Ce? Am asurzit de-a binelea. Mi se pare că nu mai aud ce se vorbește. Pe Emily o doare un deget de la picior. N-o să putem pleca în Wales decît pe la sfîrșitul lunii. Totdeauna intervine ceva! Și, după ce află ceea ce dorise, își luă pălăria și plecă.

Era o după-amiază frumoasă. Trecu prin parc îndreptîndu-se spre Soames, unde avea de gînd să cineze, căci Emily era bolnavă în pat, iar Rachel și Cicely erau plecate într-o vizită la țară. O luă pe Row, pe cărarea dinspre Bayswater spre Knightsbridge Gate, peste o pășune cu iarbă măruntă, pîrlită de soare, pe care pășteau, ici și colo, oi negre; pe bănci ședeau perechi, iar pe iarbă oameni pripășiți, culcați cu fața la pămînt, ca niște cadavre pe un cîmp de luptă peste care a trecut valul bătăliei.

Mergea iute, cu capul în jos, și nu se uita nici la dreapta, nici la stînga. Priveliștea acestui parc, centrul cîmpului său de bătaie, în care a luptat toată viața, nu-i trezi nici un gînd, nici o închipuire. Aceste trupuri culcate la pămînt, strivite de învălmășeala luptei, aceste perechi de îndrăgostiți șezînd lipiți unul de altul, care petreceau un ceas de paradis, smulș din monotonia vieții lor chinuite, nu treziră nici o imagine în mintea lui. Acest soi de imagini nu-l mai interesau; nasul lui, ca nasul unei oi, era îndreptat spre pășunea pe care pășea.

Unul din chiriașii săi nu-și plătea în ultima vreme chiria la timp, și lui i se punea problema gravă dacă e mai bine să-l dea afară imediat sau să mai aștepte, căci acum, înainte de Crăciun, risca să rămînă cu casa neînchiriată. Swithin a pățit-o rău de tot, dar așa-i trebuie, prea a așteptat mult!

La aceasta se gîndea, mergînd drept înainte și ținîndu-și umbrela cu grijă, de cîrligul mînerului, astfel ca vîrful ei să nu atingă pămîntul și nici mătasea să nu se tocească. Și cu umerii slabi, înalți, plecați înainte, cu picioarele lungi ce se mișcau iute, cu precizie mecanică, trecea prin parc, unde soarele strălucea cu razele lui luminoase peste atîta trîndăvie — peste atîția oameni, martori vii ai luptei nemiloase pe care

Proprietatea o dezlănțuie sub razele lui; iar mersul lui James era ca zborul unei păsări călătoare deasupra mării.

Cînd porni spre Albert Gate, cineva îi atinse brațul.

Era Soames, care se întorcea de la birou pe Piccadilly și care trecu numaidecît de pe trotuarul umbrit pentru a-și întîmpina tatăl.

— Mama ta e în pat, zise James; tocmai veneam spre tine, dar poate ai alt program...

Raporturile exterioare dintre James și fiul său nu erau deloc sentimentale, lucru caracteristic pentru neamul Forsyte, cu toate că cei doi erau foarte legați unul de altul. Poate că se socoteau, reciproc, drept o investiție; în orice caz erau preocupați să le meargă bine și le făcea plăcere să fie împreună. Niciodată nu schimbaseră două vorbe despre problemele intime ale vieții și nici nu dezvăluiseră, unul în fața celuilalt, prezența vreunui sentiment adînc pe care l-ar fi încercat.

Ceva ce nu se poate tălmăci în vorbe îi lega unul de altul, ceva ascuns adînc în urzeala națiunilor și a familiilor — căci sîngele, se spune, apă nu se face — și nici unul din ei nu era rece. Negreșit, lucrul de căpetenie în viața lui James era acum dragostea pentru copiii săi. Aceste făpturi, trup din trupul lui, cărora putea să le lase banii pe care-i strîngea, erau temeiul spiritului lui de economie. Iar la șaptezeci și cinci de ani, ce plăcere mai putea avea el, decît aceea de a strînge bani? Sensul vieții lui consta în a face economii pentru copiii săi.

Apoi James Forsyte, cu toate că mereu se plîngea de ceva, era un om sănătos (în măsura în care sănătatea înseamnează instinct de conservare, instinct exagerat la Timothy) și nu era om mai sănătos decît el în toată Londra; în această Londră căreia îi datora atît de mult și pe care o iubea cu atîta dragoste mută, pentru că era locul unde-și agonisea averea. El avea acea minunată sănătate instinctivă a burgheziei. Mai mult decît în Jolyon, cu voința lui atotputernică și cu momentele lui de blîndețe și filozofie — mai mult decît în Swithin, martirul fanteziilor sale — mai mult decît în Nicholas, care

suferea din pricina iscusinţei sale — şi mai mult decît în Roger, victima spiritului său întreprinzător — într-însul bătea pulsul adevăratului compromis. Dintre toţi fraţii, el era cel mai puţin strălucitor ca minte şi ca personalitate, şi de aceea avea şanse să trăiască pe veci.

Pentru James, mai mult decît pentru toţi ceilalţi, „familia" era importantă şi scumpă. Atitudinea lui faţă de viaţă a avut întotdeauna ceva primitiv şi odihnitor. El iubea căminul familial, îi plăcea bîrfeala, îi plăcea să mîrîie. Toate hotărîrile lui erau făcute din smîntîna pe care o aduna de pe mintea familiei; şi, prin intermediul ei, de pe minţile a mii de alte familii de acelaşi soi. An de an, săptămînă de săptămînă, se ducea la Timothy, şi în salonul fratelui său — cu picioarele unul peste altul, cu favoriţii săi lungi şi albi răsfiraţi peste gura-i complet rasă — urmărea cum fierbe cazanul familial, cum se ridică smîntîna la suprafaţă; şi apoi pleca întărit, împrospătat şi liniştit, cu un sentiment de încredere ce nu se poate descrie.

Sub pavăza instinctului său de conservare, în James era multă blîndeţe. O vizită la Timothy era pentru el ca un ceas petrecut în poalele mamei; iar acea dorinţă arzătoare de a se simţi ocrotit de aripa familiei influenţa, la rîndul ei, sentimentele pe care le avea faţă de copiii săi; gîndul că aceştia ar putea fi expuşi la comentariile lumii în ceea ce priveşte banii, sănătatea sau reputaţia era un coşmar. Cînd fiul vechiului său prieten, John Street, se înscrisese voluntar în armată pentru a fi trimis în colonii, dădu din cap mînios şi se miră că John Street şi-a dat consimţămîntul; iar cînd tînărul Street căzu răpus de suliţă, fu atît de necăjit, încît se duse pe la toţi prietenii, anume pentru a le spune: „Ştiam dinainte ce-o să se întîmple — oamenii aceştia mă scot din fire!"

Cînd ginerele său, Dartie, trecu printr-o criză financiară, din pricina unei speculaţii cu acţiuni petrolifere, James se îmbolnăvi de necaz. I se părea că clopotele morţii sunaseră pentru bunăstarea lor. I-au trebuit trei luni de zile şi o şedere la Baden-Baden pînă să-şi revină; gîndul că fără banii lui,

ai lui James, numele lui Dartie ar fi apărut pe lista faliților era îngrozitor pentru el.

Era atît de sănătos la trup, încît dacă îl durea o ureche, se temea ca nu cumva să moară, iar orice boală trecătoare a soției sau a copiilor săi erau necazuri personale ale lui, intervențiile Providenței pentru a distruge liniștea lui sufletească; dar nu-l impresionau de loc durerile altor oameni — în afară de cercul strict al familiei lui — susținînd că orice boală provenea din neîngrijirea ficatului.

Întotdeauna spunea: „Ei și ce? Nu-i de mirare. Și eu pățesc la fel cînd nu bag de seamă!"

În seara asta, în drum spre Soames, simțea că viața apasă greu asupra lui: Emily zăcea acasă cu dureri la un deget de la picior, Rachel hoinărea pe undeva pe la țară și de el nu-i păsa nimănui. Iar Ann era bolnavă — se temea că o să se piardă înainte de sfîrșitul verii; în ultima vreme fusese de trei ori pe la ea și niciodată nu l-a putut primi! Apoi și ideea lui Soames de a-și clădi o casă, alt lucru care trebuia urmărit îndeaproape! În ceea ce privește necazul cu Irene, nu știa cum o să se sfîrșească — dar multe încurcături pot ieși de aici.

Intră la numărul 62, Montpellier Square, cu cele mai bune intenții de a fi nenorocit.

Era ora șapte și jumătate; Irene, îmbrăcată pentru masa de seară, ședea în salon. Purta rochia ei aurie — căci după ce apăruse cu ea la un dineu, o serată și un bal, o îmbrăca acum acasă — pieptul îi era împodobit cu o cascadă de dantelă, asupra căreia se opriră de îndată ochii lui James.

— Unde-ți cumperi tu lucrurile? zise cu voce gravă. Rachel și Cicely nu sînt nici pe jumătate atît de bine îmbrăcate. Dar dantela aceea cu trandafiri brodați... Nu e veritabilă!

Irene se apropie, pentru a-i dovedi că se înșală.

Și, în ciuda voinței lui, James simți înrîurirea farmecului ei, a parfumului ușor, insinuant, pe care-l emana. Nici un Forsyte care se respectă nu se dă bătut de la prima lovitură, de aceea spuse în treacăt:

— Nu mă pricep — dar îmi închipui că cheltuieşti sume frumoase pentru toalete!

Gongul sună şi Irene îşi trecu braţul ei alb pe sub braţul socrului şi-l conduse în sufragerie. Îl pofti să se aşeze pe locul obişnuit al lui Soames, la stînga ei, pe cealaltă latură a mesei. În partea aceea venea puţină lumină, aşa încît razele soarelui ce apunea nu-l supărau: James începu să-i vorbească despre el însuşi.

În curînd simţi o schimbare în fiinţa lui, o dulceaţă ca aceea pe care o simte poate un fruct în bătaia soarelui; parcă îl mîngîia cineva, îl lăuda, îl răsfăţa, şi toate acestea fără un singur gest de mîngîiere, fără vreun cuvînt de laudă din partea ei. Simţea că tot ceea ce mănîncă îi prieşte; acasă la el nu avea această senzaţie; nu-şi mai aducea aminte cînd îi mai plăcuse atît de mult un pahar de şampanie; întrebînd de marcă şi preţ, se minună că e aceeaşi şampanie pe care o avea şi el, în mari cantităţi, dar pe care n-o putea bea niciodată. Imediat luă hotărîrea de a spune furnizorului său de vinuri că-l păcălise.

Ridicînd ochii din farfurie, zise:

— Aveţi o mulţime de lucruri frumoase aici. Cît aţi dat pe zaharniţa asta? Nu m-aş mira să fi costat o groază de bani!

Tabloul de pe peretele din faţa lui îi plăcea foarte mult. Era un dar de-al lui.

— Nu ştiam că e chiar atît de bun! spuse James.

Se ridicară de la masă şi merseră în salon. James tot lîngă Irene.

— Iată ce numesc eu o masă straşnică, şopti el, aplecîndu-se curtenitor peste umerii ei. Nimic greu — şi nici prea franţuzit. Acasă nu-i chip să mănînc aşa. Plătesc bucătăresei şaizeci de lire pe an, dar nu e în stare să-mi dea o masă ca asta!

Nu spuse nici o vorbă despre construirea casei şi nici chiar cînd Soames, scuzîndu-se că are de lucru, se duse în odaia de

la etaj, unde își ținea tablourile, fără să pomenească vreun cuvînt.

James rămase singur cu nora lui. Căldura provocată de șampanie și de un lichior excelent pîlpîia încă în el. Avea multă afecțiune pentru Irene. Era, într-adevăr, o făptură atrăgătoare; te asculta cu luare-aminte și înțelegea tot ce-i spuneai. Iar în timp ce vorbea, îi examină toată ființa, de la pantofii de culoarea bronzului, pînă la valurile de aur din părul ei. Era așezată într-un fotoliu Empire și numai umerii i se sprijineau de marginea de sus a scaunului — trupul ei drept și flexibil se legăna ca și cum n-ar fi fost legat de șolduri; de parcă, prin fiecare mișcare, s-ar fi dăruit brațelor unui iubit. Buzele ei zîmbeau, ochii îi erau pe jumătate închiși.

Poate că descoperirea primejdiei ce zăcea în farmecul profund al acestei ființe, sau vreo tulburare de digestie, făcură ca, deodată, James să amuțească. Nu ținea minte să fi fost vreodată singur cu Irene. Și, privind-o așa, fu cuprins de un simțămînt ciudat, ca și cum s-ar fi aflat în fața unei făpturi ciudate și necunoscute.

Oare la ce se gîndea ea, șezînd așa, rezemată de fotoliu?

Cînd reîncepu să vorbească, vocea lui era mai aspră, ca și cum s-ar fi deșteptat dintr-un vis frumos.

— Ce faci tu toată ziua? întrebă el. Nu vii niciodată pe la Park Lane!

Ea se scuză cu stîngăcie, dar James nu se uita la ea. Nu voia să creadă că într-adevăr se ferește de ei — nu, i-ar fi fost prea greu.

— Îmi place să cred că n-ai vreme. Ești tot timpul cu June. Îmi închipui cît o ajuți, o însoțești cînd e cu tînărul acela și-i dai fel de fel de sfaturi. Aud că nu mai e niciodată acasă în ultima vreme: sînt convins că unchiului Jolyon nu-i place să fie lăsat atît de mult singur. Aud că June se ține mereu după acest Bosinney; probabil că vine aici în fiecare zi. Dar, ia spune-mi, ce părere ai dumneata despre el? Crezi că știe ce vrea? Mie mi se pare că nu e cine știe ce de capul lui! Aș putea spune că ea va ține hățurile!

Obrajii lui Irene se înroșiră; iar James se uită la ea bănuitor.

— Poate că nu-l înțelegi prea bine pe domnul Bosinney, spuse ea.

— Nu-l înțeleg! se răsti James. Cum să nu-l înțeleg? Se vede doar cît de colo că e unul din băieții aceia cu pretenții de „artist". Se zice că-i deștept — dar toți se cred deștepți! Dar tu știi mai multe despre el decît mine, îi zise îndreptîndu-și din nou privirea iscoditoare asupra ei.

— El face planurile pentru casa lui Soames, spuse ea blînd, cu intenția de a potoli lucrurile.

— Tocmai aici voiam să ajung, continuă James; nu pricep ce are de gînd Soames cu un tînăr ca ăsta; de ce nu se duce la un arhitect de prima mînă?

— Poate că domnul Bosinney e de prima mînă!

James se ridică și, ținîndu-și capul aplecat, făcu înconjurul odăii.

— Așa e, spuse el. Voi tinerii sînteți solidari și credeți că știți totul mai bine decît ceilalți.

Trupul său înalt, uscat, se opri în fața ei; James ridică un deget, apoi îl îndreptă spre pieptul lui Irene, acuzînd-o parcă de frumusețea ei.

— Tot ce pot să spun este că acești indivizi cu pretenții de artiști, sau oricum și-ar spune ei, nu sînt deloc oameni de nădejde; iar sfatul pe care ți-l dau eu ție, este să nu-ți prea faci de lucru cu el!

Irene zîmbi; iar în mișcarea buzelor ei era o ciudată provocare. Parcă nu mai era atît de respectuoasă față de el. Sînii ei se ridicau și coborau ca pătrunși de o mînie ascunsă; își ridică mîinile de pe brațele fotoliului și le apropie una de alta, pînă ce vîrfurile degetelor se atinseră, în timp ce ochii ei întunecați priveau spre James cu o căutătură de nepătruns.

Acesta, posomorît, scruta podeaua.

— Să-ți spun părerea mea: păcat că n-ai un copil, să ai la ce te gîndi și cu ce te ocupa!

Fața lui Irene se întunecă deodată, și chiar James își dădu seama că întregul ei trup încremenise sub îmbrăcămintea ușoară de mătase și dantelă.

Se înspăimîntă de efectul pe care-l produsese și, ca mulți bărbați lipsiți de curaj, încercă să se scuze, făcînd pe îndrăznețul.

— Mi se pare că nu-ți prea place să ieși din casă. De ce nu vii cu noi la Hurlingham? De ce nu te duci din cînd în cînd la teatru? La vîrsta ta, ar trebui să te distrezi mai mult! Doar ești femeie tînără!

Fața ei îngîndurată se întunecă; James se enervă.

— Ei! eu nu știu nimic; mie nu-mi spune nimeni nimic. Soames trebuie să-și poarte singur de grijă. Dacă nu e în stare să-și poarte singur de grijă, să nu aștepte de la mine — asta-i tot...

Mușcîndu-și colțul degetului arătător, aruncă pe ascuns o privire rece și aspră către nora sa.

Ochii ei, fixați asupra lui, îl întîmpinară cu o căutătură atît de întunecată și profundă, încît glasul i se opri și îl trecură sudorile.

— Acum trebuie să plec, spuse el după o scurtă tăcere, și peste un minut se ridică, puțin cam mirat, ca și cum se aștepta să fie reținut. Strînse mîna lui Irene și primi să fie condus pînă la ușă; i-o deschise și-l lăsă să iasă. Nu luă birjă, voia să meargă pe jos; Irene o să-i spună lui Soames noapte bună din partea lui, iar dacă avea poftă de puțină distracție, foarte bine, el, James, o va duce cu trăsura la Richmond.

Merse pe jos pînă acasă, urcă scările și o trezi pe Emily din primul somn — nu închisese ochii de douăzeci și patru de ore — pentru a-i spune că, după părerea lui, treburile merg rău la Soames. Dezbătu o jumătate de oră această problemă și, în sfîrșit, declarînd că nu putea dormi deloc, se întoarse pe o parte și începu să sforăie.

La Montpellier Square, Soames, ieșind din odaia cu tablouri, se oprise la capătul de sus al scării, ferindu-se să fie văzut, și se uita la Irene care cerceta scrisorile venite cu ultima

poștă. Ea trecu în salon; dar peste un minut se întoarse, oprindu-se în loc: parcă asculta ceva; apoi urcă încetișor scara, cu o pisică în brațe. Soames îi vedea fața aplecată asupra micului animal, care torcea lipit de gîtul ei. De ce oare la el nu se uita niciodată cu o asemenea privire?

Deodată îl zări, și chipul i se schimbă.

— A sosit vreo scrisoare pentru mine? întrebă el.

— Trei.

Soames se dădu la o parte, iar ea, fără a mai spune o vorbă, trecu spre camera de culcare.

CAPITOLUL VII

MICA GREȘEALĂ A BĂTRÎNULUI JOLYON

În aceeași după-amiază, bătrînul Jolyon părăsi terenul de cricket de la Lord, cu intenția de a merge acasă. Înainte de-a ajunge la Hamilton Terrace, își schimbă părerea, făcu semn unui birjar, și îi dădu adresa în Wistaria Aveune. Se hotărîse.

În săptămîna aceea June abia dăduse pe acasă; de multă vreme nu mai stătuse cu el, de fapt, de cînd s-a logodit cu Bosinney. Nu-i ceruse niciodată să stea lîngă el. Nu era în obiceiul lui să ceară oamenilor ceva! June însă nu mai avea decît un singur gînd: Bosinney și treburile lui. Iar pe el îl părăsise, singur în casa aceea mare, cu o mulțime de servitori, unde din zori și pînă-n noapte nu găsea un suflet de om cu care să schimbe o vorbă. Clubul lui era închis pentru curățenie; ședințele Consiliilor de Adiministrație erau suspendate pentru vacanță, deci nu avea pentru ce merge în City. June ar fi dorit ca bătrînul să plece în vilegiatură; ea nu putea pleca, căci Bosinney era la Londra.

Dar unde era să plece? În străinătate nu putea merge singur; marea îi obosea ficatul; nu putea suferi viața de hotel. Roger mergea într-o stațiune de hidroterapie, dar el nu putea risca un nou tratament la vîrsta lui. De altfel toate stațiunile la modă acum erau curată șarlatanie!

Cu asemenea gînduri își crea singur desperarea care-i cuprinsese sufletul. Brazdele din obraji se adînceau, ochii îi deveneau din zi în zi mai melancolici, dînd un aer atît de neobișnuit acestei fețe, puternică și senină pînă atunci.

Astfel în această după-amiază porni din St. John's Wood, în lumina aurie ce scălda coroanele rotunjite ale salcîmilor verzi din fața caselor mărunte, în strălucirea soarelui de vară ce părea că sărbătorește micile grădini. Privea în jurul său cu luare-aminte, căci se afla într-un cartier unde nici un Forsyte nu intra fără un vădit dezgust și o curiozitate ascunsă.

Birja se opri în fața unei căsuțe de culoare galben-deschis, nezugrăvită de multă vreme. Avea un gard exterior și părea cam rustică.

Coborî din trăsură cu o înfățișare foarte liniștită; capul masiv, cu mustața răsfirată în jos și cu aripi de păr alb, apărea drept de tot pe sub borurile late ale pălăriei. Privirea lui era fermă, puțin cam mînioasă. Iată unde l-a adus viața!

— Domnul Jolyon Forsyte e acasă?

— Da, domnule! Pe cine să anunț, vă rog?

Bătrînul Jolyon nu se putu stăpîni, și zîmbi puțin cînd îi spuse micii servitoare numele său. Parcă era o broscuță caraghioasă!

Străbătu în urma ei un vestibul întunecos și ajunse într-un mic salon format din două cămăruțe, cu mobila îmbrăcată cu cînt; mica servitoare îl pofti să ia loc.

— Sînt cu toții în grădină, domnule; dacă sînteți bun, luați loc, mă duc să-i chem.

Bătrînul Jolyon se așeză în fotoliul acoperit cu cînt și privi în jurul său. Toată casa i se păru cam sărăcăcioasă. Era un fel de — nici el nu știa exact cum să-i zică — jerpeleală,

sau mai degrabă încropeală, peste tot. Din tot ce vedea el, nici o mobilă nu valora cinci lire. Pereții, nevopsiți de multă vreme, erau împodobiți cu schițe în acuarelă; de-a curmezișul tavanului șerpuia o lungă crăpătură.

Aceste căsuțe erau toate vechi, locuințe de categoria a doua. Chiria nu putea fi mai mare de o sută de lire pe an. Îl durea peste măsură că un Forsyte — ba încă fiul său — locuia într-o asemenea casă.

Servitoarea se întoarse. „Dorește domnul să poftească în grădină?"

Bătrînul Jolyon ieși prin ușa cu geamlîc. Coborînd scările, băgă de seamă că totul ar trebui vopsit din nou.

Tînărul Jolyon, soția sa, cei doi copii și cîinele Balthazar erau cu toții în grădină, așezați sub un păr.

Pașii pe care-i făcu spre ei au constituit actul cel mai curajos din viața bătrînului Jolyon; dar nici un mușchi de pe obrazul său nu clinti, nici un gest de nervozitate nu-l trădă. Ochii săi, adînciți în orbite, erau îndreptați cu hotărîre asupra inamicului.

În aceste două minute bătrînul Jolyon dădu cea mai desăvîrșită dovadă că poseda în mod inconștient vigoarea, echilibrul și vitalitatea care făcuseră din el, și din atîția alții din clasa lui, seva națiunii. Simplitatea cu care își conduc treburile, lăsînd la o parte tot ceea ce nu-i privește direct, este simbolul individualismului firesc, născut în fiecare englez, datorită izolării naturale a țării.

Cîinele Balthazar adulmeca de jur împrejur marginile pantalonilor săi. Această corcitură prietenoasă și cinică — fructul unei legături dintre un pudel rusesc și un foxterier — mirosea că se întîmplă ceva neobișnuit.

După ce se salutară în mod curios, bătrînul Jolyon se așeză într-un fotoliu de răchită; cei doi nepoți, sprijiniți fiecare de cîte un picior de-al lui, îl priveau tăcuți, căci nu mai văzuseră niciodată un om atît de bătrîn.

Copiii nu semănau între ei; parcă se vedea că se născuseră în împrejurări diferite. Jolly, copilul păcatului, cu obra-

zul durduliu, părul de culoarea cînepii, pieptănat în sus, cu gropiță în bărbie, avea un aer de gingășie îndărătnică și ochi de Forsyte. Mica Holly, copilul căsătoriei, brunetă, cu ochi cenușii, gînditori, ai mamei sale, avea un aer solemn.

Ciinele Balthazar, după ce înconjură cele trei mici straturi de flori, în semn de dispreț desăvîrșit pentru toată lumea, se așeză și el în fața bătrînului Jolyon și, dînd din coada-i încolăcită deasupra spatelui, se uita în sus fără a clipi din ochi.

Chiar și în grădină, aceeași impresie de sărăcie îl chinui pe bătrînul Jolyon. Scaunul de răchită scîrțîi sub greutatea lui; straturile de flori păreau prăpădite, iar în fund, lîngă peretele mînjit de funingine, pisicile își făcuseră potecă.

În timp ce el și nepoții se priveau cercetîndu-se cu luare-aminte, curioși dar încrezători, așa cum se petrec lucrurile între oamenii foarte bătrîni și cei foarte tineri, tînărul Jolyon nu-și luă ochii de la soția sa.

Obrazul ei subțire și oval, cu sprîncene drepte și ochi mari, cenușii, se împurpurase. Părul pieptănat spre spate, în bucle mari, începuse a încărunți — ca și al tînărului Jolyon — și această culoare cenușie dădea obrajilor ce i se aprinseseră brusc un patetism dureros.

Expresia de pe fața ei — așa cum nu o văzuse niciodată, căci o ascundea întotdeauna de el — trăda resentimente ascunse, dorințe și temeri. Ochii ei sub sprîncenele tremurînde priveau îndurerați. Tăcea.

Doar Jolly vorbea; el poseda multe lucruri și dorea din suflet ca și acest necunoscut prieten, cu mustăți nemaipomenit de mari, cu mîinile acoperite de vine albastre, care ședea picior peste picior ca și tatăl său (obicei pe care și el încerca să și-l însușească) să afle despre ele; dar fiind un Forsyte — deși nu împlinise încă opt ani — nu pomeni de lucrul care, în acel moment, îi era cel mai scump: o tabără de soldați din vitrina unei prăvălii, pe care tatăl său îi făgăduise că i-o va cumpăra. Nu încape îndoială că i se părea

ceva prea preţios ca să vorbească despre ea, temîndu-se să nu ispitească astfel pe zei.

Iar razele soarelui se jucau printre frunze, deasupra acestui grup format din reprezentanţii a trei generaţii, adunaţi aci liniştiţi, sub părul care de mult nu mai dăduse rod.

Pe obrazul zbîrcit al bătrînului Jolyon apărură pete roşii, aşa cum roşesc de obicei obrajii oamenilor bătrîni la soare. Luă una din mîinile lui Jolly şi o strînse într-a lui; băiatul i se urcă pe un genunchi, iar micuţa Holly, uluită de acest tablou, se căţără pe celălalt; cîinele Balthazar se scărpina cu zgomote ritmice.

Deodată, tînăra doamnă Jolyon se ridică şi intră grăbită în casă. Peste un minut, soţul ei mormăi o scuză şi o urmă. Bătrînul Jolyon rămase singur cu nepoţii.

Natura, cu neînchipuita-i ironie, urmîndu-şi legile ciclice, începu să producă una din straniile ei revoluţii în străfundul sufletului lui. Şi acea duioşie pentru copiii mici, acea pasiune pentru viaţa ce începe, care-l făcuse să-şi părăsească fiul pentru a o urma pe June, lucra acum în firea lui, împingîndu-l s-o părăsească pe June şi să se lege de aceşti copilaşi mici. Tinereţea a ars întotdeauna ca o flacără în pieptul său, şi acum tot spre tinereţe se întorcea. Spre aceste mici făpturi, atît de nepăsătoare, care cereau îngrijire; spre aceşti mici obrăjori rotunzi care treceau atît de uşor de la supărare la voioşie, spre glasurile lor cristaline şi rîsul ascuţit spre mînuţele acestea care trăgeau de el în toate părţile şi spre trupurile acestea mici, care se atingeau de picioarele lui, spre tot ceea ce era tînăr, tînăr şi iarăşi tînăr. Şi ochii lui se îmblînziră, vocea şi mîinile sale slabe şi vînoase se îmblînziră şi inima din el se îmblînzi. Iar pentru acele mici fiinţe el deveni deodată un loc plăcut, un loc unde se simţeau apăraţi, unde puteau vorbi, rîde, unde se puteau juca; pînă cînd, de pe scaunul de răchită al bătrînului Jolyon, desăvîrşita voioşie a trei inimi strălucea ca lumina soarelui.

Dar tînărul Jolyon, care îşi urmase soţia, simţea altceva.

O găsi așezată în fața măsuței ei de toaletă, cu obrajii în mîini.

Umerii i se cutremurau de plîns. Pasiunea cu care această femeie își căuta suferințe era de neînțeles pentru el. O văzuse de sute de ori în asemenea stări și nu pricepea cum de a putut răbda: de fiecare dată crezuse că sînt stări de neînvins, și că ceasul cel din urmă al căsătoriei lor sunase.

La noapte, desigur, o să-l strîngă în brațe și o să-i spună: „Ah! Jo, cît suferi tu din pricina mea!", așa cum mai făcuse de sute de ori pînă atunci.

Întinse mîna, și, pe nesimțite, își strecură trusa de bărbierit în buzunar.

„Nu pot rămîne aci", gîndi el; „trebuie să cobor!" Fără a spune o vorbă, ieși din cameră și se întoarse pe pajiște.

Bătrînul Jolyon o ținea pe genunchi pe micuța Holly, care pusese stăpînire pe ceasul lui; Jolly, foarte roșu în obraji, încerca să-i arate că știe să stea în cap. Cîinele Balthazar venise cît se poate de aproape de masa de ceai și stătea cu ochii ațintiți la prăjitură.

Tînărul Jolyon simți pornirea răutăcioasă de a le tăia scurt petrecerea.

Ce nevoie a avut tatăl său să vină aici și să-i tulbure soția în halul acesta? A fost un șoc, după atîția ani! Ar fi trebuit să știe; ar fi trebuit să-i dea de veste. Dar oare cînd și-ar fi putut închipui un Forsyte că purtarea lui tulbură pe cineva? Și în gîndurile lui, îl condamna pe nedrept pe bătrînul Jolyon.

Vorbi aspru cu copiii și le spuse să-și bea ceaiul. Copiii, foarte mirați, căci nu-l mai auziseră niciodată vorbind atît de sever, plecară ținîndu-se de mînă; mica Holly se întoarse și mai privi o dată peste umăr.

Tînărul Jolyon turnă ceaiul, spunînd:

— Soția mea nu se prea simte bine azi; dar știa că tatăl său pătrunsese pricina acestei retrageri subite și aproape îl ura pe bătrîn pentru că ședea acolo atît de liniștit.

— Ai o căsuță drăguță aici, zise bătrînul Jolyon, cu o privire ascuțită. Cred că ai luat-o cu chirie!

Tînărul Jolyon dădu din cap.

— Nu-mi plac vecinii! continuă bătrînul Jolyon, prea sînt oameni de rînd.

Tînărul Jolyon răspunse:

— Da, sîntem oameni de rînd!

Tăcerea nu mai era întreruptă decît de scărpinatul cîinelui Balthazar.

Bătrînul Jolyon spuse simplu:

— Mi se pare că n-ar fi trebuit să viu aici, Jo; dar am rămas atît de singur!

La aceste cuvinte, tînărul Jolyon se ridică și puse mîna pe umărul tătălui său.

În casa vecină, cineva cînta fără încetare la un pian dezacordat *La donna é mobile;* și mica grădină căzu în umbră, soarele nu mai atingea decît peretele din fund lîngă care ședea o pisică ghemuită, cu ochii galbeni și somnoroși îndreptați spre cîinele Balthazar. Se auzea un zumzet ușor, de forfoteală foarte îndepărtată; plantele agățătoare dimprejurul grădinii acopereau orice vedere în afară de cer, de casă și de părul cu crengile din vîrf încă aurite de soare.

Mai șezură cîtăva vreme acolo, vorbind destul de puțin. Apoi bătrînul Jolyon se ridică pentru a pleca, și nici un cuvînt nu fu rostit despre vreo revenire a lui.

Plecă foarte trist. Ce sărăcăcioasă, mizeră casă! Și se gîndi la casa mare din Stanhope Gate, reședință potrivită pentru un Forsyte, cu enorma cameră de biliard și cu salonul acela mare, în care nu intra nimeni cu săptămînile.

Femeia aceea, a cărei față îi plăcea destul de mult, era prea puțin pregătită pentru viață; îi făcea zile grele lui Jo, știa el! Iar copiii aceia încîntători! Ah! ce soartă nebună și groaznică!

Mergea spre Edgware Road, între șiruri de case mici, care toate îi trezeau în minte (cu totul neîntemeiat, desigur,

dar prejudecățile unui Forsyte sînt sfinte) întîmplări sumbre de un fel sau altul.

Societatea, adică babornițele și maimuțele clevetitoare s-au pus să-l condamne pe fiul lui, carnea și sîngele lui! O grămadă de femei bătrîne! Lovea, cu umbrela în pămînt, ca și cînd ar fi vrut să străpungă inima acestui blestemat organism social ce îndrăznise să-i ostracizeze fiul acesta din care el ar fi putut sorbi viață!

Lovea cu umbrela plin de mînie; dar el însuși acceptase verdictul Societății vreme de cincisprezece ani — și abia azi îl trădase.

Se gîndi la June, la mama ei moartă și la întreaga poveste, cu toată amărăciunea din trecut. Nenorocită întîmplare!

Trecu multă vreme pînă ajunse la Stanhope Gate, căci, cu încăpățînarea-i înnăscută, deși era foarte obosit, merse totuși pe jos tot drumul.

După ce se spălă pe mîini la toaleta de la parter, trecu în sufragerie pentru a aștepta cina; era singura încăpere în care stătea cînd June nu era acasă — aici se simțea mai puțin părăsit. Jurnalul de seară nu venise încă; isprăvise de citit *Times*-ul, și deci nu mai avea nimic de făcut.

Camera era foarte liniștită, dădea spre o stradă dosnică, și zgomotul circulației nu ajungea pînă aici. Nu-i plăceau cîinii, dar acum chiar și un cîine i-ar fi putut ține de urît. Privirea lui, hoinărind pe pereți, se opri la un tablou cu titlul: „Grup de bărci pescărești olandeze la apusul soarelui", capodopera colecției sale. Nu-i făcu plăcere. Închise ochii. Era singur! N-ar trebui să se plîngă, știa prea bine, dar n-avea încotro: era un biet om — întotdeauna a fost un biet om — n-a avut curaj! Acestea erau gîndurile lui.

Majordomul veni să aștearnă masa pentru cină și, părîndu-i-se că stăpînul său doarme, se mișcă cu băgare de seamă. Acest bărbat purta pe lîngă barbă și o mustață, fapt care isca grave îndoieli printre membrii familiei — mai ales între

cei care, ca Soames de pildă, frecventaseră şcoli publice[1], şi erau obişnuiţi cu corectitudine în această materie. Poate fi acesta un adevărat majordom? Glumeţii îi spuneau: „Neconformistul unchiului Jolyon"; iar George, recunoscutul şugubăţ, l-a poreclit — „Mironositul".

Se mişca încoace şi încolo, între bufetul cel mare şi lucios şi masa lustruită, într-o nemaipomenită tăcere.

Bătrînul Jolyon îl urmărea, prefăcîndu-se că doarme. Individul acesta era un om ascuns — aşa îl socotise întotdeauna — singura lui grijă fiind să-şi facă iute treaba, cum o fi, pentru a pleca apoi la curse, la familia lui ori cine ştie unde. Un trîntor! Mai era şi gras! Şi puţin îi păsa de stăpînul său!

Dar pe urmă, fără să vrea, îl cuprinse unul din acele momente de filozofare care-l deosebea de ceilalţi membri ai familiei Forsyte.

Dar, la urma urmei, de ce să-i pese de stăpînul său? El nu-i plătit ca să-mi poarte mie de grijă; atunci, de ce să i-o cer? În lumea aceasta omul nu poate pretinde afecţiune, dacă nu dă ceva în schimb. Poate că în lumea de dincolo e altfel — nu se ştie, nu putea spune ce va fi dincolo! Şi închise din nou ochii.

Fără oprire şi umblînd tiptil, majordonul îşi vedea de treabă, scoţînd lucrurile din diferitele sertare ale bufetului. Pe cît putea, săvîrşea totul cu spatele spre bătrînul Jolyon, căci i se părea că astfel nu comite necuviinţa de a lucra în prezenţa stăpînului. Din cînd în cînd sufla pe furiş pe cîte o piesă din argintărie, frecînd-o apoi cu o bucată de piele de căprioară. Părea că toată atenţia lui era îndreptată asupra cantităţilor de vin din carafe, pe care le ridica cu grijă destul de sus, aşezîndu-le apoi pe masă, iar barba lui protectoare cădea asupra lor. Cînd isprăvi, se opri o clipă pentru a-şi privi stăpînul, şi în ochii lui verzui era o licărire de dispreţ.

---

[1] Învăţămînt special pe care nu-l frecventau decît tinerii din aristocraţie.

La urma urmei, stăpînul nu era decît un moșneag, cu care nu prea aveai ce face!

Ușurel, ca un pisoi, trecu în cealaltă parte a încăperii și trase clopotul. Ordinul pe care-l primise era: „Masa la ora șapte!" Și ce-i dacă stăpînul doarme? Să se deștepte! Noaptea doarme omul! Avea și el doar treburile lui; la ora opt și jumătate trebuia să fie la club.

Ca răspuns la clopot, apăru un valet cu o supieră de argint. Majordomul i-o luă din mînă și o puse pe masă, apoi, stînd în picioare, în cadrul ușii deschise, ca și cum ar fi avut musafiri de anunțat, spuse cu o voce solemnă:

— Masa e servită, domnule!

Încet, bătrînul Jolyon se ridică și se așeză la masă pentru a cina.

CAPITOLUL VIII

PLANURILE CASEI

Este îndeobște cunoscut că toți cei din neamul Forsyte au o carapace, întocmai ca scoicile, aceste mici animale atît de folositoare; cu alte cuvinte, nu-i poți vedea, iar dacă-i vezi nu-i recunoști fără carapacea lor, formată din condiții de trai, avere, relații sociale și neveste, lucruri care-i însoțesc de-a lungul drumului ce-l parcurg prin lumea compusă din mii și mii de alți Forsyte, fiecare cu carapacea lui. Fără carapace nu se poate concepe un Forsyte — ar fi un lucru imposibil, ca un roman fără intrigă, un nonsens.

În ochii neamului Forsyte, Bosinney nu avea scoică; ei îl socoteau drept unul dintre acei oameni rari și fără noroc, care trec prin viață înconjurați de condiții de trai, avere, relații sociale și neveste, care însă nu le aparțin.

Locuința lui din Sloane Street, la ultimul etaj, pe ușa căreia era o placă cu numele — „Philip Baynes Bosinney, Arhitect“ — nu semăna cu locuința unui Forsyte. El nu avea o cameră de locuit în afară de biroul lui, ci un mare paravan care despărțea cele necesare pentru nevoile lui personale — un divan, un fotoliu confortabil, pipele, un dulăpior cu băuturi, romane și papuci. Partea camerei care-i servea drept birou avea mobilierul obișnuit: un dulap cu rafturi și compartimente, o masă rotundă de stejar, un spălător cu capac, cîteva scaune tari și un pupitru la care se scrie stînd în picioare, acoperit cu desene și planuri. June fusese aici de două ori, la ceai, însoțită de mătușa ei.

Se bănuia că undeva, în dos, avea și o cameră de culcare.

Din cîte putuse afla familia, venitul său anual se compunea din două salarii de cîte douăzeci de lire pe an, primite în calitate de arhitect consultant la două întreprinderi, la care se adăuga, desigur, vreun onorariu întîmplător și — ceva mai serios — o rentă personală de o sută cincizeci de lire pe an, pe care i-o lăsase tatăl său prin testament.

Ceea ce putură afla despre tatăl său nu era prea liniștitor. Pare că fusese medic de circumscripție la Lincolnshire; era originar din Cornish, avea o înfățișare frapantă și înclinări byroniene — fără îndoială o personalitate bine cunoscută în comitatul lui. Unchiul prin alianță al lui Bosinney, Baynes — din firma „Baynes and Bildebey“ — era un Forsyte prin instinct dacă nu prin nume: avea destul de puțin de povestit despre cumnatul său.

„Un tip ciudat!“ spunea el; „vorbea întotdeauna despre cei trei fii mai mari ai săi: «Băieți buni, dar atît de tonți!»; cu toate că toți trei au reușit strașnic în Administrația Colonială din India! Philip era singurul copil pe placul său. L-am auzit vorbind în cele mai ciudate feluri; o dată mi-a spus: «Dragul meu, nu-i spune niciodată bietei tale neveste ce ai de gînd să faci!» Dar eu n-am urmat sfaturile lui; chiar deloc. Un om excentric! Lui Phil îi spunea: «Fie că trăiești ca un gentleman ori nu, bagă de seamă, băiete,

să mori ca un gentleman!»; iar el a cerut să fie îngropat în redingotă, cu cravată de satin și ac cu diamante. Da, foarte original! Asta pot să v-o spun!"

Despre Bosinney, Baynes vorbea călduros, cu oarecare compătimire: „A moștenit trăsătura byroniană a tatălui său. Priviți, vă rog, cum a dat cu piciorul în noroc părăsind biroul meu, pentru a pleca pentru șase luni cu ranița în spinare! Și toate astea pentru ce? Pentru a studia arhitectura străină — auzi, străină! Ce folos putea avea de aici? Și iată-l acum: băiat deștept — dar care nu cîștigă nici o sută de lire pe an! Negreșit această logodnă este cel mai bun lucru pe care l-a făcut vreodată — acum se va așeza. El este unul dintre aceia care dorm ziua și veghează noaptea, și asta pur și simplu pentru că nu au disciplină. Dar n-are nici un viciu — nu, nu e deloc vicios. Iar bătrînul Forsyte e om bogat!"

Domnul Baynes se purta foarte curtenitor cu June, care în ultima vreme venea deseori în casa lui din Lowndes Square.

„Casa aceasta a domnului Soames — ce strașnic om de afaceri — este tocmai ceea ce îi trebuia lui Philip", îi spunea. „Nu te poți aștepta să stea prea mult cu dumneata acum, scumpa mea domnișoară. Motive serioase — motive serioase! Tînărul trebuie să-și croiască drumul! Cînd eram de vîrsta lui, munceam zi și noapte! Scumpa mea soție îmi spunea mereu: «Bobby, nu mai munci atît, gîndește-te la sănătatea ta!»; dar eu nu m-am cruțat niciodată."

June se plîngea că logodnicul ei nu găsește vreme să vină la Stanhope Gate.

Ultima oară cînd fusese acolo, abia stătuseră împreună un sfert de ceas, și, printr-una din coincidențele care o urmăreau întotdeauna, sosise și doamna Septimus Small. Atunci, după cum se învoiseră dinainte, Bosinney se ridică și se ascunse într-un mic birou, unde așteptă plecarea ei.

— Scumpa mea, zise Mătușa Juley, e atît de slab! Am observat adesea acest lucru la oamenii logodiți, dar nu

trebuie să-l lași să mai slăbească. Extractul de carne al lui Barlow e foarte bun; unchiului Swithin i-a făcut foarte bine.

June, mititică cum era, stătea în picioare în fața căminului; fața ei mică tremura de enervare, căci socotea această vizită nepotrivită a mătușii sale drept o insultă personală. Răspunse cu dispreț:

— E slab pentru că muncește. Oamenii care pot face ceva ce merită să fie făcut nu sînt niciodată grași.

Mătușa Juley se îmbufnă. Ea fusese întotdeauna slabă, dar singura plăcere pe care o avea din acest fapt era dorința ei permanentă de a se îngrășa.

— Eu cred, zise ea cu mîhnire, că n-ar trebui să îngăduie să i se spună „Piratul". Oamenilor li se poate părea ciudat acum, cînd construiește o casă pentru Soames. Sper că-și va da toată osteneala; este atît de important pentru el! Soames are atîta bun-gust!

— Gust! strigă June, sărind ca arsă; eu nu dau nimic pe gustul lui și nici pe al vreunui alt membru din familie!

Doamna Small rămase uluită.

— Unchiul tău Swithin a avut întotdeauna un gust admirabil! Iar căsuța lui Soames este încîntătoare; sper că n-ai de gînd să spui că ești de altă părere!

— H-m-m-m! răspunse June; e așa pentru că e acolo Irene!

Mătușa Juley încercă să spună ceva plăcut:

— Și cum o să-i placă scumpei Irene să trăiască la țară?

June își aținti privirea asupra mătușii sale, o privire în care năvălise parcă toată conștiința ei; apoi, o privire fixă îi luă locul, ca și cum alungase gîndurile care o năpădiseră adineauri. Răspunse pe un ton răstit:

— Firește c-o să-i placă; de ce să nu-i placă?

Doamna Small, din ce în ce mai enervată, zise:

— Eu nu știu; credeam că o să-i pară rău să se despartă de prietenii ei. Unchiul tău James pretinde că n-are destulă bucurie de viață. Noi credem — adică, vreau să spun că

Timothy e de părere — c-ar trebui să iasă mai mult în lume. Cred că ție o să-ți lipsească foarte mult!

June își împreună mîinile la ceafă și se răsti:

— Aș dori mult ca Unchiul Timothy să nu vorbească despre lucrurile care nu-l privesc!

Mătușa Juley se ridică, îndreptîndu-și trupul înalt, și spuse:

— El nu vorbește niciodată despre lucrurile care nu-l privesc.

June regretă îndată cele spuse; se repezi la mătușa ei și o sărută.

— Îmi pare foarte rău, mătușico, dar tare aș vrea s-o lase pe Irene în pace!

Mătușa Juley, care nu mai găsea nimic potrivit de spus asupra acestui subiect, tăcu. Se pregăti de plecare, își încopcie pelerina neagră de mătase peste piept și își luă poșeta verde în mînă.

— Și ce mai face bunicul tău drag? întrebă ea în vestibul. Îmi închipui cît de singur se simte acum, de cînd toată vremea ți-e răpită de domnul Bosinney. Se aplecă și-și sărută nepoata călduros, apoi plecă cu pașii ei mărunți și afectați.

Ochii lui June se umplură de lacrimi; alergă în micul birou, unde Bosinney ședea la o masă și desena păsări pe dosul unui plic, se prăbuși lîngă el și strigă:

— O, Phil! Totul e atît de urît!

Inima îi era încinsă ca și culoarea părului ei.

Duminica următoare, dimineața, în timp ce Soames se rădea, fu anunțat că domnul Bosinney e jos, și că ar dori să-l vadă. Deschizînd ușa spre camera soției sale, zise:

— Bosinney e jos. Du-te, te rog, și stai puțin de vorbă cu el pînă termin cu bărbieritul. Într-un minut cobor și eu. Desigur, a venit pentru planuri.

Irene îl privi fără a spune o vorbă, dar își netezi rochia și coborî.

Soames nu putuse afla ce părere are Irene despre această casă. Nu rostise nici o vorbă de împotrivire, iar în ceea ce îl privea pe Bosinney, părea destul de binevoitoare.

De la fereastra camerei lui de toaletă îi putea vedea cum vorbesc împreună în curtea cea mică de jos.

Se rase în graba mare, tăindu-şi bărbia de două ori. Îi auzi rîzînd şi gîndi: „Ia te uită ce bine se învoiesc!"

După cum bănuise, Bosinney venise să-l ia pentru a-i arăta planurile.

Îşi luă pălăria şi plecă.

Planurile erau aşternute pe masa de stejar din camera arhitectului; iar Soames, palid, liniştit, scrutător, stătu multă vreme aplecat asupra lor fără a spune o vorbă.

În cele din urmă, cu o voce cam nesigură, zise:

— Ciudat gen de casă!

Desenele îi arătau o casă dreptunghiulară, cu două etaje şi cu o curte interioară de formă pătrată.

Această curte, înconjurată de o galerie de la primul etaj, avea acoperiş de sticlă, susţinut de opt coloane care porneau chiar de jos.

Negreşit că, pentru ochii unui Forsyte, era o casă ciudată.

— Se pierde foarte mult spaţiu, continuă Soames.

— Principiul acestei case, spuse arhitectul, este să ai spaţiu pentru a respira — ca un gentleman.

Soames desfăcu degetul arătător şi pe cel mare, ca şi cum ar fi vrut să măsoare boieria pe care o va dobîndi, şi răspunse:

— Ah, da! Am înţeles.

Pe faţa lui Bosinney apăru o expresie deosebită, care dezvăluia tot entuziasmul ce-l cuprinsese.

— Am încercat să-ţi proiectez aici o casă cu oarecare prestanţă. Dacă nu-ţi place, e mai bine să-mi spui pe faţă. Desigur că, dacă vrei să ai o casă cu prestanţă, nu ţi-e îngăduit a cere să ţi se mai înghesuie pe undeva o toaletă cu lavabou. Puse deodată degetul pe partea stîngă a dreptunghiului din centru: Aici ai spaţiu să te miştii! Asta este

pentru tablourile dumitale, despărțită de curte prin perdele; dacă le dai la o parte, capeți un spațiu de cincizeci și unu pe douăzeci și trei de picioare. Soba asta de la mijloc are două fețe, una dă spre curte și alta spre camera de tablouri. Peretele acesta este tot din geamlîc, prin el îți vine lumină de la sud-est, iar din curte ai lumină de la nord. Tablourile ce-ți mai rămîn, le poți atîrna de jur împrejurul galeriei de sus sau în celelalte încăperi. În arhitectură — continuă el, și cu toate că se uita la Soames părea că nu-l vede, lucru care-i dădu lui Soames o senzație neplăcută — ca și în viață, nu poți avea prestanță fără simetrie. Oamenii spun că asta-i de modă veche. În orice caz, e curios că niciodată nu reușim să întruchipăm în construcțiile noastre principiul de căpetenie al vieții. Încărcăm casele cu decorații, arcade, fleacuri și alte asemenea, pentru a ne distrage ochiul. Cînd, dimpotrivă, ochiul se odihnește tocmai pe cîteva linii drepte. Toată problema stă în simetrie — fără ea nu există prestanță.

Soames, ironic fără să vrea, își aținti privirea asupra cravatei lui Bosinney, care era departe de a fi perpendiculară; mai era și nebărbierit, hainele nu erau nici ele tocmai cum ar fi trebuit. Se părea că arhitectura trăsese din el tot simțul de simetrie.

— N-o să arate oare ca o cazarmă? îl întrebă.

Nu primi de îndată răspuns.

— Am priceput despre ce e vorba. Dumneata vrei o casă dintr-acelea pe care le face Littlemaster — o casă comodă și drăguță, în care servitorii locuiesc la mansardă, iar ușa de la intrare e situată ceva mai jos, așa încît înăuntru trebuie să urci cîteva trepte. În orice caz, încearcă-l pe Littlemaster; îl vei găsi strașnic, îl cunosc de cînd lumea!

Soames se sperie. Într-adevăr, planurile l-au izbit, dar își ascunsese satisfacția aproape instinctiv. Îi venea geu să facă un compliment. El disprețuia oamenii care erau darnici cu laudele.

În momentul acela se afla în situația neplăcută a omului care dacă nu face un compliment, riscă să piardă o afacere

bună. Bosinney era tipul care e în stare să rupă toate planurile și să refuze de-a mai lucra pentru el; era un copil mare!

Această copilărie matură, care îi dădea o senzație de superioritate, avea o înrîurire ciudată și aproape magnetizantă asupra lui Soames, căci el nu simțise niciodată ceva asemănător.

— Bine, îngînă în cele din urmă: fără îndoială, este... este foarte originală.

Avînd o profundă neîncredere și chiar oroare de cuvîntul „original", simțise că, de fapt, nu riscase mare lucru prin observația făcută.

Bosinney părea mulțumit. Asemenea observații plăceau unui tip ca el. Iar acest succes îi dădu curaj lui Soames.

— Este... o casă mare, zise.

— Spațiu, aer, lumină, îl auzi murmurînd pe Bosinney. Dumneata nu poți trăi ca un gentleman într-o casă făcută de Littlemaster... el construiește pentru industriași.

Soames făcu un gest de protest și de scuză în același timp; adineauri fusese asemuit cu un gentleman și pentru nimic în lume n-ar fi acceptat să fie socotit drept industriaș. Dar neîncrederea lui înnăscută față de principiile generale se tezi din nou. La ce dracu îi servea să vorbească despre simetrie și prestanță? Se temea ca nu cumva casa să fie rece.

— Irene nu poate suporta frigul, îi zise.

— Ah! spuse Bosinney batjocoritor. Soția dumitale? Nu-i place frigul? O să am grijă. N-o să-i fie frig. Uită-te aici! și îi arătă patru semne, la distanțe egale, în pereții curții interioare. Ți-am pus aici țevi de apă caldă, cu înveliș de aluminiu. Le poți procura, și au forme foarte potrivite.

Soames se uită bănuitor la aceste semne.

— Toate bune și frumoase, dar cît va costa?

Arhitectul scoase o foaie de hîrtie din buzunar.

— Casa, firește, ar trebui construită toată din piatră, dar cum știu că ți-ar veni prea scump, am făcut un com-

promis. Ar fi trebuit să aibă acoperiş de aramă, dar cu l-am făcut de ardezie verde. Aşa cum o vezi, inclusiv fierăria, te va costa opt mii cinci sute de lire.

— Opt mii cinci sute? Doar îţi fixasem limita maximă la opt mii!

— Nu se poate construi nici cu un penny mai puţin, răspunse Bosinney rece. Ori accepţi, ori renunţi la ea!

Era, pesemne, singurul mod de a face o asemenea propunere lui Soames. Era încolţit. Conştiinţa îi spunea să abandoneze toată afacerea. Dar planurile erau bune şi îşi dădea seama că e ceva desăvîrşit; casa avea demnitate şi locuinţele servitorilor erau, de asemenea, excelente. Creditul lui va creşte dacă va trăi într-o casă ca aceasta — cu înfăţişare atît de originală şi totuşi bine împărţită.

El se uită mai departe la planuri, în timp ce Bosinney dispăru în odaia de culcare pentru a se rade şi a se îmbrăca.

Amîndoi se întoarseră la Montpellier Square în tăcere; Soames îl urmărea însă cu coada ochiului.

„Piratul" arată destul de bine — gîndi el — cînd e îmbrăcat cumsecade.

Irene era aplecată asupra florilor ei cînd cei doi bărbaţi intrară.

Propuse să trimită să o cheme pe June.

— Nu, nu! răspunse Soames; avem încă de discutat afaceri!

La masă fu aproape prietenos şi îl îmbia mereu pe Bosinney să mănînce. Îi făcea plăcere să-l vadă pe arhitect atît de bine dispus, şi îl lăsă toată după-amiaza cu Irene, în timp ce el se duse sus, la tablourile lui, aşa cum obişnuia duminica. La ora ceaiului coborî în salon şi îi găsi vorbind, după cum afirma el, „cu prea multă vervă".

Se opri în uşă şi se felicită că lucrurile luaseră o întorsătură atît de bună. Norocul lui era că Irene şi Bosinney se înţelegeau; ea părea să se fi împăcat cu ideea casei celei noi.

Meditaţia liniştită în mijlocul tablourilor lui îl convinsese să scoată încă cinci sute de lire, dacă e nevoie; dar el trăgea

nădejde că această după-amiază a mai redus din pretențiile lui Bosinney. Era doar limpede că Bosinney putea face și mai ieftin dacă voia; trebuie să existe o mulțime de căi pentru a scădea costul unei clădiri fără a-i strica efectul.

Așteptă deci un prilej favorabil; îl găsi în momentul cînd Irene îi oferi arhitectului prima ceașcă de ceai. O frîntură de soare, străbătînd prin dantela perdelelor, îi încălzea obrazul, strălucea în aurul părului ei și în ochii blînzi. Poate că aceeași rază împurpurase și obrajii lui Bosinney, dîndu-i o expresie de uluire.

Soames ura razele soarelui; deodată se ridică și închise obloanele. Apoi luă ceașca de ceai din mîna soției sale și spuse, mai rece decît avusese de gînd:

— Nu poți găsi o modalitate s-o faci cu opt mii, la urma urmei? Trebuie să fie o mulțime de detalii pe care le poți schimba.

Bosinney goli ceașca dintr-o înghițitură, o puse pe masă și răspunse:

— Nici unul!

Soames își dădu seama că propunerea lui atinsese una din coardele de neînțeles din vanitatea arhitectului.

— Bine, răspunse cu resemnare mînioasă, mi se pare că vrei să faci totul așa cum ai hotărît dumneata!

Peste cîteva minute Bosinney se ridică să plece, iar Soames se ridică și el, pentru a-l conduce. Arhitectul părea absurd de bine dispus. După ce îl privi cum se depărtează cu pași legănați, Soames se întoarse posomorît în salon. Irene strîngea notele; îmboldit de o curiozitate pe care nu și-o putea stăpîni, întrebă:

— Ei, ce crezi despre „Pirat"?

Se uită la covor, așteptînd răspunsul. Avu de așteptat cîtăva vreme.

— Nu știu, spuse ea în cele din urmă.

— Găsești că arată bine?

Irene zîmbi. Soames avu impresia că-și bate joc de el.

— Da, îi răspunse, foarte!

CAPITOLUL IX

MOARTEA MĂTUŞII ANN

Sosi o dimineață, către sfîrşitul lui septembrie, cînd Mătuşa Ann n-a mai fost în stare să ia din mîinile lui Smither însemnul demnității ei personale. Doctorul, chemat în grabă, după ce aruncă o privire asupra obrazului ei bătrîn, anunță că domnişoara Forsyte s-a stins din viață în timpul somnului.

Mătuşile Juley şi Hester fură copleşite de lovitură. Ele nu-şi închipuiseră niciodată că Ann va avea un asemenea sfîrşit. Se prea poate că ele nici nu au crezut vreodată că va veni un sfîrşit. În fundul sufletului, nu pricepeau cum a putut Ann să le părăsească fără o vorbă, fără luptă; aşa ceva nu semăna cu ea.

Le durea profund gîndul că un Forsyte a putut abandona atît de uşor viața. Şi dacă a făcut-o unul, de ce nu toți?

Trecu un ceas întreg pînă ce deciseră să-i spună şi lui Timothy. Ce bine ar fi să-i ascundă totul! Măcar de i s-ar putea spune cu binişorul.

Stătură multă vreme în fața uşii, şuşotind. Şi după ce o deschiseră încă mai şuşoteau.

Le era teamă că, cu cît va afla mai tîrziu, cu atît îl va durea mai mult. Dar el primi vestea mai uşor decît se aşteptau. Fireşte, va trebui să rămînă în pat.

Se despărțiră plîngînd încet.

Mătuşa Juley rămase în camera ei, doborîtă de durere. Fața-i decolorată de lacrimi era împărțită în compartimente de mici fîşii de carne proeminente, umflate de emoție. Era cu neputință să conceapă viața fără Ann; trăiseră împreună şaptezeci şi trei de ani, întrerupți doar de scurtul interludiu cît fusese măritată, vreme ce i se părea acum ireală. La intervale egale de timp, se ducea la scrinul ei şi scotea de sub săculeții cu levănțică o batistă proaspătă. Inima ei caldă nu putea suporta gîndul că Ann zace acolo atît de rece.

Mătușa Hester, tăcută, răbdătoare, acest „lac de baraj" al energiei familiare, ședea în salon, cu obloanele închise; și ea plînsese la început, dar liniștit, fără efecte vizibile pe față. Principiul ei călăuzitor, economia de energie — nu o părăsise nici la jale. Ședea slabă, nemișcată, uitîndu-se la grătarul din cămin, cu mîinile căzute în poala rochiei de mătase neagră. Mătușa Hester era convinsă că în curînd o va scula cineva pentru a-i cere să facă ceva. Parcă ar mai fi de vreun folos! Orice ar face, pe Ann tot n-o va mai aduce înapoi! De ce-o mai necăjesc?

La ora cinci sosiră trei dintre frați: Jolyon, James și Swithin. Nicholas era plecat la Yarmouth. Roger avea un grav atac de gută. Doamna Hayman fusese acolo mai devreme și după ce o văzu pe Ann plecă, lăsîndu-i vorbă lui Timothy — mesaj care nu i-a fost transmis — că ar fi trebuit s-o fi înștiințat mai din vreme. De fapt, toți aveau senzația că ar fi trebuit să fie anunțați mai din vreme, ca și cum — între timp — ar fi pierdut ceva; James zise:

— Știam dinainte ce-o să se întîmple; v-am spus eu că nu apucă sfîrșitul verii!

Mătușa Hester nu răspunse; era aproape octombrie, dar ce rost mai avea să discute; unii oameni nu sînt mulțumiți niciodată.

Trimise sus pentru a anunța pe sora ei că au venit frații. Doamna Small coborî îndată. Își răcorise obrazul cu apă, dar era încă umflată, și cu toate că se uita cu severitate la pantalonii lui Swithin, de un albastru-deschis — el venea de-a dreptul de la club, unde primise vestea — pe față avea o expresie mai veselă ca de obicei, căci instinctul ei de a face toate lucrurile pe dos nu se dezmințea nici acum.

Apoi toți cinci se urcară sus, pentru a privi trupul neînsuflețit al lui Ann. Sub cearșaful alb, curat, se așternuse o plapumă pentru că acum, mai mult ca oricînd, Ann avea nevoie de căldură. Pernele fuseseră scoase, spatele și capul îi erau întinse pe același plan, cu aparența aceea de inflexi-

bilitate pe care o avuseseră toată viața. Bonețica, ce pornea de deasupra sprîncenelor, era trasă pînă în dreptul urechilor; iar între bonețică și cearșaf obrazul, aproape tot atît de alb, era întors, cu ochii închiși, către fețele fraților și surorilor ei. În pacea lui extraordinară, obrazul îi era mai puternic ca oricînd, aproape numai oase sub pielea de pergament abia zbîrcită — obrajii și bărbia pătrată, umerii obrajilor ieșiți, fruntea cu gropi în tîmple, nasul subțiat — fortăreață a unui duh de neînvins, care fusese totuși doborît de moarte. Și, în aparenta lui neputință, părea că încearcă să-și redobîndească duhul, să cucerească puterea și armele pe care tocmai le depusese.

Swithin abia aruncă o privire spre acel obraz, și părăsi odaia; chipul ei — povesti el după aceea — i-a trezit un simțămînt foarte curios. Coborî atît de iute, încît se cutremură toată casa și, luîndu-și pălăria, sări în cupeul lui fără să dea vreo poruncă vizitiului. Acesta îl duse acasă, și el șezu toată seara în fotoliul lui, nemișcat.

La cină nu putu înghiți nimic, în afară de o potîrniche și de o sticlă mică de șampanie.

Bătrînul Jolyon rămase la capătul patului cu mîinile încrucișate. El singur, dintre cei ce erau în cameră, își aminti de moartea mamei lui, și cu toate că se uita la Ann, se gîndea la maică-sa. Ann era o femeie bătrînă, și în cele din urmă moartea a venit și la ea — așa cum vine la toată lumea! Obrazul lui nu se clintea, iar privirea părea a-i sosi de foarte departe.

Mătușa Hester stătea lîngă el. Acum nu mai plîngea, lacrimile secaseră, firea ei nu îngăduia o nouă risipă de forțe; își încrucișă mîinile privind, nu la Ann, ci într-o parte și alta, căutînd un mijloc de a evita efortul realizării cu adevărat a ceea ce se întîmplase.

Dintre toți frații și surorile, James manifestă cea mai mare emoție. Lacrimile îi curgeau de-a lungul brazdelor paralele de pe obrazul lui slab. Unde va merge de-acum

înainte să-şi povestească necazurile, nu ştia; Juley nu era bună de aşa ceva, Hester nu-i era de nici un folos, ba chiar mai rău decît atîta! Moartea lui Ann l-a cutremurat mult mai mult decît a crezut el vreodată; şi aveau să treacă multe săptămîni pînă să i se potolească tulburarea.

Mătuşa Hester ieşi pe furiş, iar Mătuşa Juley începu a umbla de colo-colo prin cameră, pregătind „cele necesare", izbindu-se de cîte două ori de acelaşi lucru. Bătrînul Jolyon, trezit din visare, din reveria trecutului îndepărtat, se uită la ea cu severitate, apoi plecă. James rămase singur la marginea patului; se uită pe furiş în jurul său, şi cînd se încredinţă că nu-l vede nimeni, îndoindu-şi trupul slab, depuse o sărutare pe fruntea moartei apoi, în grabă, părăsi camera. Pe sală o întîlni pe Smither şi începu s-o descoasă despre înmormîntare, dar văzînd că nu ştie nimic, se plînse amarnic că, dacă nu vor avea grijă, totul va merge pe dos. Cel mai potrivit ar fi să trimită după domnul Soames — el se pricepe bine la semenea lucruri; stăpînul ei era probabil prea tulburat — ar trebui să se ocupe cineva şi de el; dar stăpînele ei nu erau bune de nimic — nu erau pricepute de loc. N-ar fi de mirare să se îmbolnăvească şi ele. Ar fi bine să cheme pe de acum doctorul; e mai bine să iei lucrurile din pripă. De altfel, el socotea că sora lui, Ann, n-a avut îngrijirea cea mai bună; dacă ar fi căutat-o Blank, ar mai fi încă în viaţă. Smither poate trimite în Park Lane oricînd are nevoie de un sfat. Fireşte, trăsura lui stă la dispoziţia lor pentru înmormîntare. Oare nu are la îndemînă ceva, un pahar de Bordeaux şi un biscuit, de pildă — nu luase încă micul dejun...

Zilele dinaintea înmormîntării trecură în linişte. Se ştia de mult, fireşte, că Mătuşa Ann îşi va lăsa mica ei avere lui Timothy. Deci, nici cea mai mică agitaţie nu-şi avea rostul. Soames — singurul executor testamentar — s-a ocupat de întreaga organizare a înmormîntării, trimiţînd la timp următoarea invitaţie tuturor bărbaţilor din familie:

Domnului .....
Sînteți rugat a lua parte la înmormîntarea lui MISS ANN FORSYTE, care va avea loc în Cimitirul Highgate, la 1 octombrie, ora 12. Echipajele se vor aduna la „The Bower", Bayswater Road, la ora 10,45. Rugăm a nu aduce flori.

Sosi dimineața înmormîntării, rece, cu cer londonez și cu nori cenușii, înalți de tot. La ora zece și jumătate trase la scară prima trăsură, aceea a lui James. În ea se găseau James și ginerele său Dartie, un bărbat elegant, cu pieptul pătrat, cu redingota foarte strînsă, închisă pînă sus, cu obrazul galben, grav, împodobit cu o mustață brună, bine răsucită, și un început de favoriți care cer evitarea atingerii briciului, lucru remarcat în special la oamenii ce gîndesc profund.

Soames, în calitate de executor, primea oaspeții, căci Timothy era tot în pat; se va ridica abia după înmormîntare; iar Mătușile Juley și Hester nu vor coborî decît după ce totul se va sfîrși și cînd, bineînțeles, va avea loc masa pentru cei ce doresc să se întoarcă, după ceremonie, la casa moartei. După James sosi Roger, înconjurat de trei dintre fiii săi — tînărul Roger, Eustace și Thomas — șchiopătînd încă din pricina gutei. Iar George, al patrulea fiu, sosi aproape imediat în urma lor, cu o birjă, și se opri în vestibul pentru a-l întreba pe Soames cum se simte în funcția de organizator de pompe funebre.

Cei doi veri nu se puteau suferi.

Apoi sosiră cei doi Hayman — Giles și Jesse — în desăvîrșită tăcere, foarte bine îmbrăcați, cu dungile proaspăt călcate la pantalonii negri de seară. Apoi bătrînul Jolyon, singur. După aceea Nicholas, cu o sănătoasă culoare în obraji, reținîndu-și cu grijă vioiciunea mișcărilor capului și ale corpului. Unul din fiii lui îl urma blînd și supus. Swithin Forsyte și Bosinney sosiră în același moment, și se opriră aferindu-și reciproc întîietatea, dar cînd se deschise ușa, încercară să intre deodată; gesturile de politețe reînce-

pură, iar Swithin, așezîndu-și cravata ce se deranjase de atîtea plecăciuni, urcă foarte încet scările. Urma celălalt Hayman și doi din fiii căsătoriți ai lui Nicholas, împreună cu Tweetyman, Spender și Warry, soții fetelor Forsyte și Hayman. Adunarea era completă, douăzeci și unu la număr: nu lipsea nici un bărbat din familie, în afară de Timothy și de tînărul Jolyon.

Salonul roșu cu verde forma un fond colorat prea viu pentru veșmintele lor neobișnuite; fiecare încerca, nervos, să-și găsească un scaun, dornic să-și ascundă negrul atît de exagerat al pantalonilor. Contrastul dintre acest negru și mănușile lor albe era aproape indecent — un fel de exagerare a sentimentelor; și mulți aruncau priviri indignate, cu invidie ascunsă, spre „Pirat", care nu avea mănuși și purta pantaloni gri. Un zumzet ușor se auzea în salon, nimeni nu vorbea despre defunctă, ci fiecare întreba cum îi merge celuilalt, ca și cum, în felul acesta, își exprimau, pe ocolite, condoleanțe pentru evenimentul care îi adusese acolo.

Deodată James spuse:

— Cred că putem porni.

Coborîră și, doi cîte doi, în ordinea în care li se comunicase dinainte, se urcară în trăsuri.

Dricul porni la pas; trăsurile îl urmau încet. În prima era bătrînul Jolyon cu Nicholas; în a doua gemenii Swithin și James, în a treia Roger și tînărul Roger; Soames, tînărul Nicholas, George și Bosinney urmară în a patra. Fiecare din celelalte trăsuri — opt în total — cuprindeau trei sau patru membri de ai familiei; după acestea venea cupeul doctorului; apoi, la distanța cuvenită, erau cîteva birji cu diverși salariați și servitori ai familiei; iar la sfîrșit, o trăsură care nu ducea pe nimeni, dar completa cortegiul pînă la numărul total de treisprezece trăsuri.

Atîta vreme cît cortegiul merse pe Bayswater Road, se menținu la pas, dar de îndată ce intră în străzi mai puțin importante, o pornea în trap, încetinind iar cînd trecea pe

străzi mai elegante, pînă cînd ajunse la cimitir. În prima trăsură, bătrînul Jolyon și Nicholas vorbiră despre testamentele lor. În a doua, gemenii, după o singură încercare de a sta de vorbă, căzură într-o desăvîrșită tăcere; erau amîndoi cam tari de ureche și efortul pentru a se face auziți era prea mare.

O singură dată, James întrerupse tăcerea:

— Trebuie să-mi caut și eu pe undeva un loc de mormînt. Tu cum te-ai aranjat, Swithin?

Iar Swithin, fixîndu-l cu o privire înspăimîntată, răspunse:

— Nu-mi vorbi despre asemenea lucruri!

În a treia trăsură conversația se ducea în frînturi; se uitau din cînd în cînd pe fereastră pentru a vedea cît de departe ajunseseră; George remarcă:

— Ce să-i faci, era tocmai vremea ca sărmana bătrînă să se ducă!

El nu credea că există oameni care trăiesc peste șaptezeci de ani. Tînărul Nicholas răspunse, sfios, că după cît se pare, această regulă nu se aplică la cei din neamul Forsyte. George declară că, în ceea ce-l privește pe el, are de gînd să se sinucidă la șaizeci. Tînărul Nicholas, zîmbind și mîngîindu-și bărbia lungă, se gîndea că tatălui său nu i-ar place această teorie, căci cîștigase o mulțime de bani după ce împlini-se șaizeci de ani. Fie, dar șaptezeci este limita extremă; la vîrsta asta e momentul — spuse George — să se ducă și să lase banii la copii. Soames, care pînă atunci tăcuse, interveni; nu uitase observația cu privire la „pompe funebre" și, ridicîndu-și aproape imperceptibil pleoapele, spuse că este foarte ușor de vorbit pentru oamenii care n-au cîștigat bani niciodată. În ceea ce-l privește pe el, avea de gînd să trăiască cît se poate de mult. Aceasta fu o lovitură în plin pentru George, despre care toată lumea știa că o duce greu cu banii. Bosinney mîrîi distrat:

— Auzi! Auzi!

George căscă și conversația se închise.

Ajunși la cimitir, coșciugul fu dus în capelă și îndoliații, doi cîte doi, îl urmară. Această gardă de bărbați, toți înrudiți cu defuncta, forma un tablou impresionant și bizar în marele oraș al Londrei, cu viața lui atît de variată, cu nenumăratele lui vocațiuni, plăceri și datorii, cu teribila lui duritate și cu acea înspăimîntătoare chemare spre individualism.

Familia s-a reunit pentru a birui toate acestea, pentru a dovedi unitatea ei dîrză, pentru a arăta în mod glorios lumii acea lege a proprietății care stă la baza arborelui familial din care încolțesc și cresc trunchiul, ramurile și frunzele, seva care curge în ei toți și care ajunge în deplină dezvoltare la soroc. Spiritul bătrînei care-și dormea somnul de veci i-a chemat să depună această mărturie. Era ultimul ei apel la unitate — tăria lor — iar faptul că murise pe cînd arborele era încă sănătos și întreg, era victoria ei finală.

A fost cruțată de viziunea crengilor frînte sau căzute dincolo de linia de echilibru. Ea nu mai putea vedea ce se află în inimile celor care o urmau. Aceeași lege care acționase în ea, făcînd-o dintr-o fetișcană lungă și slabă femeie puternică și matură, dintr-o femeie matură femeie bătrînă, colțuroasă și uscată ca o vrăjitoare, cu o individualitate din ce în ce mai accentuată pe măsură ce izolarea ei de lume creștea — aceeași lege va lucra și lucra chiar și acum în familia pe care a vegheat-o ca o mamă.

Ea o văzuse tînără și crescînd, o văzuse puternică și sigură, iar înainte ca ochii ei bătrîni să fi avut timpul sau puterea de-a vedea mai mult, murise. Poate că a încercat, poate că ar fi reușit să o mențină încă tînără și puternică cu degetele ei bătrîne, cu sărutările ei șovăielnice. Dar, vai! Nici chiar Mătușa Ann nu se putuse lupta cu Natura!

„Trufia înflorește înaintea căderii!“ În conformitate cu această lege, cea mai mare ironie a naturii, familia Forsyte se adunase pentru un ultim alai grandios înainte de a se

prăbuşi. Feţele lor, înşiruite la dreapta şi la stînga, erau îndreptate spre pămînt, paznici neînduplecaţi ai gîndurilor lor; dar ici şi colo cîte unul îşi ridica privirea, cu o brazdă între sprîncene, de parcă pe zidurile capelei ar fi zărit o vedenie prea cumplită pentru el, parcă ar fi auzit ceva ce-l îngrozea. Iar rugăciunile mormăite de ei încet, cu voci în care vibra un glas unic, glasul lanţului familial nevăzut, răsunau magic, murmurate într-o repetire neîncetată, ca de o singură persoană.

După ce serviciul divin din capelă se sfîrşi, cortegiul bărbaţilor se formă din nou, pentru a conduce trupul neînsufleţit la mormînt. Cavoul era deschis şi în jurul lui aşteptau cîţiva oameni îmbrăcaţi în negru.

Din acest loc înalt şi sfînt, unde mii de membri ai marii burghezii îşi dormeau somnul de veci, ochii bărbaţilor din familia Forsyte trecură peste mulţimea celorlalte morminte. Dincolo — întinsă pînă departe, era Londra, fără nici o rază de soare, plîngînd pierderea fiicei ei, plîngînd împreună cu această familie, atît de preţioasă, pierderea aceleia care fusese mama şi străjuitoarea ei. Sute de mii de turnuri şi case, topite în marele nor cenuşiu al proprietăţii, zăceau îngenuncheate cu evlavie în faţa mormîntului aceleia care fusese cea mai bătrînă din neamul Forsyte.

Cîteva cuvinte, cîţiva bulgări de pămînt, şi coşciugul fu introdus la locul lui. Mătuşa Ann trecuse la veşnica ei odihnă.

În jurul cavoului, paznici ai acestei plecări în lumea de apoi, stăteau cei cinci fraţi, cu capetele albe plecate; voiau să vadă dacă Ann e bine aşezată acolo unde s-a dus. Mica ei avere rămăsese aici, dar ei îşi vor împlini toată datoria faţă de cea care fusese Mătuşa Ann.

Apoi se dădură cu toţii la o parte, îşi puseră pălăriile şi se întoarseră pe rînd pentru a citi noua inscripţie de pe marmura cavoului familial:

Închinat memoriei lui
ANN FORSYTE,
fiica numiților
Jolyon și Ann Forsyte,
care a plecat din această viață la 27 septembrie 1886,
în vîrstă de optzeci și șapte de ani și patru zile

Poate că în curînd un alt nume va trebui înscris aici. Era straniu și intolerabil, căci ei nicicum nu se gîndiseră că un Forsyte poate muri. Și fiecare în parte, ca și toți împreună, doreau să părăsească locul acesta al mîhnirii, ceremonia aceasta care le-a reamintit lucruri cu neputință de gîndit — să plece cît mai iute, să-și vadă de treburi și să uite.

Era și frig; vîntul bătea dinspre deal peste morminte, ca o forță înceată de descompunere, lovindu-i cu suflarea lui înghețată. Începură a se risipi în grupuri, și porniră cît putură mai iute pentru a ocupa locurile din trăsurile ce-i așteptau.

Swithin spuse că el se întoarce la Timothy, și se oferi să ia pe cineva în cupeul lui. Privilegiul de a merge cu Swithin era cam îndoielnic, cupeul lui nefiind prea încăpător; nimeni nu acceptă invitația, și plecă singur. James și Roger îl urmară; și ei mergeau tot acolo, la masă. Ceilalți se risipiră încetul cu încetul. Bătrînul Jolyon luă cu el trei nepoți, pentru a umple trăsura; simțea nevoia acestor fețe tinere.

Soames, mai avînd ceva de rînduit la administrația cimitirului, plecă împreună cu Bosinney. Avea multe de vorbit cu el și, după ce isprăvi treaba, porniră agale spre Hampstead. Mîncară împreună la Spaniard's Inn, petrecînd multă vreme în discuții detaliate, practice, privitoare la construcția casei; apoi luară tramvaiul și merseră împreună pînă la Marble Arch, unde Bosinney coborî. Se ducea spre Stanhope Gate, pentru a o întîlni pe June.

Soames era foarte bine dispus și acasă, la cină, povesti lui Irene că avusese o plăcută convorbire cu Bosinney care,

într-adevăr, pare băiat cumsecade; au făcut împreună o straşnică plimbare, binefăcătoare pentru ficat — căci de multă vreme nu mai mersese destul pe jos — deci, pe scurt, fusese o zi satisfăcătoare. Dacă n-ar fi fost moartea bietei mătuşi Ann, ar fi mers cu Irene la teatru, dar avînd în vedere acest doliu, vor căuta să-şi facă o cît mai plăcută seară la ei acasă.

— „Piratul" a întrebat de tine de mai multe ori, spuse el deodată. Şi, mînat de o dorinţă inexplicabilă de a-şi afirma dreptul de proprietar, se ridică din fotoliu şi sărută umărul soţiei sale.

Partea a doua

CAPITOLUL I

CASA SE RIDICĂ

Iarna fusese ușoară. Afacerile lîncezeau; și, după cum se gîndise Soames înainte de a fi luat hotărîrea, fusese un timp potrivit pentru a clădi. Astfel, spre sfîrșitul lui aprilie, casa de la Robin Hill era la roșu.

Mergea acolo o dată, de două, ba chiar și de trei ori pe săptămînă, umblînd încoace și încolo prin moloz, atent să nu-și murdărească hainele, trecînd încetișor prin ușile neterminate, de cărămidă, sau plimbîndu-se în jurul coloanelor din curtea interioară, ca să vadă ce se realizase pentru banii lui.

Stătea încremenit minute de-a rîndul, vrînd parcă să pătrundă adevărata calitate a materialului din care era făcută casa.

Stabilise cu Bosinney ca la 30 aprilie să verifice cheltuielile, și cu cinci minute înainte de ora fixată, intră în cortul pe care arhitectul și-l întinsese chiar lîngă stejarul cel bătrîn.

Conturile erau gata pregătite pe o masă pliantă și Soames, după ce dădu din cap, salutînd astfel pe Bosinney, se așeză pentru a le cerceta. Trecu cîtăva vreme pînă-și înălță capul.

— Eu nu pricep nimic, zise în cele din urmă: fac cu șapte sute de lire mai mult decît ar fi trebuit!

După ce aruncă o privire spre fața lui Bosinney, continuă grăbit:

— Dacă numai o dată le-ai ține piept antreprenorilor, le-ai veni de hac. Dacă nu ești cu ochii în patru, te fură unde și cu ce pot. Trebuie să reduci peste tot cu zece la sută. N-are importanță dacă treci cu o sută și ceva peste plan

Bosinney dădu din cap.

— Am redus pînă la *penny*[1] tot ce-am putut.

Soames împinse masa cu o mișcare mînioasă, așa încît toate hîrtiile cu socoteli zburară pe jos.

— Tot ce-ți pot spune este că ai făcut o frumoasă ispravă! se răsti el furios.

— Ți-am spus de nenumărate ori, răspunse apăsat Bosinney, că vor fi cheltuieli neprevăzute. Ți-am atras atenția în mai multe rînduri!

— Știu, mîrîi Soames; n-aș fi făcut nici o obiecțiune la zece lire ici și colo. Dar de unde era să știu eu că prin „cheltuieli neprevăzute“ dumneata înțelegi șapte sute de lire?

Caracterul celor doi bărbați a contribuit la această gravă neînțelegere. Pe de o parte arhitectul devotat ideii sale, imaginii casei create de el, — ideal de artă în care el credea — era supărat că e împiedicat în muncă sau obligat să recurgă la expediente; iar pe de alta, Soames era tot atît de sincer și cu desăvîrșire devotat ideii că pentru banii lui trebuie să cumpere marfa cea mai bună, dar îi convenea să creadă că un lucru care valorează treisprezece lire poate fi cumpărat cu douăsprezece.

— Îmi pare rău că m-am apucat de casa dumitale, spuse Bosinney pe neașteptate. Dumneata vii aici să-mi otrăvești viața. Vrei, pentru banii dumitale, de două ori pe atîta cît ar vrea oricare altul și acum, că ai o casă mare cum nu mai e alta în toată regiunea, nu vrei s-o plătești. Dacă crezi că e prea scump, îți declar că iau asupra mea suma care trece peste deviz, dar să fiu al dracului dacă mai mișc un deget pentru dumneata.

[1] A douăsprezecea parte dintr-un șiling.

Soames își recăpătă calmul. Știind că Bosinney nu avea capital, socoti propunerea lui drept nebunie sfruntată. Își dădea seama, de asemenea, că această casă, în care își pusese tot sufletul, va rămîne multă vreme neterminată și că se află tocmai în momentul crucial, cînd grija personală a arhitectului e mai importantă ca oricînd. Apoi trebuia să se gîndească și la Irene! În ultima vreme fusese foarte ciudată. El era convins că ea acceptase ideea acestei case fiindcă era la mijloc Bosinney. Nu era bine să intre în conflict cu ea.

— N-ai de ce te înfuria, îi spuse. Dacă eu sînt dispus să plătesc, cred că nu-i nevoie să strigi! Dar sînt de părere că atunci cînd îmi spui că un lucru va costa atîta, îmi place — da — îmi place să știu cum stau!

— Ascultă, spuse Bosinney, iar Soames fu și supărat și mirat de asprimea privirii lui. Dumneata plătești serviciile mele la un preț rușinos de mic. Pentru calitatea muncii pe care-am depus-o la casa asta și pentru timpul pe care l-am cheltuit, ar fi trebuit să-i dai lui Littlemaster sau oricărui alt nebun, de patru ori pe atîta. Ceea ce vrei dumneata e un arhitect de prima mînă pentru un onorariu de categoria a patra, și acest lucru l-ai realizat întocmai!

Soames văzu că Bosinney crede cu adevărat ceea ce spune, și cu toate că era mînios, consecințele unei rupturi i se dezvăluiră viu în minte. Își văzu casa neterminată, soția furioasă și pe sine însuși batjocorit de toată lumea.

— Ia să examinăm lucrurile, zise el îmbufnat, și să vedem pe ce s-au dus banii.

— Foarte bine, consimți Bosinney. Dar dacă nu ai nimic împotrivă, să ne grăbim. Trebuie să mă întorc la timp în oraș, pentru a o duce pe June la teatru.

Soames îi aruncă o privire piezișă și spuse:

— Bănuiesc că vii pe la noi ca s-o întîlnești pe June, nu?

Bosinney venea mereu pe la ei.

Noaptea trecută plouase — ploaie de primăvară și pămîntul mirosea a sevă și ierburi sălbatice. Briza caldă, suavă,

legăna frunzele și mugurii de aur ai bătrînului stejar, iar în lumina soarelui mierlele fluierau din tot sufletul.

Era una din zilele acelea de primăvară care umple sufletele oamenilor cu o duioșie nespusă, cu o dulceață dureroasă, cu un dor ce-i face să stea nemișcați, privind la frunze sau la iarbă și să-și deschidă brațele pentru a îmbrățișa... nici ei nu știu ce. Din pămînt ieșea o căldură blîndă ce se strecura prin veșmîntul rece cu care îl învăluise iarna. Era îndelunga și mîngîietoarea lui chemare, ca oamenii să se așeze pe iarbă, în brațele lui, să-și rostogolească trupurile pe el, să-și lipească buzele de pieptul lui.

Într-o zi ca aceasta primise Soames de la Irene încuviințarea pe care i-o ceruse de atîtea ori. Așezați pe trunchiul unui copac căzut, îi făgăduise pentru a douăzecea oară că dacă nu va fi fericită căsătoria lor, ea va fi liberă, ca și cum niciodată nu s-ar fi căsătorit cu el!

„Juri?“ îi spusese ea. Acum cîteva zile i-a reamintit de acest jurămînt. El îi răspunse: „Prostii! Cum era să jur eu așa ceva!“ O fatalitate nefericită îi reamintea acum scena aceea din trecut. Pe ce lucruri ciudate jură bărbații de dragul femeilor! Oricînd ar fi jurat astfel pentru a o cuceri! Și acum ar jura din nou dacă astfel ar putea-o atinge — dar nimeni nu se putea atinge de ea, era o femeie rece.

Și amintirile îl năpădiră cu mireasma proaspătă, dulce a vîntului de primăvară — amintiri din vremea cînd îi făcea curte.

În primăvara anului 1881, făcuse o vizită fostului său coleg de școală și client, George Liversedge, din Branksome, care, avînd intenția să exploateze pădurile din apropiere de Bournemouth, îi încredințase lui Soames organizarea societății necesare pentru înfăptuirea planului său. Doamna Liversedge, care știa prea bine ce se cade pentru a primi un oaspete, dădu în onoarea lui un ceai muzical. Spre sfîrșitul audiției muzicale pe care Soames, nefiind amator de muzică, o suportă ca o corvadă, privirea îi fu atrasă de

obrazul unei fete îmbrăcate în doliu, care stătea singură. Liniile trupului ei înalt, încă firav, apăreau prin faldurile suple ale rochiei negre; mîinile, înmănușate în negru, și le ținea încrucișate, buzele ușor întredeschise, iar ochii ei mari, negri, rătăceau de la un obraz la altul. Părul strîns jos, pe ceafă, strălucea peste gulerul negru ca un rulou de metal scînteietor. Și Soames stătea nemișcat, privind-o, iar fiorul pe care mulți bărbați l-au simțit măcar o dată în viață îl străbătu și pe el pe nesimțite — o stranie îndestulare a simțurilor, o stranie certitudine pe care romancierii și doamnele bătrîne o numesc „iubire la prima vedere". O urmări pe furiș, tot timpul, apoi se duse lîngă stăpîna casei și stătu îngîndurat, așteptînd cu nerăbdare să înceteze muzica.

— Cine e fata aceea cu părul blond și ochii negri?

— Aceea? Oh! Irene Heron. Tatăl ei, profesorul Heron, a murit anul trecut. Trăiește cu mama ei vitregă. Drăguță fată, frumușică fată, dar fără un ban.

— Prezintă-mă, te rog! rosti Soames.

Abia găsi să-i spună cîteva cuvinte, iar ea nu-l prea încurajă. Dar Soames plecă cu hotărîrea de a o revedea. Întîmplarea făcu să-și poată împlini planul, căci o întîlni la debarcader, unde avea obiceiul să se plimbe cu mama ei vitregă înainte de amiază, de la ora douăsprezece la unu. Soames făcu imediat cunoștință cu această doamnă, și nu trecu multă vreme pînă să descopere în ea aliatul pe care-l căuta. Simțul său rafinat pentru latura comercială a vieții de familie îi deslușì curînd că Irene o costă pe mama ei vitregă mai mult decît cele cincizeci de lire pe an pe care i le aducea; după cum pricepu de îndată că doamna Heron, femeie încă în prima tinerețe, dorea să se recăsătorească. Frumusețea deosebită, care abia înflorea, a fetei sale vitrege, stătea în calea dorințelor ei. Și Soames, cu dîrzenia lui ascunsă, își făcu planurile.

Plecă din Bournemouth fără a se destăinui, dar peste o lună reveni și atunci stătu de vorbă, nu cu fata, ci cu mama vitregă. El era hotărît, îi spuse; și va aștepta cîtăva vreme.

Şi avu mult de aşteptat, urmărind cum înfloreşte Irene, cum liniile trupului ei tînăr se împlinesc şi cum sîngele, mai năvalnic, îi intensifică strălucirea ochilor şi îi încălzeşte obrazul palid. Şi la fiecare vizită o cerea în căsătorie, iar cînd vizita se sfîrşea, pleca cu refuzul ei; se întorcea înapoi la Londra mîhnit în inimă, dar statornic ca un mormînt. Încercă să pătrundă în tainicele izvoare ale rezistenţei ei; dar numai o singură dată avu o licărire de lumină. Era la unul din acele baluri care oferă locuitorilor din staţiunile de la malul mării unicul prilej de manifestare a pasiunilor lor. Şedea cu ea în pervazul unei ferestre, după un vals, cu simţurile biciuite. Irene se uita la el pe deasupra evantaiului pe care-l legăna uşor; şi el îşi pierdu capul. O prinse de încheietura mîinii ce se legăna şi îşi apăsă buzele pe braţul ei gol. Iar ea se cutremură — nici pînă azi n-a uitat acea înfiorare — şi nici privirea aceea de duşmănie pătimaşă pe care i-a aruncat-o.

Peste un an, Irene cedă. Ce o făcuse să cedeze n-a putut afla niciodată; iar de la doamna Heron, femeie cu oarecare talent diplomatic, cu atît mai puţin. O dată, după ce se căsătoriseră, Soames a întrebat-o: „Ce te-a făcut să mă refuzi de atîtea ori?“ Răspunsul a fost doar o stranie tăcere. O enigmă a fost Irene pentru el din ziua în care a văzut-o pentru prima oară şi enigmă a rămas pînă în ziua de azi...

Bosinney îl aştepta la uşă; pe faţa lui aspră, plăcută, avea o expresie ciudată, chemătoare, dar fericită, ca şi cum ar fi văzut o promisiune de bucurie în cerul de primăvară, parcă simţea şi el fericirea care vine pe aripile aerului de primăvară. Soames îl privi, aşteptîndu-l. Ce s-o fi petrecut cu omul acesta de pare atît de fericit? Ce-o fi aşteptînd el cu zîmbetul acela pe buze şi în ochi? Soames nu putu vedea ce aşteaptă Bosinney stînd acolo şi sorbind adierea vîntului scăldat în mireasmă de flori. Şi încă o dată se simţi încurcat în prezenţa acestui bărbat pe care, instinctiv, îl dispreţuia. Porni grăbit spre casă.

— Singura culoare potrivită pentru aceste țigle, îl auzi el pe Bosinney spunînd, este rubiniul amestecat cu urme de cenușiu, pentru a face efect de transparență. Aș vrea să știu părerea lui Irene. Voi comanda perdele de piele roșie pentru portalul dinspre curte, și dacă pui în salon tapet sidefiu, vei avea o perspectivă de vis. Prin decorația interioară trebuie să urmărești ceea ce eu numesc farmec.

Soames spuse:

— Vrei să spui că soția mea are farmec?

Bosinney evită răspunsul.

— În mijlocul acestei curți va trebui să pui un mănunchi de irișI.

Soames zîmbi disprețuitor.

— Am să trec într-una din zile pe la Beech, zise, să văd ce găsesc mai potrivit!

Abia mai aveau ce vorbi, dar în drum spre casă Soames întrebă:

— Cred că dumneata găsești că Irene are mult simț artistic, nu?

— Da. Răspunsul acesta scurt era o dojană atît de deslușită, ca și cum i-ar fi spus: „Dacă vrei să vorbești despre ea, caută-ți pe alteineva"!

Iar mînia mută, mohorîtă, pe care o simțise Soames toată după-amiaza, se aprinse și mai tare în el.

Nici unul dintre ei nu mai spuse nici o vorbă pînă la gară; atunci Soames întrebă:

— Cînd crezi că termini?

— Spre sfîrșitul lui iunie, dacă dorești cu adevărat să-mi încredințezi mie și decorația interioară.

Soames dădu din cap.

— Dar trebuie să înțelegi bine că această casă m-a costat mult mai mult decît prevăzusem eu. Vreau să știi, de asemenea, că aș fi renunțat la ea, dar n-am făcut-o pentru că eu n-am obiceiul să renunț la ceea ce mi-am pus în gînd.

Bosinney nu răspunse. Iar Soames îi aruncă peste umăr o privire de hotărîtă antipatie — în ciuda acrului său mîndru

și a laconismului său trufaș și plin de îngîmfare. Soames, cu buzele-i strînse și bărbia pătrată, semăna cu un buldog...

Cînd, la ora șapte, în aceeași seară, June sosi în Montpellier Square 62, fata din casă, Bilson, îi spuse că domnul Bosinney e în salon; doamna, adăugă ea, se îmbracă și va coborî peste un minut. O va anunța c-a sosit domnișoara June.

June o opri.

— Foarte bine, Bilson. Am să intru. Nu trebuie s-o zorești pe doamna Soames.

Își scoase pardesiul, dar Bilson, cu o privire plină de înțelegere, nici măcar nu-i deschise ușa spre salon, ci coborî în goană scările.

June se opri o clipă pentru a se privi în mica oglindă de argint, antică, ce atîrna deasupra scrinului de stejar — trup tînăr, zvelt și energic, cu o față mică, hotărîtă, într-o rochie albă, cu un decolteu oval care descoperea un gît prea delicat pentru coroana ei împletită din păr roșu-auriu.

Deschise ușor ușa dinspre salon pentru a-i face o surpriză. Camera era plină de o mirasmă dulce și caldă, de azalee înflorită.

Inspiră adînc parfumul din odaie și auzi vocea lui Bosinney, nu în cameră, ci alături, zicînd:

— Ah! S-au întîmplat atîtea lucruri despre care voiam să-ți vorbesc, dar acum nu avem vreme!

Vocea lui Irene răspunse:

— De ce nu la masă?

— Cum să poți vorbi...

Primul gînd al lui June fu să plece imediat, dar în loc de asta, străbătu salonul pînă la ușa care dădea spre curtea cea mică. De acolo venea parfumul de azalee și, cu spatele la ea, cu fețele învăluite în florile de aur trandafiriu, stăteau logodnicul ei și Irene.

Tăcută dar fără sfială, cu obrajii înflăcărați și ochii mînioși, fata îi urmărea.

— Vino duminică singură — putem merge împreună la casă...

June o văzu pe Irene ridicînd privirea prin perdeaua de flori. Nu era privirea unei cochete, ci — mult mai rău pentru fata care spiona — a unei femei care se temea că privirea ei spune prea mult.

— Am promis să mă duc la plimbare cu unchiul...

— Cu grăsanul! Convinge-l să te conducă el acolo; sînt numai zece mile — tocmai bine pentru caii lui.

— Bietul unchi Swithin!

Un val de parfum de azalee lovi obrazul lui June; se simți bolnavă și amețită.

— Te rog, vino! Ah, te rog să vii!

— Dar de ce?

— Trebuie să te întîlnesc acolo — credeam că vrei să mă ajuți...

Lui June i se păru că răspunsul a venit duios și tremurător printre flori:

— Așa și vreau!

June ieși în pervăzul ușii.

— Ce zăpușeală e aici! spuse, nu pot suporta mirosul acesta!

Ochii ei, mînioși și îndrăzneți, scrutară fețele celor doi.

— Vorbeați despre casă? Știți că nici eu n-am văzut-o încă — vreți să mergem cu toții acolo duminică?

Culoarea din obrajii lui Irene dispăru.

— Eu mă duc cu unchiul Swithin la plimbare cu trăsura, răspunse.

— Unchiul Swithin! Ce-are a face? Spune-i că nu poți!

— N-am obiceiul să nu-mi țin cuvîntul față de oameni.

Se auzi zgomot de pași și June îl văzu pe Soames stînd în spatele ei.

— Acum, dacă sînteți gata cu toții, spuse Irene privind de la unul la altul cu un zîmbet ciudat, și masa e gata!

CAPITOLUL II

JUNE PETRECE

Masa începu în tăcere; cele două femei ședeau față în față și bărbații de asemenea.

În tăcere își isprăviră și supa — foarte gustoasă, deși puțin cam groasă; peștele fu servit în tăcere.

Bosinney îndrăzni:

— E prima zi de primăvară.

— Primăvară! zise June; nu e nici cea mai mică adiere de vînt.

Nimeni nu răspunse.

Peștele fu luat de pe masă, un excelent sol proaspăt de la Dover. Apoi Bilson aduse șampanie, o butelie înfășurată cu alb în jurul gîtului.

Soames spuse:

— Să nu fie prea sec pentru voi.

Se serviră cotlete, fiecare înfășurat, la os, în foiță trandafirie. June refuză și tăcerea se lăsă din nou.

Soames zise:

— Ai face bine să iei un cotlet, June; nu mai avem nimic altceva.

Dar June refuză din nou, așa că fură luate de pe masă. Apoi Irene întrebă:

— Phil, ai auzit mierla mea?

Bosinney răspunse:

— Firește — cîntecul ei te urmărește. Cînd am venit, am auzit-o din scuar.

— E așa de drăgălașă!

— Salată, domnule?

Puii fripți fură luați și ei de pe masă.

Dar Soames vorbea:

— Sparanghelul e cam subțire. Bosinney, un pahar de *sherry* la prăjitură? June, tu nu bei nimic!

June spuse:

— Tu știi că eu nu beau niciodată. Am oroare de vin.

O șarlotă cu mere apăru pe o tavă de argint. Iar Irene spuse, zîmbind:

— Azaleele sînt atît de frumoase în anul acesta!

Bosinney murmură:

— Minunate! Parfumul lor e nemaipomenit!

June interveni:

— Cum vă poate place mirosul acesta? Zahăr, te rog, Bilson!

Zahărul îi fu dat, iar Soames spuse:

— Șarlota e bună!

Șarlota fu luată de pe masă. Urmă o tăcere îndelungată. Irene făcu un semn, spunînd:

— Bilson, du azaleele afară. Domnișoara June nu suportă mirosul.

— Nu, lasă-le aici, zise June.

Măsline din Franța, cu icre negre din Rusia, fură servite pe farfuri mici. Soames remarcă:

— De ce nu sînt din Spania? Dar nimeni nu răspunse. Măslinele fură luate și ele de pe masă. June, ridicînd paharul, ceru:

— Dă-mi, te rog, puțină apă!

I se dădu apă. Sosi o tavă de argint cu prune din Germania. Urmă o lungă tăcere. În cea mai desăvîrșită liniște, mîncară cu toții din ele.

Bosinney numără sîmburii:

— Anul acesta... anul ce vine... cîndva...

Irene încheie încetișor:

— Niciodată. A fost un apus de soare minunat. Cerul e încă rubiniu — e atît de frumos!

Bosinney răspunse:

— Și dedesubt e întuneric.

Ochii lor se întîlniră, iar June strigă disprețuitor:

— Un apus londonez!

Se serviră țigarete egiptene într-o cutie de argint. Soames, luînd una, spuse:

— La ce oră începe spectacolul vostru?

Nimeni nu-i răspunse și urmă cafea turcească în cești emailate.

Irene, zîmbind liniștit, spuse:

— Numai dacă...

— Numai dacă... ce? zise June.

— Numai dacă ar putea fi întotdeauna primăvară!

Se servi coniacul; era palid și vechi.

Soames zise:

— Bosinney, ia puțin coniac.

Bosinney luă un pahar; toți se ridicară de la masă.

— Doriți o birjă? întrebă Soames.

June răspunse:

— Nu. Haina mea, te rog, Bilson. I se aduse haina.

Irene, de la fereastră, murmură:

— Ce frumoasă noapte! Apar stelele!

Soames adăugă:

— Așa! Sper c-o să petreceți bine împreună!

De la ușă, June răspunse:

— Mulțumesc. Haide, Phil!

Bosinney strigă:

— Vin îndată!

Soames zîmbi batjocoritor și zise:

— Îți urez succes!

Din ușă, Irene îi urmărea cum pleacă.

Bosinney strigă:

— Noapte bună!

— Noapte bună! răspunse ea încetișor.

June rugă pe logodnicul ei s-o urce pe imperiala unui omnibus, spunînd că simte nevoia de aer, și șezu acolo tăcută, cu fața în bătaia vîntului.

Birjarul se întoarse o dată sau de două ori cu intenția de-a intra în vorbă cu ei, dar se răzgîndi. Doar erau o pere-

che tînără! Primăvara pătrunsese și în sîngele lui; simțea nevoia să-și dea drumul și plescăia din limbă, pocnea din bici iuțindu-și caii, și chiar și aceștia, biete făpturi, simțeau primăvara și bătură, vreme de o jumătate de oră, caldarîmul cu copite fericite.

Orașul întreg era plin de viață; crengile copacilor, ridicate în sus, cu veșmîntul lor de frunze proaspete, așteptau un dar pe care adierea vîntului li-l aducea. Felinarele, abia aprinse, începură a domina strada, fețele oamenilor păreau palide în lumina lor, în timp ce sus, nori mari, alburii, alunecau ușor și iute pe fața purpurie a cerului.

Bărbații în fracuri, cu pardesiele desfăcute, urcau veseli scările clubului lor; muncitorii umblau agale; și femeile — acele femei care sînt singure la ore înaintate din noapte — — se pierdeau în mulțime plimbîndu-se încet și legănat pe străzi cu așteptarea în priviri, visînd la un vin sau la o masă bună sau poate, într-o clipă rară, la sărutări date din iubire.

Aceste nenumărate făpturi, urmîndu-și drumul lor sub felinare și sub cerul schimbător, primiseră, fiecare în parte și toți laolaltă, ceva din binecuvîntarea tulburătoare a primăverii. Și fiecare în parte și toți împreună, asemeni obișnuiților cluburilor cu pardesiele fîlfîind, își lepădaseră ceva din castă, crez și obiceiuri; și prin felul cum își purtau pălăria, prin pasul cu care umblau, prin rîsul sau tăcerea lor, vădeau un soi de înrudire sub cerul pătimaș.

Bosinney și June intrară tăcuți în sala de teatru și urcară la locurile lor, într-o lojă de rangul al doilea. Piesa tocmai începuse și sala, în semiobscuritate, cu rîndurile ei de oameni care priveau toți în aceeași direcție, semăna cu o mare grădină de flori cu fețele îndreptate către soare.

June nu fusese niciodată într-o lojă de rangul al doilea. De la vîrsta de cincisprezece ani, îl însoțise în mod obișnuit pe bunicul ei în staluri, și nu în orice staluri, ci în cele mai bune locuri din sală, spre mijlocul rîndului al treilea, rezervate de bătrînul Jolyon la Grogan și Boyne pe cînd se întorcea acasă din City, cu cîteva zile înainte de spectacol. Bile-

tele le punea în buzunarul pardesiului, împreună cu tabachera și mănușile lui vechi din piele de căprioară; apoi i le încredința lui June să le păstreze pînă în seara respectivă. Și în acele fotolii — un bărbat drept, bătrîn, cu capul alb și senin, împreună cu ea, mică, energică și vioaie, cu părul roșu-auriu — ședeau privind fel de fel de piese. Iar în drum spre casă, bătrînul Jolyon spunea despre actorul principal: „Oh, e un biet cabotin! Să-l fi văzut tu pe micul Bobson!"

June așteptase seara aceasta cu deosebită bucurie; venea pe ascuns, căci cei din Stanhope Gate — crezînd că se găsește la Soames — nici nu bănuiau că e fără însoțitoare. Spera o răsplată pentru această îndrăzneală inventată de dragul logodnicului ei. Nădăjduia că va sparge norul gros, înghețat, făcînd relațiile dintre ei — care în ultima vreme fuseseră atît de chinuitoare și de neînțeles — iarăși simple și însorite, așa cum fuseseră înainte de venirea iernii. Venise aici cu intenția de-a spune ceva precis; cu mîinile încleștate pe genunchi, cu o cută între sprîncene, se uita spre scenă fără să vadă nimic. Bănuieli geloase roiau în ea și o chinuiau, o chinuiau...

Bosinney nu arătă prin nimic că și-ar da seama de tulburarea ei.

Cortina căzu. Actul întîi se sfîrșise.

— E îngrozitor de cald aici! spuse fata. Aș vrea să ies!

Era foarte palidă și știa — căci, cu nervii ei atît de încordați, simțea totul — că el e neliniștit și că avea mustrări de conștiință.

În spatele teatrului era un balcon deschis spre stradă; June se instală acolo și stătu sprijinită cu spatele de perete fără a spune o vorbă, așteptînd să înceapă el.

În cele din urmă nu mai putu răbda.

— Vreau să-ți spun ceva, Phil!

— Da?

Tonul de apărare din vocea lui îi ridică sîngele în obraji, iar buzele ei agitate murmurară:

— Tu nu-mi dai prilejul să fiu drăguță cu tine; de un veac...

Bosinney se uita jos, în stradă. Nu-i răspunse.

June strigă, pătimașă:

— Știi că sînt gata să fac orice pentru tine... că vreau să fiu totul pentru tine...

Din stradă se înălța un zgomot monoton, de forfoteală; sunetul ascuțit al gongului, anunțînd ridicarea cortinei, îl străpunse. June nu se clinti. O luptă deznădăjduită se dădea în ea. Să pună totul la încercare? Să vorbească fără ocol despre influența aceea, despre atracția aceea care îl îndepărtase de ea? Firea ei era provocatoare, așa încît spuse:

— Phil, ia-mă duminică să văd casa!

Cu un zîmbet care tremura și se stinse pe buzele ei și încercînd — ah! cu cîtă greutate! — să nu arate că-i urmărește, îi căuta fața, o văzu înfiorîndu-se, ezitînd, văzu și cuta de îngrijorare așezîndu-se între sprîncenele lui și sîngele care-i năvălise în obraz. El răspunse:

— Nu duminică, draga mea; într-altă zi!

— De ce nu duminică? N-o să te încurc duminică!

Îl văzu că face un efort, și că apoi spune:

— Am o întîlnire!

— Te duci cu...

Ochii lui se umplură de mînie; ridică din umeri și răspunse:

— O întîlnire care mă împiedică să te duc să vezi casa!

June își mușcă buzele pînă îi dădu sîngele și se întoarse la locul ei fără a mai spune o vorbă, dar nu putu opri lacrimile de furie care-i curgeau pe față. Din nefericire, sala se întunecă din pricina unei scene culminante din piesă, și nimeni nu-i putu vedea tulburarea.

Dar în această lume a neamului Forsyte, nimeni să nu spere că scapă nevăzut.

Cu trei rînduri în urma lor, Euphemia, cea mai mică fată a lui Nicholas, împreună cu sora ei măritată, doamna Tweetyman, îi urmăreau.

Ele povestiră lui Timothy că au văzut pe June şi pe logodnicul ei la teatru.

„În staluri?“ „Nu, nu în...“ „Oh! la balcon, desigur. Aşa pare a fi la modă acum printre tineret!“

Da... nu chiar aşa. În... orice caz, logodna aceasta nu va ţine mult. Ele nu văzuseră niciodată priviri atît de mînioase şi fulgerătoare ca la micuţa June! Cu lacrimi de bucurie în ochi, ele povestiră cum June dăduse jos pălăria unui domn cînd s-a întors la locul ei, în mijlocul actului al doilea, şi cum s-a uitat la ea bărbatul acela. Euphemia avea un rîs renumit, încet la început, terminîndu-se apoi în modul cel mai neaşteptat, cu ţipete ascuţite; şi cînd doamna Small, ridicînd mîinile, spuse: „Draga mea! A dat jos o pălărie?“ Euphemia scoase asemenea ţipete, încît au trebuit să-i dea săruri de mirosit pentru a o potoli. Cînd plecă, spuse doamnei Tweetyman: „A dat jos o pălărie! Oh! Să mori, nu altceva!“

Pentru „micuţa June“ această seară, care trebuia să fie „plăcerea ei“, a fost cea mai îngrozitoare pe care o trăise pînă acum. Martor îi e Dumnezeu c-a încercat să-şi înăbuşe mîndria, bănuiala, gelozia!

Se despărţi de Bosinney la casa bătrînului Jolyon fără a-şi pierde firea. Sentimentul că trebuie să-şi recucerească logodnicul a fost destul de puternic pentru a o susţine pînă cînd paşii lui ce se depărtau îi dezvăluiră toată intensitatea nenorocirii.

„Mironositul“ îi deschise tăcut. Ar fi trebuit să se strecoare în odaia ei, dar bătrînul Jolyon, auzind-o intrînd, ieşi în uşa sufrageriei.

— Vino să-ţi bei laptele! L-am ţinut la cald pentru tine. Ai întîrziat. Unde ai fost?

June stătea lîngă cămin, cu un picior pe grătar şi cu braţul pe sobă, aşa cum stătuse şi bunicul ei în noaptea aceea, cînd se întorsese de la operă. Gata să-şi piardă firea, nu mai ţinu seama de ceea ce spune:

— Am luat masa la Soames.

— Hm! La „proprietar"! Cu soția lui... și cu Bosinney?

— Da!

Ochii bătrînului Jolyon erau ațintiți asupra ei cu o licărire pătrunzătoare în fața căreia era greu să te ascunzi. Dar ea nu-l privi, și cînd totuși își întoarse fața spre el, bătrînul fu acela care-i evită privirea. Văzuse destul și chiar prea mult. Se aplecă pentru a ridica ceașca de lapte de pe cămin și, uitîndu-se în altă parte, mormăi:

— N-ar fi trebuit să întîrzii atît! Nu ți-e de nici un folos!

Apoi se făcu nevăzut în dosul ziarului pe care-l citea, întorcînd foile cu zgomot, mînios: iar cînd June veni să-l sărute, îi zise:

— Noapte bună, scumpa mea! cu un glas atît de tremurător și neașteptat, încît tot ce a mai putut face June, a fost să iasă din cameră pentru a izbucni apoi în hohote de plins, care ținură pînă tîrziu în noapte.

Cînd ușa se închise, bătrînul Jolyon lăsă gazeta jos și privi îndelung și înspăimîntat înaintea lui.

„Ticălosul!" gîndi el. „Am știut întotdeauna că va avea necazuri cu el!"

Îndoieli și bănuieli îl năpădiră, și acestea erau cu atît mai dureroase, cu cît se simțea mai neputincios în fața lor, căci nu le putea stăvili și nu putea opri nici mersul evenimentelor.

O fi avînd de gînd s-o părăsească, individul? Ar fi vrut să se ducă la el și să-i spună: „Ascultă, domnule! Vrei s-o părăsești pe nepoata mea?" Dar cum să facă el una ca asta? Știa prea puțin sau poate nimic și totuși era sigur, cu perspicacitatea lui care nu-l înșela, că se petrece ceva. Îl bănuia pe Bosinney; se ducea prea des la Montpellier Square.

„Băiatul acesta", gîndi el, „nu pare a fi secătură; fața lui nu e rea, dar e un tip ciudat. Nu-mi dau seama ce-i cu el! Niciodată n-am să știu ce-i cu el! Se zice că muncește ca un negru, dar eu nu văd să iasă ceva ca lumea. Nu are

spirit practic, nu are metodă. Cînd vine aici, şade posomorît ca un maimuţoi. Dacă-l întreb ce vin doreşte, îmi spune: «Mulţumesc, indiferent!» Dacă-i ofer o ţigară, o fumează ca şi cum ar fi o oarecare ţigară germană de doi bani. Nu-l văd niciodată uitîndu-se la June aşa cum ar trebui să se uite; şi, totuşi, nu umblă după banii ei. Dacă ea ar face un singur semn, ar desface şi mîine logodna. Dar ea nu vrea... nu vrea ea! Se va ţine de el! E încăpăţînată ca destinul... nu va renunţa niciodată!"

Oftînd, întoarse ziarul; poate că în coloanele lui va găsi mîngîiere.

Iar sus, în camera ei, June şedea în faţa geamului deschis unde vîntul de primăvară, după ce cutreierase parcul, venea să-i răcorească obrajii fierbinţi şi să-i pîrjolească inima.

CAPITOLUL III

PLIMBARE CU SWITHIN

Două versuri dintr-un cîntec ce se află într-o veche, renumită carte de şcoală cu cîntece, sunau:

Ce frumos luceau nassurii pe haina lui albastră, tra-la-la!
Ce frumos fluiera şi cînta, ca o pasăre!...

Swithin nu fluiera şi nici nu cînta ca o pasăre, dar se simţea atît de bine, încît era gata să fredoneze o melodie cînd ieşi din Hyde Park Mansions şi îşi privi caii traşi la scară.

După-amiaza era blîndă ca o zi de iunie, şi pentru a completa imaginea din vechiul cîntec, se îmbrăcă cu o redingotă albastră, renunţînd la pardesiu, după ce îl trimisese pe Adolf de trei ori jos să se asigure că nu suflă nici cea mai

mică adiere dinspre est. Redingota închisă cu nasturi era atît de strînsă pe corpul său masiv, încît chiar dacă nasturii nu luceau, nu mai aveau mult pînă să scoată scîntei. Aştepta maiestos pe trotuar, punîndu-şi o pereche de mănuşi de piele de cîine. Cu pălăria lui în formă de clopot şi cu boruri late, cu statura lui mare şi corpolentă, părea prea primitiv pentru un Forsyte. Părul său bogat şi alb, pe care Adolf îl unsese cu pomadă, mirosea a parfum de opoponax şi tutun — tutunul renumitelor ţigări ale lui Swithin, pe care le plătea cu o sută patruzeci de şilingi suta şi despre care bătrînul Jolyon spusese, atît de răutăcios, că nu le-ar fuma nici dacă i le-ar da de pomană; pentru asemenea ţigări trebuie să ai stomac de cal!...

— Adolf!

— Domnule!

— Pledul cel nou!

Niciodată n-o să-l înveţe pe băiatul acesta să fie dichisit; şi era convins că doamna Soames se pricepe la aşa ceva!

— Dă jos coşul trăsurii: căci merg să plimb... o — doamnă!

O femeie frumoasă va dori să-şi arate rochia; şi — mergea să se plimbe în trăsură cu o doamnă! Era ca şi cum ar începe din nou zilele bune de odinioară.

Trecuseră veacuri de cînd n-a mai plimbat o femeie! Ultima dată, dacă-şi mai aduce aminte, fusese cu Juley; biata bătrînă fusese nervoasă ca o pisică tot timpul şi l-a scos într-atîta din fire, încît ajuns acasă, la Bayswater Road, îi spusese: „Ei bine, să fiu al dracului dacă te mai duc vreodată la plimbare!“ Şi, într-adevăr, n-a mai dus-o niciodată. Nu!

Trecu la capetele cailor şi le examină zăbalele, numai ca să arate cum că se pricepe la cai şi zăbale — doar îl plătea pe vizitiu cu şaizeci de lire pe an, nu era nevoie să facă el treaba acestuia, aşa ceva nu intra în principiile lui! De fapt, reputaţia lui de cunoscător de cai se întemeia numai pe faptul că o dată, într-o zi de *derby*, căzuse pe mîna unor

șarlatani. Dar cineva de la club, după ce-l văzuse mînînd caii săi cenușii pînă în fața intrării — el avea întotdeauna cai cenușii, căci credea că au cel mai desăvîrșit stil — l-a denumit „Forsyte cel cu patru cai". Denumirea ajunsese la urechile lui prin Nicholas Treffry, fostul asociat al lui Jolyon, mare amator de cai — renumit prin cele mai multe accidente de trăsură din regat — și Swithin socoti că trebuie să fie demn de acest nume. Numele îi plăcu, nu pentru că ar fi mînat vreodată patru cai sau pentru că ar fi avut de gînd s-o facă, ci pentru că suna distins. „Forsyte cel cu patru cai!" Nu era rău! Născut prea devreme, Swithin și-a greșit cariera. Dacă ar fi apărut în Londra cu douăzeci de ani mai tîrziu, n-ar fi ratat prilejul de-a deveni agent de schimb la bursă, dar în vremea cînd fusese el obligat să-și aleagă o meserie, această înaltă ocupație nu devenise încă suprema glorie a marii burghezii. El a fost literalmente silit să se facă vînzător de case la licitație.

De îndată ce se urcă pe capră și hățurile îi fură înmînate, își plimbă încet privirea în jur, clipind din ochi în soarele puternic care bătea peste obrajii lui bătrîni și palizi. Adolf se urcase pe scaunul de la spate; feciorul, cu cocarde la pălărie, stătea în fața cailor, gata să dea pornirea; totul era pregătit pentru semnal și Swithin îl dădu. Echipajul își luă zborul și, înainte de-a număra pînă la trei, se opri, cu zgomot triumfal, la poarta lui Soames.

Irene ieși imediat și sări în trăsură — mai tîrziu povesti el la Timothy — „atît de ușoară, huum-m-m, ca Taglioni[1], fără nici un moft, fără nici o pretenție"; și mai ales asupra acestui lucru se opri Swithin, privind fix spre doamna Septimus, într-un mod care a scos-o peste măsură din fire; „nici cea mai mică nervozitate"! Mătușii Hester îi descrise pălăria lui Irene. „Nici una din acele plăcinți mari și moi care se apleacă încoace și încolo și care prind praful, pe care le poartă cu atîta plăcere femeile de azi, ci una mică, drăguță..."

[1] *Marie-Sophie Taglioni* (1804—1884), celebră dansatoare franceză.

făcu o mișcare circulară din mînă, „cu voal alb... strașnic gust!"

„Din ce era făcută?" întrebă Mătușa Hester, care la orice problemă de toaletă intra într-o stare de ușoară, dar durabilă iritare.

„Din ce era făcută?" răspunse Swithin; „dar de unde vrei să știu eu?"

Și căzu într-o tăcere atît de profundă, încît Mătușa Hester se sperie, crezînd c-a leșinat. Nu încercă să-l trezească, căci nu era în obiceiul ei. „Aș vrea să vină cineva" gîndi ea: „mie nu-mi place cum arată!"

Dar, deodată, Swithin se întoarse la viață: „Din ce era făcută?" spuse încet, gîfîind: „Din ce să fie fost făcută?"

Nu merseră nici patru mile și Swithin avu impresia că lui Irene îi place să se plimbe cu el în trăsură. Fața ei era atît de suavă sub vălul acela alb și ochii ei întunecați erau atît de strălucitori în lumina soarelui de primăvară; și ori de cîte ori îi vorbea, ea îi ridica spre el și zîmbea.

Sîmbătă dimineața Soames o găsise la masa ei de scris întocmind un bilet pentru Swithin, prin care amîna plimbarea. Pentru ce s-o amîne? o întrebase. N-are decît să-și amîne neamurile ei cît o pofti, dar el nu admite să se poarte așa cu ai lui.

Ea se uită îndelung la el, rupse biletul și spuse: „Foarte bine!"

Apoi începu să scrie altul. Soames aruncă o privire întîmplătoare asupra biletului și văzu că era adresat lui Bosinney.

„Ce-ai să-i scrii și lui?" întrebă.

Irene, uitîndu-se la el cu aceeași privire atotgrăitoare, răspunse liniștit: „Despre ceva ce m-a rugat să fac pentru el!"

„Hmmm!" făcu Soames. „Comisioane! Nu te apuca de așa ceva, că nu mai scapi de ele!" și nu mai adăugă nimic.

Swithin deschise ochii mari cînd auzi de Robin Hill. Era drum lung pentru caii lui și el lua masa de seară întotdeauna la ora șapte și jumătate, înainte de a începe înghesuiala la

club; noul bucătar-şef era mai atent cu cei care mîncau mai devreme... o puşlama leneşă!

În orice caz, i-ar fi plăcut să vadă casa. O casă e interesantă pentru oricare Forsyte şi mai ales pentru unul care a fost vînzător de case la licitaţie. În cele din urmă spuse că distanţa nu are importanţă. Cînd era mai tînăr, locuise ani de-a rîndul la Richmond; îşi ţinea trăsura şi caii acolo şi venea în fiecare zi cu ei la birou şi înapoi. Doar i se zicea: „Forsyte cel cu patru cai!“ Trăsura şi caii lui erau cunoscuţi de la Hyde Park Corner pînă la Star and Garter. Ducele de Z... ar fi vrut să pună mîna pe ei, era dispus să-i dea preţul dublu, dar el i-a păstrat. Cînd ai un lucru bun, nu-l dai din mînă. Nu-i aşa? Un aer de solemnă trufie îi cuprinse obrazul ras, păstrat şi bătrîn; aşa cum îşi rotea capul în mijlocul gulerului său înalt şi tare părea un curcan umflat în pene.

Irene era, într-adevăr, o femeie fermecătoare! Despre rochia ei vorbi pe larg, mai tîrziu, Mătuşii Juley care, asculdîudu-l, ridică mîinile spre cer.

Era potrivită pe ea, ca o piele întinsă pe o tobă; aşa îi plăceau lui femeile, dintr-o bucată, nu ca astealalte, nişte sperietori, nişte gîşte jumulite! Se uită fix la doamna Small, care semăna cu James — lungă şi slabă.

„Are stil“, continuă el, „demnă de un rege! Şi cu toate acestea, nu face caz de frumuseţea ei!“

„Pare-mi-se că pe tine te-a cucerit de-a binelea“, spuse dintr-un colţ Mătuşa Hester, cu voce tărăgănată.

Swithin auzea extrem de bine cînd se lega cineva de el.

„Ce vrei să zici? Eu ştiu ce înseamnă o femeie frumoasă, eu mă pricep; şi tot ce pot spune, e că nu cunosc nici un bărbat tînăr potrivit cu ea; dar poate... cunoaşteţi... voi... mai ştii? Poate că... voi... cunoaşteţi!“

„Oh!“, murmură Mătuşa Hester; „întreab-o pe Juley!“

Dar cu mult înainte de-a ajunge la Robin Hill, aerul proaspăt cu care nu era obişnuit, îl făcu foarte somnoros; mînă caii cu ochii închişi şi numai ţinuta lui impecabilă, de

o viață întreagă, i-a împiedicat trupul mare și greoi să cadă într-o parte.

Bosinney îi aștepta. Ieși în întîmpinarea lor și toți trei intrară în casă: Swithin în frunte, jucîndu-se cu un baston solid de trestie de Malacca, cu mîner de aur, pe care i-l înmînase Adolf, căci genunchii lui se resimțeau după atîta vreme de stat în aceeași poziție. Își puse pe umăr haina căptușită cu blană, pentru a se feri de curenții de aer din casa neterminată.

Scara — zise el — e frumoasă! Stil boieresc! Aici vor trebui cîteva statui! Se opri în loc, între coloanele intrării spre curtea interioară, și întinse bastonul în semn de întrebare.

Ce-o fi însemnînd asta — vestibul sau cum i-o fi zicînd ei? Dar cînd văzu luminatorul deasupra capului său, îi veni o inspirație.

— Ah, sala de biliard!

Cînd i se spuse că era o curte pardosită cu cărămidă și cu plante la mijloc, se întoarse spre Irene:

— Să pierzi locul acesta pentru plante? Ascultă sfatul meu și pune aici o masă de biliard!

Irene zîmbi. Își ridicase voalul, legîndu-l peste frunte ca o bonetă de călugăriță, iar zîmbetul ochilor ei întunecați, sub voalul strîns, i se păru lui Swithin mai fermecător decît fusese vreodată. Dădu din cap. Vedea el bine că îi va urma sfatul.

Avu puține de spus despre sufragerie și salon, pe care le descria drept „spațioase"; dar căzu în extaz, în măsura în care îi era îngăduit unui bărbat de demnitatea lui, cînd intră în pivnița de vinuri, coborînd pe scările de piatră în urma lui Bosinney, care mergea înainte cu o lumînare.

— Aici veți avea spațiu, spuse, pentru șase sau șapte sute de duzini — drăguță pivnicioară!

Bosinney își exprimă dorința să le arate casa în perspectivă, din păduricea din vale; Swithin se opri.

— E frumoasă priveliștea și de aici, remarcă el; n-aveți pe-aici ceva pe care să se poată sta?

I se aduse un scaun din cortul lui Bosinney.

— Voi duceți-vă jos, spuse el încetișor; voi doi! Eu am să stau aici să privesc peisajul!

Se așeză lîngă stejar, în soare; pătrat și drept, cu o mînă întinsă, sprijinită pe mînerul bastonului său, iar cealaltă pe genunchi; cu haina de blană desfăcută și pălăria cu calotă joasă adăpostindu-i fața pătrată și palidă; cu privirea fixă, foarte goală, îndreptată spre priveliște.

Binevoitor, le făcu semne din cap cînd îi văzu plecînd peste cîmp. Într-adevăr, nu era supărat că l-au lăsat singur; avea un moment de liniște să se gîndească. Aerul era dulce, soarele nu prea fierbinte, priveliștea splendidă, splen... Capul îi căzu puțin într-o parte; îl ridică brusc și gîndi: „Ciudat! Ah, da!“ Ei îi făceau semne de jos, din vale! Ridică și el mîna și o mișcă de mai multe ori. Ei erau vioi... priveliștea era splen... Capul îi căzu spre stînga, dar îl smuci din nou; apoi căzu spre dreapta. Rămase locului; adormise.

Și dormind așa, santinelă pe vîrful dealului, părea că domină toată priveliștea — splendidă — ca un chip cioplit în piatră, de un artist anume, al primilor Forsyte din vremuri păgîne, pentru a arăta stăpînirea minții asupra materiei.

Și toate nenumăratele generații de țărani, strămoșii săi, obișnuiți să stea duminicile cu brațele încrucișate supraveghindu-și micile petice de pămînt cu ochii lor cenușii, nemișcați, ce ascundeau instinctul lor cu tainice rădăcini de violență, instinctul de proprietate care excludea tot restul lumii — nenumărate generații păreau a ședea acum acolo, în vîrful dealului, întruchipate în el.

Dar din el, dormitînd așa, spiritul său gelos de Forsyte călătorea departe, în Dumnezeu știe ce junglă a închipuirii, cu acei doi tineri, pentru a vedea ce fac acolo, jos în crîng — în crîngul în care zburda Primăvara cu miros de sevă și muguri ce se deschideau, în cîntecul păsărilor fără număr,

pe un covor de zambile și tinere ierburi plăpînde, unde soarele se prindea ca aurul de creștetul copacilor. Îi urmărea pentru a vedea ce fac umblînd atît de aproape unul de altul pe poteca prea îngustă; umblînd acolo atît de apropiați, încît păreau că se ating; pentru a veghea asupra ochilor lui Irene, hoți negri care furau inima Primăverii. Mare paznic nevăzut, spiritul său era acolo, oprindu-se cu ei pentru a privi cadavrul catifelat al unei cîrtițe, moartă nici de-un ceas, în haina-i cafenie stropită cu argint, neatinsă de ploaie sau rouă. Veghea la capul plecat al lui Irene și la privirea suavă a ochilor ei plini de milă; și la capul tînărului care o privea atît de intens, atît de ciudat. Mergînd mai departe cu ei, trecu prin luminișul unde muncise un tăietor de lemne, unde zambilele fuseseră călcate în picioare și unde un trunchi de copac se plecase și căzuse jos de pe rădăcina-i crestată. Se cățără pe el împreună cu ei și merse înainte pînă la marginea crîngului unde se întindea un ținut ce nu fusese încă descoperit și unde, de departe, se auzea cîntec: „Cucu... cucu!“

Tăcut, stătu cu ei acolo, și tăcerea lor îl tulbură! Foarte ciudat, foarte straniu!

Apoi porni cu ei înapoi, parcă s-ar fi simțit vinovat de ceva; trecută prin pădure — ajunseră la luminiș tot tăcînd, în mijlocul cîntecului păsărilor care nu mai contenea și în mireasma aceea sălbatică — hmm, cu ce semăna oare? — cu iarba care se pune în... — și se întoarseră la trunchiul culcat de-a curmezișul potecii.

Apoi nevăzut, neliniștit, plutind deasupra lor, încercînd să facă zgomot, spiritul lui de Forsyte o urmări pe Irene care se urcă pe buturugă, mlădiindu-și frumosul trup în timp ce privea zîmbind în jos, la tînărul care se uita la ea, în sus, cu ochi atît de stranii, atît de strălucitori; apoi o văzu alunecînd — a-ah! a căzut, o-oh! se lipește — de pieptul lui; trupul ei gingaș, cald e strîns în brațe, capul ei se pleacă pe spate, ferindu-se de buzele lui; o sărută; ea

se retrage; el strigă: „Trebuie să știi — te iubesc!“ Trebuie să știe — într-adevăr, o frumoasă — ? Iubire! Ha-a!

Swithin se deșteptă; își pierduse din vlagă. Avea un gust rău în gură. Unde se afla?

A dracului treabă! Adormise!

Visase ceva despre o nouă supă, cu gust de mentă.

Tinerii aceia — pe unde-or fi? Piciorul stîng îl furnica, simțea niște înțepături ca de ac.

— Adolf! Pușlamaua nu era acolo; secătura o fi adormit pe undeva.

Se ridică, înalt, pătrat, masiv, cu blana pe umeri; privi îngrijorat în vale, peste cîmpuri, și iată că-i văzu venind.

Irene venea înainte; tînărul acela — cum îl porecliseră oare — „Piratul“? — venea în urma ei ca un cîine bătut; n-ar fi de mirare să fi primit o „lecție“! Așa-i trebuie, cine l-a pus s-o ducă atîta drum pînă în vale, pentru a privi casa! Locul potrivit pentru a privi casa era pajiștea aceasta.

Îl zăriră și ei. Întinse brațul și făcu semne agitate pentru a-i zori. Dar ei se opriră. De ce-or fi stînd oare acolo, vorbind — vorbind? Porniră iarăși. I-a dat o lecție, nu avea nici cea mai mică îndoială, așa i se și cuvenea. Ce casă anapoda! — o hărăbaie pocită, un gen de casă cu care el, Swithin, nu era obișnuit.

Cu privirea lui ștearsă, nemișcată, se uită cu băgare de seamă la fețele lor. Tînărul acesta avea o expresie foarte ciudată!

— N-o să iasă niciodată nimic din ea! îi spuse acru, arătînd spre casă; e prea modernă!

Bosinney căscă ochii mari, ca și cum n-ar fi auzit nimic; mai tîrziu Swithin i-l descrise Mătușii Hester în felul următor: „Un tip extravagant — cu un fel foarte curios de-a se uita la om — un golan necioplit!“

N-ar fi știut mărturisi ce îi provocase aceste neașteptate considerații psihologice. Poate fruntea, umerii obrajilor ori bărbia lui Bosinney, toate proeminente, sau expresia aceea de om însetat de pe fața lui, care se ciocnea cu concepția

lui Swithin, că o îndestulare calmă trebuie să caracterizeze pe un gentleman desăvîrșit.

Cînd i se oferi un ceai, fața lui Swithin se lumină. El disprețuia ceaiul — fratele său Jolyon, care se ocupase cu negoțul de ceai, cîștigase o mulțime de bani — dar acum îi era atît de sete și avea un gust atît de rău în gură, încît era gata să bea orișice. Ar fi vrut să-i vorbească lui Irene despre gustul rău ce-l avea în gură — ea era atît de plină de înțelegere! — dar așa ceva nu era distins; își învîrti limba, plesnind-o ușor de cerul gurii.

Într-un colț îndepărtat al cortului, Adolf își aplecase mustățile de pisică asupra unui ceainic. Îl părăsi apoi pentru a scoate dopul unei sticle mici de șampanie. Swithin zîmbi și, dînd din cap, îi spuse lui Bosinney:

— Ia te uită! Dumneata ești un adevărat Monte Cristo!

Acest roman celebru — unul din jumătatea de duzină pe care o citise el — produsese o extraordinară impresie asupra lui.

Luîndu-și paharul de pe masă, îl ridică spre a-i privi culoarea; însetat cum era, n-avea poftă să bea poșirică! Apoi îl duse la buze și gustă.

— Foarte bun, spuse în cele din urmă, trecîndu-l prin fața nasului; dar nu e ca *Heidsieck*-ul meu!

Acesta fu momentul cînd îi veni ideea pe care, mai tîrziu, o împărtăși și lui Timothy, deghizată în felul următor: „Nu m-aș mira deloc dacă acest tînăr arhitect ar fi îndrăgostit de doamna Soames!“

Și din acest moment ochii săi decolorați, rotunzi, n-au încetat nici o clipă de-a studia, cu interes, această descoperire.

„Individul“, îi spuse el doamnei Septimus, „o urmărea din ochi ca un cîine — un golan necioplit! Nu mă mir deloc... e o femeie fermecătoare și, aș spune, culmea discreției!“ Senzația aceea vagă de parfum ce plutea în jurul lui Irene, ca mireasma unei flori cu petalele pe jumătate închise și cu inima pătimașă, îl inspiră la crearea acestei imagini.

„Dar n-am fost sigur de asta“, spuse, „decît în clipa cînd l-am văzut ridicîndu-i batista.“

Ochii doamnei Small fierbeau de agitație.

„Și i-a dat-o înapoi?“ întrebă.

„Să i-o dea înapoi?“ spuse Swithin; „l-am văzut ștergîndu-și cu ea balele cînd credea că eu nu mă uit într-acolo!“

Doamna Small se sufoca — era prea iritată pentru a putea vorbi.

„Dar ea nu l-a încurajat“, continuă Swithin; se opri și timp de un minut sau două se uită în gol, fix, cu acea privire care o speria atît pe Mătușa Hester. Apoi brusc, își reaminti că, urcîndu-se în trăsură, Irene i-a întins a doua oară mîna lui Bosinney și și-a lăsat-o să întîrzie într-a lui.

Trăsese un bici zdravăn în cai, sperînd ca astfel să-i atragă atenția numai spre el, dar ea se uita înapoi și nici nu-i răspunse la prima întrebare; fața nu i-o putea vedea — căci era cu capul plecat în jos.

Există undeva o pictură, pe care Swithin n-a văzut-o, și care reprezintă un bărbat șezînd pe o stîncă și lîngă el, cufundată într-o apă liniștită, verzuie, o nimfă a mării culcată pe spate, cu mîna pe sînu-i gol. Pe fața ei un zîmbet ușor — zîmbet de totală dăruire și de tainică bucurie. Șezînd lîngă Swithin, Irene zîmbea cam tot așa.

Apoi, încălzit de șampanie, avînd-o pe Irene numai pentru el, începu să-și verse necazurile; dușmănia lui ascunsă față de noul bucătar-șef de la club; grijile în legătură cu casa din Wigmore Street, unde pușlamaua aceea de chiriaș a dat faliment pentru că și-a ajutat cumnatul — ca și cum „caritatea n-ar trebui să înceapă de acasă“; apoi despre surzenia lui și despre durerea pe care o are cîteodată în partea dreaptă. Ea asculta, ochii îi erau umezi sub pleoape. Swithin credea că participă din tot sufletul la necazurile lui, și îi fu o nespusă milă față de el însuși. Totuși, cu haina lui de blană cu brandenburguri pe piept, cu pălăria într-o

parte, plimbînd această splendidă femeie, se simţea mai distins ca oricînd.

Dar un zarzavagiu, care ieşise şi el la plimbarea de duminică împreună cu iubita lui, părea a avea aceeaşi bună impresie despre sine însuşi. Acest individ dădu bici mîrţoagei sale şi galopă alături de Swithin, şezînd ţanţoş, ca o păpuşă de ceară, în trăsurica lui de forma unei şalupe, cu bărbia pompos aşezată deasupra unui batic roşu, ca şi cea a lui Swithin pe cravata lui bogată; în timp ce iubita zarzavagiului, cu capetele unei blăni jerpelite fluturînd în urma ei, maimuţărea eleganţa unei femei de lume. Amorezul ei vîntura în mînă un băţ la capătul căruia atîrna o sfoară zrenţuită, imitînd întocmai mişcările circulare ale biciului lui Swithin, întorcîndu-şi capul spre doamna lui cu o uitătură ce semăna grozav de bine cu privirea primitivă a lui Swithin.

Deşi la început nu luase în seamă prezenţa acestui mitocan, la un moment dat îi trecu prin minte că îşi bate joc de el. Şi Swithin trase un bici peste pulpa iepei. Cele două vehicule însă, printr-o nenorocită fatalitate, rămaseră tot alături. Faţa galbenă şi buhăită a lui Swithin roşi; ridică biciul pentru a trage în zarzavagiu, dar o intervenţie specială a providenţei îl păzi să-şi uite pînă într-atîta demnitatea. O altă căruţă, ieşind dintr-o curte, sili atît echipajul cît şi trăsurica să se apropie una de alta şi să se ciocnească; roţile scîrţîiră. Trăsurica, fiind mai uşoară, se împiedică şi se răsturnă.

Swithin nu întoarse capul. Pentru nimic în lume nu s-ar fi oprit pentru a-l ajuta pe mitocan. Aşa-i trebuie, dacă-şi frînsese gîtul!

Dar chiar dacă ar fi vrut, tot nu s-ar fi putut opri. Surii lui intraseră în panică. Trăsura zbura dintr-o parte într-alta şi oamenii îşi ridicau feţele înspăimîntate cînd îl vedeau trecînd ca vîntul pe lîngă ei. Braţele puternice ale lui Swithin, întinse cît erau de lungi, ţineau hăţurile. Obrajii îi erau

buhăiți, buzele strînse, iar fața, umflată de furie, avea o culoare de un roșu-închis.

Irene ținea mîna pe marginea trăsurii, și la fiecare zdruncinătură o strîngea și mai tare. Swithin auzi întrebarea ei:

— O să avem un accident, Unchiule Swithin?

Acesta îi spuse gîfîind:

— Nu-i nimic; mergem puțin... mai repede!

— Eu n-am avut niciodată un accident.

— Nu te mișca! Îi aruncă o privire. Ea zîmbea, cu o desăvîrșită liniște. Stai liniștită, repetă el. Nu-ți fie teamă, am să te duc acasă!

Și în mijlocul acestor teribile eforturi îl miră răspunsul ei, șoptit cu o voce care nu semăna cu vocea ei:

— Nu-mi pasă dacă nu ajung niciodată acasă!

Trăsura făcu o teribilă săritură și exclamația lui Swithin i se înnodă în gît. Caii, osteniți de urcuș, își încetiniră pasul și, în cele din urmă, se opriră de bună voie.

„Cînd" — povesti mai tîrziu Swithin la Timothy — „i-am oprit, era calmă ca și mine. Doamne, Dumnezeule! S-a purtat ca și cum puțin îi păsa dacă-și va frînge gîtul ori ba! Ce-au fost oare vorbele acelea: «Nu-mi pasă dacă nu ajung niciodată acasă!»"

Sprijinit în mînerul bastonului său spuse, gîfîind din greu, spre marea indignare a doamnei Small: „Și nici nu mă mir, cînd are un bărbat atît de schifosit ca tînărul Soames!"

Nici nu-i trecu prin gînd să se întrebe ce-o fi făcut Bosinney după ce l-au lăsat singur; să fi hoinărit peste cîmp ca un cîine, așa cum îl asemuise Swithin; să fi alergat la vale, în crîngul acela în care primăvara încă zburda și cucul cînta în depărtare? Poate că a coborît în vale cu buzele lipite de batista ei, al cărei parfum se îmbina cu mirosul de mentă și de cimbrișor! A coborît acolo cu o durere atît de sălbatică, dar atît de plină de desfătare, încît ar fi putut-o striga în mijlocul copacilor. Sau, într-adevăr, ce-o fi făcut băiatul acela? Dar de fapt, pînă cînd a ajuns la Timothy, Swithin uitase complet de existența lui.

CAPITOLUL IV

JAMES VREA SĂ SE CONVINGĂ CU PROPRIII SĂI OCHI

Cine nu cunoaște „Bursa Forsyte“ nu poate prevedea, firește, toată furtuna pe care a dezlănțuit-o vizita lui Irene la casă.

După ce Swithin istorisise la Timothy întreaga poveste a memorabilei lui plimbări, totul i-a fost comunicat întocmai și lui June; cu o mică urmă de curiozitate, cu o infimă nuanță de răutate și cu o adevărată dorință de a face bine.

— Și ce lucru îngrozitor a spus, draga mea! încheie Mătușa Juley. Să nu se mai întoarcă acasă! Ce-o fi vrut să zică?

A fost o poveste stranie pentru June. O ascultă roșind de durere și, deodată, îi strînse mîna scurt și plecă.

— Aproape nepoliticoasă, îi spuse doamna Small Mătușii Hester, după plecarea lui June.

Adevărata gravitate a situației s-a văzut din modul în care a primit June veștile. Era tulburată. Aici se petrecea ceva foarte grav. Curios! Ea și Irene erau doar atît de prietene!

Totul se potrivea de minune cu zvonurile și aluziile care circulaseră de la o vreme încoace. Și-au reamintit ceea ce povestise Euphemia despre scena petrecută la teatru — iar domnul Bosinney era mereu pe la Soames. Oh, firește! Da, desigur, era — pentru clădirea casei. Nimic fățiș. „Bursa Forsyte“, acest motor era prea bine pus la punct; o aluzie, cea mai mică vorbă de regret sau îndoială, aruncată la întîmplare, era suficientă pentru a pune în mișcare sufletul familiei, atît de sensibil la durerile celorlalți membri ai săi. Nici unul nu dorea ca aceste zvonuri să producă vreun rău — nici vorbă de așa ceva. Ei se puneau în mișcare cu cele

mai bune intenţii, cu sentimentul că fiecare din ei ocupă un loc bine definit în sufletul familiei.

La temeiul clevetirilor zăcea multă bunăvoinţă, care se manifesta deseori prin vizite de condoleanţă, conform bunelor maniere din „Societate", vizite de real folos celor ce suferă şi care aduc mîngîiere celor ce sînt îndureraţi. Le cădea bine ori de cîte ori suferea altul şi nu ei. De fapt, nimic altceva în afară de dorinţa de-a vîntura bine întîmplările, dorinţă care însufleţeşte şi rubrica faptelor diverse din presa publică, era aceea care îl pusese acum pe James în legătură cu doamna Septimus, pe doamna Septimus cu copiii lui Nicholas, pe copiii lui Nicholas cu cine ştie cine, şi aşa mai departe. Acea înaltă clasă socială la care se ridicaseră şi din care făceau acum parte, le cerea o anumită candoare şi, mai mult decît atîta, un anumit fel de discreţie. Îmbinarea acestor două însuşiri era chezăşia că fac parte din ea.

Mulţi dintre membrii mai tineri ai familiei Forsyte îşi dădeau seama de asta şi, negreşit, ar fi fost gata să spună făţiş că doresc ca nimeni să nu se amestece în treburile lor; dar curentul acela invizibil, magnetic, al clevetirilor familiale, era atît de puternic, încît pentru nimic în lume nu puteau scăpa de el. Se ştia totul despre fiecare. Simţeau că orice împotrivire e zadarnică.

Unul dintre ei (tînărul Roger) făcu o încercare eroică pentru eliberarea tinerei generaţii, spunînd despre Timothy că e un „cotoi bătrîn". Dar strădania se întoarse împotriva lui; vorbele lui făcură „turul" şi, în cel mai delicat mod, ajunseră la urechile Mătuşii Ann care le repetă, cu vocea plină de indignare, doamnei Roger, de unde ele se întoarseră înapoi la tînărul Roger.

Dar, la urma urmei, din pricina asta nu sufereau decît răufăcătorii; ca de pildă George, cînd şi-a pierdut toţi banii jucînd biliard; sau chiar tînărul Roger, cînd fusese cît pe-aci să se însoare cu fata aceea cu care — se spunea în şoaptă — se şi căsătorise după legile firii; sau chiar Irene, despre care

se credea, mai mult decît se spunea, că e în pragul primejdiei.

Toate aceste clevetiri erau nu numai plăcute, ci și binefăcătoare. Datorită lor se petreceau atîtea ceasuri agreabile la Timothy, în Bayswater Road; atîtea ceasuri care, altfel, ar fi fost pustii și apăsătoare pentru cei trei de acolo. Dar casa lui Timothy era doar una din sutele de asemenea case din acest oraș al Londrei — căminurile unor oameni neutri care se găseau în afara luptei și care trebuie să-și găsească în luptele altora rațiunea propriei lor existențe.

Fără dulceața clevetirilor familiale, viața din casa Timothy ar fi fost pustie. Zvonuri și povești, dări de seamă și presupuneri... nu erau aceștia copiii casei, tot atît de dragi și de prețioși ca și copilașii gînguritori pe care acest frate și surorile lui nu i-au avut în călătoria lor prin viață? A vorbi despre ceilalți membri ai familiei era ca și cum toți acești copii și nepoți, după care inimile lor blînde jinduiau, ar fi fost ai lor. Căci, cu toate că e îndoielnic dacă inima lui Timothy îi dorea cu adevărat, e de netăgăduit că, ori de cîte ori se năștea un nou copil Forsyte, el era foarte tulburat.

Degeaba îi spunea tînărul Robert „cotoi bătrîn!" — degeaba ridica Euphemia mîinile strigînd: „Oh! ăia trei!", pentru a da drumul rîsului ei molcom, cu chiot ascuțit la urmă. Degeaba și lipsit de politețe.

Situația, care în stadiul acela părea, mai ales în ochii neamului Forsyte, stranie — ca să nu zicem „imposibilă" — nu era, de fapt, atît de stranie, ținînd seama de anumite fapte.

Cîteva lucruri fuseseră pierdute din vedere.

În primul rînd, sentimentul de certitudine al atîtor căsnicii liniștite. Oamenii au uitat că Iubirea nu e floare de seră, ci-o plantă sălbatică, născută dintr-o noapte umedă, născută dintr-un ceas de soare; răsărită din sămînță sălbatică, aruncată pe drum de un vînt sălbatic. O sălbăticiune

care, dacă înfloreşte din întîmplare în interiorul grădinilor noastre, o numim floare; iar dacă înfloreşte afară, o numim buruiană; dar, floare sau buruiană, mireasma şi culoarea ei sînt totdeauna sălbatice!

Apoi — deoarece faptele şi socotelile vieţii lor se opuneau la recunoaşterea acestui adevăr — neamul Forsyte nu admitea în unanimitate că acolo unde încolţeşte această plantă sălbatică bărbaţii şi femeile nu sînt decît fluturi în jurul bobocului palid ce seamănă cu o flacără.

Trecuse multă vreme de la aventura tînărului Jolyon — şi era cît pe-aci să renască tradiţia că oamenii ajunşi la situaţia lor socială nu sar niciodată gardul pentru a culege această floare; că se prea poate ca unul din ei să sufere de iubire, ca de pojar, o dată, la timpul cuvenit, dar că se vindecă pentru totdeauna — ca de pojarul îngrijit cu o mixtură de unt şi miere — şi intră liniştit în braţele căsniciei.

Dintre toţi cei la care ajunsese zvonul acesta cu privire la Bosinney şi doamna Soames, James fu cel mai impresionat. Uitase de mult cum se ţinea după Emily, tînjitor şi palid, cu favoriţii castanii, în zilele cînd îi făcea curte. Uitase de mult căsuţa de pe lîngă Mayfair, unde şi-a petrecut zilele de la începutul căsătoriei sau, mai bine zis, uitase de mult acele zile, dar nu şi căsuţa — un Forsyte nu uită niciodată o casă — pe care a vîndut-o după aceea cu un beneficiu net de patru sute de lire.

Uitase de mult zilele pline de nădejdi şi temeri, uitase de îndoielile lui, căci nu ştia dacă e cuminte să se însoare cu Emily (care, deşi frumuşică, nu avea nimic; iar el, în vremea aceea, abia cîştiga o mie de lire pe an); dar acea atracţie stranie căreia nu i se putuse împotrivi îl dusese atît de departe, încît simţea că moare dacă n-o ia de nevastă pe fata cu părul bălai, bine strîns pe ceafă, cu braţe frumoase ce-i ieşeau din rochia strînsă pe corp, cu trup fermecător, bine adăpostit de malacov, o colivie cu circumferinţă uimitor de mare.

James trecuse prin foc, dar trecuse şi prin fluviul anilor ce stinge focul; el trăise cea mai tristă dintre toate experienţele — uitase ce înseamnă să iubeşti!

Uitase! Uitase de atîta vreme, încît uitase chiar şi că a uitat.

Şi acum acest zvon ajunse şi la el; acest zvon despre soţia fiului său; foarte vag, o umbră furişată între aparenţele abia palpabile, abia desluşite ale situaţiei; era nereală şi de neînţeles, ca o nălucă, dar purtînd cu ea, şi tot ca o nălucă, o groază ce nu se poate tălmăci.

Încercase să lămurească totul, dar nu reuşise, întocmai cum îi era cu neputinţă de-a raporta la persoana lui vreuna din tragediile acelea pe care le citea în jurnalul de seară. Nu putea şi pace! Nu putea fi adevărat! Nu era decît o nebunie de-a lor. E drept că Irene nu se împăca prea bine cu Soames, dar era fată bună — o fată bună!

Ca marea majoritate a bărbaţilor, James se desfăta cînd auzea de cîte o mică bîrfă, şi ar fi spus şi acum, pe un ton foarte natural, lingîndu-şi buzele: „Da, da — ea şi tînărul Dyson; se zice că trăiesc împreună la Monte Carlo!“

Dar semnificaţia unei întîmplări de soiul acesta — trecutul, prezentul sau viitorul ei — nu l-a izbit niciodată. El nu s-a gîndit la durerea şi fericirea din care era împletită, nici la destinul, tăcut şi atotputernic, ce se ascundea în dosul faptelor foarte goale, cîteodată sordide, dar în general picante, ce i se relatau. El nu avea obiceiul să condamne, să laude, să tragă concluzii sau să facă consideraţii de ordin general în asemenea chestiuni. Le asculta, cu oarecare lăcomie, apoi repeta cele auzite şi această îndeletnicire îi făcea tot atîta plăcere ca şi un pahar de *sherry* sau de *bitter* înainte de masă.

Totuşi acum, cînd o asemenea întîmplare — sau mai bine zis zvon, o adiere de zvon — se apropiase de persoana lui, se simţea ca într-o ceaţă care îi umplea gura de amărăciune şi îi îngreuia respiraţia.

Un scandal! Posibilitatea unui scandal!

Repetarea acestui cuvînt în sinea lui era singura cale de a deveni conștient sau de a cugeta asupra acestui lucru. El uitase cum se desfășoară asemenea întîmplare, sensul ei îi scăpa; căci el, pur și simplu, nu mai înțelegea că oamenii pot risca totul de dragul unei pasiuni.

Între toate persoanele din relațiile sale, care mergeau în City zi de zi își vedeau acolo de fel de fel de treburi, iar în momentele lor de răgaz cumpărau acțiuni ori case, mergeau la dineuri și jucau cărți — după cum știa el — i s-ar fi părut ridicol să presupună că vreunul ar risca ceva de dragul unui lucru atît de absurd și de efemer ca pasiunea.

Pasiune! Da, parcă, într-adevăr, auzise despre așa ceva; fraze ca: „Un bărbat tînăr și o femeie tînără nu trebuie lăsați de capul lor", fraze care erau întipărite în mintea lui după cum paralelele sînt tipărite pe o hartă (căci toți cei din neamul Forsyte au un simț ascuțit al realității cînd este vorba de factorii de temei ai vieții); dar dincolo de acestea, el nu era în stare să conceapă nimic în afară de înspăimîntătorul termen „scandal".

Ah! dar nu era nimic adevărat în aceste zvonuri, nu putea fi nimic adevărat. Nu era speriat: Irene era cu adevărat o fată bună. Dar așa te tulburi cînd un gînd ca acesta îți intră în cap. Iar James era și nervos din fire — unul dintre acei bărbați chinuiți de obsesii, bănuială și nehotărîre. Se temea să nu scape vreun cîștig, dar era, fizicește, incapabil să se hotărască pînă în momentul în care era absolut convins că, dacă nu se decide, pierde.

Dar viața îl pusese de multe ori în fața unor împrejurări în care sarcina de a decide nu-i aparținea. Acum se afla într-una din acele situații.

Ce putea face el? Să-i vorbească lui Soames? Aceasta n-ar face decît să înrăutățească lucrurile. Și, la urma urmei, nu era nimic adevărat — era convins.

Totul se trage de la casa aceea. El n-a avut nici o încredere în această idee de la bun început. Pentru ce voia

Soames să se mute la țară? Și, dacă cheltuiește atît amar de bani pentru a-și face o casă, de ce n-a angajat un om de prima mînă, în locul acestui tînăr Bosinney, despre care nu știe nimeni nimic? El îi spusese ce are să pățească. Apoi, mai auzise și că această casă îl costă pe Soames mult mai mult decît ceea ce fusese dispus să cheltuiască.

Acest fapt, în special, deșteptă în James sensul adevăratei primejdii. Întotdeauna dai de neplăceri cînd îți faci de lucru cu acești așa-ziși „artiști"; un om cu bun-simț n-are ce vorbi cu ei. De altfel, el o prevenise și pe Irene. Și iată ce-a ieșit!

Și, deodată, îi veni ideea că ar fi bine să se ducă acolo, să vadă cu ochii lui despre ce e vorba. În mijlocul acestei neguri de nelinişte ce-i învăluise mintea, gîndul de a merge și de a vedea casa îi dădu o satisfacție inexplicabilă. Poate că simpla hotărîre de a face ceva — dar, mai probabil, faptul că se duce să vadă o casă — îl ușură.

Simțea că dacă se va uita cu băgare de seamă la edificiul din cărămizi și mortar, din lemn și piatră, construit de individul pe care-l bănuia, va pătrunde chiar în miezul acestui zvon în legătură cu Irene.

Deci, fără a-i spune cuiva o vorbă, luă o birjă pînă la gară și plecă cu trenul la Robin Hill. Ajuns acolo — conform obiceiului din partea locului nu erau trăsuri — se văzu silit să meargă pe jos.

Porni, încet, să urce dealul, cu ochii ațintiți la picioare, cu genunchii ascuțiți și umerii înalți care se aplecau de greutate. Cu toate acestea arăta foarte bine cu țilindrul pe cap și redingota lui, pe care o grijă desăvîrșită le păstrase noi și nepătate. Emily se ocupa de îngrijirea lor; adică, firește, nu ea vedea de ele — oamenii cu bună stare materială nu se ocupă singuri de nasturi, iar Emily era o femeie înstărită — ci avea doar grijă ca majordomul să-și vadă de treabă.

De trei ori a fost necesar să i se arate drumul; de fiecare dată repeta ce i se spusese, cerea apoi iar omului să-l

lămurească și repeta și el din nou, căci era vorbăreț din fire, și apoi nu poți fi niciodată destul de prevăzător într-o regiune necunoscută.

Deși le spunea tuturor că e în căutarea unei case noi, numai cînd i-au arătat acoperișul printre copaci fu cu adevărat convins că nu-l îndrumaseră cu totul greșit.

Cerul era înnorat și parcă acoperea lumea întreagă cu ceața-i alburie, ca un tavan spoit cu alb. Nu era prospețime și nici mireasmă în aer. Într-o zi ca aceea nici chiar muncitorii nu-și dădeau osteneală; făceau numai strictul necesar și își vedeau de treabă fără a vorbi despre ale lor, fără flecăreala ce le mai ușurează chinurile muncii.

Prin spațiile casei neterminate oamenii în cămașă, cu mînecile suflecate, munceau încet: se auzeau zgomote — bătăi ritmice de ciocan, scîrțîit de metale, ferăstraie tăind lemne, și huruitul roabelor pe scînduri; din cînd în cînd cîinele șefului de șantier, legat cu o sfoară de o grindă de stejar, gemea încet, cu un glas care semăna cu șuierătura unui ceainic.

Geamurile puse de curînd, mîzgălite fiecare cu cîte o pată albă la mijloc, se uitau fix la James, ca ochii unui cîine orb.

Și corul șantierului cînta mai departe, strident și fără bucurie, sub cerul de cenușă alburie. Iar sturzii, plecați la vînătoare după viermii din pămîntul proaspăt săpat, amuțiseră cu desăvîrșire.

James își căuta drum printre grămezile de pietriș — se tăia tocmai drumul pentru trăsuri — pînă ajunse în fața intrării. Aici se opri și-și ridică ochii. Era puțin de văzut din acest punct, dar puținul acesta îl prinse dintr-o dată; se opri, nemișcat, cîteva minute, și cine știe la ce se gîndi...

Ochii săi albaștri ca porțelanul, sub sprîncenele-i albe, proeminente, ca două mici coarne, nici nu clipeau. Buza de sus, lungă, deasupra gurii mari, în mijlocul favoriților albi, frumoși, tresări o dată sau de două ori. Expresia lui uluită explica de unde-i vine aerul de apăsare pe care-l avea cîte-

odată fața lui Soames. Poate că James își zicea acum: „Știu și eu — viața nu-i treabă ușoară!“

În această atitudine îl surprinse Bosinney.

James își coborî ochii, de la cine știe ce cuib de pasăre pe care-l căuta în largul cerului, la fața lui Bosinney, plină de un dispreț batjocoritor.

— Ce mai faceți, domnule Forsyte? Ați venit să vedeți cu ochii dumneavoastră?

După cum știm, tocmai pentru aceasta venise James și, surprins, se simți foarte stingherit. Întinse totuși mîna, zicînd:

— Ce mai faci? fără a se uita la Bosinney.

Acesta îl pofti să-și continue drumul, cu un zîmbet ironic.

James simțea ceva suspect în această politețe.

— Aș vrea să înconjur mai întîi clădirea pe dinafară, spuse el, ca să văd ce-ai făcut!

O terasă pavată cu pietre rotunjite, înclinată cu cîțiva centimetri, împrejmuia casa spre sud-est și sud-vest și se termina cu o margine piezișă în pămîntul ce urma să fie acoperit cu gazon; James înaintă de-a lungul acestei terase.

— Și cît a costat asta? întrebă el, cînd văzu că terasa trece și dincolo de coteț.

— Cît credeți dumneavoastră? zise Bosinney.

— De unde vrei să știu? răspunse James cam scos din sărite; cred că vreo două-trei sute!

— Exact atîta!

James îi aruncă o privire aspră, dar arhitectul păru a nu băga de seamă, de aceea James crezu că n-a fost auzit.

Ajuns la intrarea grădinii, se opri pentru a se uita la priveliște.

— Acela va fi doborît, nu-i așa? spuse el, arătînd spre stejar.

— Credeți? Socotiți că dacă copacul stă acolo, nu veți avea destulă vedere pentru banii dumneavoastră?

Din nou îl privi James bănuitor — tînărul acesta punea în mod ciudat problemele.

— Da, zise el încurcat, cu un accent plin de nervozitate; nu văd la ce-i bun aici un copac.

— Mîine va fi tăiat, zise Bosinney.

James se sperie.

— Oh! Nu te apuca să spui c-am zis eu să-l dobori. Pe mine nu mă privește nicidecum.

— Nu?

James continuă năucit:

— Cum adică? De ce să mă amestec? Nu mă privește deloc! O faci pe răspunderea dumitale.

— Îmi îngăduiți să menționez numele dumneavoastră?

James era din ce în ce mai speriat.

— Nu pricep pentru ce vrei să amesteci numele meu, mîrîi ei; ai face mai bine să lași copacul în pace. Nu e copacul dumitale.

Scoase din buzunar o batistă de mătase și-și șterse fruntea. Intrară în casă. Ca și Swithin, James fu impresionat de curtea interioară.

— Trebuie să fi cheltuit o groază de bani aici, zise, după ce se uită o vreme la coloane și la galerie. Ia spune, cît a costat să ridici aceste coloane?

— Nu pot spune așa, pe dinafară, dar știu că s-au dus o groază de bani!

— Cred și eu, spuse James. Eu aș fi... Întîlni privirea arhitectului și se opri brusc. Iar după aceea, ori de cîte ori ajungeau la ceva al cărui preț ar fi dorit să-l afle, își înfrîna curiozitatea.

Bosinney părea hotărît să-i arate tot ceea ce era de văzut, și dacă James n-ar fi avut spiritul de observație pe care-l avea, s-ar fi trezit ocolind pentru a doua oară casa. Arhitectul părea atît de dornic să i se pună întrebări încît James simțea că trebuie să bage de seamă. Începu să se resimtă din pricina eforturilor pe care le făcuse căci, cu toate că era destul de solid, avea șaptezeci și cinci de ani.

Era dezamăgit; nu deslușise nimic, inspecția nu-i dăduse nici o lămurire din cele așteptate. Nu reușise decît să-și mărească antipatia și neîncrederea față de acest tînăr, care l-a copleșit cu o falsă politețe și a cărui purtare, își dădu el seama, nu fusese decît bătaie de joc.

Individul era mai afurisit decît crezuse el, și mai chipeș decît sperase. Avea aerul unui om căruia îi place riscul, aer pe care James nu-l admira deoarece, după părerea lui, lucrul cel mai de neîngăduit în viață era riscul. Avea și un zîmbet neobișnuit, care apărea cînd te așteptai mai puțin, și niște ochi foarte ciudați. Arhitectul semăna — după cum povesti mai tîrziu James — cu un pisoi flămînd. Aceasta a fost cea mai potrivită comparație găsită în timpul conversației lui cu Emily, pentru a-i descrie acea stranie îmbinare de exasperare, politețe catifelată și bătaie de joc, pe care o simțise în purtarea lui Bosinney.

În sfîrșit, după ce văzuse tot ceea ce era de văzut, ieși pe ușa pe care intrase și, simțind că și-a irosit degeaba timpul, energia și banii, își luă curajul său de Forsyte în mîini, și privind aspru la Bosinney, spuse:

— Pare-mi-se c-o vezi destul de des pe nora mea; ei, ea ce crede despre casă? Dar te pomenești că nici n-a văzut-o?

Vorbi astfel, deși știa totul despre vizita lui Irene — vizita n-avea însemnătate, importantă era doar declarația aceea extraordinară: „Nu-mi pasă dacă nu ajung acasă!“ — și despre felul în care primise June aceste vești.

După ce se sfătui cu el însuși, hotărîse să pună întrebarea în acest fel, sperînd că-i dă lui Bosinney prilejul să vorbească.

Trecu multă vreme pînă cînd Bosinney răspunse, cu ochii ațintiți asupra lui James, care se simțea stingherit.

— A văzut casa, dar nu vă pot spune ce crede despre ea.

Deși nervos și uluit, firea lui James nu-i îngăduia să abandoneze tatonările.

— Oh! spuse, a văzut-o? Probabil că Soames a adus-o aici!

Bosinney răspunse zîmbind:

— Oh, nu!

— Cum? A venit singură?

— Oh, nu!

— Atunci cine a adus-o?

— Eu, zău, nu știu dacă se cuvine să vă spun cine a adus-o aici!

Lui James, care știa că venise cu Swithin, răspunsul acesta i se păru de neînțeles.

— Adică, cum? se bîlbîi el, dumneata știi că... dar se opri, dîndu-și deodată seama că e în primejdie.

— Bine, dacă nu vrei să-mi spui, nu vrei și pace! Mie nu-mi spune nimeni nimic!

Spre uimirea lui, Bosinney îi puse o întrebare.

— Apropo! Puteți să-mi spuneți dacă mai sînt și alții dintre dumneavoastră care vor să vină aici? Mi-ar place să fiu la post.

— Și alții? spuse James uluit. Cum să mai fie? Eu nu știu pe nimeni. La revedere!

Privind în pămînt, întinse o mînă a cărei palmă abia o atinse pe aceea a lui Bosinney, și apucîndu-și umbrela exact pe deasupra mătăsii, plecă de-a lungul terasei.

Înainte de a trece colțul, se uită înapoi și îl văzu pe Bosinney venind încet în urma lui — „alunecînd de-a lungul peretelui“ după cum i se păru lui James, „ca un pisoi uriaș“. Se făcu a nu băga de seamă cînd tînărul își ridică pălăria.

După ce ieși de pe drumul croit pentru trăsuri și se pierdu din vederea lui Bosinney, își încetini pasul și mai mult. Foarte încet, mult mai încovoiat decît la venire, slab, dărîmat și dezamăgit, se întoarse la gară.

„Piratul“ îl urmărea mergînd atît de trist spre casă, și poate că regreta modul cum se purtase cu acest om bătrîn.

CAPITOLUL V

SOAMES ŞI BOSINNEY ÎN CORESPONDENŢĂ

James nu spuse nimic fiului său despre vizita lui la casă; dar, într-o dimineață, avu prilejul să meargă la Timothy, din pricina unui proiect de canalizare pe care autoritățile sanitare i-l impuseseră frateluin său, și acolo povesti totul.

Nu era — zise el — o casă rea. Își dăduse seama c-o să iasă ceva din ea. Individul acela e priceput în meseria lui, dar cîți bani o să-l mai coste pe Soames pînă va fi gata, asta nu știa.

Euphemia Forsyte se afla în cameră — trecuse pe acolo pentru a împrumuta ultimul roman al Reverendului Scoles *Pasiunea și înfrîngerea ei*, care era la modă pe atunci — și interveni:

— Am văzut-o ieri pe Irene la Magazinul universal; ea și domnul Bosinney au avut o mică convorbire în raionul de coloniale.

Astfel, în termeni simpli, povesti o scenă care a impresionat-o profund și i-a dat mult de gîndit. Se dusese în grabă mare la raionul de mătăsuri din Magazinul universal — instituție admirabilă cu sistemul ei de-a nu servi decît persoane de încredere, cerînd plata înainte de livrarea mărfii, așa că nu era în Londra magazin mai potrivit pentru neamul Forsyte — să cumpere o bucată de mătase vișinie pentru mama ei, care aștepta afară, în trăsură.

Trecînd prin raionul de coloniale, ochiul ei a fost în mod neplăcut atras de o siluetă minunată ce stătea cu spatele la ea. Era atît de fermecătoare, atît de bine proporționată și de suplă, și cu atîta gust îmbrăcată, încît simțul ei instinctiv de bună-cuviință fu de îndată tulburat. Știa, mai mult din intuiție decît din experiență, că asemenea siluete rareori sînt

legate cu virtutea. Nu era cazul ei, căci trupul îi era destul de greu de îmbrăcat.

Bănuielile ei, din fericire, fură confirmate. Un tînăr domn venind dinspre raionul de drogherie își smulse pălăria din cap și acostă pe doamna necunoscută, care stătea cu spatele spre ea.

Atunci văzu Euphemia cu cine are de-a face; doamna era, fără îndoială, doamna Soames, iar tînărul, domnul Bosinney. Se ascunse repede, cumpărînd o cutie de curmale tunisiene, căci nu-i plăcea să întîlnească lume cunoscută la ora cumpărăturilor de dimineață, cînd avea pachete în mînă. Astfel că, fără să vrea, a fost o martoră foarte atentă a micii lor convorbiri.

Doamna Soames, de obicei cam palidă, avea obrajii îmbujorați; iar purtarea domnului Bosinney era stranie, totuși atrăgătoare (Euphemia îl găsea chiar distins, iar porecla pe care i-o dăduse George, „Piratul", avea ceva romantic, chiar fermecător). El părea să ceară ceva. Într-adevăr, vorbeau atît de serios — sau, mai bine zis, el vorbea atît de serios, căci doamna Soames nu spunea nimic — încît, fără să-și dea seama, împiedicau circulația. Un general bătrîn și simpatic, care se îndrepta spre raionul de țigări, fu silit să facă un adevărat ocol din pricina lor și cînd, din întîmplare, văzu fața doamnei Soames, își ridică pălăria, prostănacul! Așa sînt bărbații!

Dar ceea ce a tulburat-o pe Euphemia au fost ochii doamnei Soames. Aceasta nu și-a ridicat nici un moment privirile la domnul Bosinney pînă la plecare, dar cînd dînsul se îndepărtă se uită în urma lui. Și, vai, cu ce privire!

Asupra acestei priviri, Euphemia gîndi mult și cu spaimă. Nu e mult spus, dacă ar pretinde că a durut-o suavitatea aceea întunecată și mistuitoare căci, într-adevăr, părea că femeia ar fi vrut să-l cheme înapoi și să dezmintă ceea ce îi spusese.

Dar, bineînțeles, nu avu vreme să pătrundă problema în adîncime chiar atunci, cu bucata de mătase vișinic în mîini;

era însă foarte intrigată — foarte. Salută pe doamna Soames înclinînd din cap, pentru a-i arăta că o văzuse; și, după cum mărturisi ea, povestind mai tîrziu prietenei sale Francie (fiica lui Roger): „Se vedea bine pe fața ei că fusese prinsă asupra faptului...!"

James nu era deloc dispus să asculte vorbe care să-i întărească bănuielile chinuitoare, așa că o întrerupse imediat:

— Oh, desigur, au fost să cumpere hîrtiile pentru tapetat pereții!

Euphemia zîmbi.

— În băcănie? spuse cu un aer inocent și, luînd de pe masă *Pasiunea și înfrîngerea ei*; adăugă: Nu-i așa că mi-o împrumuți, mătușică dragă? La revedere! Apoi ieși.

James plecă imediat după ea: era în întîrziere.

Cînd ajunse la biroul „Forsyte, Bustard and Forsyte", îl găsi pe Soames șezînd pe scaunul său rulant, pregătind o pledoarie. Acesta își salută tatăl cu un scurt „Bună dimineața" și, trăgînd din buzunarul său un plic, zise:

— Poate te interesează să citești asta.

James citi cele ce urmează:

„309, Sloane Street,
15 mai

Dragă Forsyte,

Construcția casei dumitale fiind terminată, sarcinile mele în calitate de arhitect s-au sfîrșit. Dacă urmează să duc mai departe munca de decorație interioară pe care, la cererea dumitale, am și început-o, aș dori să pricepi deslușit că trebuie să am mînă liberă.

Dumneata nu vii niciodată la casă fără a propune ceva ce este împotriva planurilor mele. Am aici trei scrisori de la dumneata, și în fiecare îmi recomanzi un articol pe care nici nu visez să-l pun în casă. Ieri după-amiază a venit și tatăl dumitale acolo, dîndu-mi cîteva prețioase sfaturi.

Te rog, deci, să te hotărăşti: ori vrei să-ţi fac eu această decoraţie, ori vrei să mă retrag, lucru pe care, de altfel, l-aş prefera.

Dar trebuie să înţelegi că dacă fac eu decoraţia interioară, atunci o fac singur, fără nici un fel de amestec.

Dacă fac această muncă, vreau s-o fac temeinic, dar pentru asta trebuie să am mînă liberă.

Al dumitale,
Philip Bosinney."

Nu se poate spune, firește, care a fost mobilul exact și imediat al acestei scrisori; totuși nu e puțin probabil ca Bosinney să fi fost împins de o subită revoltă împotriva poziției sale față de Soames — eterna poziție a Artei față de Avere — care este atît de bine reprezentată pe reversul celor mai multe aranjamente ale vieții moderne în formula următoare, care se poate compara cu cele mai bune sentințe ale lui Tacit:

THOS. T. SORROW[1]
Inventator.
BERT. M. PADLAND[2]
Proprietar.

— Și ce ai de gînd să-i spui? întrebă James.

Soames nici nu întoarse capul.

— Încă nu m-am hotărît, îi răspunse și continuă să lucreze la pledoarie.

Un client al său construise niște clădiri pe un teren care nu-i aparținea și, pe neașteptate și într-un mod foarte grav, fu solicitat să le dărîme. Totuși, după o examinare atentă a faptelor, Soames găsise o modalitate pentru a dovedi că de fapt clientul său are ceea ce se numește dreptul de ocupație

[1] *Sorrow* înseamnă supărare.
[2] *Padland* poate fi interpretat ca „îmbuibare".

și că, deși terenul nu-i aparține, are dreptul să-l păstreze și să-și afirme acest drept. Soames lucra acum la întocmirea acestei pledoarii și la măsurile ce trebuiau luate pentru a valorifica dreptul clientului său.

Era renumit pentru justele sale consultații juridice; se spunea: „Du-te la tînărul Forsyte — e un om cu mintea ascuțită!", iar Soames era foarte mîndru de această reputație.

Era tăcut din fire și aceasta îi era de folos; nimic nu era mai potrivit pentru a da oamenilor, și în special oamenilor bogați (Soames nu avea decît asemenea clienți), impresia că ești om de nădejde. Și el era om de nădejde. Tradiție, obiceiuri, educație, deprinderi moștenite, prudență înnăscută, toate se adunau pentru a-l învesti cu o cinste profesională desăvîrșită, care rezista oricărei ispite, din pricină că era clădită pe o aversiune înnăscută față de orice risc. Cum ar fi putut cădea el, cînd sufletul său avea oroare de împrejurările care fac posibilă căderea — un om nu poate cădea cînd stă cu picioarele pe pămînt!

Și acea mulțime de Forsyte care, de-a lungul nenumăratelor lor tranzacții privitoare la proprietate în toate formele ei (de la neveste pînă la dreptul riveran), aveau nevoie de serviciile unui om de nădejde, socoteau că e bine să încredințeze lui Soames afacerile lor; așa erau liniștiți și siguri. Atitudinea lui ușor disprețuitoare, combinată cu talentul de a folosi precedentele, era de asemenea în favoarea lui — un om nu devine disprețuitor decît dacă știe ceva!

De fapt el era șeful biroului. Cu toate că James venea încă aproape în fiecare zi pentru a vedea ce este de făcut, acum nu mai făcea nimic. Se așeza în fotoliul lui, picior peste picior, încurca puțin unele chestiuni ce fuseseră lămurite, și apoi pleca; iar celălalt asociat, Bustard, era un biet om muncitor, dar a cărui părere nu era cerută niciodată.

Așa că Soames își vedea liniștit de treabă. Totuși, ar fi greșit să spunem că se simțea în largul lui. Suferea de o

tulburare amenințătoare, care îl chinuia de multă vreme. Încercase s-o pună pe seama unor factori de ordin fizic — starea ficatului său — dar știa că pricina e alta.

Se uită la ceas. Peste un sfert de oră trebuia să fie la Adunarea Generală a Societății „New Colliery Company" — unul din concernele unchiului Jolyon; acolo îl va întîlni pe unchiul Jolyon și îi va vorbi despre Bosinney — nu hotărîse încă ce anume îi va spune, dar îi va spune ceva — în orice caz nu va răspunde la această scrisoare pînă ce nu-l va vedea pe unchiul Jolyon. Se ridică și își așeză, ordonat, foile pledoariei. Apoi intră într-un mic cabinet întunecos, aprinse lumina, se spălă pe mîini cu o bucată de săpun cafeniu de Windsor și se șterse cu un prosop pus pe un rulou. Își perie părul, făcîndu-și cărarea cu toată grija, stinse lumina, își luă pălăria și, spunînd că se va întoarce la ora două și jumătate, ieși.

Birourile Societății „New Colliery Company" din Ironmonger Lane nu erau departe, și acolo se ținea întotdeauna adunarea generală, spre deosebire de societățile mai ambițioase, care-și țineau adunarea generală la Cannon Street Hotel. Bătrînul Jolyon fusese, de la început, împotriva presei. „Ce-l privesc pe Public afacerile mele!", zicea el.

Soames sosi exact la timp și-și ocupă locul la masa consiliului unde erau înșirați, cu cîte o călimară în față și privind spre Acționari, toți Directorii.

În mijlocul acestui șir de oameni ședea bătrînul Jolyon, remarcabil în redingota sa neagră, încheiată strîns, cu mustățile lui albe, rezemat de speteaza scaunului; vîrfurile degetelor le ținea încrucișate pe o copie din „Darea de seamă a conducerii și Bilanțul".

La dreapta lui, puțin mai gras decît era normal, ședea Hemmings, Secretarul Societății, cu o tristețe prea vizibilă licărind în ochii săi mici; barba lui cenușie ca oțelul părea îndoliată, iar cravata de sub ea prea neagră.

Într-adevăr, ședința era melancolică, deoarece abia trecuseră șase săptămîni de cînd sosise acea telegramă de la

Scorrier, expert în mine, trimis în misiune specială la minele Societății, prin care îi înștiința că Pippin, Administratorul lor delegat — după o tăcere extraordinară de doi ani — s-a sinucis, lăsînd o scrisoare către Consiliul de Administrație.

Această scrisoare se afla pe masa Consiliului și urma să fie citită Acționarilor care, firește, vor fi puși la curent cu toate cele petrecute.

Hemmings spusese deseori lui Soames, stînd în fața căminului, cu aripile redingotei desfăcute:

„Ceea ce Acționarii noștri nu știu despre afacerile noastre, nici nu merită să fie cunoscut. Să știi asta de la mine, domnule Soames!"

Soames își amintea o mică întîmplare neplăcută prin care trecuse o dată, cînd bătrînul Jolyon fusese de față la o asemenea conversație. Unchiul său ridicase o privire aspră și spusese: „Nu vorbi prostii, Hemmings! Pasămite, vrei să spui că ceea ce ei știu nu merită să fie cunoscut!" Bătrînul Jolyon detesta pălăvrăgeala.

Hemmings, cu ochi furioși, zîmbind ca un cîine dresat, răspunsese printr-o ditirambă de falsă aprobare: „Da, așa este, bine domnule... este foarte bine. Unchiul dumitale trebuie să facă întotdeauna o glumă!"

Data următoare cînd îl văzu pe Soames, prinse momentul să-i spună: „Președintele a îmbătrînit tare — nu-l mai poate face să priceapă anumite lucruri; e atît de voluntar — dar la ce te poți aștepta cu o bărbie ca a lui?"

Soames dăduse aprobativ din cap.

Toată lumea știa că bărbia bătrînului Jolyon era o garanție. În ziua aceea părea necăjit, cu toate că își luase un aer special în vederea Adunării Generale. Soames era decis să-i vorbească despre Bosinney.

La stînga bătrînului Jolyon ședea micul domn Booker care arborase, de asemenea, un aer special în cinstea Adunării Generale, și părea a căuta în sală vreun acționar din cale-afară de binevoitor. Lîngă el era directorul cel surd,

cu fruntea încreţită; apoi, după directorul cel surd venea bătrînul domn Bleedham, foarte blînd cu un aer de virtute conştientă — deşi el era purtătorul pachetului aceluia învelit în hîrtie cafenie, pe care-l aducea întotdeauna în Sala de Şedinţe, ascuns în dosul pălăriei sale (una din acele pălării-ţilindru, cu boruri plate, care se potrivesc atît de bine cu cravatele foarte bogate, buze rase cu perdaf, obrajii proaspeţi şi favoriţi mici, frumoşi şi albi).

Soames era întotdeauna de faţă la Adunările Generale. Consiliul socotea că e mai bine aşa, pentru eventualitatea că s-ar ivi vreo „dificultate neprevăzută". Cu aerul său închis şi îngîmfat, se uita de jur împrejur la pereţii sălii, unde erau atîrnate cîteva planuri de ale minei şi portului, împreună cu fotografia mare a unei galerii a cărei exploatare s-a dovedit a fi cu totul nerentabilă. Această fotografie — mărturie a eternei ironii ce stă la baza întreprinderilor comerciale — îşi menţinea încă locul pe perete, efigia copilului favorit, dar mort, al Directorilor.

Bătrînul Jolyon se ridică pentru a prezenta „Darea de Seamă şi Bilanţul".

Ascunzînd sub seninătatea-i jovială antagonismul profund înrădăcinat în sufletul fiecărui Director faţă de Acţionarii săi, îi întîmpină cu linişte. Tot aşa îi privea şi Soames. Pe cei mai mulţi îi cunoştea din vedere. Între aceştia era şi bătrînul Scrubsole, marinarul, care venea întotdeauna, după cum spunea Hemmings, „pentru a se face antipatic"; un tip bătrîn cu o expresie certăreaţă, cu obrazul roşu, fălcos, şi cu o enormă pălărie-ţilindru, cu calota joasă, aşezată pe genunchi. Era şi Reverendul Boms, care propunea întotdeauna un vot de mulţumire pentru Preşedinte exprimîndu-şi, invariabil, nădejdea că Consiliul de Administraţie nu va uita să se ocupe de ridicarea nivelului moral al salariaţilor, punînd un deosebit accent pe cuvîntul „moral". Mai avea şi bunul obicei de a opri după şedinţă pe unul din Directori şi, ţinîndu-l de-o butonieră, să-l întrebe dacă anul care vine

va fi bun sau rău: și, după cum era răspunsul, în următoarele două săptămîni cumpăra sau vindea trei acțiuni.

Mai era acolo și un militar, maiorul O'Bally, care nu se putea abține de-a nu lua întotdeauna cuvîntul, dacă nu pentru altceva, măcar pentru a susține realegerea cenzorului. Adeseori producea o adevărată consternare prin discursurile lui — propuneri mai degrabă — scrise pe bucățele mici de hîrtie, propuneri ale celorlalți Acționari, care-l însărcinau pe el să le susțină.

Aceasta era cam toată adunarea, împreună cu patru sau cinci Acționari serioși, tăcuți, pe care Soames îi simpatiza — oameni de afaceri care-și vegheau personal și fără vîlvă treburile — oameni serioși, cumsecade, care se duceau în fiecare zi în City și se întorceau seara acasă la nevestele lor serioase, cumsecade.

Neveste serioase, cumsecade! Era în acest gînd ceva ce trezi din nou, în Soames, acea neliniște fără nume.

Ce să-i spună oare unchiului său?

Ce răspuns să dea la acea scrisoare?

— ...Dacă vreunul dintre Acționari are ceva de întrebat, sînt gata să-i răspund.

Un zgomot surd. Bătrînul Jolyon lăsă, să cadă pe masă „Darea de seamă și Bilanțul" și rămase în picioare, învîrtindu-și ochelarii înrămați cu aur între degetul mare și cel arătător.

Pe fața lui Soames apăru umbra unui zîmbet. Ar face mai bine să se grăbească cu întrebările lor! Cunoștea bine metoda unchiului său (ideală de altfel), care spunea îndată: „Propun deci ca «Darea de samă și Bilanțul» să fie adoptate". Niciodată nu trebuie să-i lași să prindă glas — e bine cunoscut că Acționarii te fac să-ți irosești vremea degeaba!

Un bărbat înalt, cu barba albă, cu fața jigărită și nemulțumită se ridică:

— Cred că am dreptul, domnule Președinte, să pun o întrebare cu privire la suma aceea de cinci mii de lire, din bilanț — „Pentru văduva și familia" (se uită acru în jurul

său) „fostului nostru administrator-delegat“ care — care, atît de puțin înțelept (spun — puțin înțelept) s-a sinucis într-un moment în care serviciile lui erau extrem de prețioase pentru Societatea noastră. Ați declarat că contractul pe care, în mod atît de nenorocit, l-a desfăcut cu propriile-i mîini, fusese încheiat pentru o perioadă de cinci ani, din care n-a trecut decît unul — eu...

Bătrînul Jolyon făcu un gest de nerăbdare.

— Cred că am dreptul, domnule Preşedinte — să întreb dacă această sumă care i se plătește sau se propune să i se plătească... de... decedatului... este recompensa pentru serviciile pe care i le-ar fi putut aduce Societății dacă nu s-ar fi sinucis?

— Este în semn de recunoștință pentru serviciile aduse în trecut, despre care noi toți — dumneavoastră ca și fiecare dintre noi — știm că au fost de-o cuvîrșitoare importanță.

— Atunci, domnule, tot ce am de spus este că, fiind vorba de serviciile aduse în trecut, suma este prea mare.

Acționarul se așază.

Bătrînul Jolyon așteaptă o secundă, apoi zise!

— Acum propun ca „Darea de seamă și...

Acționarul se ridică din nou.

— Pot să întreb pe membrii Consiliului dacă-și dau seama că nu sînt banii domniilor-lor acei care — nu ezit să spun, dacă ar fi banii domniilor-lor...

Un al doilea Acționar, cu un obraz rotund, țîfnos, în care Soames recunoscu pe cumnatul fostului administrator-delegat, se ridică și spuse cu multă căldură:

— După părerea mea, domnule, suma este prea mică!

Pastorul Boms se ridică în picioare.

— Îndrăznesc să-mi exprim și eu părerea. Vreau să spun că faptul că de... decedatul s-a sinucis, trebuie să apese foarte greu... foarte greu în judecata scumpului nostru Preşedinte. Eu nu mă îndoiesc că a cîntărit bine lucrurile, căci — o spun în numele meu și, cred, și în numele celor prezenți (așa este, așa este) — domnia-sa se bucură de cea mai desăvîrșită în-

credere a noastră. Îmi place să cred că noi toţi dorim să fim caritabili. Dar sînt convins (se uită cu severitate la cumnatul fostului administrator-delegat) că pe o cale oarecare, fie printr-o adresă scrisă, fie poate, şi mai bine, prin reducerea sumei, domnul Preşedinte va exprima profunda noastră dezaprobare că o viaţă atît de promiţătoare şi preţioasă a fost curmată cu atîta nelegiuire din lumea aceasta, în care atît interesele lui cît şi — fie-mi îngăduit să spun — ale noastre cereau atît de imperios continuarea ei. Noi nu trebuie — nu, nouă nu ne este îngăduit — să sprijinum asemenea abandonare a tuturor îndatoririlor faţă de oameni şi faţă de Dumnezeu.

Pastorul se aşeză. Cumnatul fostului adminlstrator se ridică din nou:

— Eu menţin ceea ce am spus. Suma nu este suficientă.

Primul acţionar interveni:

— Eu contest legalitatea plăţii. După părerea mea, această plată nu este legală. Jurisconsultul Societăţii este de faţă; socot că am dreptul să-i pun această întrebare.

Toţi ochii se îndreptară asupra lui Soames. Acest „ceva neprevăzut" se ivise.

Se ridică. Buzele îi erau strînse şi reci; pe dinăuntru nervii îi tremurau, căci atenţiunea îi fusese smulsă din contemplarea norilor ce acopereau orizontul sufletului său.

— Problema, spuse el cu o voce ciudată şi subţire, nu este de loc limpede. Deoarece nu există posibilitatea ca în schimbul acestei sume să se presteze servicii viitoare, legalitatea acestei plăţi este îndoielnică. Dacă doriţi, putem cere avizul tribunalului.

Cumnatul administratorului-delegat îşi încruntă fruntea şi spuse pe un ton plin de subînţelesuri:

— Nu încape îndoială că trebuie să cerem avizul tribunalului. Dar pot să întreb care-i numele domnului care ne-a dat această surprinzătoare informaţie? Domnul Soames Forsyte? Da, fireşte! Îşi plimbă privirea provocatoare de la Soames la bătrînul Jolyon.

Obrajii palizi ai lui Soames roșiră, dar aerul său de superioritate nu se clinti. Bătrînul Jolyon își fixă ochii asupra vorbitorului și spuse:

— Dacă *cumnatul* fostului administrator-delegat nu mai are nimic de spus, propun ca „Darea de seamă și Bilanțul"...

În acest moment însă se ridică unul din cei cinci Acționari tăcuți și cumsecade, care se bucurau de simpatia lui Soames, și zise:

— Eu resping propunerea în întregime. Ni se cere să fim caritabili față de soția și copiii acestui om care — după cum ne spuneți — erau întreținuți de el. Or fi fost, pe mine nu mă privește dacă erau ori ba. Eu protestez din principiu împotriva întregii chestiuni. A venit vremea să punem capăt acestui umanitarism sentimental. Țara întreagă e mîncată de el. Eu mă opun ca banii mei să fie dați acestor oameni despre care nu știu nimic și care n-au făcut nimic pentru a-i cîștiga. Eu mă opun *in toto;* asta nu este o afacere. Propun deci ca „Darea de seamă și Bilanțul" să fie respinse și modificate prin suprimarea întregii sume prevăzute în acest scop.

Bătrînul Jolyon stătu în picioare tot timpul cît bărbatul puternic și tăcut vorbi. Discursul acestuia deșteptă ecou în inimile tuturor, căci preconiza încrederea în oamenii dîrzi și reacțiunea împotriva generozității care tocmai luase naștere în membrii cei mai integri ai comunității.

Cuvintele „nu e o afacere" au mișcat chiar și Consiliul de Administrație; căci în sinea lui fiecare simțea că, într-adevăr, nu era o afacere. Dar ei cunoșteau și firea voluntară a Președintelui, și dîrzenia lui. Desigur că și acesta simțea în sinea lui că nu era o afacere, dar el era legat de propunerea pe care o făcuse. Să dea înapoi; Nimeni nu credea că e cu putință.

Toți așteptau încordați. Bătrînul Jolyon ridică mîna; ochelarii cu rame de aur, ce atîrnau între degetul mare și cel arătător, tremurau ușor, în semn de amenințare.

Se adresă Acționarului viguros și tăcut.

— Cunoscînd, așa cum cunoașteți cu toții, strădaniile fostului nostru administrator cu prilejul exploziei din mine, dorești cu adevărat să fac acest amendament, domnule?

— Da, doresc.

Bătrînul Jolyon enunță amendamentul.

— Mai este cineva care îl susține? întrebă, privind liniștit în jurul său.

Soames, uitîndu-se spre unchiul său, simți puterea voinței care era în acest bătrîn. Nimeni nu se clinti. Apoi, privind drept în ochii Acționarului viguros și tăcut, bătrînul Jolyon spuse:

— Acum propun ca „Darea de seamă și Bilanțul pentru anul 1886“ să fie primite și aprobate. Sînteți de acord? Cei ce sînt de acord să-și dea consimțămîntul ca de obicei. E cineva contra? Nimeni! S-a aprobat. Să trecem atunci la problema următoare, domnilor...

Soames zîmbi. Desigur, unchiul Jolyon avea metoda lui.

Dar brusc, își reaminti de Bosinney. Curios, acest individ îi chinuia mintea chiar și în orele de muncă.

Vizita lui Irene la casă — dar aceasta nu însemna nimic, dacă i-ar fi vorbit măcar despre casă; dar, la urma urmei, ea nu-i spunea niciodată nimic. Din zi în zi devenea mai tăcută și mai susceptibilă. Soames se ruga lui Dumnezeu să fie gata casa, să se instaleze în ea, departe de Londra. Orașul nu-i prieește; nervii ei nu erau destul de rezistenți. Nebunia aceea cu odăi de culcare separate începuse din nou!

Adunarea Generală se sfîrșise. Sub fotografia minei nerentabile, Hemmings era ținut de butonieră de Reverendul Boms. Micul domn Booker zîmbea mînios, mîișcîndu-și sprîncenele stufoase, cu prilejul discuției de rămas bun pe care-o avea cu bătrînul Scrubsole. Cei doi se urau de moarte, din pricina unei afaceri în legătură cu un transport de păcură, pe care micul domn Booker o luase de la Consiliul de Administrație pentru un nepot al său peste capul bătrînului Scrubsole. Soames auzise povestea de la Hemmings, amator

de bîrfeală, mai ales cînd era vorba despre Directorii săi, exceptînd, firește, pe bătrînul Jolyon, de care îi era frică.

Soames aștepta momentul potrivit. După plecarea ultimului Acționar, Soames se apropie de unchiul său, care își punea pălăria.

— Pot să-ți vorbesc un minut, unchiule Jolyon?

Nu se știe ce spera Soames din această întrevedere.

Cei din neamul Forsyte nutreau față de bătrînul Jolyon o teamă însoțită de respect, datorită înclinării sale spre filozofie sau poate — cum ar fi spus Hemmings — datorită bărbiei lui. Dar între tînărul Soames și bătrînul Jolyon a existat întotdeauna oarecare animozitate. Aceasta se ascundea în dosul salutului sec ce-și adresau, al aluziilor vagi pe care și le făceau reciproc, și provenea poate din dîrzenia calmă pe care bătrînul Jolyon o simțea în nepotul său (socotind-o mai degrabă „încăpățînare"). Se îndoia că ar putea proceda și cu Soames ca și cu ceilalți.

Acești doi Foryste, în multe privințe opuși unul altuia ca cei doi poli, aveau într-un fel — chiar în mai mare măsură decît restul familiei — acel instinct al afacerilor, tenace și prevăzător, adevărată măsurătoare de nivel în marea lor clasă socială. Amîndoi, cu puțin noroc și împrejurări potrivite, ar fi putut face o carieră strălucită; amîndoi ar fi putut deveni mari oameni de finanțe sau mari oameni de stat. Cu toate acestea, bătrînul Jolyon, în anumite stări de spirit — sub influența unei țigări bune sau a frumuseților naturii — ar fi fost în stare dacă nu să disprețuiască, măcar să pună la îndoială înalta sa situație socială, în timp ce Soames, care nu fuma țigări și nici nu admira natura, era incapabil de asemenea detașare.

Apoi, în sufletul bătrînului Jolyon mai era și necurmata durere ascunsă că Soames, fiul lui James — al lui James, pe care întotdeauna l-a socotit un prostănac — merge înainte pe căile succesului, în timp ce propriul său fiu...!

Dar nici el, Jolyon, nu scăpa de săgețile clevetirilor familiale, care atingeau pe fiecare Forsyte. Auzise despre zvo-

nul acela sinistru, vag, dar nu mai puțin tulburător, în legătură cu Bosinney, și mîndria lui era rănită la sînge.

Dar trebuie subliniat că indignarea lui nu era îndreptată împotriva lui Irene, ci împotrivă lui Soames. Ideea că soția nepotului său a cucerit pe logodnicul lui June îl umilea peste măsură. Cum n-a putut băiatul acesta să aibă mai multă grijă de soția lui? Oh! Ce sfruntată nedreptate! Ca și cum Soames ar fi putut avea mai multă grijă! Și, văzînd primejdia, el nu procedă ca James, cocoloșind-o într-o nervozitate excesivă; căci firea lui de largă perspectivă simți că povestea ar putea fi posibilă; Irene era, într-adevăr, o femeie foarte atrăgătoare!

Bătrînul presimți despre ce voia să-i vorbească Soames. Părăsiră împreună Sala de Ședințe și ieșiră în zgomotul și forfota din Cheapside. Merseră împreună mai mult de un minut fără a scoate o vorbă; Soames cu pașii săi ușori, mărunți, iar bătrînul Jolyon drept, folosindu-și cînd și cînd umbrela în chip de baston.

Ajunseră într-o stradă relativ mai liniștită; bătrînul Jolyon mergea la o a doua Adunare Generală în Moorgate Street.

Atunci Soames, fără a ridica ochii, începu:

— Am primit această scrisoare de la Bosinney. Iată ce spune. Socotesc că trebuie să fii pus la curent și dumneata. Am cheltuit cu această casă mai mult decît avusesem de gînd, și aș vrea ca situația să fie limpede.

Bătrînul Jolyon parcurse cu sila scrisoarea și zise:

— Ceea ce spune el e destul de limpede.

— Vorbește despre „mînă liberă", răspunse Soames.

Bătrînul Jolyon se uită la el. Mînia și animozitatea ce mocneau de multă vreme în sufletul său izbucniră față de acest tînăr ale cărui încurcături începeau să-l atingă și pe el.

— Ei bine! Dacă n-ai încredere în el, de ce l-ai angajat?

Soames îi aruncă o privire furișă:

— E prea tîrziu să vorbim despre asta. Eu vreau doar să mă înțelegi că dacă îi dau mînă liberă, nu mă mai lasă

să spun nici un cuvînt. Credeam că dacă ai vorbi dumneata cu el, răspunsul meu ar avea mai multă greutate!

— Nu, spuse bătrînul Jolyon scurt și apăsat: nu vreau să mă amestec deloc în această afacere.

Cuvintele amîndurora, atît ale unchiului cît și ale nepotului, dădeau impresia că în dosul lor se ascund păreri nerostite, mult mai importante; iar privirea pe care o schimbară arăta deslușit că fiecare din ei era conștient de acest fapt.

— Bine, spuse Soames: credeam că e în interesul lui June. Voiam să-ți aduc asta la cunoștință: atîta tot. Credeam că e mai bine să știi că nu admit nici un capriciu!

— Și ce mă privește pe mine? îl întrerupse bătrînul Jolyon.

— Oh! Nu știu! spuse Soames, și zăpăcit de privirea aspră a lui Jolyon, nu fu în stare să-i mai spună nimic.

— Să nu spui că nu te-am prevenit, zise, în cele din urmă, îmbufnat, după ce-și regăsi calmul.

— Prevenit! rosti bătrînul Jolyon. Nu pricep ce vrei să spui. Pentru ce mă plictisești cu asemenea chestiuni? Nu vreau să aud despre afacerile tale; trebuie să ți le descurci singur!

— Foarte bine, spuse Soames hotărît. Așa voi face!

— Atunci, bună ziua, spuse bătrînul Jolyon și se despărțiră.

Soames se întoarse, intră într-un restaurant renumit și ceru o porție de somn afumat și un pahar de *Chablis*. Mînca rareori lucruri grele în timpul zilei, de obicei gusta ceva ușor, stînd în picioare, găsind că această poziție e prielnică ficatului său, foarte sănătos de altminteri, dar pe seama căruia ar fi vrut să pună toate indispozițiile sale.

După ce termină masa, merse încet înapoi la birou, cu capul plecat, fără a băga de seamă miile de oameni care

roiau pe trotuare și care, la rîndul lor, nu-l băgau nici e în seamă.

Poșta de seară duse următorul răspuns lui Bosinney:

„Forsyte, Bustard and Fosryte
Avocați,
2001, Brach Lane Paultry, E.C.,
17 mai, 1887.

Dragă Bosinney,

Am primit scrisoarea dumitale al cărei conținut m-a mirat îndeajuns. Eu am avut impresia că dumneata ai, și ai avut întotdeauna „mînă liberă"; căci, după cum îmi amintesc, n-ai primit nici una din propunerile pe care am avut nefericita inspirație să ți le fac. Conform dorinței dumitale, îți dau această „mînă liberă", dar doresc să înțelegi deslușit că întregul cost al casei — pe care mi-o vei preda cu decorația interioară completă — inclusiv onorariul dumitale (așa cum ne-am învoit), nu trebuie să depășească suma de 12.000 de lire. Această cifră îți dă o marjă suficientă și, după cum știi, depășesc cu mult suma pe care o prevăzusem la început.

Al dumitale,
Soames Foryste."

În ziua următoare, el primi un bilet de la Bosinney.

Philip Baynes Bosinney
Arhitect,
309, D, Sloane Street, S.W.
18 mai.

Dragă Forsyte,

Dacă îți închipui că într-o chestiune atît de delicată, ca o decorație interioară, mă pot mărgini la o sumă fixă, mă tem că greșești. După cîte văd, pari a fi obosit de în-

treaga afacere, ca şi de mine. Şi deci, cred că e mai bine să-mi declin orice competenţă.

Al dumitale,
Philip Baynes Bosinney."

Soames cumpăni îndelung şi cu multă grijă răspunsul ce urma să-l dea şi, noaptea tîrziu, în sufragerie, după ce Irene se duse la culcare, scrise următoarele:

„*62, Montpellier Square, S.W.*
19 mai, 1887.

Dragă Bosinney,

Socotesc că nu este de loc în interesul vreunuia din noi ca lucrarea să fie părăsită în stadiul actual. N-am spus că dacă depăşeşti suma menţionată în scrisoarea mea cu zece, douăzeci sau chiar cincizeci de lire, o să se işte vreo neînţelegere între noi. Astfel stînd lucrurile, doresc să-ţi reconsideri răspunsul. Ai „mînă liberă" în termenii acestei corespondenţe, şi sper că vei reuşi să desăvîrşeşti decoraţia interioară, problemă în care ştiu că este greu să te limitezi la o sumă absolut exactă.

Al dumitale,
Soames Forsyte."

Răspunsul lui Bosinney, care veni cu poşta de a doua zi, suna în felul următor:

„*20 mai*

Dragă Forsyte,

Foarte bine.

Ph. Bosinney."

CAPITOLUL VI

BĂTRÎNUL JOLYON ARE O ÎNTÎLNIRE ÎN GRĂDINA ZOOLOGICĂ

Bătrînul Jolyon lichidă în grabă a doua ședință — o ședință obișnuită. Era atît de dictatorial, încît codirectorii săi formară o clică împotriva spiritului de dominație — mereu în creștere — al bătrînului Forsyte, pe care nu aveau de gînd să-l mai suporte, după cum spuneau.

Merse cu metroul pînă la Portland Road Station, de unde luă o birjă care îl duse la Grădina Zoologică.

Avea o întîlnire acolo, una din acele întîlniri care în ultima vreme deveniseră din ce în ce mai frecvente, provocate de îngrijorarea din ce în ce mai mare pentru June și „schimbarea care se produsese în ea", după cum se exprima el.

June se ferea de el și slăbea mereu; dacă îi vorbea, nici nu-i răspundea, ci se răstea la el sau numai îl privea, gata să izbucnească în hohote de plîns. Era schimbată peste măsură, și totul din pricina lui Bosinney. Și nici prin gînd nu-i trecea să-i povestească și bunicului ceva!

Iar el ședea vreme îndelungată îngîndurat, cu ziarul necitit în față, cu o țigară stinsă între buze. June îi fusese o atît de bună tovarășă încă de cînd avea trei ani! Și o iubea atît de mult!

Forțe care nu țineau seama de familie, clasă sau obiceiuri înlăturaseră ocrotirea lui; evenimente amenințătoare, asupra cărora el nu avea putere, își aruncaseră umbrele întunecate peste capul lui. Enervarea omului obișnuit să facă ceea ce vrea să deștepte împotriva necunoscutei amenințări.

Bombănind că birja merge prea încet, ajunse la intrarea Grădinii Zoologice; cum firea lui senină prindea, instinctiv, ceea ce era bun din fiecare clipă, mergînd spre locul de întîlnire, își uită supărarea.

De pe terasa pietruită din fața țarcului cu urși, fiul său și cei doi nepoți, coborîră în grabă, cînd îl văzură pe bătrînul Jolyon venind, și îl conduseră spre cușca leilor. Copiii îl luară între ei, fiecare ținîndu-l de cîte o mînă, în timp ce Jolly, strengar ca și taică-său, ducea umbrela bunicului în așa fel, încît agăța picioarele oamenilor în mînerul ei.

Tînărul Jolyon mergea în urmă.

Era o adevărată scenă de teatru, să-și vadă tatăl cu nepoții; dar o scenă care provoacă zîmbet și aduce lacrimi în ochi. Un om bătrîn și doi copii mici mergînd împreună pot fi văzuți la orice oră din zi; dar bătrînul Jolyon, cu Jolly și Holly, erau pentru tînărul Jolyon un spectacol ce-i răscolea cele mai profunde simțiri. Desăvîrșita dăruire a acestui falnic bătrîn față de cele două mici făpturi care-l țineau de cîte o mînă era atît de dureros de caldă, încît tînărul Jolyon simți că i se întretaie respirația. Scena pe care o avea în față îl mișcă din cale-afară și într-un mod nepotrivit unui Forsyte care, dacă nu știe să-și înfrîngă sentimentele, nu merită nici o considerație.

Astfel ajunseră la cușca leilor.

În Grădina Botanică avusese loc, de dimineață, o serbare, și nenumărați Forsyte — adică oameni bine îmbrăcați, care aveau echipajele lor proprii — veniseră și în Grădina Zoologică pentru ca, pe cît posibil, să profite cît mai mult de banii lor, înainte de a se întoarce la Rutland Gate sau Bryanston Square.

„Hai să mergem în Grădina Zoologică", își ziseră ei; „o să facem mare haz!" Era o zi cu taxa de intrare un șiling; așa că nu riscau să întîlnească prea mulți oameni de rînd.

În fața șirului lung de cuști erau înșirați și ei, urmărind fiarele gălbui din dosul gratiilor care-și așteptau unica plăcere din cele douăzeci și patru de ore ale zilei. Cu cît animalele erau mai înfometate, cu atît mai mare era și plăcerea spectatorilor. Tînărul Jolyon își pusese întrebarea: de ce oare? Fie că aceștia le invidiau apetitul, fie că — mai umani —

se bucurau că animalele vor fi în curînd satisfăcute. Auzea observații ca acestea:

— Ia te uită la tigrul acela, ce brută uricioasă!

Sau:

— Oh, ce adorabil! Uită-te la guriță lui!

— Da, e chiar drăguț! Nu te duce așa de aproape, mamă!

Și adeseori, unul sau altul, își pipăiau buzunarele de la spate, temîndu-se ca nu cumva tînărul Jolyon sau alt spectator, pe care nu-l pasionau animalele, să-l fure.

Un domn bine îmbrăcat, cu jiletcă albă, spuse încet printre dinți:

— Nu e decît lăcomie; n-au de ce fi flămînde. Doar nu fac deloc mișcare!

În aceeași clipă, un tigru înșfăcă o bucată de ficat însîngerat, iar domnul cel gras începu să rîdă. Soția lui, îmbrăcată cu o rochie de la Paris și purtînd ochelari cu rame de aur, îl dojeni:

— Cum poți rîde, Harry? E un spectacol oribil!

Tînărul Jolyon se încruntă.

Împrejurările vieții lui, cu toate că de la o vreme încoace nu le mai privea prin prisma intereselor subiective, îl făcuseră oarecum disprețuitor; iar clasa din care făcuse el parte — clasa echipajelor — îi întărîta îndeosebi sarcasmul.

A închide un tigru sau un leu în cușcă era, desigur, o barbarie fără seamă. Nici un om cu adevărat cultivat n-ar îngădui așa ceva.

Ideea că era o barbarie să închizi animale sălbatice în cușcă nu trecuse probabil niciodată prin mintea tatălui său. Acesta făcea parte din vechea școală, care credea că este și uman și educativ să închizi în cuști maimuțe și pantere socotind, fără îndoială, că oamenii, cu încetul, vor putea convinge aceste făpturi să nu moară — așa fără nici un rost — de tristețea și durerea prizonieratului lor, obligînd astfel societatea la cheltuiala de a cumpăra mereu alte animale! După

părerea tatălui său, de altminteri părerea tuturor celor din neamul Forsyte, plăcerea de a strivi aceste minunate făpturi în captivitate era mult mai mare decît neplăcerea ferecării fiarelor pe care Dumnezeu, atît de neprevăzător, le-a așezat în desăvîrșită libertate! Era doar spre binele animalelor să le îndepărtezi, în același timp, și de nenumăratele primejdii la care erau expuse în aer liber și hoinăreală, și să le dai și prilejul de a-și exercita funcțiunile în izolarea ferită de primejdie a unei celule separate! Într-adevăr, e îndoielnic dacă nu cumva animalele sălbatice au fost create anume pentru a fi închise în cuști!

Dar tînărul Jolyon, care înclina din fire spre imparțialitate, gîndi că e nedrept să considere drept barbarie un lucru care, în realitate, nu era decît o lipsă de imaginație; căci nimeni dintre cei care aveau aceste păreri nu fusese pus vreodată într-o situație asemănătoare cu a animalelor pe care le întemnița, așa că nu i se putea cere să pătrundă simțămintele lor.

Abia cînd se pregăteau să plece din Grădina Zoologică — Jolly și Holly în culmea fericirii — găsi bătrînul Jolyon prilejul de a vorbi fiului său despre grija care-i ardea sufletul.

— Nu știu ce să mă fac; dacă starea în care se află June acum ține mult, nu știu unde o să ajungă. Am încercat s-o duc la un doctor, dar nu vrea. Nu seamănă deloc cu mine. E leită maică-ta. Încăpățînată ca un catîr! Cînd nu vrea să facă un lucru, nu vrea și pace!

Tînărul Jolyon zîmbi; ochii săi rătăciră spre bărbia tatălui său. „Perechea ta", gîndi el, dar nu spuse nimic.

— Apoi, continuă bătrînul Jolyon, mai este și acest Bosinney. Îmi vine să-l dau cu capul de pereți, dar nu pot totuși, eu cred... nu văd de ce n-ai putea să faci tu asta, adăugă el ezitînd.

— Ce-a făcut? Ar fi mai bine să se despartă dacă nu se înțeleg!

Bătrînul Jolyon se uită la fiul său. Acum, că trebuia să discute cu el problema raporturilor dintre bărbat și femeie,

era cam neîncrezător. Jo, desigur, are păreri foarte liberale în această privință.

— Da, eu nu știu ce crezi tu, te pomenești că ești de partea lui — nu m-aș mira deloc. Dar eu socot că se poartă din cale-afară de rău, și dacă-mi iese în drum, am să i-o spun pe față!

Apoi abandonară acest subiect.

Era cu neputință să discute cu fiul său despre adevăratul sens și gravitatea greșelii lui Bosinney. Nu făcuse fiul său același lucru (ba chiar mai grav) cu cincisprezece ani în urmă? Și, pare-se, consecințele acestei nebunii nu se pot prevedea!

Tînărul Jolyon tăcea și el; pătrunsese imediat gîndurile tatălui său căci, declasat, scos din rîndul neamului Forsyte, care privea lucrurile simplist și deslușit, devenise și perspicace și subtil.

Atitudinea pe care o luase el față de problema sexuală acum cincisprezece ani era, firește, foarte diferită de aceea a tatălui său. Prăpastia dintre ei nu se putea trece.

Spuse cu răceală:

— Bănuiesc că s-a îndrăgostit de altă femeie, nu?

Bătrînul Jolyon îi aruncă o privire nesigură.

— Nu știu; așa mi-au spus!

— Atunci, probabil e adevărat, spuse tînărul Jolyon, spre uimirea tatălui său: și cred că ți-au spus și cine e femeia!

— Da, răspunse bătrînul Jolyon, soția lui Soames!

Tînărul Jolyon nu clipi. Împrejurările propriei lui vieți îl învățaseră să nu facă nici un fel de comentarii la asemenea subiect. Se uită la tatăl său, și pe fața lui zbură umbra unui zîmbet.

Să fi observat bătrînul Jolyon? Nu-și dădu seama.

— Ea și June erau prietene foarte bune, mormăi el.

— Sărmana June! Mititica de ea! zise tînărul Jolyon cu duioșie. El se gîndea la fiica lui ca la o fetiță de trei ani.

Bătrînul Jolyon se opri brusc și zise:

— Nu cred nici o vorbă din toată povestea. Trebuie să fie vreo trăncăneală de-a babelor. Oprește-mi o trăsură, Jo, sînt mort de oboseală!

Se opriră la un colț în așteptarea unei birje libere, în timp ce echipaje după echipaje treceau prin fața lor, ducînd spre casă „Forsyte" de toate soiurile, care fuseseră în Grădina Zoologică. Hamurile, livrelele, caii țesălați străluceau și scînteiau în razele soarelui de mai; și fiecare echipaj, landou, caleașcă sau cupeu părea a cînta, mîndru, din roțile ce se învîrteau pe caldarîm:

Să știți, că eu, caii și servitoiii mei,
Adică toată garnitura, au costat bani frumoși.
Dar pentru noi nimic nu e prea scump,
Priviți-mi stăpînul și pe doamna lui cît sînt de umflai în pene!
Viață ușoară și să fii pus la adăpost —
Da! așa să tot trăiești!

Și — toată lumea știe — acesta este refrenul potrivit unui Forsyte care iese la plimbare.

Între aceste trăsuri se afla o caleașcă, trasă de doi mîrgi strălucitori, care mergeau în trap mai iute decît celelalte. Sălta pe arcurile-i înalte, iar cele patru persoane care ședeau în ea păreau a se hîțîna ca într-un leagăn.

Caleașca atrase atențiunea tînărului Jolyon; și deodată, pe scaunul din spate, îl recunoscu pe Unchiul James care, cu toate că avea favoriții mult mai cărunți, rămăsese neschimbat. În fața lui, cu spatele apărat de umbrele, era Rachel Forsyte și sora ei mai mare, căsătorită, Winifred Dartie, în toalete ireproșabile, cu capetele ridicate fălos, ca două păsări din cele văzute mai înainte în Grădina Zoologică. Lîngă James, comod lăsat pe spate, ședea Dartie, într-o redingotă ca scoasă din cutie, închisă strîns de tot pe trunchiul lui pătrat, cu cîte o manșetă lată de olandă scrobită care se ivea cu grijă de sub fiecare mînecă.

Acest vehicul era caracterizat printr-o strălucire specială, deși mai discretă, printr-o nuanță de lustru rafinat, care-l deosebea de toate celelalte. Avea o extravaganță provenită din inspirație și elan — ceea ce deosebește „opera de artă" de un „tablou" oarecare — și era ca o trăsură simbolică, adevăratul tron al Forsyte-ismului.

Bătrînul Jolyon nu-i văzu trecînd; el o mîngîia tocmai pe micuța Holly, care era obosită; dar cei din trăsură se uitară bine la micul grup. Capetele doamnelor se întoarseră brusc, apoi făcură cîteva mișcări repezi cu umbrelele, pentru a se ascunde în dosul lor; James, cu gura ușor căscată, ridică naiv capul, ca o pasăre cu gîtul lung. Umbrelușele, așezate în formă de scut, deveniră din ce în ce mai mici, apoi dispărură.

Tînărul Jolyon văzu că fusese recunoscut chiar și de către Winifred, care avea abia cincisprezece ani pe vremea cînd el își pierduse dreptul de a mai fi socotit un Forsyte.

Nu se schimbaseră mult! Își aducea bine aminte cum arătau echipajele lor pe vremuri: caii, servitorii, trăsura — firește, erau acum alții — dar purtau aceeași pecete ca și acum cincisprezece ani. Aceeași trufie discretă, aceeași aroganță bine măsurată — bunăstare și siguranță! Același avînt al trăsurii, aceeași ținută a umbrelelor, același spirit plutea în jurul lor.

Și în bătaia soarelui, apărate de scuturile mîndre ale umbrelușelor, treceau echipaje după echipaje.

— Unchiul James a trecut chiar acum cu fetele lui zise tînărul Jolyon.

Tatăl său întoarse capul.

— Ne-a văzut? Da? Hm! Ce i-o fi venit să treacă prin părțile astea?

În aceeași clipă trecu o birjă liberă și bătrînul Jolyon o opri.

— Nu va trece mult și ne vom vedea din nou, băiete! Nu da nici o importanță celor ce ți-am spus despre tînărul Bosinney — eu nu cred nici o vorbă din toată povestea!

Sărută copiii, care încercară să-l mai rețină, apoi se urcă în birjă și plecă.

Tînărul Jolyon, care o luase în brațe pe Holly, rămase nemișcat în colțul străzii, privind în urma birjei.

CAPITOLUL VII

O DUPĂ-AMIAZĂ LA TIMOTHY

Dacă la urcarea în birjă bătrînul Jolyon ar fi spus: „Nu vreau să cred nici o vorbă din toată povestea!", ar fi exprimat mai sincer simțămintele sale.

Ideea că James și fetele lui îl văzuseră împreună cu fiul său trei în el mînia pe care o simțea cînd cineva se împotrivea voinței lui, cît și acea dușmănie ascunsă, firească între frați. Rădăcinile acestei rivalități mijesc chiar din frageda copilărie, iar pe măsură ce viața se desfășoară, ele se înăspresc și se adîncesc și, deși ascunse, nutresc o plantă care, la vremea ei, e în stare să dea cele mai amare roade.

Pînă acum, între acești șase frați nu existase alt sentiment ostil în afară de acela pricinuit de bănuiala firească și ascunsă că, poate, ceilalți sînt mai bogați. Sentimentul curiozității creștea pe măsură ce se apropia moartea — sfîrșitul tuturor întrecerilor — la care se adăuga marea, „discreție" a omului lor de afaceri care, cu oarecare perspicacitate, îi spunea lui Nicholas că nu știe nimic despre venitul lui James, lui James că nu cunoaște pe acela al bătrînului Jolyon, lui Jolyon că habar n-are de Roger, lui Roger că nu știe ce bani posedă Swithin, în timp ce lui Swithin îi spunea ceva și mai enervant: convingerea lui era că Nicholas trebuie să fie un om foarte bogat. Timothy singur făcea excepție, căci el avea hîrtii garantate în aur.

Dar acum, între doi dintre ei, luă naștere un conflict cu totul deosebit. Din clipa în care James a avut obrăznicia să-și vîre nasul în treburile lui Jolyon — așa pretindea acesta — bătrînul Jolyon nu mai voia să dea crezare poveștii aceleia în legătură cu Bosinney. Nepoata lui umilită de o membră din familia „acelui individ"! Hotărît că tot ceea ce se spune despre Bosinney este defăimare! Purtarea lui trebuie să aibă și altă pricină.

June s-o fi pornit împotriva lui sau cine știe ce-o fi făcut; era din cale-afară de supărăcioasă!

Totuși, se va duce la Timothy să-și spună părerea și va vedea el dacă după aceea vor mai cleveti! Nu e bine să tărăgăneze lucrurile, va merge acolo îndată și va avea grijă să pună totul la punct în așa fel, încît să nu mai fie nevoie să facă încă un drum în aceeași chestiune.

Trăsura lui James stătea pe caldarîm în fața casei lui Timothy, „The Bower". Iată că ei ajunseseră înaintea lui și acum, desigur, trăncăneau despre ceea ce văzuseră adineauri! Alături, surii lui Swithin stăteau bot în bot cu murgii lui James, parcă erau în conclav, ca și vizitiii de pe capre, care țineau sfat tot despre familie.

Bătrînul Jolyon își lăsă pălăria în vestibulul îngust, tocmai pe fotoliul pe care, mai demult, pălăria lui Bosinney fusese confundată cu o pisică. Își trecu violent mîna-i slabă peste obrazul cu mustața albă, răsfirată, ca și cum ar fi vrut să șteargă orice urmă de expresie, și porni în sus pe scări.

Salonul dinspre stradă era ticsit. De altfel salonul acesta era plin chiar cînd nu erau musafiri, cînd nu era nici un suflet de om acolo, căci Timothy și surorile lui, urmînd tradiția generației lor, socoteau că o cameră nu era „frumoasă" dacă nu era mobilată „cumsecade". De aceea, cuprindea unsprezece fotolii, o canapea, trei mese, două scrinuri, nenumărate bibelouri și un mare pian cu coadă. Iar acum fotoliile erau ocupate de doamna Small, Mătușa Hester, Swithin, James, Rachel, Winifred, Euphemia — care adusese înapoi „Pasiunea și înfrîngerea ei" pe care o citise în timpul

prînzului — și de prietena ei cea mai bună, Frances, fiica lui Roger (muziciana familiei Forsyte, care compunea cîntece); mai era un singur fotoliu liber — în afară de cele două pe care nu se așeza niciodată nimeni — iar singurul spațiu în care se mai putea sta în picioare era ocupat de o pisică pe care — fără să ezite — puse piciorul bătrînul Jolyon.

În ultima vreme, în mod obișnuit, la Timothy veneau mulți oaspeți. Familia întreagă și fiecare în parte avuseseră un profund respect pentru Mătușa Ann și acum, că plecase dintre ei, veneau mult mai des și stăteau mai mult.

Primul sosit a fost Swithin care se așeză, toropit, într-un fotoliu roșu cu spetează aurită, avînd aerul că vrea să supraviețuiască tuturor. Cu statura lui mare, corpolentă, părul alb și bogat, obrazul buhăit, nemișcat și complet ras, el simboliza întocmai porecla pe care i-o dăduse Bosinney, „Grăsanul"; și părea mai primitiv ca oricînd în această cameră atît de încărcată cu mobile și perdele de catifea.

După cum avea obiceiul în ultima vreme, începu a vorbi îndată despre Irene, și nu trecu mult pînă le spuse mătușilor Juley și Hester părerea lui cu privire la zvonurile care — auzise el — circulau. Poate că avea și ea un mic flirt — o femeie frumoasă trebuie să se și distreze puțin; dar el nu crede că e mai mult decît atît. Nimic nu era dovedit; de altfel ea avea prea mult bun-simț, prea era conștientă de îndatoririle față de poziția ei socială și de familia din care face parte! Nici vorbă de sc... — voia să pronunțe cuvîntul „scandal"; dar ideea în sine era atît de absurdă, încît făcu un semn cu mîna ca și cum ar fi zis: „Să nu mai vorbim despre asta!"

Această familie în care atîția membri au ajuns așa de departe prin propriile lor mijloace, și în situații atît de frumoase, avea anumite pretenții! Swithin privea situația din punctul de vedere al unui burlac; dacă în momentele lui de întunecare și pesimism ar fi auzit pronunțîndu-se cuvintele „mic agricultor" și „condiții foarte modeste" în legătură cu originea lui, le-ar fi dat oare crezare?

Nu! În sufletul său era un gînd ascuns, pe care-l îndrăgise și la care ținea morțiș, că undeva, printre strămoșii lui, trebuie să fi fost și un om distins.

„Negreșit c-a fost!“ îi spusese el o dată tînărului Jolyon, înainte ca acesta să fi pornit pe căi greșite. „Uită-te la noi, toți am ajuns departe! Trebuie să curgă sînge de soi în vinele noastre!“

Îl iubesc mult pe tînărul Jolyon. Băiatul avea prieteni aleși pe vremea cînd era la Cambridge, și cunoștea pe fiii acelui bandit bătrîn, Sir Charles Fiste — unul din ei a și ajuns o strașnică pușlama! Tînărul Jolyon avea stil — ce păcat c-a fugit cu fata aceea străină — cu o guvernantă! Dacă i-a fost dat să-și părăsească familia, de ce n-a căutat măcar o femeie care să le facă cinste? Și acum, ce ajunsese el? Funcționar la Lloyd. Se spune că pictează și tablouri — tablouri! A dracului treabă! Cînd și-ar fi putut încheia viața ca Sir Jolyon Forsyte, baronet[1], cu un loc în Parlament și un castel la țară! .

Swithin fu acela care — mînat de o pornire ce se naște mai devreme sau mai tîrziu în sufletul vreunui membru al unei familii mari — se duse la Oficiul Heraldic unde primi asigurări că, fără nici un fel de îndoială, face parte din renumita familie Forsite (cu numele scris cu „i“), al cărei blazon era „trei scuturi așezate în dreapta unui cîmp de email roșu“. Informatorii, interesați, sperau să-l convingă să le cumpere.

Dar Swithin nu dădu nici un ban, însă, după ce se convinsese că emblema acestei vechi familii era de fapt un fazan și deviza „Pentru Forsite“, puse să i se graveze un fazan pe trăsură și pe nasturii vizitiului; iar pe hîrtia lui de scrisori își puse și fazanul și deviza, Blazonul întreg îl păstra în sufletul său, pe de o parte pentru că nu-l plătise și socotea că e prea ostentativ să-l pună pe trăsură — iar el detesta ostentația — iar pe de altă parte pentru că el, ca mulți oameni cu simț practic din țara sa, avea o oarecare scîrbă și dispreț

[1] Titlu de noblețe, care conferea denumirea de *sir*.

pentru lucrurile pe care nu le pricepea. I se părea, ca și semenilor săi, cam greu să se împace cu cele „trei scuturi așezate în dreapta unui cîmp de email roșu".

Totuși n-a uitat niciodată că la Oficiul Heraldic i se spusese că, dacă plătește, are dreptul să poarte blazonul. Astfel, convingerea lui că era un gentleman se întări. Pe nesimțite, ceilalți membri ai familiei și-au însușit și ei fazanul, iar unii dintre aceștia, mai serioși decît ceilalți, adoptară deviza; bătrînul Jolyon însă o respinse, spunînd că e un caraghioslîc care, după părerea lui, nu înseamnă nimic.

Membrii bătrînei generații știau prea bine ce eveniment istoric de seamă zace la temelia blazonului lor. Iar dacă cineva insista prea mult asupra acestui subiect, mărturiseau doar că Swithin a descoperit undeva blazonul, căci ei nu mințeau...

Tînăra generație, pe cît posibil, ținea sub tăcere această temă. Nu voia să jignească sentimentele celor mai bătrîni, nu voia nici să fie ridicolă; dar purta înainte blazonul...

— Nu, spuse Swithin, eu am vrut prilejul să văd cu ochii mei, și ceea ce pot să spun este că în purtarea ei față de acel tînăr „Pirat", sau Bosinney, ori cum vreți să-i ziceți, nu era nici o deosebire față de modul cum se purta cu mine, ba aș putea spune, că, mai degrabă...

Dar aici, intrarea celor două tinere fete, Frances și Euphemia, puse, din nefericire, capăt acestei conversații, care nu putea fi dusă față de tineret.

Și cu toate că Swithin era cam supărat că fusese întrerupt tocmai în momentul cînd spunea ceva atît de interesant, foarte curînd își reluă politețea obișnuită. El o iubea pe Frances — Francie, cum i se zicea în familie. Era vioae și cîștigase o sumă frumușică de bani de buzunar cu cîntecele ei. Swithin aprecia această trăsătură de caracter.

Era destul de mîndru de atitudinea lui liberală față de femei, nu vedea pentru ce ele n-ar putea picta tablouri, compune melodii sau chiar scrie cărți. Căci în afară de faptul că

le scoate gărgăunii din cap, mai cîştigau şi un ban. Altceva ar fi dacă ar fi fost bărbaţi!

„Micuţa Francie", după cum i se zicea de obicei în familie, cu un dispreţ binevoitor, era un personaj important; era o reprezentantă a neamului Forsyte în lumea Artelor. Francie nu era deloc „micuţă", ci mai degrabă mare; avea părul prea închis pentru o Forsyte şi ochii cenuşii caracteristici pentru ceea ce se cheamă un „tip celtic". Compunea cîntece cu titluri ca: *Suspine line* sau *Sărută-mă, Mamă, înainte să mor*, cu un refren de imn religios:

Sărută-mă, Mamă, înainte să mor;
Sărută-mă, Mamă, sărută-mă oh!
Sărută-mă, ah! Sărută-mă înainte să...
Sărută-mă, Mamă, înainte să
m-m-mor!

Cuvintele cîntecelor le scria tot ea, ca şi alte poezii. În momente de veselie compunea valsuri, dintre care unul, *Dansul de la Kensington*, devenise aproape popular în Kensington, căci avea un motiv dulce, şi anume:

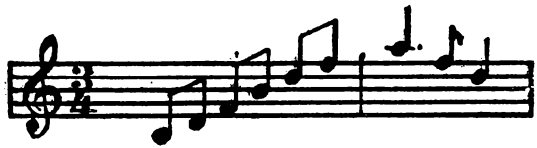

Era foarte original. Compunea apoi *Cîntece pentru Copii*, educative şi vesele în acelaşi timp, precum *Peştişorul Bunicuţei* sau balada *Trage-i un pumn în ochişor*, aproape profetică în tonul ei imperialist.

Toţi editorii erau gata să i le publice, iar revista ca *Viaţa Aleasă* sau *Îndrumătorul Doamnelor*, încîntate, scriau: „Încă un cîntec nou, spiritual şi patetic al domnişoarei Francie For-

syte. Chiar şi noi am fost mişcaţi, de la rîs pînă la lacrimi. Domnişoara Forsyte va ajunge departe."

Cu instinctul fără greş al neamului ei, Francie ştia să-şi aleagă oamenii — îi cultiva pe aceia care vor scrie despre ea, vor vorbi despre ea, ca şi pe oamenii din înalta Societate. Ştia precis faţă de cine să fie fermecătoare, şi nu pierdea din vedere ca preţurile cîntecelor ei să fie în continuă creştere. Acestea reprezentau pentru ea viitorul. Astfel ştiuse să se facă respectată de toată lumea.

O dată, emoţiile fiindu-i biciuite de un amor — stilul vieţii lui Roger, care nu făcea decît să cumpere case, trezi în unica lui fiică o înclinare spre sentimentalism — se apucă de lucruri mai serioase şi profunde, şi încercă o sonată pentru vioară. A fost singura creaţie a ei care i-a îngrijorat pe toţi cei din neamul Forsyte. Simţiseră de la început că n-o să ia preţ bun pe ea.

Roger era destul de încîntat că are o fată deşteaptă, şi vorbea deseori de banii de buzunar pe care şi-i cîştiga singură; dar acea sonată pentru vioară îl scosese din fire.

„O nimica toată!" spusese. Francie îl ceruse pe tînărul Flageoletti de la Euphemia, pentru a-i cînta sonata în salonul casei din Prince's Gardens.

De fapt, Roger avusese dreptate. Nu era nici o scofală de capul sonatei — dar ceea ce era mai supărător era faptul că aşa ceva nu se poate vinde! Căci, după cum ştie orice Forsyte, „un nimic" ce se vinde nu mai este „nimic", ci dimpotrivă!

Totuşi, în ciuda bunului-simţ sănătos care stabileşte valoarea artei în raport cu productivitatea ei, unii din familia Forsyte — de pildă Mătuşa Hester, care a fost muzicală întotdeauna — nu mai contenea cu regretele că muzica lui Francie — ca şi poeziile ei — nu erau „clasice". Şi-apoi, după cum spunea Mătuşa Hester, astăzi nu mai există poezie, toate sînt „mici bucăţi uşoare". Azi nu mai o nimeni în

stare să scrie un poem ca *Paradisul pierdut*[1] sau ca *Childe Harold*[2], pe care, după ce le citești, simți că, într-adevăr, ai citit ceva. Totuși era frumos că Francie are o preocupare: în timp ce alte fete aleargă prin magazine să cheltuiască banii, ea cîștigă! Și amîndouă, atît Mătușa Hester cît și Mătușa Juley, ascultau întotdeauna cu satisfacție pe Francie, care povestea cum și-a mărit din nou prețul cîntecelor ei.

Ascultau împreună cu Swithin, care pretindea că nu aude nimic, deoarece tineretul acesta vorbea atît de repede, înghițindu-și cuvintele, încît nu putea pricepe niciodată ceea ce spunea.

— Eu nu înțeleg cum izbutești. Eu n-aș fi avut niciodată atîta îndrăzneală!

Francie zîmbi ușor.

— Îmi place mult mai mult să am de-a face cu bărbații. Femeile sînt atît de afurisite!

— Draga mea, strigă doamna Small. Sînt convinsă că noi nu sîntem așa.

Euphemia porni cu rîsul ei încet, ce se termina apoi într-un chiot:

— Oh, mătușico, într-o bună zi am să mor de rîs!

Swithin nu găsea motiv de rîs; avea oroare de oamenii care rîd atunci cînd el nu vede unde e gluma. De altfel n-o putea suferi de fel pe Euphemia, și vorbea despre ea cam astfel: „Fata lui Nick, cum o cheamă...? Aia palidă!“ Era cît p-aci să-i fie naș, dacă nu s-ar fi opus cu îndîrjire la acest nume cu rezonanță străină. În general, nu-i plăcea să fie naș. Se adresă lui Francie pe un ton plin de demnitate:

— Frumoasă zi pentru un început de primăvară, nu-i așa?

Dar Euphemia, care știa prea bine că refuzase să-i fie naș, se întoarse către Mătușa Hester și începu a-i povesti cum a întîlnit-o pe Irene — doamna Soames — în Magazinul universal.

---

[1] Celebru poem al poetului englez John Milton (1608—1674).
[2] Poem de G.G. Byron (1788—1824).

— Era și Soames cu ea? întrebă Mătușa Hester, căreia doamna Small nu avusese încă prilejul să-i povestească întîmplarea.

— Soames cu ea? Firește că nu!

— Dar cum, era singură în Londra?

— Oh, nu; era cu ea domnul Bosinney. Era admirabil îmbrăcată.

Dar Swithin, auzind numele lui Irene, se uită cu severitate la Euphemia care, ce-i drept, nu era niciodată bine îmbrăcată, orice ar fi pus pe ea, și spuse:

— Nu mă îndoiesc că era îmbrăcată ca o doamnă. E o plăcere să te uiți la ea!

În același moment fură anunțați James și fiicele lui. Dartie, simțind o poftă nebună de a bea ceva, pretextă că are oră reținută la dentist, coborî din trăsură la Marble Arch, sări într-o birjă, și iată-l acum așezat la fereastra clubului său din Piccadilly.

Le povestise tocmai prietenilor săi că soția lui voia să-l ducă la vizite. Dar așa ceva nu-i era pe plac — nu, chiar deloc. Ei și!

Chemă chelnerul și-l trimise în holul clubului, pentru a vedea cine a cîștigat cursa de ora 4,30. Spunea că e zdrobit de oboseală, și era adevărat; căci toată după-amiaza soția lui îl purtase pe la expoziții. În cele din urmă scăpase. Bărbatul trebuie să-și trăiască viața lui.

În același moment, uitîndu-se pe fereastră — lui îi plăcea locul acesta de unde vedea toată lumea care trece pe stradă — din nefericire, sau poate din fericire, dădu cu ochii de Soames care, cu pașii săi mărunți, trecea trotuarul dinspre Green Park, cu intenția vădită de a intra în club. Și el era membru la „The Iseeum".

Dartie sări în picioare, își luă paharul, mormăind ceva despre ora 4,30 ,și se retrase în sala de joc, unde Soames nu intra niciodată. Aici, izolat complet în sala aproape întunecoasă, își trăi el viața lui pînă la ora șapte și jumătate, oră la care știa precis că Soames părăsește clubul.

Ori de cîte ori îl răzbea pofta de a şedea la taifas cu prietenii săi la fereastra clubului, îşi zicea că nu e bine, nu, nu e deloc prudent să riişte o ceartă cu Winifred, mai ales acum, cînd stă atît de prost cu banii şi cînd „bătrînul" (James) e încă tot „burzuluit" din pricina afacerii aceleia cu acţiunile petrolifere, în care el nu avea nici o vină.

Dacă Soames îl vedea la club, era sigur că vestea va trece din gură-n gură, şi că Winifred va afla că nu fusese la dentist. El n-a mai întîlnit o familie ca asta, în care totul se descoperă. Şedea stingher printre mesele acoperite cu postav verde, picior peste picior, în pantaloni cadrilaţi şi ghete de lac cu elastic strălucind în întunericul ce se lăsa, cu faţa lui măslinie încruntată. Muşcîndu-şi degetul arătător, se gîndea de unde dracu va mai scoate bani dacă „Erotic" nu cîştigă Cupa Lancashire!

Gîndurile-i se întoarseră, morocănoase, împotriva neamului Forsyte. Ce oameni! Nu puteai scoate nimic de la ei — şi dacă dădeau ceva, vai! cu ce greutăţi! Erau al dracului de strînşi în materie de bani! În toată familia nu era nici un sportman, în afară de George. De pildă individul acela, Soames, ar avea un atac de cord dacă ai încerca să-i ceri cu împrumut o hîrtie de zece lire; şi chiar dacă n-ar avea un atac, s-ar uita la tine cu zîmbetul acela plin de îngîmfare, ca şi cum ai fi un suflet pierdut dacă n-ai bani.

Dar nevasta lui Soames! (Lui Dartie îi lăsă gura apa fără să vrea); încercase să se pună bine cu ea, ca orice om care vrea să fie în termeni buni cu o cumnată frumoasă! Dar să fie al dracului dacă... aceea (zise în gînd o vorbă urîtă) îi dădea vreo atenţie. Se uita la el ca şi cum ar fi fost o lepădătură, şi cu toate astea ar fi făcut prinsoare că ea se pricepe şi că putea să meargă chiar departe în asemenea poveşti. El cunoaşte femeile, nu degeaba aveau ele ochi dulci şi trupuri minunate ca Irene; iar individul acela, Soames, îşi va da foarte curînd seama de acest lucru, dacă este ceva adevărat în zvonurile care circulă în legătură cu „Piratul".

Dartie se ridică din fotoliu, făcu cîțiva pași în cameră și se opri în fața oglinzii de deasupra căminului de marmură. Stătu multă vreme privindu-și imaginea în oglindă. Chipul lui caracteristic și altor bărbați — cu mustăți negre lucioase, cu mici favoriți distinși, care abia mijesc, părea să fi fost înmuiat în ulei de in. Constată, cu îngrijorare, că pe o parte a nasului său puțin coroiat și unsuros se anunța un coș.

În același timp bătrînul Jolyon descoperi fotoliul rămas liber în salonul confortabil al lui Timothy. Sosirea lui întrerupse brusc conversația, și în locul ei se lăsă o penibilă tăcere. Mătușa Juley, cu binecunoscuta ei bunăvoință, se grăbi a restabili atmosfera plăcută de mai înainte.

— Da, Jolyon, vorbeam tocmai că n-ai mai fost pe la noi de multă vreme; dar nu e de mirare. Desigur, ești foarte ocupat. Nu-i așa? James tocmai spunea că e un sezon agitat în afaceri...

— Așa a spus? zise bătrînul Jolyon, uitîndu-se cu asprime la James. Ar fi numai pe jumătate atît de agitat, dacă și-ar vedea fiecare numai de treburile lui.

James ședea îngîndurat într-un fotoliu scund, din care genunchii i se ridicau în sus; își mișcă deodată nervos picioarele și puse unul din ele peste pisica neprevăzătoare care, alungată de către bătrînul Jolyon, se refugiase lîngă el.

— Ia te uită! Aveți aici și o pisică! zise el mînios, retrăgîndu-și brusc piciorul, după ce-l apăsase bine de tot pe trupul moale și îmblănit.

— Mai multe! zise bătrînul Jolyon, plimbîndu-și privirea de la o față la alta. Chiar acum am călcat și eu pe una.

Urmă o tăcere.

Apoi doamna Small, încrucișîndu-și degetele și privind în jurul ei cu o seninătate patetică, întrebă:

— Și ce mai face June? Draga de ea!

O licărire de umor trecu prin ochii severi ai bătrînului Jolyon. Extraordinară babă, Juley! Nu mai e alta pe lume care să spună tocmai ceea ce nu trebuie!

— Prost! Londra nu-i prieşte; prea multă lume în jurul ei, prea multă bîrfeală şi palavrageală!

Puse un deosebit accent pe ultimele vorbe, uitîndu-se din nou la James.

Nimeni nu scoase o vorbă.

Toţi fuseseră cuprinşi de teama că orice mişcare, orice cuvînt, putea fi primejdios. Ceva din ameninţarea pe care o simte orice spectator de tragedie greacă pătrunse în această încăpere ticsită de mobile. Sentimentul unui sfîrşit de tragedie îi cuprinsese şi pe aceşti bătrîni cu părul alb, îmbrăcaţi în redingote, şi pe femeile cu toalete elegante, toţi de acelaşi sînge şi între care exista o asemănare de nepătruns.

Nici unul din ei nu era conştient de acest lucru — căci prezenţa duhurilor rele, blestemate, e sezisată doare de subconştient.

Apoi Swithin se ridică. Nu voia să mai rămînă aici, simţea că el nu e om să se lase intimidat de nimeni. Şi, făcînd înconjurul camerei, mai maiestos ca de obicei, strînse mîna fiecăruia.

— Spuneţi-i lui Timothy, din partea mea, că se cocoloşeşte prea mult. Apoi, întorcîndu-se către Francie, pe care o găsea „nostimă", adăugă: Într-una din zilele astea am să te iau la plimbare cu trăsura.

Dar aceste cuvinte evocară viziunea acelei plimbări memorabile atît de mult comentate; se opri, siderat, pentru o clipă, cu ochii sticloşi, ca şi cum aştepta el însuşi să priceapă semnificaţia celor spuse; apoi brusc, dîndu-şi seama că n-are de ce se teme, se întoarse către bătrînul Jolyon:

— Ei! La revedere, Jolyon! N-ar trebui să umbli aşa, fără pardesiu! Poţi căpăta o sciatică sau ceva asemănător.

Apoi, cu vîrful ascuţit al ghetei sale de lac cu elastic împinse uşor pisica, şi statura lui enormă dispăru.

După ce se închise uşa în urma lui, cei rămaşi se uitară pe furiş unul la altul, pentru a vedea ce efect a produs cuvîntul plimbare — cuvînt devenit celebru şi de covîrşitoare importanţă, fiind singurul cuvînt oficial, ca să-i zicem aşa,

în legătură cu zvonul vag și sinistru care preocupa întreaga familie.

Euphemia, cedînd unei porniri interioare, spuse cu un rîs scurt:

— Mă bucur că unchiul Swithin nu m-a poftit pe mine la plimbare!

Doamna Small, pentru a se liniști și a netezi eventuala asperitate produsă de acest subiect, răspunse:

— Draga mea, lui îi place să se plimbe cu femei bine îmbrăcate, ca să se poată făli puțin! N-am să uit niciodată plimbarea pe care am făcut-o cu el! N-a fost lucru de șagă! Iar obrazul ei bătrîn, bucălat, fu învăluit pentru o clipă de o stranie satisfacție; apoi se îmbufnă deodată, și ochii i se umplură de lacrimi. Se gîndea la acea plimbare lungă, pe care o făcuse odinioară cu Septimus Small.

James, în micul lui fotoliu, ședea tot îngîndurat și nervos; deodată se ridică:

— Curios tip mai e și Swithin! spuse el cu jumătate de gură.

Tăcerea bătrînului Jolyon, ochii lui severi, parcă îi paralizase pe toți. El însuși era uluit de efectul propriilor lui vorbe. I se părea că a întărit importanța zvonului pe care venise să-l înlăture. De aceea mînia lui nu contenea.

Dar nu isprăvise cu ei! Nu, deloc! Trebuie să le mai trîntească una sau două!

Cu nepoatele lui n-avea nimic de împărțit, n-avea de ce le dojeni. O femeie tînără, arătoasă, se bucura totdeauna de bunăvoința bătrînului Jolyon. Dar individul acela, James, și poate în mai mică măsură și ceilalți, meritau din plin ceea ce le pregătise. Întrebă și el de Timothy.

Mătușa Juley, ca și cum ar fi simțit că îl amenință o primejdie pe fratele ei mai mic, oferi bătrînului Jolyon un ceai.

— Poftește — ceaiul te așteaptă în celălalt salon. S-a răcit și nu mai e bun, dar Smither îți face imediat unul proaspăt!

Bătrînul Jolyon se ridică.

— Mulțumesc, îi spuse, uitîndu-se drept la Jemes: eu n-am vreme de ceai, de... bîrfeală și de alte asemenea; la revedere, Hester; la revedere, Winifred!

Și fără a-și lua rămas bun de la ceilalți, plecă.

Așezat din nou în trăsură, furia i se risipi. Așa era el totdeauna la mînie: după ce-și vărsa focul, se potolea. Dar îl cuprinse tristețea. Le-a închis gura, se prea poate, dar cu ce preț! Cu prețul convingerii lui că zvonul, căruia el hotărîse să nu-i dea crezare, era adevărat. June era părăsită din pricina soției fiului acelui individ. Simțea că e adevărat și se străduia să nu creadă. Dar durerea pe care o ascunse sub această strădanie începu a prinde putere încet, temeinic și se prefăcu într-o mînie oarbă împotriva lui James și a fiului acestuia.

Cele șase femei și singurul bărbat rămași în salonul cel mic începură a vorbi liniștit, pe cît era posibil după o asemenea întîmplare. Fiecare în parte știa că — el sau ea — nu clevetea, dar fiecare era convins că ceilalți șase o fac. De aceea erau supărați și buimăciți cu toții. Numai James tăcea; era tulburat pînă în adîncul sufletului.

Deodată Farncie zise:

— Să știți că mie mi se pare că Unchiul Jolyon s-a schimbat enorm în anul din urmă. Dumneata ce crezi, Mătușă Hester?

Mătușa Hester făcu o mică mișcare de apărare:

— Întreab-o pe Mătușa Julia! Eu nu mă pricep!

Nici unul din cei de față nu s-a temut s-o aprobe, iar James mîrîi îngîndurat, cu ochii în pămînt:

— Nu e nici jumătate din ce-a fost!

— Eu am băgat de seamă de multă vreme, a îmbătrînit vertiginos, continuă Francie.

Mătușa Juley dădu din cap; fața ei se bosumflă din nou.

— Bietul Jolyon! Dragul de el! Ar trebui să se ocupe cineva de el!

Urmă din nou tăcere; apoi, ca și cum fiecare s-ar fi înspăimîntat la gîndul că va rămîne după aceea singur aici,

toţi cei cinci musafiri se ridicară deodată şi-şi luară rămas bun.

Doamna Small, Mătuşa Hester şi pisica lor rămaseră iarăşi singure, iar zgomotul îndepărtat al unei uşi ce se deschide anunţă apropierea lui Timothy.

În seara aceleiaşi zile. Mătuşa Hester tocmai adormise în odaia care fusese a Mătuşii Juley înainte ca aceasta să fi ocupat camera Mătuşii Ann. Uşa se deschise şi doamna Small, cu bonetă de noapte roz pe cap, şi cu o lumînare în mînă, intră:

— Hester! Hester!

Cearşafurile mătuşii Hester fîşîiră uşor.

— Hester! repetă Mătuşa Juley, pentru a fi sigură că a deşteptat-o. Sînt foarte îngrijorată de bietul Jolyon. Ce crezi tu că trebuie făcut? îi zise, punînd un deosebit accent pe cuvîntul „ce".

Mătuşa Hester foşni din nou cearşafurile, şi vocea ei slabă, plîngăreaţă, abia se auzi:

— De făcut? Dar de unde vrei să ştiu eu?

Mătuşa Juley plecă mulţumită, şi vrînd să închidă uşa cu deosebită grijă, pentru ca nu cumva să-i tulbure somnul scumpei sale Hester, degetele îi alunecară pe clanţă şi uşa se trînti zdravăn.

Întoarsă în odaia ei, se opri în faţa ferestrei şi privi luna de deasupra copacilor din Park. Se uită printr-o mică deschizătură dintre perdelele de muselină pe care le strînse bine, ca nu cumva s-o vadă cineva de afară. Şi acolo, cu obrazul ei rotund şi bucălat, cu boneţica roz pe cap, cu ochii umeziţi de lacrimi, se gîndi la „bietul Jolyon", atît de bătrîn şi atît de singur, întrebîndu-se cum i-ar putea fi de folos, cum ar putea face ca el s-o iubească mai mult, aşa cum n-a mai iubit-o nimeni de cînd — de cînd s-a prăpădit sărmanul Septimus.

CAPITOLUL VIII

BAL LA ROGER

Casa lui Roger din Prince's Gardens era iluminată strălucitor. Nenumărate lumînări de ceară fuseseră așezate în candelabrele de cristal șlefuit, și se reflectau ca stelele pe parchetul celor două saloane. Prin mutarea tuturor mobilelor pe culoarele etajului întîi, se realizase la parter un spațiu imens, pe care îl înconjuraseră cu acele stranii anexe ale civilizației, cunoscute sub numele de „fotolii de bal".

Într-un colț izolat, ascuns în dosul unor palmieri, era o pianină, și partitura *Dansul de la Kensington* deschisă pe pupitru.

Roger s-a opus la angajarea unei orchestre. Nu vedea rostul orchestrei, nu voia să cheltuiască bani, și problema nu se mai puse. Francie (căci mama ei, pe care Roger o adusese în stare de dispepsie cronică de mai multă vreme, se vîra în asemenea ocazii în pat) a trebuit să se mulțumească numai cu un pianist și cu un tînăr care cînta din corn. De aceea a acoperit totul cu palmieri în așa fel, încît cine nu se uita cu prea mare băgare de seamă putea crede că sînt mai mulți muzicanți ascunși acolo. Hotărî să le spună să cînte tare — un corn poate da multă muzică, dacă omul suflă în el din toată inima. După cum ar spune un american mai cultivat, în cele din urmă ea se „descurcă"... în acest labirint de trucuri pe care fusese silită a-l străbate pînă ce reuși să combine o primire distinsă, cum se cuvine, cu economia sănătoasă a unui Forsyte. Era cam slabă, dar arăta admirabil în rochia ei galbenă ca porumbul, cu umerii învăluiți în mult voal; punîndu-și mănușile, trecea dintr-o parte într-alta pentru a revizui totul încă o dată.

Cu valetul special angajat (căci Roger nu ținea decît servitoare) discută despre vin. Îl întrebă dacă a priceput că domnul Forsyte a dispus să scoată o duzină de sticle de șam-

panie *Whiteley?* Dar dacă se consumă acestea (lucru imposibil, căci cele mai multe doamne vor bea, desigur, apă), există niște *champagne cup*[1], cu care trebuie să se descurce cum o ști mai bine.

Nu-i plăcea deloc — nu era de demnitatea ei — să discute asemenea lucruri cu un chelner, dar ce era să facă dacă tatăl ei o punea în asemenea situații? Totuși Roger, care a pus bețe cît a putut în roțile acestui bal, în curînd va coborî, cu obrajii îmbujorați și cu fruntea bombată, ca și cum el ar fi organizat totul. Va zîmbi la toată lumea și, desigur, va oferi brațul celei mai frumoase doamne, pentru a o conduce la masă. Iar la ora două, cînd balul va fi în toi, se va duce pe ascuns la muzicanți și le va porunci să cînte *Imnul Regal* și s-o șteargă.

Dar în adîncul sufletului ei, Francie trăgea nădejde că tatăl ei va obosi foarte curînd și se va retrage discret la culcare.

Cele trei sau patru prietene intime ale ei, care veniseră mai devreme, pentru a-i da o mînă de ajutor la pregătirea balului, mîncară împreună cu ea, într-o mică odăiță părăsită de la etaj, friptură rece de pui și ceai, servite în grabă. Pe bărbații casei i-a trimis să cineze la „Eustace's Club", ca să se sature cum trebuie.

Cînd ceasul bătu nouă, doamna Small sosi singură. Prezentă toate scuzele cuvenite pentru absența lui Timothy, trecînd-o sub tăcere pe Mătușa Hester care, în ultimul minut, declară că n-are poftă să vină. Francie o primi călduros și o așeză pe un fotoliu mic, aurit, unde o lăsă, bosumflată și singură, în rochia ei de satin de culoarea levănțichii. De la moartea Mătușii Ann, azi pusese pentru prima oară o rochie colorată.

Prietenele intime ale lui Francie coborîră din odăile lor, în rochii de culori diferite, dar avînd fiecare cîte o garnitură bogată de voal pe umeri și piept. Printr-o curioasă întîm-

[1] Cruson cu șampanie.

plare, toate erau prea uscate. Fură prezentate doamnei Small, dar nici una dintre ele nu rămase mai mult de cîteva secunde cu ea, pentru ca apoi să se strîngă laolaltă, vorbind și răsucindu-și carnetele de dans, cu privirile furișate spre ușă, pentru a pîndi apariția primului bărbat.

Sosi, în grup, o parte din familia Nicholas; totdeauna punctuali — după cum era moda la Landbroke Grove. Imediat după ei, Eustace și prietenii săi, posomorîți și mirosind a tutun.

În fine, apărură, unul după altul, trei sau patru din curtezanii lui Francie, cărora le ceruse, fiecăruia în parte, promisiunea de a veni devreme. Toți erau rași proaspăt și vioi, cu acea vioiciune în ținută și purtare la modă în ultima vreme la tinerii din Kensington. Fiecare părea a nu se sinchisi de prezența celuilalt; purtau cravate mari, bufante, veste albe și ciorapi vărgați. Toți aveau batiste vîrîte în mașete. Se foiau încoace și încolo cu armura lor de veselie impusă, ca și cum ar fi venit aici pentru a săvîrși cine știe ce fapte mari. Cînd dansau, fețele lor, departe de expresia solemnă a unui englez care dansează, erau senine, zîmbitoare, blajine. Săltau, învîrtindu-și partenerele în pași mari, fără a ține prea mult seama de ritmul muzicii. Pe ceilalți dansatori îi priveau cu dispreț suveran, căci ei — „brigada ușoară“[1], eroii a sute de baluri din Kensington — și numai ei puteau arăta lumii zîmbetul și pasul cuvenit.

După aceea lumea veni valuri-valuri. Însoțitoarele domnișoarelor se așezară în rînd, de-a lungul peretelui din fața intrării, în timp ce tineretul mărea vîrtejul dansului din salonul cel mare.

Bărbați erau cam puțini, iar domnișoarele care nu erau prea căutate stăteau cu expresia lor patetică, un zîmbet resemnat, acru, ce spunea parcă: „Oh, nu! Nu mă confunda! Știu că nu vii spre mine. Nici nu pot spera așa ceva!“ Iar

[1] *The light Brigade*, Brigada ușoară, unitate din armata britanică, despre care Tennyson a scris o celebră poezie.

Francie convingea cu greu pe cîte unul din curtezanii ei sau pe cîte un tînăr fără experiență: „Te rog, fă-mi plăcerea, dă-mi voie să te prezint domnișoarei Pink, e atît de drăguță, zău!“ și reușea chiar să-l ducă pînă la ea, zicînd: „Domnișoara Pink — domnul Gathercole. Mai ai vreun dans liber pentru el?“ Atunci domnișoara Pink zîmbea cu zîmbetul ei forțat, roșea puțin și răspundea: „Oh! Cred că da!“ și deschizînd carnetul ei gol, înscria rar și cu însuflețire numele lui Gathercole pe locul propus de el, la al doilea *extra tour*.

Dar cînd tînărul mormăia că e cald și pleca, domnișoara recădea în atitudinea de așteptare deznădăjduită, cu zîmbetul răbdător și acru.

Mamele își făceau ușor vînt cu evantaiele, urmărindu-și fetele, iar în ochii lor se citea povestea ursitei fetelor. În ceea ce le privea pe ele, n-avea nici o importanță dacă ședeau acolo ceasuri întregi, moarte de oboseală, tăcute sau vorbind din cînd în cînd — principalul era ca fetele să petreacă bine. Dar cînd le vedeau nebăgate în seamă și trecute cu vederea! Ah! Mamele zîmbeau, dar ochii lor aveau priviri ucigătoare, asemenea lebedei rănite! Fiecare din ele ar fi avut poftă să-l prindă pe tînărul Gathercole de coada redingotei lui elegante și să-l tîrască spre fata ei. Pușlamalele astea de tineri!

Și astfel, pe cîmpul de bătaie al acestui bal din Kensington, erau prezente toate cruzimile și greutățile vieții, pateticul ei și inegalitatea șanselor, nedreptatea, abnegația și răbdarea.

Ici și colo erau și îndrăgostiți — nu ca ai lui Francie, care făceau parte dintr-o specie ciudată — ci îndrăgostiți adevărați, care, emoționați, roșii în obraji; tăcuți, căutau cu priviri furișe fata pe care o iubeau, iar în timpul dansului erau fericiți să o atingă. Din cînd în cînd cîte un privitor era izbit de lumina din privirile lor.

La ora zece fix, nici o secundă înainte, sosi familia lui James — Emily, Rachel, Winifred (Dartie rămăsese acasă

pentru că o dată, într-o asemenea ocazie, la Roger, băuse prea multă șampanie) și Cicely, cea mai mică dintre fete, care ieșea azi pentru prima oară „în lume". În urma lor, Soames și Irene veniră într-o birjă de la casa părintească, unde fuseseră la cină.

Toate aceste doamne aveau umerii goi, fără nici un fel de voal — arătînd, prin decolteurile lor mari și îndrăznețe, că vin din partea cea mai distinsă a parcului[1].

Soames, ferindu-se de vîrtejul dansului, se rezemă de perete. Armat cu zîmbetul său vag, stătea în picioare și privea. Vals după vals începea și se sfîrșea; perechi-perechi, dansatorii treceau în zbor prin fața lui cu surîsul pe buze, rîzînd sau vorbind ceva; unii cu buzele strînse și cu ochii scrutînd mulțimea, iar alții, cu buzele ușor întredeschise, tăcuți și ochi în ochi. Și în atmosfera aceasta de sărbătoare, mireasma florilor și parfumul din părul femeilor se rîspîndeau, sufocante, în căldura nopții de vară.

Tăcut, cu o urmă de dispreț în zîmbet, Soames avea aerul că nu vede nimic deosebit. Dar din cînd în cînd ochii săi descopereau ceea ce căutau, se aținteau asupra unui punct din mulțimea în continuă mișcare, și zîmbetul de pe buzele lui murea.

El nu dansa cu nimeni. Unii bărbați dansau cu soțiile lor, dar el găsea că nu e „distins" să dansezi cu soția ta și de aceea, de cînd se căsătorise cu Irene, nu o invitase niciodată la dans. Și numai Dumnezeul neamului Forsyte știa dacă această purtare era pentru el o mîngîiere ori ba.

Irene trecea, dansînd cu alți bărbați, iar rochia, de culoarea stînjeneilor, îi flutura în jurul picioarelor. Dansa frumos; iar Soames se săturase să tot audă femeile spunîndu-i, cu un zîmbet acru: „Ce frumos dansează soția dumitale, domnule Forsyte... e o adevărată plăcere s-o privești!" Ostenise de atîtea răspunsuri pe care le dădea peste umăr: „Găsiți?"

---

[1] Este vorba de Hyde Park, cartier al aristocrației engleze.

Chiar lîngă el, o tînără pereche își făcea, rînd pe rînd, vînt cu evantaiul, trimițîndu-i un curent de aer neplăcut. Francie și unul din curtezanii ei stăteau aproape. Vorbeau despre amor.

Auzi în spatele lui vocea lui Roger, dînd dispoziții servitorului cu privire la masă. Totul era de proastă calitate! Îi păru rău c-a venit! O întrebase pe Irene dacă dorește s-o însoțească, și ea, cu acel zîmbet al ei care te scoate din minți, îi răspunsese: „Oh, nu!"

Atunci de ce a venit? În ultimul sfert de ceas nici măcar n-o zărise. Iată-l pe George, înaintînd spre el cu fața lui malițioasă; era prea tîrziu să-l ocolească.

— L-ai văzut pe „Pirat"? spuse acest mucalit autorizat; e pe cîmpul de bătaie — părul tuns și perfect pus la punct!

Soames îi răspunse că nu l-a văzut și, trecînd prin încăperea pe jumătate goală, între două dansuri, ieși în balcon și privi în stradă.

Sosi o trăsură cu musafiri întîrziați; în jurul intrării stăteau cîteva din acele haimanale de pe străzile Londrei, care se adună la chemarea caselor luminate sau a muzicii. Fețele lor palide, ridicate în sus, deasupra siluetelor negre și grosolane, aveau un aer de așteptare plină de curiozitate, care îl supără pe Soames. De ce li se îngăduie să stea așa, gurăcască? De ce nu-i alungă sergentul?

Dar sergentul nu-i băga în seamă. Stătea cu picioarele crăcănate, pe covorul roșu, întins pe trotuar; obrazul lui, sub coif, avea aceeași privire de așteptare plină de curiozitate.

Peste drum Soames vedea, prin zăbrele, în lumina felinarelor de pe stradă, frunzele copacilor legănate ușor de adierea vîntului. Mai departe, erau luminile de la etajul caselor de pe cealaltă parte a străzii, iar jos, întunecimea liniștită a grădinii. Deasupra tuturor, acel minunat cer londonez pe care se revărsau reflexele nenumăratelor lămpi; bolta presărată cu stele, în care se oglindesc toate nevoile și ilu-

ziile oamenilor — uriașă oglindă a strălucirii și a mizeriei care, noapte de noapte, își așterne blînda ironie peste întinderi nesfîrșite de case și grădini, palate și cocioabe, peste acei Forsyte purtînd fel de fel de nume, peste sergenți de stradă și peste haimanalele care cască gura pe străzi.

Soames se întoarse și, ascuns în firidă, se uită în camera luminată. Aici, afară, era mai răcoare. Văzu pe noii sosiți: June și bunicul ei, care tocmai intrau. De ce oare au venit atît de tîrziu? Stăteau în ușă. Păreau osteniți. Ce curios, unchiul Jolyon să iasă din casă la o oră atît de înaintată! De ce nu venise June la Irene, cum venea de obicei? Dar deodată, își dădu seama că de multă vreme nu mai venise June pe la ei.

Urmărind cu oarecare răutate fața ei, o văzu cum se schimbă, și că pălește deodată în așa măsură, încît crezu că va cădea la pămînt; apoi se aprinse ca flacăra. Se întoarse să vadă la ce se uita June, și o văzu pe soția sa la brațul lui Bosinney, venind dinspre sera din fundul salonului. Ochii ei priveau în sus către el, ca și cum răspundeau la o întrebare pe care i-o pusese, iar Bosinney o sorbea din ochi.

Soames se uită din nou la June. Ținea mîna pe brațul bătrînului Jolyon, parcă îl ruga ceva. Văzu o privire mirată pe fața unchiului său; amîndoi se întoarseră, ușa se închise în urma lor, și duși au fost.

Muzica începu din nou — un vals — și Soames, tot în firidă, cu fața nemișcată, dar fără zîmbet pe buze, așteptă. În aceeași clipă, la doi pași de balconul întunecat, trecu soția lui cu Bosinney. Simți parfumul gardeniilor pe care le purta, văzu palpitația sînilor ei, dorința ce-i strălucea în ochi, buzele ușor întredeschise; fața ei avea o expresie pe care el nu o cunoștea. Treceau dansînd în ritm încet, legănat, și i se păru că erau lipiți unul de altul; o văzu cum ridică ochii ei suavi și negri spre Bosinney, și cum se uită apoi iarăși în jos.

Foarte palid, se întoarse în balcon și, sprijinindu-se de balustradă, privi în scuar. Aceleași siluete, în aceeași pozi-

ție, stăteau cu ochii în sus spre casa iluminată, cu o persistență posomorîtă. Sergentul, tot așa, sta cu fața în sus; dar Soames nu-i mai vedea. Jos, o trăsură trase la scară, două siluete se urcară în ea și plecară...

În ziua aceea, la micul dejun, June îi spuse bătrînului Jolyon despre balul de la unchiul Roger la care dorea să meargă. Dar a fost atît de proastă, adăugă ea, încît nu s-a gîndit să roage pe cineva s-o conducă. Acum era prea tîrziu.

Bătrînul Jolyon ridică ochii săi pătrunzători. June mergea de obicei la baluri cu Irene! Uitîndu-se drept la ea, o întrebă: „De ce n-ai aranjat cu Irene?"

Nu! June nu voise s-o roage pe Irene! Nu mergea decît dacă — dacă bunicul ei voia să meargă și el o dată cu ea — o să stea foarte puțin!

Văzînd-o atît de dornică și atît de chinuită, bătrînul Jolyon consimți, bombănind. Nu prea înțelegea el ce caută June la un asemenea bal; era gata să facă prinsoare că nu e nimic deosebit. Iar în ceea ce o privea pe June, socotea că nu e nimerit să se ducă! Ea avea nevoie de aer de mare, și după Adunarea Generală de la „Globular Gold Concessions" voia să plece cu ea în vilegiatură. Ah! de ce nu vrea să plece? Așa, are să se distrugă. Aruncîndu-i pe furiș o privire tristă, își continuă micul dejun.

June ieși devreme și hoinări în neștire pe străzile încinse. Mica ei siluetă, care în ultima vreme abia se mai clintea pentru treburile de toate zilele, era în această dimineață vie ca flacăra. Își cumpără niște flori. Dorea — voia să arate cît se poate de bine. El, desigur va fi acolo! June știa că primise o invitație. Îi va arăta că nu-i pasă de el! Dar în străfundul inimii, hotărîse ca în această seară să-l recucerească. Se întoarse acasă cu obrajii îmbujorați, vorbind vioi în tot timpul prînzului; și astfel îl păcăli pe bătrînul Jolyon.

După-amiază, o criză de plîns cu sughițuri o năpădi în deznădejde. Își înecă hohotele în pernele din pat, dar cînd, într-un tîrziu, se opri, văzu în oglindă o față umflată și niște

ochi roșii, cu cearcăne violete în jurul lor. Rămase în camera întunecată pînă la vremea cinei.

În seara aceea, la ora obișnuită, June și bătrînul Jolyon se așezară la masă. Fata purta rochia ei închisă pînă în gît, ca de obicei, dar bătrînul Jolyon nu-și schimbase hainele pentru masa de seară.

Masa a decurs în tăcere, dar în sufletul ei se dădea o luptă aprigă. Era atît de palidă și sleită de puteri, încît bătrînul Jolyon porunci „Mironositului" să contramandeze trăsura, căci nu-i dă voie lui June să iasă deseară. Trebuie să se odihnească. June nu se opuse. Se urcă în camera ei și șezu acolo, în întuneric. La ora zece, sună după jupînească.

— Adu-mi niște apă caldă și du-te jos de-i spune domnului Forsyte că mă simt perfect odihnită. Spune-i că dacă e prea obosit, pot să merg și singură la bal.

Jupîneasa îi aruncă o privire peste umăr, iar June se întoarse către ea, spunîndu-i pe un ton poruncitor:

— Du-te și adu-mi repede apă caldă!

Rochia ei de bal era întinsă pe canapea. O îmbrăcă în grabă, cu mare grijă, luă florile în mînă și coborî, ridicînd semeț capul, cu fețișoara ei încoronată de cununa părului bogat. Trecînd prin fața camerei bătrînului Jolyon, auzi mișcare.

Uluit și mînios, se îmbrăca. Trecuse de ora zece, nu vor ajunge acolo înainte de unsprezece; June a înnebunit! Dar nu îndrăznea să i se opună — expresia pe care o văzuse pe fața ei, la cină, îl înspăimîntase.

Își lustrui părul cu niște perii mari de ebonit, pînă cînd străluci ca argintul sub lumina lămpii; apoi coborî și el pe scara întunecoasă.

June îl întîmpină jos, și, fără vorbă, se urcară în trăsură.

Drumul cu trăsura i se păru că nu se mai sfîrșește niciodată. Cînd, în cele din urmă, intră în salonul lui Roger,

fața ei purta o mască de hotărîre sub care se ascundea o adevărată tortură de nervozitate și emoție. Senzația de rușine că „aleargă după el“ era înăbușită de groaza că s-ar putea să nu fie acolo, că poate nu-l întîlnește deloc, și de acea hotărîre nezdruncinată că trebuie să-l recucerească — în ce fel, nici ea nu știa.

Cînd văzu sala de bal, cu parchetul strălucitor, avu un sentiment de bucurie, căci îi plăcea să danseze și cînd dansa, zbura, era ușoară, ca un spiriduș sprinten și vioi. El o va invita desigur la dans, și dacă va dansa cu ea, totul va fi ca mai înainte. Privi încordată în jur.

Dar apariția lui Bosinney, venind cu Irene dinspre seră, cu acea expresie stranie de totală dăruire pe fața lui, o izbi prea puternic. Ei nu văzură — și nimeni nu trebuie să vadă, nici chiar bunicul ei — durerea care o încolți.

Puse mîna pe brațul bătrînului Jolyon și spuse foarte încet:

— Trebuie să mă întorc acasă, bunicule, mi-e rău.

Plecă grăbit cu ea, mirînd în sinea lui, căci știa dinainte ce-o să se întîmple.

Dar nu-i spuse nimic; numai după ce se așezară în trăsura care, printr-o fericită întîmplare se mai afla încă în apropierea porții, o întrebă:

— Ce ai, scumpa mea?

Simțind întregul ei trup firav zguduit în hohote de plîns, se sperie din cale-afară. Mîine îl va chema pe doctorul Blank. Trebuie, neapărat! Nu poate s-o mai lase în starea asta... Nu se mai poate! Nu!

June își stăpîni hohotele și, strîngîndu-i mîna, șezu rezemată în colțul trăsurii, cu fața învăluită într-un șal.

El nu-i putea vedea decît ochii, larg deschiși, privind în întuneric, iar cu degetele lui slabe, îi mîngîia necontenit mîna.

CAPITOLUL IX

SEARĂ LA RICHMOND

În afară de June și Soames, văzură și alți ochi pe „cei doi“ (cum și începuse a-i numi Euphemia), venind dinspre seră: observară și alți ochi expresia de pe fața lui Bosinney.

Sînt clipe în care Natura dezvăluie brusc patima ascunsă sub liniștea senină a cotidianului banal — primăvara violentă care, prin norii purpurii, aruncă un fulger alb peste mugurii de migdali; un pisc acoperit cu zăpadă, în bătaia lunii, ce se înalță spre o singură stea, plutitoare pe albastrul cerului pătimaș; ori în vîlvătaia soarelui de foc, un bătrîn copac de tisă, stînd paznic întunecat al unei taine arzătoare.

Sînt, de asemenea, momente în care, un tablou dintr-o galerie de pictură, pe care un spectator oarecare îl califică drept „x x x Tițian — excepțional de frumos“, sparge pavăza vreunui Forsyte, care poate a mîncat un prînz mai copios decît semenii săi, și îl ține fermecat, într-o stare de extaz. Simte și el că există lucruri — că există lucruri care — da, lucruri care înseamnă ceva. Îl cuprinde un sentiment ce nu se poate descrie, nici tălmăci. Cînd încearcă să-l analizeze cu precizia omului practic, îi scapă, îi alunecă printre degete, așa cum dispare și aroma vinului pe care l-a băut, lăsîndu-i gura acră și conștiința că are ficat. Simte că a fost necumpătat, că a risipit ceva; că are ceva mai puțină putere. El nu voia să simtă ceea ce semnalau cele trei stele din catalogul galeriei de tablouri, doamne ferește! Nu vrea să știe nimic despre forțele Naturii! Dumnezeu să-l păzească de a admite măcar o clipă că există așa ceva pe lume! Dacă o singură dată admite așa ceva, unde ar ajunge? Omul plătea un șiling taxă de intrare și alt șiling pentru catalog.

Privirea pe care o văzuse June și o văzuseră și alții din neamul Forsyte era ca licărirea neașteptată a unei lumînări, prin ruptura unei perdele imaginare, în dosul căreia ardea

— era izbucnirea neașteptată a unei străluciri vagi, efemere, învăluite și amețitoare. Cei ce văzuseră privirea își dădură seama că forțe primejdioase intraseră în acțiune. Pentru moment priviseră cu plăcere, cu interes, apoi simțiseră că e periculos să înregistreze chiar totul.

Totuși, această privire explica pentru ce June venise atît de tîrziu și dispăruse îndată, fără a dansa, chiar fără a da mîna cu logodnicul ei. Se spunea că era bolnavă — nici nu era de mirare.

Dar acum toți se uitau unii la alții, cu senzația că erau vinovați de ceva. Nu doreau să răspîndească zvonuri scandaloase, nu voiau să fie răutăcioși. Cine poate dori așa ceva? Străinilor nu li s-a suflat nici o vorbă, o lege nescrisă impunea fiecărui Forsyte tăcere.

Apoi veni vestea că June a plecat la mare cu bătrînul Jolyon.

A dus-o la Broadstairs, stațiune ajunsă la modă; Yarmouth își mai pierduse din renume, spre regretul lui Nicholas. De altfel nici un Forsyte nu mergea la mare fără convingerea că pentru banii lui trebuie să respire un aer care, într-o săptămînă, îl va îmbolnăvi de ficat. Acel blestemat obicei aristocratic al primului Forsyte de a bea vin de Madera le-a lăsat tuturor descendenților săi o sensibilitate hepatică.

Deci, June plecase la mare. Membrii familiei așteptau desfășurarea evenimentelor. Altceva nu le rămînea de făcut.

Dar cît de departe — cît de departe au mers „cei doi"? Și cît de departe vor merge? Au oare într-adevăr de gînd să ajungă undeva? Din povestea asta — desigur — nu poate ieși nimic, căci nici unul din ei nu are nici un ban. Cel mult un flirt, ce se va sfîrși, ca toate flirturile, la momentul cuvenit.

Sora lui Soames, Winifred Dartie, trăind în climatul din Mayfair — ea locuia în Green Street — avea principii mai moderne cu privire la viața conjugală decît cele general admise, ca de pildă în Ladbroke Grove; de aceea rîse la ideea că ar fi ceva serios în toată povestea. „Mititica" —

Irene era mai înaltă decît ea, dar acest calificativ era mărturia valorii reale ce-şi atribuia fiecare Forsyte, astfel că Irene a rămas pînă la urmă „mititica" — mititica se plictisea. De ce să nu se distreze şi ea? Soames era destul de obositor; iar în ceea ce-l priveşte pe domnul Bosinney — numai bufonul acela de George l-a putut porecli „Pirat" — Winifred susţinea că e un bărbat foarte *chic*.

Această declaraţie — că Bosinney ar fi *chic* — a produs mare senzaţie. Dar n-a reuşit să convingă pe nimeni. Toţi erau dispuşi să admită că, în felul lui, arată destul de bine; dar să spui că este *chic* un bărbat cu pomeţii proeminenţi, cu ochii stranii, şi care poartă pălării moi, era încă o extravaganţă de a lui Winifred, care aleargă după tot ce e nou.

Totul se petrecea în acea faimoasă vară în care extravaganţa era la modă, cînd chiar şi pămîntul era extravagant; castanii erau încărcaţi cu flori, florile erau înecate în parfum cum nu fuseseră niciodată; trandafirii înfloreau în toate grădinile; iar roiurile de stele nu-şi mai găseau loc în noapte; cînd în fiecare zi, din zori şi pînă seara, soarele, în plină putere, îşi înălţa scutul de aramă deasupra parcului, iar oamenii aveau purtări ciudate, mîncau dimineaţa şi la amiază în aer liber. Niciodată nu s-au mai văzut atîtea birji şi echipaje, trecînd valuri-valuri peste podurile Tamisei strălucitoare, pentru a duce mii şi mii de oameni, toată marea burghezie, spre raiul înverzit de la Bushey, Richmond, Kew şi Hampton Court. Aproape fiecare familie care pretindea a face parte din casa proprietarilor de echipaje, măcar o dată în acest an şi tot vizitase castanii înfloriţi din Bushey sau făcuse o plimbare cu trăsura printre castanii spanioli din Richmond Park. Trăsurile zburau lin pe aleile prăfuite, în norii de praf pe care chiar ele îi ridicau, iar cei dinăuntrul lor priveau distins spre capul încoronat pe care, vreun cerb mare şi liniştit, îl înălţa din pădurea de ferigă ce promitea îndrăgostiţilor — pentru la toamnă — un adăpost cum nu mai văzuseră niciodată. Şi, ici-colo, cînd mireasma arză-

toare a florilor de castan și a ferigilor venea prea aproape trecătorii își spuneau: „Draga mea! Ce parfum admirabil!“

Iar florile de tei erau în acel an neobișnuit de frumoase, aveau aproape culoarea mierei. În colțurile scuarurilor londoneze, cînd soarele apunea, ele răspîndeau un parfum mai dulce decît nectarul supt de albine — parfum ce trezea dorințe fără nume în inimile neamului Forsyte și ale semenilor lor care, după masa de seară, veneau să se răcorească în aceste parcuri, la porțile cărora numai ei aveau chei.

Și acest dor îi făcea să tînjească în mijlocul straturilor de flori, abia vizibile în lumina ce scădea mereu; același dor fără nume îi făcea să se întoarcă, să se întoarcă mereu acolo, ca și cum dragostea i-ar fi chemat — și să aștepte ca ultima rază de lumină să moară sub umbra crengilor.

O oarecare vagă simpatie, trezită de mireasma teilor, sau poate sentimentul de soră care îi dădea dorința de a vedea cu ochii ei ceea ce se petrece, sau poate că ambiția de a dovedi că afirmația ei „nu este nimic serios în toată povestea“ era adevărată, sau poate numai pofta, căreia în anul acesta nimeni nu i se putea opune, de a face o plimbare la Richmond, a îndemnat-o pe mama micilor Dartie (a micilor Publius, Imogen, Maud și Benedict) să scrie următorul bilet cumnatei sale:

„30 iunie

Dragă Irene,

Aud că Soames pleacă mîine la Henley și că rămîne peste noapte acolo. M-am gîndit că ar fi foarte plăcut să facem un mic grup și să mergem cu trăsura la Richmond. Pofteşte-l tu pe domnul Bosinney, eu am să-l iau pe tînărul Flippard.

Emily (ele îi ziceau mamei lor pe nume, Emily — fiind mai *chic)* ne va împrumuta trăsura. Trec să vă iau, pe tine și pe tînărul tău cavaler, pe la ora șapte.

Cu tot dragul, cumnata ta,
Winifred Darite.

Montague crede că la «Crown and Sceptre» masa e foarte gustoasă."

Montague era al doilea și cel mai des întrebuințat nume al lui Dartie — primul fiind Moise. Un om de lume ca el trebuia să întrebuințeze, deci, numele cel mai distins.

Planul ei a întîmpinat din partea Providenței mai multă opoziție decît meritau intențiile binevoitoare care-l inspirară. În primul rînd, tînărul Flippard scrise:

„*Dragă doamnă Dartie,*

Îmi pare nespus de rău. Sînt de mult angajat în altă parte. Nu mă pot face liber.

Al dumitale,
Augustus Flippard."

Era prea tîrziu să înceapă a căuta alt bărbat. Ghinion, și pace! Cu promptitudinea și iscusința unei bune mame de familie, Winifred făcu apel la soțul ei. Avea o fire hotărîtă și tolerantă, ce se potrivea atît de bine cu profilul ei marcant, părul blond și ochii verzui. Rareori, poate niciodată nu suferise vreun eșec: și chiar dacă se întîmpla să aibă vreunul, știa să-l întoarcă în folosul ei.

Dartie era și el foarte bine dispus. „Erotic" nu cîștigase Cupa Lancashire. Celebrul animal, proprietatea unuia din stîlpii hipodroamelor — pariase în ascuns multe mii de lire contra lui — nici măcar n-a alergat. Următoarele patruzeci și opt de ore după această zguduitură au fost cele mai întunecate din viața lui Dartie.

Fantoma lui James îl urmărea zi și noapte. Gîndurile negre în legătură cu Soames se împleteau cu foarte vagi speranțe. Vineri noaptea fusese atît de amărît, încît s-a îmbătat. Dar sîmbătă dimineața instinctul lui de adevărat jucător de bursă birui. Împrumută cîteva sute de lire, pe

care nicicum nu le va putea restitui, se duse în oraș și puse toți banii pe „Concertina“ în Handicapul Saltown Borough.

Dejunase la „Isceum“ cu maiorul Scrotton, căruia îi spusese: „Micul evreu Nathans mi-a dat ideea. Acum nu-mi mai pasă de nimic. Nu mai am încotro. Dacă «Concertina» nu iese prima — atunci, fir-ar al dracului, bătrînul va trebui să plătească!“

O sticlă de *Pol Roger*, numai pentru sufletelul lui, îi trezi un nou dispreț pentru James.

Reuși. „Concertina“ cîștigă cursa — dar la limită! Însă Dartie era mulțumit și spuse: „Totul e să ai îndrăzneală!“

Ideea escapadei de la Richmond nu-i displăcu deloc. Ba chiar hotărî să plătească el totul! Avea mare admirație pentru Irene și dorea să fie în termeni cît mai amicali cu ea. La ora cinci și jumătate feciorul din Park Lane veni să anunțe că doamna Forsyte regretă foarte mult, dar unul din cai tușește!

Winifred nu se descurajă nici de această lovitură și trimise de îndată pe micul Publius (care avea șapte ani) cu guvernanta la Montpellier Square pentru a o vesti pe Irene că vor pleca cu birja și că se vor întîlni la „Crown and Sceptre“ la ora 7,45.

Dartie fu destul de mulțumit de acest aranjament. Era mult mai bine cu birja, decît să facă tot drumul cu spatele la cai! N-avea nimic împotriva plimbării cu Irene. Spera că vor lua o birjă, vor merge la Montpellier Square și acolo domnii vor schimba locurile.

Cînd află că întîlnirea este la „Crown and Sceptre“ și că pînă acolo va face drumul cu soția lui, găsi că plimbarea e plictisitoare al dracului!

La ora șapte porniră. Dartie puse rămășag cu birjarul pe o jumătate de liră că nu ajunge acolo în trei sferturi de ceas.

Tot drumul, soții își adresară cuvîntul de două ori.

Dartie spuse:

— Maestrul Soames va face o mutră cînd va afla că nevasta lui a mers într-o birjă cu Maestrul Bosinney!

Winifred răspunse:

— Nu vorbi prostii, Monty!

— Prostii! repetă Dartie. Nu cunoşti femeile, distinsa mea doamnă!

A doua oară întrebă doar:

— Cum arăt? Puţin cam buhăit? Şampania aceea care-i place lui George e prea spumoasă!

Luase dejunul cu George Forsyte la „Haversnake".

Bossiney şi Irene sosiseră înaintea lor. Stăteau în cadrul unei uşi mari, cu geamlîc, ce dădea spre rîu.

În vara aceea ferestrele şi uşile erau deschise zi şi noapte; zi şi noapte intra mireasma florilor şi a pomilor, parfumul fierbinte al ierbii pîrlite şi mirosul rece al picăturilor mari de rouă.

Ochii iscoditori ai lui Dartie observară că cei doi musafiri ai săi nu păreau prea entuziasmaţi; stăteau acolo în uşă, unul lîngă altul, fără a spune o vorbă. Bosinney părea mereu nesătul — nu-i mare lucru de capul lui!

Lăsă pe Winifred cu musafirii şi se duse să comande masa.

Un Forsyte cere mîncare bună, chiar dacă nu e prea fină, dar un Dartie ştie să preţuiască tot ce „Crown and Sceptre" are mai bun. Trăind cum trăieşte el, de azi pe mîine, nimic nu este prea scump pentru el şi mănîncă numai lucruri alese. Băutura trebuie, de asemenea, aleasă cu grijă; în ţara asta e băutură multă, dar nu-i „destul de bună" pentru un Dartie; lui îi trebuie ceva şi mai bun. Plătind totul cu banii altuia, n-avea nici un motiv să se restrîngă. Economia pecetluieşte un prost, nu un Dartie.

Tot ce e mai bun! Nu există principiu mai sănătos pe care şi-ar putea aşeza viaţa un bărbat al cărui socru are un venit mare, şi atîta slăbiciune pentru nepoţii săi.

Cu ochii lui iscusiţi, Dartie descoperi această slăbiciune a lui James pentru nepoţi chiar în primul an după naşterea

— din greșeală — a micului Publius. Perspicacitatea i-a fost de folos. Acum, patru mici Dartie erau un fel de asigurare perpetuă.

Felul principal din meniu a fost, fără îndoială, mreană roșie de mare. Acest delicios pește, adus de la mare depărtare, conservat aproape în perfectă stare, întîi se pregătește și abia după aceea i se scot oasele; apoi se servește în gheață, cu *punch* de Madera în loc de sos, după o rețetă pe care puțini oameni din lume o cunosc.

Totul a decurs normal, nimic excepțional nu s-a petrecut, în afară de faptul că Dartie a plătit nota.

A fost deosebit de curtenitor tot timpul mesei; privirea sa îndrăzneață, admirativă, a părăsit rareori fața și trupul lui Irene. Dar — după cum fu silit să-și mărturisească lui însuși — n-a reușit să-i schimbe atitudinea — a fost cît se poate de rece; rece cum păreau a fi și umerii ei sub voalul de dantelă albă. Trăsese nădejdea să prindă ceva din relațiile ei cu Bosinney; dar nici vorbă! S-a ținut cît se poate de bine. Iar în ceea ce-l privește pe bietul arhitect, era posac ca un urs cu capul rănit — Winifred abia dac-a putut scoate cîte o vorbă de la el. N-a mîncat nimic, dar a băut cît i s-a dat, și fața lui devenea din ce în ce mai albă, iar ochii priveau din ce în ce mai straniu.

Totul a fost foarte distractiv.

Dartie era foarte bine dispus, vorbea degajat, cu oarecare picanterie, căci nu era prost. Spuse vreo două-trei anecdote ușor necuviincioase. Aceasta a fost o concesie făcută societății, căci anecdotele lui erau de obicei foarte necuviincioase. Ridică paharul în sănătatea lui Irene, cu un mic discurs cam provocator. Nimeni n-a ciocnit cu el, iar Winifred îi zise:

— Nu face pe caraghiosul, Monty!

La propunerea ei, după-masă se duseră cu toții pe terasa publică de pe malul rîului.

— Mi-ar place să văd oameni de rînd îndrăgostiți, e atît de amuzant! zise ea.

Și erau mulți oameni de rînd care se plimbau pe răcoare, după o zi atît de caldă, iar aerul fremăta de sunetul vocilor, răgușite și greoaie, sau dulci de parcă ar fi șoptit taine.

Nu trecu multă vreme pînă cînd Winifred, mai isteață — era singura Forsyte din grup — le găsi o bancă liberă. Se așezară toți în rînd. Un arbore mare întinse un baldachin gros de frunze peste capul lor, iar negura de peste rîu se întuneca din ce în ce.

Dartie ședea la margine, lîngă el Irene, apoi Bosinney, iar la celălalt capăt Winifred. Abia încăpeau patru persoane, iar „omul de lume" simțea brațul lui Irene lipit de al său. Știa că ea nu-l poate retrage fără a părea nepoliticoasă, și asta îl distra; din cînd în cînd mai făcea cîte o mișcare pentru a se apropia și mai mult de ea. Și își zicea în gînd: „Caraghiosul acesta de «Pirat» n-o va avea numai pentru el! Ce e drept, sîntem cam înghesuiți!"

De departe, de jos, de pe rîul întunecat venea, plutind, un zdrăngănit de mandolină, și voci ce cîntau un cîntec vechi.

A boat, a boat, unto the ferry,
Forwe'll goover and be merry,
And laugh, and quaff, and drink brown sherri[1]*!*

Deodată, apăru luna; dulce răsărea, din dosul unui pom; și parcă răsuflarea ei răci aerul, dar sub adierea proaspătă dăinuia mireasmă caldă de tei.

Prin fumul țigării lui, Dartie îl urmărea pe Bosinney, care ședea cu brațele încrucișate, cu ochii ațintiți în gol. Expresia feței lui era a unui bărbat chinuit.

Apoi Dartie aruncă o privire spre Irene. Era atît de învăluită în umbra baldachinului înfrunzit, încît părea doar o pată mai luminoasă în întunericul ce-i împrejmuia, umbră ce avea formă și răsuflare; suavă, misterioasă, ispititoare.

---

[1] *O barcă, o barcă, pînă la podul plutitor, Să trecem dincolo și să petrecem. Să rîdem, să chefuim și să bem* sherry!

Acum tăcerea cuprinse gălăgioasa terasă, ca și cum toți cei ce se plimbau pe ea ar fi fost preocupați de taine prea mari pentru a putea fi rostite.

Iar Dartie gîndi: „Ah! Femeile!"

Amurgul se stinse deasupra apei, cîntecul amuți; secera lunii se ascunse în dosul unui pom și totul se întunecă. Se lipi mai strîns de Irene.

Nu-l sperie cutremurarea ce trecu ca un fior peste trupul atins, nici privirea tulburată, disprețuitoare, din ochii ei. Simți cum încearcă să se ferească de el, și zîmbi.

Trebuie să mărturisim că „omul de lume" băuse mai mult decît era îngăduit.

Cu buzele-i groase, întredeschise, sub mustața neagră bine răsucită, cu ochii săi îndrăzneți ce o priveau pieziș, avea expresia răutăcioasă a unui satir.

Pe cerul care se întrezărea printre vîrfurile pomilor, stelele se adunau roiuri-roiuri, ca și muritorii de pe pămînt; păreau că se mișcă, se apropie, că șușotesc. Apoi zumzetul glasurilor se auzi din nou, și Dartie își zise: „Vai de capul lui Bosinney! Biet drac înfometat!", și se înghesui mai tare în Irene.

Mișcarea merita mai mult succes. Ea se ridică, și toți o urmară.

„Omul de lume" era mai hotărît ca niciodată să vadă ce zace în ea. Tot drumul, de-a lungul terasei, se ținu lipit de brațul ei. Băuse prea mult vin bun. Avea în fața lui drumul lung pînă acasă, drumul lung și întunecimea caldă, plăcuta intimitate din birjă — care te separă de toată lumea. Mare și bun om a fost inventatorul birjei! Caraghiosul acela de arhitect flămînd va merge cu Winifred — din suflet îi dorea petrecere frumoasă cu ea! Își dădea seama că vocea lui nu era prea sigură; de aceea avu grijă să nu scoată nici o vorbă; dar pe buzele lui groase se întipări un zîmbet.

Merseră agale pînă la birjele care îi așteptau la capătul terasei. Planul său avea meritul tuturor planurilor mărețe:

o simplicitate aproape brutală. Se va ține de brațul ei pînă ce se va urca în birjă, apoi, iute, va sări după ea.

Dar cînd Irene ajunse lîngă birjă, nu se urcă, ci se furișă spre capul calului. În acea clipă Dartie nu se simți destul de stăpîn pe picioarele lui ca s-o urmeze. Ea se oprise și mîngîia botul calului și, spre supărarea lui Dartie, Bosinney ajunse primul lîngă ea. Irene se întoarse și, cu voce joasă, îi spuse ceva în grabă. Dartie n-a prins decît „omul acela". Se oprise, încăpățînat, la scara birjei, așteptînd-o să se întoarcă. Știa el un truc care face toți banii!

Astfel, în lumina felinarului, cu silueta lui (de talie mijlocie), bine marcată în vesta albă de seară, cu pardesiul de culoare deschisă aruncat neglijent peste braț, cu floare stacojie la butonieră, iar pe obrazul lui măsliniu cu acea expresie de insolență plină de încredere în sine și bună dispoziție, era un desăvîrșit om de lume, într-o excelentă formă.

Winifred se urcase în birjă. Dartie se gîndea că Bosinney o să se cam plictisească în brișca aceea, dacă nu e cu ochii în patru! Deodată primi un ghiont, care era cît p-aci să-l dea peste cap, iar vocea lui Bosinney îi șuieră în ureche:

— Eu am s-o conduc pe Irene acasă. Ai înțeles?

Văzu o față albă ca varul, pătimașă, și doi ochi ațintiți asupra lui cu strălucirea ochilor unei pisici sălbatice.

— Ce? bîlbîi el. Ce? Nici vorbă! Te duci cu nevastă-mea!

— Pleacă de-aici! șuieră glasul lui Bosinney; de nu, te trîntesc pe șosea!

Dartie se dădu înapoi; căci pe cît putea el pricepe, individul era în stare să înfăptuiască cele spuse. Prin spațiul liber ce-l lăsase, Irene se strecută în birjă, iar rochia ei se atinse de picioarele lui. Bosinney se urcă după ea.

— Dă-i drumul! îl auzi pe „Pirat" strigînd. Birjarul dădu bici calului. Porniră.

Dartie se opri un moment, uluit; apoi se repezi la trăsura în care ședea soția lui și se urcă.

— Mînă! strigă birjarului, și ține-te mereu după cei dinainte!

După ce se așeză lîngă soția sa, izbucni în sudalme. În cele din urmă, cu un efort suprem, se opri și adăugă:

— Frumoasă ispravă ai făcut! Auzi, să-l lași pe „Pirat" în trăsură cu ea. Cum naiba n-ai putut pune mîna pe el? E îndrăgostit nebun, se vede cît de colo!

Răspunsul lui Winifred fu înăbușit de un nou val de înjurături, din care Dumnezeu nu lipsea. Abia cînd ajunseră în Barnes se sfîrși ieremiada în care a ocărît-o, firește pe ea, pe tatăl ei, pe fratele ei, pe Irene, pe Bosinney, numele de Forsyte, pe proprii lui copii, blestemînd chiar ziua în care s-a însurat.

Winifred, femeie stăpînită, îl lăsă să-și verse focul, și, după ce isprăvi, Dartie fu cuprins de o tăcere mohorîtă. Ochii lui, furioși, nu se dezlipeau de birja care, simbol al unei șanse ratate, sfîșia întunericul din fața lui.

Din fericire, Dartie nu putea auzi rugămintea fierbinte a lui Bosinney — implorarea pe care purtarea „omului de lume" o dezlănțuise ca un torent; n-o putea vedea pe Irene tremurînd înfiorată, ca și cum cineva i-ar fi smuls haina de pe ea, nici ochii ei întunecați și triști, ca ochii unui copil bătut. Nu-l putea auzi pe Bosinney implorînd, implorînd neîncetat; nu putea auzi plînsul ei neașteptat, încet, și nu-l putea vedea nici pe acel biet om, cu aer de flămînd, cum tremură înspăimîntat, atingîndu-i umil mîna.

La Montpellier Square birjarul lor, urmînd întocmai porunca lui Dartie, se opri chiar în spatele birjei din față. Cei doi Dartie îl văzură pe Bosinney sărind jos, pe Irene coborînd, apoi urcînd în grabă, cu capul în pămînt, scările casei. Trebuie să fi avut cheia în mînă, căci dispăru îndată. Nu se putea ști dacă i-a spus vreo vorbă lui Bosinney.

Acesta trecu pe lîngă birja lor; și atît soțul cît și soția îi putură vedea deslușit fața, luminată de un felinar. Era chinuită de o emoție cumplită.

— Noapte bună, domnule Bosinney! strigă Winifred.

Bosinney, năuc, își smuci pălăria din cap și goni mai departe. Negreșit, uitase de existența lor.

— Poftim! spuse Dartie. Ai văzut obrazul bestiei?! Ce ți-am spus? Frumoasă ispravă!

Scena îi fusese de mare folos.

Era atît de limpede că în birja aceea se petrecuse ceva important, încît Winifred nu-și mai putu susține teoria și zise:

— N-am să povestesc nimănui nimic. Nu văd la ce-ar servi zarva!

Dartie era de acord cu această atitudine. Pentru el, James era o rezervă personală și, deci, nu trebuia tulburat cu grijile altora.

— Foarte bine. Lasă-l pe Soames să-și vadă de treburi. E în stare să se descurce și singur!

După aceste vorbe, familia Dartie intră în casa lor din Green Street (chiria o plătea James) și merse la o odihnă binemeritată. Era miezul nopții și nici un Forsyte nu rămăsese pe stradă pentru a urmări hoinăreala lui Bosinney; pentru a-l vedea revenind la grilajul grădinii din Montpellier Square, pentru a-l vedea stînd acolo în umbra pomilor, pîndind casa ce ascundea în întunericul ei femeia pentru care ar fi dat lumea întreagă, numai s-o zărească o singură clipă. Acum, pentru el, ea era mireasma teilor, rostul luminii și al întunericului, bătaia inimii lui.

CAPITOLUL X

DIAGNOSTICUL UNUI FORSYTE

Nici un Forsyte nu știe că face parte din specia Forsyte; cu excepția tînărului Jolyon. În fragedă tinerețe nu știuse nici el, dar după pasul decisiv care făcuse din el un proscris, conștiința că e un Forsyte nu l-a mai părăsit. O simțea în

viața conjugală, în toate relațiile cu a doua lui soție care nu era — cîtuși de puțin — Forsyte.

Știa că dacă n-ar fi avut acea fermă certitudine a ceea ce dorește, dîrzenia de a urmări morțiș scopul, conștiința că ar fi o prostie să piardă ceva ce plătise atît de scump — cu alte cuvinte că, dacă n-ar fi avut „simțul de propeietate" — n-ar fi putut-o păstra pe soția lui (poate n-ar fi avut nici dorința de a o păstra), n-ar fi rămas lîngă ea, trecînd prin toate greutățile financiare, umilințele și neînțelegerile din acești cincisprezece ani; n-ar fi putut-o convinge niciodată să se căsătorească cu el, după moartea primei lui soții; n-ar fi putut depăși toate greutățile și n-ar fi biruit, așa cum biruise el, strîmtorat, dar cu zîmbetul pe buze.

El era unul din acei oameni care, șezînd ca miniaturile idolilor chinezești, cu picioarele încrucișate, meditează asupra propriei lor inimi, zîmbindu-și șovăielnic, acel zîmbet atît de intim și etern. Acțiunile lui, ca și bărbia și caracterul său, erau un amestec neobișnuit de blîndețe și hotărîre.

În munca lui, de asemenea, simțea că este un Forsyte. Acuarelele lui, cărora le consacra atîta timp și energie, nu-i răpiră obiectivitatea, știa că nu trebuie să ia prea în serios o ocupație atît de puțin practică, și simțea mereu o ciudată neliniște pentru că nu-i produceau mai mulți bani.

Această cunoaștere a stilului Forsyte îl făcu să primească, cu simpatie și totuși cu oarecare revoltă, următoarea scrisoare de la bătrînul Jolyon:

„Sheldrake House,
Broadstaire,
1 iulie.

Dragul meu Jo,

(Scrisul tatălui său se schimbase foarte puțin în cei treizeci de ani de cînd îl ține minte.)

Sîntem de paisprezece zile aici, și am avut în general vreme bună. Aerul e tonifiant, dar ficatului meu nu-i prieste

și abia aștept să mă întorc în oraș. Despre June nu-ți pot da vești prea bune; sănătatea și starea ei sufletească nu s-au îmbunătățit, și nu știu ce-o să fie cu ea. Nu spune nimic, dar este limpede c-o macină această logodnă, care e logodnă și nu e logodnă și — Dumnezeu știe ce-o mai preocupă Am grave îndoieli în ceea ce privește revenirea ei la Londra, dată fiind actuala stare de lucruri; dar ea e atît de voluntară, încît în fiecare moment poate decide să se întoarcă. Problema e ca cineva să vorbească cu Bosinney, pentru a afla ce are de gînd. Mă tem s-o fac eu însumi căci, sînt sigur, l-aș repezi; dar m-am gîndit că tu, cunoscîndu-l de la club, poți intra în vorbă cu el, și astfel să afli ce intenții are individul. Bineînțeles, vei avea grijă să n-o pui pe June într-o situație penibilă. M-aș bucura să primesc peste cîteva zile vești despre informațiile pe care le-ai obținut. Situația mă îngrijorează foarte mult, toată noaptea mă chinuiește.

Îmbrățișez pe Jolly și Holly.
Cu tot dragul, al tău tată,
Jolyon Forsyte."

Tînărul Jolyon cîntări atît de serios și îndelung această scrisoare, încît soția sa, văzîndu-l atît de preocupat, îl întrebă care-i pricina. Îi răspunse:

— Nimic.

Avea principiul ferm de a nu pomeni niciodată numele lui June. Soția lui s-ar fi alarmat, și nu știa nici cum ar fi putut ea interpreta lucrurile, de aceea se strădui să alunge în grabă orice aparență de îngrijorare. Dar strădania lui avu aproape același succes pe care l-ar fi avut și taică-său în asemenea împrejurări, deoarece moștenise toată lipsa de dibăcie a acestuia în chestiuni de diplomație conjugală. Astfel, tînăra doamnă Jolyon își văzu de treabă, dar toată ziua umblă cu buzele strînse, aruncîndu-i priviri de nepătruns.

După-masă plecă la club, cu scrisoarea în buzunar, fără să fi decis ceva. Nu-i plăcea de loc să iscodească un om despre

„ce are de gînd", iar situația lui anormală nu micșora această neplăcere. Era atît de firesc pentru familia sa și pentru oamenii pe care aceștia îi cunoșteau și frecventau să-și exercite drepturile asupra unui om, obligîndu-l să ia o hotărîre! Li se părea atît de firesc să aplice principiile lor economice în viața privată!

Iar fraza din scrisoare: „Bineînțeles, vei avea grijă să n-o pui pe June într-o situație penibilă", era tipică pentru felul lor de a gîndi.

Era, într-adevăr, firesc din partea tatălui său să-i scrie această scrisoare, cu tristețea lui, cu îngrijorarea pentru June, cu furia contra lui Bosinney! Nu e de mirare că voia să știe ce are de gînd Bosinney, nu e de mirare că era mînios!

Era greu să-l refuze! Dar de ce i-a dat tocmai lui această însărcinare? Negreșit, procedeul nu era prea cuviincios; dar atîta vreme cît un Forsyte urmărește un scop precis, mijloacele puțin importă. Aparențele să fie salvate.

Cum să pună lucrurile la cale sau cum să refuze? Ambele alternative păreau imposibile. Așa că, tinere Jolyon, n-ai încotro!

La ora trei sosi la club, și primul om de care dădu, fu chiar Bosinney. Ședea într-un colț, uitîndu-se absorbit pe fereastră.

Tînărul Jolyon se așeză nu departe de el și, enervat, începu să reconsidere situația în care era pus. Se uită pe ascuns la Bosinney, cum ședea la locul lui, nebănuind nimic. Nu-l cunoștea prea bine, de aceea îl urmări cu băgare de seamă, poate pentru prima dată de cînd îl văzuse: îmbrăcămintea, expresia, purtarea lui arătau că nu era ca toată lumea, nu semăna cu ceilalți membri ai clubului. Tînărul Jolyon, cu toate că se schimbase mult în purtare și caracter, își menținuse totuși aparența exterioară, îngrijită și distinsă, a unui Forsyte. Din tot neamul Forsyte, el era singurul care nu cunoștea porecla lui Bosinney. Bărbatul acesta ieșea din comun, nu era excentric, ci neobișnuit; părea desfigurat, năuc, cu obrajii supți sub pomeții mari, proeminenți, totuși fără

să aibă înfățișare de om bolnav; avea o statură viguroasă, iar părul său ondulat era semnul vitalității unui trup sănătos.

Ceva din fața și atitudinea lui îl impresionă pe tînărul Jolyon. El știa ce înseamnă suferința, și omul acesta părea că suferă.

Se ridică și îl atinse pe braț.

Bosinney tresări, dar nu păru stingherit cînd văzu cine l-a atins.

Tînărul Jolyon se așeză.

— Nu te-am văzut de multă vreme. Cum merg treburile la casa vărului meu?

— Cam peste o săptămînă e gata.

— Felicitările mele!

— Mulțimesc — nu prea cred că e cazul să fiu felicitat.

— Nu? întrebă tînărul Jolyon. Credeam că ești încîntat să scapi de o lucrare atît de mare. Dar probabil încerci și dumneata același sentiment pe care-l am eu cînd mă despart de o acuarelă. Nu ți se pare că-ți părăsești un copil?

Se uită blînd la Bosinney.

— Da, spuse acesta mai prietenos; se rupe din tine, și apoi totul se sfîrșește. Nu știam că pictezi.

— Numai acuarele. Nu pot spune că sînt mulțumit de ceea ce fac!

— Nu ești mulțumit? Atunci cum poți munci? Munca nu are rost decît dacă-ți dă satisfacție!

— Ai dreptate. Este exact ceea ce am spus eu întotdeauna. De altfel, poate ai observat și dumneata că ori de cîte ori omul zice „ai dreptate“ adaugă și „este exact ceea ce am spus eu întotdeauna“! Dar dacă m-ai întreba pentru ce pictez totuși, ți-aș răspunde: pentru că sînt un Forsyte.

— Un Forsyte! Niciodată nu te-am socotit ca atare.

— Un Forsyte, răspunse tînărul Jolyon, nu este un animal rar. Sînt sute printre membrii acestui club. Cu sutele sînt și afară, pe străzi: îi întîlnești oriunde te-ai duce!

— Dă-mi voie să te întreb: după ce îi recunoști? spuse Bosinney.

— După simțul lor de proprietate. Un Forsyte privește lucrurile prin prisma spiritului practic — s-ar putea spune cu bun-simț — iar un punct de vedere practic se întemeiază pe instinctul de proprietate. Un Forsyte, după cum vei vedea, nu se dă de gol niciodată.

— Glumești?

Tînărul Jolyon clipi din ochi.

— Nu prea. Fiind eu însumi un Fosyte, n-am dreptul să vorbesc. Eu sînt un fel de corcitură; dar în ceea ce te privește pe dumneata, nu se poate face nici o confuzie. Între dumneata și mine este aceeași deosebire ca între mine și Unchiul James, care este specimenul perfect al unui Forsyte. El are un instinct de proprietate extrem de dezvoltat, în timp ce dumitale îți lipsește cu desăvîrșire. Dacă n-aș fi eu între dumneavoastră, ați părea fiecare dintr-o specie cu totul diferită. Eu sînt trăsătura de unire. Sîntem cu toții, firește, sclavii proprietății, și admit că este vorba numai de puterea cu care sîntem legați de ea. Eu numesc „Forsyte" omul care, în mod manifest, este în mai mare măsură decît alții sclavul proprietății. El știe ce este un lucru bun, știe ce este sigur, iar atașamentul lui față de proprietate — fie că e vorba de neveste, case, bani sau reputație — este pecetea lui caracteristică.

— Ah, murmură Bosinney, ar trebui să brevetezi acest cuvînt.

— Mi-ar place să țin o conferință despre „Însușirile și concepțiile unui Forsyte! Acest mic animal este scos din fire dacă vreunul din speța lui îl găsește ridicol, dar nici nu-i pasă dacă rîde de el o făptură străină (dumneata sau eu). Cu miopia lui ereditară, nu recunoaște decît persoanele din specia lui, cu carapacele lor respective, în mijlocul cărora își duce traiul liniștit bazat pe concurență."

— Vorbești despre ei ca și cum ar constitui jumătate din locuitorii Angliei, spuse Bosinney.

— Așa și este. Ei sînt jumătate din Anglia, și încă jumătatea cea mai bună, jumătatea sigură, jumătatea cu trei

la sută, jumătatea pe care te poţi bizui. Graţie averii şi certitudinii lor există restul lumii; jumătatea aceasta face posibilă arta dumitale, literatura, ştiinţa, chiar şi religia. Fără aceşti Forsyte, care nu cred în nici unul din aceste lucruri, dar profită de toate, unde am ajunge? Dragul meu domn, aceşti Forsyte sînt mijlocitorii, negustorii, stîlpii societăţii, pietrele de temelie ale convenţiilor sociale, ei reprezintă tot ceea ce este admirabil!

— Nu ştiu dacă am prins ideea dumitale dar, pare-mi-se, există şi în meseria mea Forsyte cu duiumul, aşa cum îi concepi dumneata! spuse Bosinney.

— Negreşit, răspunse tînărul Jolyon. Marea majoritate a arhitecţilor, pictorilor sau a scriitorilor nu au principii ferme, ca şi ceilalţi din specia Forsyte. Arta, literatura, religia supravieţuiesc graţie cîtorva excepţii care cred cu adăvărat în asemenea lucruri şi graţie nenumăraţilor Forsyte care profită negustoreşte de pe urma lor. După o modestă apreciere, trei pătrimi din academicienii noştri, şapte optimi din romancieri şi o mare parte din gazetarii noştri sînt tot Forsyte. Despre oamenii de ştiinţă nu pot vorbi, dar în religie sînt reprezentaţi în mod grandios. În Camera Comunelor, probabil că sînt mai numeroşi ca oriunde, iar despre aristocraţie nici nu mai vorbesc. Să ştii că nu e de rîs! E primejdios să mergi împotriva majorităţii — şi încă ce majoritate! Îşi aţinti privirea asupra lui Bosinney: E primejdios să te laşi furat de ceva, fie de o casă, un tablou sau o... femeie!

Se uitară unul la altul. Tînărul Jolyon făcuse ceva ce nici un Forsyte n-ar face; îşi dezvăluise gîndurile ascunse. Dar după aceea se retrase din nou în carapacea lui. Bosinney rupse tăcerea:

— De ce iei drept prototip tocmai pe rudele dumitale?

— Rudele mele nu reprezintă extrema. Au şi ele particularităţile lor, ca orice altă familie, dar posedă într-o considerabilă măsură două însuşiri care formează adevărata pecete a unui Forsyte: puterea de a nu se dărui cu trup şi suflet pentru nimeni şi nimic, şi apoi simţul de proprietate.

Bosinney zîmbi:

— Cum stăm, de pildă, cu „grăsanul"?

— Vrei să spui, Swithin? întrebă tînărul Jolyon. Ah! Swithin are încă ceva primitiv în el. Oraşul şi viaţa burgheză nu l-au asimilat încă. Toate secolele acelea de muncă agricolă şi forţa brută a strămoşilor noştri s-au înrădăcinat în el şi zac depozitate în fiinţa lui, cu toate că e atît de distins.

Bosinney părea căzut pe gînduri; deodată zise:

— Da, pe vărul dumitale, Soames, l-ai prins foarte bine în caracterizarea pe care ai făcut-o. El nu-şi va zbura niciodată creierii.

Tînărul Jolyon îi zvîrli o privire pătrunzătoare.

— Nu, nu şi-i va zbura niciodată. Iată pentru ce Soames nu se dă bătut. Păzeşte-te de ghearele lor! E uşor să rîzi, dar te rog, nu lua în glumă ceea ce-ţi spun. Nu e bine să dispreţuieşti un Forsyte; nu e bine să-i subestimezi!

— Totuşi, dumneata ai făcut-o?

Tînărul Jolyon confirmă lovitura, pierzîndu-şi zîmbetul.

— Dumneata uiţi, îi zise cu o stranie trufie, că eu ştiu să fiu dîrz, căci şi eu — sînt un Forsyte. Noi toţi sîntem duşi de forţe uriaşe. Omul care părăseşte zidul apărător — da — înţelegi ce vreau să spun. În ceea ce mă priveşte, încheie el cu voce joasă, ca şi cum ar fi rostit o ameninţare, eu n-aş sfătui pe oricine să... facă... ceea ce... am făcut eu. Nu pe oricine.

Sîngele se urcă în faţa lui Bosinney, dar se retrase repede şi obrajii îi deveniră palizi ca mai înainte. Izbucni într-un rîs scurt, după care buzele lui rămaseră încremenite într-un zîmbet straniu, sălbatic. Privirea lui îl supără pe tînărul Jolyon.

— Mulţumesc, îi spuse. Eşti din cale-afară de binevoitor. Dar dumneavoastră nu sînteţi singurii care ştiu ce e dîrzenia.

Se ridică.

Tînărul Jolyon se uită în urma lui şi, cu capul sprijinit în mînă, oftă.

În sala adormită, aproape goală, singurul zgomot ce se auzea era foşnetul ziarelor şi hîrşîitura chibriturilor ce se aprindeau. Rămase multă vreme nemişcat, retrăind zilele acelea cînd şi el şedea ore şi ore întregi, uitîndu-se la ceas, aşteptînd să treacă minutele — ore îndelungate, pline de frămîntarea incertitudinii şi de o durere sălbatică, dar dulce. Şi suferinţa mută, mîngîietoare, din vremea aceea, îi reveni cu intensitatea de odinioară. Vederea lui Bosinney, cu faţa rătăcită, cu ochii ce nu aveau astîmpăr, uitîndu-se mereu la ceas, trezi în el milă amestecată cu o stranie invidie, pe care nu o putea înfrînge.

Tînărul Jolyon cunoştea prea bine simptomele. Încotro mergea oare acest om? Ce destin îl aşteaptă? Ce fel de femeie este aceea care-l atrage spre ea cu asemenea forţă magnetică, încît nu mai ţine seama de onoare, principii, interes; din care singura scăpare ar fi fuga!

Fuga! Dar de ce să fugă Bosinney? Un bărbat fuge cînd e în pericol să-şi distrugă căminul şi rostul, cînd are copii, cînd calcă în picioare un ideal, cînd distruge ceva. Dar aici, după cum auzise el, totul era gata distrus.

Nici el n-a fugit şi n-ar fugi dacă ar fi să mai trăiască o dată totul. Cu toate că el mersese mai departe decît Bosinney, el a distrus nefericitul său cămin, nu pe al altcuiva. Şi vechiul dicton îi răsări în minte: „Destinul omului zace în inima lui".

În inima lui! Cozonacul se încearcă mîncînd din el — Bosinney abia de acum înainte îşi va mînca cozonacul.

Gîndurile lui se îndreptară către femeie, către femeia aceea pe care n-o cunoştea, dar a cărei poveste, în linii mari, o auzise.

O căsătorie nefericită! Nimeni nu se purta rău cu ea — dar era chinuită de acea durere ce nu se poate descrie, acel pîrjol care ucide tot ceea ce e dulce sub cer, zi de zi, noapte de noapte, săptămînă de săptămînă, an de an, pînă cînd moartea îi pune capăt.

Dar tînărul Jolyon, a cărui amărăciune fusese potolită de anii care trecuseră, privi problema și din punctul de vedere al lui Soames. De unde să ia un bărbat ca vărul său — îmbîcsit de toate prejudecățile și crezurile clasei sale — sensibilitatea sau inspirația necesară pentru a desface această căsătorie? Aici se cere imaginație, omul trebuie să se proiecteze în viitor, să treacă peste bîrfelile, zeflemeaua și trîncănelile atît de neplăcute care urmează după asemenea despărțiri; trebuie să înfrunte durerile trecătoare pricinuite de lipsa femeii, precum și grava dezaprobare a moraliștilor. Dar puțini bărbați, și mai ales în clasa din care face parte Soames, au destulă imaginație pentru o astfel de înfăptuire! Atîția muritori pe lume, dar cîți au destulă imaginație pentru a trăi? Și, Doamne, Dumnezeule! Cîtă deosebire e între teorie și practică! Mulți bărbați, poate chiar și Soames, susțin idei cavalerești despre acestea, dar cînd îl strînge gheata pe unul din ei, găsește un motiv special pentru a se sustrage.

Apoi, chiar el se îndoia de judecata lui. El însuși a făcut această experiență, a băut pînă la fund drojdia amară a unei căsătorii nefericite; cum ar putea pătrunde el vederile largi și liniștite ale oamenilor care nu cunoșteau nici pe departe vîltoarea patimii, a iubirii? Judecata lui era prea subiectivă... întocmai după cum părerile unui soldat care a fost mult timp în serviciul activ se deosebesc, în chestiuni militare, de acelea ale civililor, care nu au avut neplăcerea de-a vedea lucrurile de aproape. Majoritatea oamenilor socotesc că o căsătorie ca a lui Soames și Irene e destul de reușită; el avea avere, ea frumusețe, deci ar putea fi un compromis satisfăcător. Nu era nici un motiv care să-i împiedice de a o duce așa mai departe, chiar dacă se urau reciproc. N-avea nici o importanță faptul că fiecare mergea pe calea lui, trăindu-și viața lui, dacă convenientele sînt decent respectate: taina sfîntă a căsătoriei și căminul comun. Jumătate din căsătoriile claselor superioare dăinuiau în baza acestor principii: Nu atinge susceptibilitățile Socie-

tăţii, nu călca poruncile Bisericii! Asemenea păcate trebuiesc evitate chiar cu preţul sacrificării celor mai intime sentimente personale. Avantajele unui cămin stabil sînt vizibile, tangibile, căci şi căminul este o formă de proprietate; nu există nici un risc în *statu quo*. Distrugerea unui cămin este, în cel mai bun caz, o încercare primejdioasă şi care, pe deasupra, mai este şi egoistă.

Aceasta era teza apărării. Tînărul Jolyon oftă, gîndind:

„Miezul întregii chestiuni este proprietatea. Dar sînt mulţi care nu pun problema astfel. Pentru ei este vorba de «sfînta taină a căsătoriei», dar sfinţenia tainei căsătoriei se bizuie pe sfinţenia familiei, iar sfinţenia familiei depinde de sfinţenia proprietăţii. Şi totuşi aceşti oameni sînt urmaşii aceluia care n-a avut niciodată nici un fel de avere. Ce curios!"

Şi tînărul Jolyon oftă din nou.

„Dacă, mergînd spre casă, poftesc pe toţi săracii ce-i întîlnesc în drum să împart cu ei cina mea, mie nu-mi rămîne mai nimic, iar soţiei mele poate nici atîta. Iar ea îmi este necesară pentru sănătatea şi fericirea mea. Se prea poate că, la urma urmei, Soames are dreptate, cînd îşi susţine şi exercită principiul sfînt al proprietăţii, care este spre folosul nostru al tuturor, cu excepţia acelora care au de suferit."

Apoi se ridică din fotoliu, îşi croi drum prin grămada de scaune goale, îşi luă pălăria şi porni agale pe străzile calde, fumegînde de praful ridicat de nenumărate trăsuri. Mergea spre casă.

Înainte de a ajunge la Wistaria Avenue, scoase din buzunar scrisoarea bătrînului Jolyon, o rupse cu grijă în bucăţi mici de tot şi o aruncă în praful de pe stradă.

Descuie uşa cu cheia lui, intră şi strigă numele soţiei sale. Dar ea nu era acasă, plecase la plimbare cu Jolly şi Holly. Casa era goală. Numai cîinele Balthazar prindea muşte în grădină.

Acolo, tînărul Jolyon se aşeză într-un fotoliu, sub părul care nu mai dădea rod.

CAPITOLUL XI

BOSINNEY ŞI SOAMES

A doua zi după seara de la Richmond, Soames se întoarse de la Henley cu un tren de dimineață. Cum sporturile nu-l interesau deloc, vizita lui fusese mai mult o vizită de afaceri decît de plăcere: se dusese numai pentru că un client de oarecare importanță îl poftise.

De la gară merse direct în City, dar negăsind nimic urgent, plecă din birou la ora trei, bucuros că se poate întoarce liniștit și mai de vreme acasă. Știa că Irene nu-l aștepta. Nu dorea s-o spioneze, dar nu era rău să sosească pe neașteptate.

După ce se schimbă în ținută de oraș, coborî în salon. Ea ședea în locul ei favorit, din colțul canapelei, și nu făcea nimic. În jurul ochilor avea cearcăne, ca după o noapte nedormită.

Soames întrebă:

— Cum se face că ești acasă? Aștepți pe cineva?

— Da — adică nu e sigur.

— Pe cine?

— Domnul Bosinney a spus că poate trece pe aici.

— Bosinney. Ar trebui să-și vadă de lucru.

La această observație Irene tăcu.

— De altfel, aș vrea să vii cu mine să facem cîteva cumpărături, apoi vom merge în parc.

— Nu vreau să ies; mă doare capul.

Soames răspunse:

— Ori de cîte ori îți cer eu ceva, te doare capul. Ți-ar face bine să ieși și să te așezi pe o bancă, sub pomi.

Ea nu răspunse.

Soames tăcu cîteva minute, apoi adăugă:

— Nu știu ce idei ai tu despre datoria unei soții. N-am știut niciodată!

Nu se aștepta să-i răspundă, dar Irene zise:

— Am încercat să fac ceea ce dorești; nu e vina mea dacă n-am putut s-o fac din suflet.

— Atunci a cui e vina?

Soames o urmărea peste umăr.

— Înainte de-a ne căsători, mi-ai făgăduit că dacă nu va fi fericită căsătoria noastră, mă vei lăsa să plec. Găsești că e fericită?

Soames se încruntă.

— Fericită, îngînă el; ar fi fost fericită, dacă te-ai fi purtat cum se cuvine!

— Am încercat, spuse Irene. Mă lași să plec?

Soames întoarse capul. Era speriat și încercă să-și ascundă spaima prin violență.

— Să te las să pleci? Habar n-ai ce vorbești. Să te las să pleci? Cum să te las să pleci? Sîntem ori nu sîntem căsătoriți? Atunci, de ce mai spui așa ceva? Pentru Dumnezeu, să nu mai aduci vorba despre asemenea nebunii! Haide, pune-ți pălăria și vino să ne așezăm în parc.

— De ce nu mă lași să plec?

Simți privirile ei ațintite asupra lui, cu o căutătură stranie, cutremurătoare.

— Să te las să pleci! Dar ce te-ai face tu pe lumea asta, dacă te-aș lăsa să pleci? Doar n-ai bani!

— M-aș descurca eu într-un fel!

Soames înconjură cu pași grăbiți camera, apoi veni și se opri în fața ei.

— Trebuie să înțelegi o dată pentru totdeauna că nu vreau să te mai aud vorbind asemenea lucruri. Du-te și pune-ți pălăria!

Ea nu se clinti.

— Bănuiesc că nu vrei să-l scapi pe Bosinney, dacă vine!

Irene se ridică încet și părăsi salonul. Apoi coborî cu pălăria pe cap.

Cînd ajunseră în parc, trecuse ceasul la care străinii și marele public își făceau plimbarea de după-amiază, cu trăsura sau pe jos, crezînd că astfel sînt distinși. Venise ceasul potrivit, vremea cînd într-adevăr este frumos în parc. Soames și Irene se așezară pe o bancă lîngă statuia lui Achile.

De mult nu mai avusese plăcerea de-a ședea cu ea în parc. Aceasta era una din bucuriile trecute ale primelor două primăveri după ce se căsătorise. Atunci fusese el fericit, căci în fața întregii Londre se simțea proprietarul acestei făpturi gingașe, și cu toate că nu o mărturisea, era mîndru de ea cum nu era de nimic altceva pe lume. Cîte după-amiezi nu șezuse aici lîngă dînsa, din cale-afară de elegant, cu mănuși gri-deschis, cu zîmbetul său ușor, arogant, înclinînd capul la cunoștințe, iar din cînd în cînd ridicînd pălăria.

Mănuși gri-deschis purta și acum pe mîini, iar pe buze avea același zîmbet ironic; dar unde era bucuria din inima lui?

Băncile se goleau în grabă, dar el o ținea încă acolo, tăcută și palidă, ispășind parcă o pedeapsă nepronunțată. O dată sau de două ori Soames spuse ceva, iar ea dădu din cap sau răspunse „da“ cu un zîmbet ostenit.

De-a lungul grilajului, un bărbat mergea atît de iute, încît oamenii se opreau, căscînd ochii, cînd trecea pe lîngă ei.

— Uită-te la măgarul acela! spuse Soames. Trebuie să fie nebun de gonește așa pe căldura asta!

Și se întoarse; Irene făcu o mișcare bruscă.

— Ia te uită! prietenul nostru, „Piratul“!

Șezu liniștit, cu zîmbetul ironic pe buze, dîndu-și seama că și Irene ședea liniștită, și tot zîmbind.

„Oare îl va saluta“? gîndi el.

Dar Irene nu făcu nici o mișcare.

Bosinney ajunse la capătul grilajului și se întoarse printre bănci, scrutînd terenul ca un copoi. Cînd îi văzu, se opri încremenit și-și scoase pălăria.

Zîmbetul de pe fața lui Soames nu se clinti; ridică și el pălăria.

Bosinney veni spre ei. Părea istovit, ca după un mare efort fizic. Sudoarea îi stătea în broboane pe frunte, iar zîmbetul lui Soames părea a zice: „Treci printr-o grea încercare, amice!"

— Ce cauți dumneata prin parc? îl întrebă. Noi credeam că disprețuiești asemenea distracții ieftine!

Bosinney părea a nu-l auzi și îi răspunse lui Irene:

— Am trecut pe la dumneata; speram să te găsesc acasă.

Cineva, venind de la spate, îl bătu pe umăr pe Soames, spunîndu-i ceva. În timp ce schimbă cu acesta cîteva vorbe goale, rostite peste umăr, neputînd auzi răspunsul ei, luă o hotărîre.

— Noi tocmai ne întoarcem acasă. Ar fi bine să vii și dumneata și să iei masa cu noi, îi zise lui Bosinney.

Invitația aceasta cuprindea o stranie sfidare, dar o și mai stranie durere. Privirea și glasul lui părea a spune: „Pe mine nu mă induci în eroare — dar iată, eu am încredere în dumneata — mie nu mi-e frică de dumneata!"

Porniră cu toții spre Montpellier Square, Irene între ei. Pe străzile înghesuite Soames mergea înainte. Nu trase cu urechea la conversația lor. Strania hotărîre pe care o luase, de a le acorda încredere, pătrunsese pînă în adîncul atitudinii lui intime. Ca un jucător, își spunea: „Am o carte pe care nu trebuie s-o scap — trebuie s-o joc la prețul ei. Nu am prea multe șanse."

Se îmbrăcă încet, o auzi pe Irene ieșind din odaia ei și coborînd; vreme de cinci minute, cinci minute lungi își făcu de lucru prin camera lui de toaletă. Apoi trînti ușa cu zgomot, pentru a-i anunța că sosește, și porni în jos pe scări. Îi află stînd lîngă cămin; poate vorbeau, poate tăceau; nu-și putea da seama.

Seara fu lungă, dar el și-a jucat rolul. A fost mai prietenos decît fusese vreodată cu vreun musafir; și, la sfîrșit, cînd Bosinney plecă, îi spuse:

— Trebuie să mai vii, și cît de curînd! Lui Irene îi face plăcere să vorbească cu dumneata despre casă!

Glasul lui avu din nou o stranie sfidare și o și mai stranie durere; dar mîna lui era rece ca gheața.

Fidel hotărîrii luate, se întoarse cu spatele cînd cei doi se despărțiră, întoarse capul de la soția sa, care stătea sub candelabru luîndu-și rămas bun de la el — nu se uită la părul ei de aur ce strălucea sub lumină, la buzele ei ce zîmbeau îndurerate; nici la ochii lui Bosinney, care priveau spre ea ca un cîine la stăpînul său.

Și se duse la culcare cu certitudinea că Bosinney era îndrăgostit de soția lui.

Noapte de vară. Era cald, atît de cald și zăpușeală, încît prin ferestrele deschise intra aer mai cald decît cel din casă. Ceasuri de-a rîndul Soames, întins, nemișcat, ascultă răsuflarea ei.

Irene putea dormi, dar el stătea treaz. Și, cum veghea așa, hotărîrea lui de a juca rolul soțului senin și încrezător se oțeli.

În zorii zilei se ridică încet din pat și trecu în camera lui de toaletă, unde se rezemă de fereastra deschisă.

O noapte de acum patru ani îi veni în minte — noaptea din ajunul căsătoriei lui; era tot atît de caldă și înăbușitoare ca și aceasta.

Își reaminti cum ședea întins pe un scaun de răchită, în fereastra salonului său din Wistaria Street. Jos, într-o stradă laterală, un bărbat bătuse cu pumnul într-o ușă și o femeie țipase. Își amintea totul, de parcă s-ar fi petrecut acum; cearta răsunătoare, trîntirea ușii și tăcerea mortală ce urmă. Apoi veni un camion-cisternă pentru a curăți praful de pe străzi, apropiindu-se sub lumina felinarelor ce se în-

gîna fără rost cu zorile; i se păru că aude iarăși zgomotul roților, aproape, mai aproape, pînă ce trecu pe lîngă el și dispăru binișor.

Se aplecă mult peste fereastra camerei lui de toaletă, privi în curticica de jos și văzu primele raze de lumină. Conturul zidurilor și acoperișurilor întunecate era încă șters, apoi începu să apară mai limpede ca înainte.

Își aduse aminte cum, în noaptea aceea de demult, urmărise cum păleau felinarele pe Wistaria Street; cum se îmbrăcase în goană și coborîse în stradă, cum trecuse pe lîngă case și scuaruri pînă în strada în care locuia Irene; și cum stătuse acolo, privind căsuța cenușie și tăcută, ca fața unui om mort.

Și deodată, ca halucinația unui om bolnav, un gînd îi străbătu mintea: oare ce face el? — omul acela care mă tulbură pe mine, care a fost aici aseară, care o iubește pe soția mea — poate că hoinărește pe undeva, căutînd-o ca ieri după-amiază: te pomenești că și acum pîndește casa mea!

Ieși pe coridor și se strecură spre una din camerele dinspre stradă: pe furiș, dădu la o parte o perdea și deschise fereastra.

În preajma pomilor din scuar plutea o lumină sumbră, ca și cum Noaptea, uriaș fluture cenușiu, i-ar fi atins în zbor cu aripile ei. Felinarele, încă aprinse, ardeau palid. Nimic nu se mișca — nici o făptură vie nu se vedea!

Dar deodată, foarte slab, departe, într-o liniște de mormînt, auzi un țipăt dureros, ca glasul unui suflet călător izgonit din cer, ce strigă după fericirea lui. Și încă o dată — încă o dată același țipăt! Soames închise fereastra, înfiorat.

Apoi gîndi: „Ah! Nu sînt decît păunii, pe celălalt mal al rîului!“

CAPITOLUL XII

JUNE FACE CÎTEVA VIZITE

Bătrînul Jolyon, la Broadstairs, stătea în micul hol, respirînd mirosul de muşama şi heringi cu care sînt îmbibate toate pensiunile respectabile de pe malul mării. Pe un fotoliu îmbrăcat cu piele lucioasă, din care, printr-o ruptură din colţul stîng, de sus, ieşea părul de cal, zăcea o geantă neagră de piele în care erau hîrtii, ziarul *Times* şi o sticlă cu apă de colonie. În ziua aceea trebuia să plece la Londra; avea şedinţă la „Globular Gold Concessions" şi la „New Colliery Company, Limited". Nu lipsea niciodată de la vreun Consiliu de Administraţie. Absenţa de la un Consiliu ar fi putut fi socotită drept semn de bătrîneţe, iar spiritul său gelos de Forsyte n-ar fi putut răbda aşa ceva.

În timp ce-şi umplea geanta neagră de piele, ochii săi păreau a fi în orice clipă gata să arunce scîntei de furie. Aşa strălucesc ochii unui şcolar bătut de un grup de colegi, dar care-şi stăpîneşte mînia, înspăimîntat de superioritatea adversarilor. Aşa se stăpînea şi bătrînul Jolyon, înfrîngîndu-şi, cu deosebita lui putere de voinţă — care slăbea încet-încet — revolta împotriva greutăţilor aduse de viaţă.

Primise de la fiul său o scrisoare vagă. Prin generalităţi lipsite de sens, băiatul încerca să ocolească răspunsul la întrebarea precisă pe care i-o pusese. „L-am văzut pe Bosinney" îi scria; „nu-i un criminal. Cu cît cunosc mai mult oamenii, cu atît sînt mai convins că ei nu sînt niciodată buni sau răi — ci doar comici sau patetici. Probabil că dumneata nu eşti de părerea mea."

Bătrînul Jolyon nu era de aceeaşi părere. Cine se exprimă astfel e cinic. El nu ajunsese încă la acel grad de bătrîneţe, cînd chiar şi un Forsyte îşi pierde iluziile şi principiile întreţinute cu grijă pentru a trage foloasele practice în care niciodată n-a crezut. Nu era încă atît de bătrîn încît,

lipsit de orice bucurie trupească, lovit pînă în adîncul sufletului de faptul că nu i-a mai rămas nici o nădejde — să rupă zăgazurile stăpînirii de sine și să spună lucruri pe care niciodată nu s-ar fi crezut în stare a le rosti.

Se prea poate că nici el nu credea mai mult decît fiul său în „Bunătate“ și „Răutate“; dar el ar fi spus că nu știe — că nu se poate pronunța — că poate totuși va izbuti să afle ceva. De ce să-ți manifești îndoiala cînd nu e necesar, lipsindu-te astfel de un eventual avantaj?

De obicei își petrecea vacanța în munți, pe care îi iubea cu patimă, dar (ca un adevărat Forsyte) niciodată n-a întreprins vreo excursie prea grea sau primejdioasă. Iar cînd, după un urcuș greu, se așternea în fața lui priveliștea minunată (despre care în Baedeker scria — „obositoare, dar merită osteneala“), simțise într-adevăr existența unei forțe uriașe, atotputernice, plutind deasupra străduaniilor haotice, deasupra neînțelegerilor meschine și a micilor abisuri întunecate ale vieții omenești. În asemenea momente simțămintele lui se apropiau de religie. Spiritul său practic nu-i îngăduise niciodată să meargă mai departe.

Dar trecuseră mulți ani de cînd n-a mai fost la munte. După moartea soției sale, s-a dus cu June doi ani de-a rîndul, dar fu silit să recunoască, cu toată amărăciunea, că vîrsta nu-i mai îngăduia să umble mult pe jos.

Astfel încrederea într-o forță supremă ce cîrmuiește lumea, pe care i-o dădeau munții, îi devenise de mult străină.

Știa că e bătrîn, și totuși se simțea tînăr; aceasta îl tulbura. Îl tulbura și îl îngrijora și gîndul că tocmai el, care fusese întotdeauna atît de prevăzător, era tatăl și bunicul unor făpturi născute parcă pentru dezastru. N-avea nimic de spus împotriva lui Jo — cine se poate supăra pe băiatul acesta, atît de bun? — dar situația lui era de plîns, iar întîmplarea aceasta cu June era aproape tot atît de nefericită. Părea a fi o fatalitate și fatalitatea e ceva pe care un om cu caracterul lui n-o poate înțelege și nici îndura.

Cînd i-a scris fiului său, într-adevăr nu se aștepta la prea mare ispravă. De cînd a fost la balul de la Roger, vedea limpede cum stau lucrurile — el știa mai bine decît mulți oameni că doi și cu doi fac patru — și avînd în față pilda vie a fiului său, știa mai bine decît oricare Forsyte că flacăra pasiunii pîrleşte aripile oamenilor independent de voința lor.

În zilele premergătoare logodnei lui June, cînd ea și doamna Soames erau tot timpul împreună, o văzuse destul de des pe Irene, pentru a simți vraja pe care o exercita asupra bărbaților. Nu era „flirt", nici măcar „cochetă" — cuvinte atît de scumpe generației lui căreia îi plăcea să definească lucrurile printr-un termen convenabil, vag și nepotrivit — ci era periculoasă. Nu știa să spună nici el pentru ce. Dacă cineva i-ar fi vorbit despre o însușire înnăscută în cîte o femeie — o putere de seducțiune care nu e supusă voinței ei, ar fi răspuns: „Fleacuri!" Era periculoasă — și pace! Ar fi vrut să nu se mai gîndească de loc la această poveste. Dacă s-a întîmplat, s-a întîmplat. Nu mai voia să audă nimic despre ea — ceea ce dorea, însă, era să salveze situația lui June și liniștea ei sufletească. El încă spera ca ea să redevină mîngîierea bătrîneților lui.

De aceea i-a scris lui Jo. Răspunsul nu l-a satisfăcut. Singurul rezultat practic al întrevederii tînărului Jolyon era fraza aceea bizară: „Mi-am dat seama că e dus de valuri!" Valuri! Ce fel de valuri? Ce înseamnă această modă nouă în vorbire?

Oftă și puse ultimele hîrtii în geantă. Știa prea bine ce vrea să spună Jo.

June ieși din sufragerie și îl ajută să-și pună pardesiul. După îmbrăcăminte și după expresia de pe fața ei mică, hotărîtă, pricepu îndată ce va urma.

— Plec cu dumneata! îi zise.

— E o prostie, scumpa mea. Eu mă duc de-a dreptul în City. Nu te pot lăsa așa, fără rost, pe acolo!

— Trebuie să mă duc pe la bătrîna doamnă Smeech.

— Oh! mereu cu neajutoraţii tăi! mormăi bătrînul Jolyon. N-a crezut în pretextul invocat de ea, dar nu s-a mai opus. Nu te puteai pune cu încăpăţînarea ei.

La gara Victoria o urcă în trăsura pe care şi-o comandase pentru el — acţiune caracteristică, bătrînul Jolyon nu cunoştea egoismul meschin.

— Bagă de seamă, scumpa mea, nu te obosi prea mult, îi zise, şi luă o birjă spre City.

June se duse mai întîi pe o ulicioară din Paddington, unde locuia doamna Smeech, „neajutorata" ei — o persoană vîrstnică, fostă muncitoare zilieră; dar după ce vreme de o jumătate de oră ascultă plîngerile ei obişnuite, îi spuse cîteva vorbe de mîngîiere şi plecă la Stanhope Gate. Casa cea mare era închisă şi întunecată.

Hotărîse că trebuie, cu orice preţ, să afle ceva. E mai bine să priveşti răul în faţă şi să treci peste el. Planul ei era să meargă mai întîi la mătuşa lui Phil, doamna Baynes, şi dacă acolo nu află nimic, să se ducă chiar la Irene. Nici ea nu ştia prea deslușit ce aşteaptă de la aceste vizite.

La ora trei sosi în Lowndes Square. Cu instinctul femeii care trebuie să înfrunte o durere, se îmbrăcase cu cea mai frumoasă rochie a ei, şi pornise la luptă cu o privire curajoasă, ca a bătrînului Jolyon. Temerile ei se transformaseră în nerăbdare.

Doamna Baynes, mătuşa lui Bosinney (Louisa era numele ei), era în bucătărie cînd i-a fost anunţată June: tocmai dădea dispoziţii bucătăresei, căci era o excelentă gospodină. De altfel domnul Baynes spunea întotdeauna: „O masă bună e mare lucru". El lucra cel mai bine după-masă. Baynes e cel care construise şirul minunat de case mari din cărămidă roşie, care ar putea concura cu atît de multe alte case pentru premiul „cea mai urîtă casă din Londra".

Cînd auzi numele lui June, doamna Baynes se duse în grabă în odaia ei, descuie sertarul unui scrin, scoase dintr-o cutie roşie de piele două brăţări de aur şi le puse la înche-

ieturile mîinilor ei albe. „Simțul de proprietate“ care, după cum știm, e pecetea forsyte-ismului și temelia moralei adevărate, era foarte dezvoltat la ea.

Își privi statura de înălțime mijlocie, corpolentă și cu tendință de îngrășare, în oglinda dulapului ei de lemn de tupilan. Era îmbrăcată cu o rochie cusută după gustul ei, dintr-un material în culori șterse, ca pereții murdari de pe coridoarele hotelurilor mari. Ridică mîinile spre părul pieptănat *à la Princesse de Galles*, îl așeză ici și colo, potrivindu-l. Fără să-și dea seama, ochii ei erau plini de forța necesară pentru a privi drept în față realitățile meschine ale vieții și a scoate maximum de profit din ele. În tinerețe obrajii ei fuseseră albi ca spuma și trandafirii, dar acum erau pătați de vîrstă; și cînd își atinse ușor fruntea cu puful de pudră, în ochii ei reapăru acea privire calculată, aspră și urîtă. Puse puful jos și se opri nemișcată în fața oglinzii, pentru a-și potrivi un zîmbet pe fața cu nasul proeminent. Bărbia (care niciodată nu fusese mare), acum se subția din ce în ce mai mult, din pricina gîtului ce se îngroșa, iar buzele-i subțiri și colțurile gurii se lăsau în jos. În grabă mare, ca nu cumva să piardă efectul, își strînse fustele cu amîndouă mîinile și coborî.

De cîtăva vreme se aștepta la această vizită. Zvonurile că relațiile dintre nepotul ei și logodnica lui nu mergeau tocmai bine îi ajunseseră la urechi. Nici unul din ei nu o mai vizitase de cîteva săptămîni. În mai multe rînduri îl poftise pe Phil la masă, dar răspunsul fusese mereu același: „Sînt prea ocupat“.

Instinctiv, era alarmată, și în asemenea chestiuni instinctul acestei strașnice femei nu dădea greș. Ea ar fi trebuit să fie o Forsyte; după definiția tînărului Jolyon, avea dreptul neîndoielnic la acest privilegiu, și merită să fie clasată ca atare.

Își măritase cele trei fete în mod miraculos; căci toate trei erau urîte. Numele ei figura în nenumărate comitete de societăți de binefacere dependente de biserică. Organiza

baluri, reprezentații teatrale, bazaruri, dar nu-și dădea numele decît după ce se convingea că reușita era asigurată.

Adeseori spunea că totul trebuie pus pe baze comerciale. Adevăratul rost al bisericii, al carității și al tuturor faptelor era să întărească organizarea „Societății". În consecință, orice acțiune individuală era imorală. Singurul lucru sănătos era organizarea, căci numai prin organizare ai certitudinea că dobîndești ceva în schimbul banilor tăi. Organizare și iarăși organizare! și, într-adevăr, după cum o numise bătrînul Jolyon, era „o personalitate", dar el mersese cu analiza mai departe, decretînd după aceea că e o „mistificatoare".

Acțiunile girate de ea erau atît de bine organizate, încît beneficiile ajungeau să fie distribuite săracilor cînd arătau ca un lapte fiert de pe care se scosese toată smîntîna bunătății omenești. Adeseori declara, și atît de just, că sentimentalismul trebuie lepădat. Era și academică.

Această mare și strașnică femeie, atît de prețuită în cercurile clericale, era una din principalele preotese ale templului forsyte-ismului. Ea ținea aprinsă zi și noapte flacăra sfîntă a Zeului Proprietății, pe al cărui altar sînt înscrise aceste cuvinte de însuflețire: „Nimic pentru nimic și foarte puțin pentru o jumătate de șiling".

Cînd intra pe ușă, se simțea că ceva substanțial a apărut în cameră, și poate că de aceea avea ea atît succes cînd prezida vreo serbare de binefacere. Oamenii care-și dădeau obolul voiau să primească ceva substanțial în schimbul banilor lor. Înconjurată, la balurile societăților de binefacere, de doamnele ei din comitet, cu nasul impozant și cu trupul pătrat, corpolent, înveșmîntat într-o rochie brodată cu paiete — pășea ca un general.

Singurul lucru în defavoarea ei era acela că nu avea un nume mare. Ea era o forță a înaltei burghezii, cu sutele ei de clici și cercuri, care toate se întreceau pe cîmpul de bătălie comun: organizațiile de binefacere. Și pe acest cîmp de bătălie fustele lor se atingeau în mod plăcut cu acelea ale doamnelor din Societate, din cea mai înaltă Societate,

care se scrie cu „S“ mare. Ea era o forță a societății cu „s“ mic, în acest corp mai vast, mai însemnat și mai puternic, în care instituțiile, maximele, principiile comerciale creștine, pe care le întruchipa doamna Baynes, erau sînge dătător de viață, ce curgea din plin în vinele oamenilor, valori economice palpabile, în timp ce în vinele Societății mai puțin numeroase, aceea care se scrie cu „S“ mare, nu curgea decît imitația sterilizată a sîngelui societății cu „s“ mic. Toți cei care au cunoscut-o au simțit că e o femeie de nădejde, care — pe cît posibil — niciodată nu dădea nimic din ea sau din avutul ei.

Nu se împăcase niciodată cu tatăl lui Bosinney, care nu rareori își bătuse joc de ea în chip cu totul neîngăduit. Acum, că murise, spunea despre el: „Sărmanul, iubitul, necuviinciosul meu cumnat“.

O salută pe June cu entuziasmul acela măsurat în care era meșteră, puțin cam intimidată de ea — în măsura în care o femeie de importanța ei în lumea creștină și comercială se putea intimida — căci deși June era o fetișcană mărunțică, avea multă demnitate, pe care i-o dădea privirea neînfricoșată din ochii ei. De asemenea, vicleană cum era, doamna Baynes pricepuse că în dosul purtării directe, fără compromis a lui June, zace mult din spiritul unui Forsyte. Dacă fata n-ar fi fost decît sinceră și îndrăzneață, doamna Baynes ar fi socotit-o „aiurită“ și ar fi disprețuit-o; dacă ar fi fost o simplă Forsyte, ca de pildă Francie, ar fi luat-o sub aripa ei ocrotitoare — pentru valoarea ei bănească. Dar June, cu toate că era atît de mititică — doamna Baynes admira, în general, cantitatea — îi trezea un simțămînt de neliniște; de aceea o așeză într-un fotoliu cu spatele la lumină.

Respectul ei pentru June mai avea încă un motiv — pe care doamna Baynes, prea devotată fiică a Bisericii, nu l-ar fi recunoscut niciodată, căci era prea lumesc: auzise adesăori pe soțul ei vorbind despre averea mare a bătrînului Jolyon, deci avea cele mai sănătoase argumente pentru a fi

extrem de curtenitoare față de nepoata lui. Astăzi simțea aceeași emoție pe care o împărtășim la citirea unui roman în care este vorba de un erou și de o moștenire, temîndu-ne cu înfrigurare, ca nu cumva printr-o nefericită scăpare a romancierului, tînărul să piardă pînă la urmă moștenirea.

Purtarea ei era din cale-afară de caldă; niciodată nu văzuse atît de limpede cît de distinsă și plăcută era această fată. O întrebă despre sănătatea bătrînului Jolyon. Minunat bărbat pentru vîrsta lui; pare atît de tînăr, se ține atît de drept; și cîți ani are? Optzeci și unu! N-ar fi crezut niciodată! Au fost la mare! Ce plăcut trebuie să fi fost! Probabil că June a avut veșnic vești de la Phil. Ochii ei grideschis ieșiră puțin din orbite cînd puse această întrebare; dar fata întîmpină privirea ei fără a clipi.

— Nu, îi zise, el nu scrie niciodată!

Ochii doamnei Baynes priviră în pămînt; nu avusese intenția s-o facă, dar nu se putu stăpîni. De îndată își ridică privirea.

— Firește că nu. Acesta e Phil — întotdeauna a fost așa!

— Într-adevăr? spuse June.

Răspunsul scurt al lui June dădu o clipă de ezitare zîmbetului prietenos al doamnei Baynes. Își ascunse stîngherea printr-o mișcare bruscă și, așezîndu-și din nou fusta, zise:

— Da, scumpa mea! E omul cel mai zăpăcit pe care l-am cunoscut. Nu trebuie să dai nici o importanță la ceea ce face el!

Deodată, June își dădu seama că-și irosește vremea degeaba. Chiar dacă i-ar pune o întrebare pe șleau, tot nu va scoate nimic de la această femeie.

— Vine pe la dumneavoastră? o întrebă roșind.

Pe fruntea doamnei Baynes, peste pudră, apărură broboane de nădușeală.

— O, da! Nu-mi aduc aminte cînd a fost ultima dată pe aici — în orice caz, nu l-am văzut de mult. E atît de ocupat cu casa vărului dumitale! După cum am auzit, azi-

mîine o isprăveşte. Va trebui să organizăm o mică masă pentru a sărbători evenimentul. Vino, te rog, şi rămîi să dormi noaptea la noi!

— Mulţumesc, zise June. Apoi, gîndi din nou: „Îmi pierd vremea, de la femeia asta nu voi afla nimic".

Se ridică să plece. Faţa doamnei Baynes se schimbă. Se ridică şi ea; buzele îi tremurau, îşi freca mîinile. Era limpede că se petrece ceva rău şi nu îndrăznea s-o întrebe pe fata care stătea acolo, cu trupul ei zvelt, drept, micuţ, cu obrazul hotărît, cu bărbia fermă şi ochii plini de mînie. De obicei doamna Baynes nu se temea să pună întrebări — doar orice organizare avea la temelie punerea de întrebări!

Dar aici era vorba de ceva atît de grav, încît nervii ei, solizi din fire, fuseseră puternic zdruncinaţi. Chiar în dimineaţa acelei zile, soţul ei îi spusese: „Bătrînul Forsyte e om de peste o sută de mii de lire!"

Şi fata aceasta stătea aici, cu mîna întinsă — cu mîna întinsă!

Se temea că scapă prilejul — nu putea spune precis — norocul de a o avea în familia ei! Şi totuşi, nu îndrăznea să scoată nici o vorbă.

Ochii ei o urmară pe June la uşă. Usa se închise în urma fetei.

Apoi o strigă şi, fugind după ea, legănîndu-şi trupul greoi încoace şi încolo, redeschise uşa.

Prea tîrziu; Auzi trîntindu-se poarta şi se opri. Pe faţă i se citea adevărată furie şi deznădejde.

June trecu prin scuar sprintenă ca o pasăre. Acum n-o mai putea suferi pe această femeie pe care, în zilele fericite din trecut, o găsea atît de bună. Pînă cînd o să-i ascundă toată lumea adevărul? Trebuie să îndure mereu chinul incertitudinii?

Se va duce chiar la Phil şi îl va întreba ce are de gînd. Avea dreptul să ştie. Merse în goană pe Sloane Street, pînă ajunse la casa în care locuia Bosinney. Trecu prin uşa cu

arcuri de la intrare şi fugi iute în sus pe scări. Bătăile inimii o dureau.

La capătul etajului trei se opri să respire şi, ţinîndu-se de rampă, stătu să asculte. De sus nu se auzea nici un zgomot.

Cu faţa albă ca varul, urcă ultimul etaj. Văzu uşa cu placa pe care era scris numele logodnicului ei. Hotărîrea care o adusese pînă aici se risipi.

Abia acum îşi dădu seama de însemnătatea gestului ce-l săvîrşeşte. Tot trupul ei era fierbinte; palmele-i erau ude sub mănuşile subţiri de mătase.

Se întoarse spre scări, dar nu coborî. Rezemîndu-se de balustradă, încercă să scape de senzaţia că se înăbuşă; şi cu ochii larg deschişi, privi uşa cu un curaj înspăimîntător. Nu! Nu va coborî! Ce importanţă are ce va crede lumea despre ea? Nu se va afla niciodată! Dacă nu se ajută singură, nimeni n-o va ajuta! Trebuie să meargă pînă la capăt!

Făcu o sforţare pentru a se dezlipi de peretele de care se sprijinea, şi trase clopotul. Uşa nu se deschise, şi deodată toată ruşinea şi teama ei se topiră. Sună încă o dată şi încă o dată, ca şi cum, cu toate că nimeni nu era în casă, ar fi putut smulge un răspuns din acea încăpere încuiată, drept răsplată pentru atîta ruşine şi teamă cît o costase această vizită. Uşa nu se deschise. Renunţă să mai sune şi, aşezîndu-se pe ultima treaptă de sus, îşi ascunse faţa în mîini.

Apoi coborî în vîrful picioarelor şi ieşi afară, la aer. Se simţea ca după o boală grea şi nu avea altă dorinţă decît să ajungă cît mai repede acasă. Oamenii pe care-i întîlnea păreau a şti unde fusese ea, ce făcuse ea; şi deodată — pe partea cealaltă a trotuarului, întorcîndu-se acasă dinspre Montpellier Square — îl văzu chiar pe Bosinney.

Făcu o mişcare pentru a trece, prin învălmăşeala străzii, pe cealaltă parte. Ochii lor se întîlniră şi el ridică pălăria. Trecu un omnibus, care îi despărţi, şi nu se mai văzură.

Apoi, stînd pe marginea trotuarului — printr-un spaţiu liber între trăsurile ce treceau — îl văzu îndepărtîndu-se.

Şi June rămase nemişcată, privind în urma lui.

CAPITOLUL XIII

TERMINAREA CASEI

„O dată supă de cap de viţel simplă, o dată supă de vacă şi două pahare de Porto."

În sala de la etajul restaurantului „French", unde un Forsyte mai poate găsi o mîncare englezească consistentă, James şi fiul său se aşezară la masă.

Dintre toate restaurantele, acesta îi plăcea cel mai mult lui James. Era fără pretenţii, mîncarea gustoasă şi săţioasă; şi, cu toate că într-o anumită măsură se lăsase corupt de necesitatea de a fi la modă şi de a-şi schimba deprinderile, pentru a ţine pasul cu venitul său care creştea necontenit, în momentele de răgaz din City, inima îl trăgea spre gustoasele mîncări din zilele tinereţii sale. Aici era servit de chelneri cu barbă şi şorţuri albe, aici era rumeguş de lemn pe jos, şi trei oglinzi cu rame aurite atîrnau destul de sus pentru a nu te putea vedea în ele. Abia de curînd au desfiinţat boxele în care îţi puteai savura costiţa de berbec sau excelenta friptură de vacă, cu cartofi făinoşi, ca un gentleman, fără a-ţi vedea vecinii.

Vîrî colţul şervetului în a treia butonieră a jiletcii, obicei pe care de ani de zile fusese silit să-l părăsească acasă la el, în West End. Simţea că o să-i cadă bine supa — căci toată dimineaţa o petrecuse descurcînd socotelile unui vechi prieten.

După ce-şi umplu gura cu pîine de casă, veche, începu:

— Cum merg treburile la Robin Hill? O iei și pe Irene cînd te duci acolo? Ai face bine să mergi cu ea. Cred că sînt o mulțime de lucruri de controlat.

Fără a ridica privirea, Soames răspunse:

— Nu vrea să meargă.

— Nu vrea să meargă? Ce înseamnă asta? Dar ea o să locuiască în casa aceea! Nu-i așa?

Soames nu răspunse.

— Nu știu ce le-a apucat pe femeile din ziua de azi, mormăi James, eu niciodată n-am avut necazuri cu ele. Are prea multă libertate. E răsfățată.

Soames ridică privirea.

— Nu vreau să se vorbească nimic împotriva ei, spuse cu totul pe neașteptate.

Liniștea nu mai era întreruptă decît de zgomotul cu care James își sorbea supa.

Chelnerul aduse două pahare de Porto, dar Soames îl opri.

— Vinul de Porto nu se servește în felul acesta; ia-le înapoi și adu sticla.

James se trezi din visarea în care-și sorbea supa și aruncă una din privirile lui agere asupra celor ce se petreceau în jurul lui.

— Mama ta e bolnavă în pat, poți lua trăsura să vă ducă acolo. Cred că plimbarea i-ar face plăcere lui Irene. Probabil că tînărul Bosinney e acolo, pentru a vă primi.

Soames dădu din cap.

— Și mie mi-ar place să mă duc să văd cu ochii mei ce treabă a făcut pînă la urmă, continuă James. Am să trec cu trăsura să vă iau pe amîndoi.

— Eu merg cu trenul, răspunse Soames. Dacă vrei să treci, poate că Irene vrea să vină cu dumneata, nu-ți pot spune nimic precis.

Făcu semn chelnerului să aducă nota, pe care o plăti James.

La catedrala St. Paul se despărțiră; Soames porni spre gară, iar James luă omnibusul spre West End.

Ocupă locul din colț, de lîngă conductor, unde picioarele lui lungi încurcau pe toți cei ce se urcau; iar pe toți cei ce treceau prin fața lui îi privea cu mînie, ca și cum aceștia n-ar fi avut dreptul să consume aerul lui.

Avea de gînd să găsească un prilej pentru a vorbi chiar în după-amiaza asta cu Irene. O vorbă spusă la vreme face cît nouă! Și acum, că se mută la țară, a sosit momentul fericit de a întoarce o pagină în cartea vieții ei! El observase că Soames nu va îngădui multă vreme purtările ei!

Nu i-a trecut prin gînd să definească ce înțelegea el prin „purtările ei"; expresia era cuprinzătoare, vagă și tocmai potrivită pentru un Forsyte. Iar James, după dejun, avea mai mult curaj ca în restul zilei.

Ajuns acasă, porunci să tragă caleașca la scară, cu dispoziția specială ca și valetul să-l însoțească. Dorea să fie gentil cu ea, răsfățînd-o.

Cînd se deschise ușa de la Montpellier Square, nr. 62, o auzi deslușit pe Irene cîntînd. Se grăbi să spună femeii de serviciu acest lucru, ca nu cumva femeia să inventeze vreun motiv pentru a-i refuza intrarea.

Da, doamna Soames era acasă, dar jupîneasa nu știa dacă primește musafiri.

James, mișcîndu-se cu o iuțeală care uluia întotdeauna pe cei care-i priveau silueta lungă și expresia preocupată a feței, ajunse într-o clipă în salon, fără a mai aștepta să i se permită intrarea. O găsi pe Irene așezată la pian, cu mîinile pe clape, ascultînd firește vocile din vestibul. Îl salută fără a zîmbi.

— Soacra ta e bolnavă în pat, începu el, sperînd să-i cucerească simpatia. Am venit cu trăsura. Și acum, fii fată drăguță, pune-ți pălăria și vino să faci o plimbare cu mine. O să-ți facă bine!

Irene se uită la el, ca şi cum era cît p-aci să-l refuze, dar apoi îşi schimbă părerea; se duse sus şi coborî cu pălăria pe cap.

— Unde vrei să mă duci? îl întrebă.

— Mergem pînă la Robin Hill, bolborosi foarte iute James; caii au nevoie de mişcare şi mie mi-ar face plăcere să văd ce s-a mai făcut pe acolo.

Irene ezită o clipă, apoi din nou se răzgîndi şi porni spre trăsură, cu James aplecat asupra ei, ca să fie mai sigur că vine cu el.

Făcuseră mai mult de jumătate din drum, cînd el începu:

— Soames te iubeşte foarte mult — nu permite să se spună nici o vorbă împotriva ta; de ce nu-i arăţi mai multă afecţiune?

Irene roşi şi zise cu o voce joasă:

— Nu pot arăta ceea ce nu simt.

James o privi aspru; simţea că acum o avea în trăsura lui proprie, cu caii şi servitorii lui, deci era cu adevărat stăpînul situaţiei. Ea nu-i va putea ascunde adevărul şi nici nu putea face o scenă în public.

— Nu pricep ce se petrece cu tine. Dar Soames e un soţ foarte bun!

Răspunsul lui Irene fu atît de încet, încît abia se auzi în zgomotul trăsurii. El prinse doar vorbele:

— Nu dumneata eşti căsătorit cu el!

— Ce are a face? Ţi-a dat tot ce doreşti. E gata oricînd să te ducă unde vrei, iar acum ţi-a clădit această casă la ţară. Şi tu doar nu ai nici o avere personală.

— Nu am.

James se uită din nou la ea; nu pricepea expresia de pe faţa ei. Părea că va izbucni pe loc în hohote de plîns, şi totuşi...

— Nu încape îndoială că noi toţi am făcut tot ce-am putut pentru a fi buni cu tine, şopti el în grabă.

Buzele lui Irene tremurau și, spre groaza lui, James văzu o lacrimă rostogolindu-se pe obrazul ei. Simți că ceva îi strînge gîtlejul.

— Noi toți te iubim mult, numai dacă tu, voia să spună, „ai ști să te porți", dar se răzgîndi și zise: numai dacă tu ai fi o soție mai caldă față de el.

Irene nu răspunse și nici James nu mai vorbi. În tăcerea ei era ceva ce-l îngrijora; nu tăcea cu încăpățînare, mai degrabă părea a fi de acord cu tot ceea ce spunea el. Și totuși simțea că nu el fusese acela care a spus ultimul cuvînt. Nu pricepea nimic.

Totuși, nu se simți în stare să păstreze multă vreme tăcerea.

— Cred că tînărul Bosinney se va căsători acum cu June. Nu-i așa?

Irene se schimbă la față.

— Nu știu, trebuie s-o întrebi pe ea.

— Îți scrie?

— Nu.

— Dar cum se poate una ca asta? Credeam că sînteți foarte bune prietene.

Irene se întoarse către el.

— Și despre asta tot pe ea trebuie s-o întrebi!

— Bine, spuse năucit James, speriat de privirea ei. E foarte ciudat că la o întrebare limpede, nu pot primi un răspuns precis. Dar așa este și pace!

Și rămase rumegîndu-și nereușita, apoi în cele din urmă izbucni:

— Fie! Eu te-am prevenit. Tu nu vrei să privești mai departe. Soames nu spune multe, dar după cum văd eu, nu va mai răbda multă vreme această situație. Nimeni altul în afară de tine nu e vinovat și, mai mult decît atîta, nimeni nu va fi de partea ta.

Irene dădu din cap zîmbind ușor.

— Mulțumesc. Îți sînt foarte recunoscătoare.

James nu știa deloc ce să-i răspundă.

Dimineața senină, caldă, se schimbă cu încetul într-o după-amiază cenușie, apăsătoare. O fîșie de nori grei, pe care furtuna ce se apropia o vopsise în gălbui, se ridicase la miazăzi și se întindea din ce în ce. Crengile copacilor atîrnau nemișcate peste șosea, fără cea mai mică adiere printre frunze. Dinspre caii încălziți venea un miros vag de clei care plutea în zăpușeală. Vizitiul și feciorul vorbeau în șoaptă pe capră, dar nu întoarseră niciodată capul.

În sfîrșit, spre marea ușurare a lui James, ajunseră la casă. Tăcerea de nepătruns a acestei femei de lîngă el, pe care o socotise întotdeauna atît de dulce și blajină, îl înspăimînta.

Trăsura îi duse pînă în fața ușii. Intrară.

Vestibulul era rece și atît de tăcut, încît i se păru că intră într-un mormînt. Un fior străbătu șira spinării lui James. Iute, dădu la o parte perdelele grele de piele dintre coloanele care despărțeau vestibulul de curtea interioară.

Nu-și putu reține o exclamație de aprobare.

Decorația interioară era, într-adevăr, de un bun-gust desăvîrșit. Cărămizile rubinii, mate, ce se întindeau de la baza pereților pînă la un strat rotund de irișii mari, care împrejmuiau un bazin adînc de marmură albă, plin cu apă, erau, desigur, de cea mai bună calitate. James admira mai ales perdelele de piele purpurie, care acopereau o întreagă latură a curții, încadrînd o uriașă sobă de teracotă albă. Ferestrele din mijlocul luminatorului erau date la o parte și aerul cald de afară pătrundea pînă în inima casei.

Se opri în picioare, cu mîinile la spate, cu capul aplecat peste umerii lui înalți și înguști, urmărind cu de-amănuntul ornamentul de pe coloane și motivul frizei care se întindea sub galerie, de jur împrejurul pereților de culoarea fildeșului. Se vedea cît de colo că nu s-a precupețit osteneala. Aceasta era cu adevărat o casă pentru un gentleman. Se duse pînă la perdele și după ce descoperi cum erau lucrate, le trase la o parte și deschise galeria de tablouri, terminată cu o mare fereastră ce ocupa tot peretele din fundul încăperii.

Pardoseala era de stejar negru, iar pereții erau tot albi, ca fildeșul. Merse mai departe, deschizînd ușile și aruncînd priviri peste tot. Totul era în desăvîrșită ordine, gata de locuit.

Cînd, în sfîrșit, se întoarse spre a vorbi cu Irene, o văzu stînd la intrarea în grădină, cu soțul ei și cu Bosinney.

Cu toate că James nu avea o deosebită sensibilitate, simți că ceva nu era în ordine. Se îndreptă către ei și, deși cam speriat, neștiind de ce natură e neînțelegerea, încercă să dreagă lucrurile.

— Ce mai faci, domnule Bosinney? îi zise întinzîndu-i mîna. Pot să-ți spun că ai cheltuit mulți bani aici!

Soames întoarse spatele și plecă. James își plimbă privirea de la fața încruntată a lui Bosinney la aceea a lui Irene și, fiind enervat, spuse cu voce tare ceea ce gîndea:

— Ei bine, eu nu pricep ce se petrece aici. Nimeni nu-mi spune nimic!

Și, pornind după fiul său, auzi rîsul scurt al lui Bosinney și vorbele:

— Ei bine! Slavă Domnului. Arăți atît de... Din nefericire, nu putu auzi mai mult.

Ce s-o fi întîmplat? Se uită înapoi. Irene stătea foarte aproape de arhitect, iar fața ei nu semăna cu aceea pe care o cunoștea el. Se duse în grabă la fiul său.

Soames măsura cu pași mari galeria de tablouri.

— Ce s-a întîmplat? Ce înseamnă asta? zise James.

Soames îl privi cu obișnuitul său calm arogant, dar James știa bine de tot că era foarte mînios.

— Prietenul nostru a trecut din nou peste dispozițiile mele. Atîta tot! Dar de data asta, va fi cît se poate de prost pentru el!

Se întoarse și porni spre ușă. James îl urmă în grabă și i-o luă înainte. O văzu pe Irene luîndu-și degetul de pe buze, o auzi spunînd ceva cu vocea ei obișnuită; începu să vorbească înainte de a ajunge la ei:

— Se apropie o furtună. Ar fi mai bine să plecăm acasă. Cred că nu poți merge cu noi, domnule Bosinney? Nu-i așa că nu? Atunci, la revedere!

Întinse mîna. Bosinney nu i-o strînse ci, întorcîndu-se rîzînd, spuse:

— La revedere, domnule Forsyte. Vezi să nu te prindă furtuna! și plecă.

— Ia te uită! începu James. Eu nu pricep.

Dar văzînd fața lui Irene, se opri. O prinse de braț pe nora lui și o conduse pînă la trăsură. Era convins, foarte convins, că aceștia doi își dăduseră o întîlnire sau așa ceva...

Nimic pe lume nu scoate mai mult din fire pe un Forsyte decît descoperirea că un lucru pentru care prevăzuse să cheltuiască o anumită sumă, a costat mai mult. Și aceasta se înțelege de la sine, căci întreaga organizare a vieții lui este întemeiată pe preciziunea socotelilor ce-și face. Dacă nu se poate bizui pe valori precise în proprietate, busola lui arată greșit și se trezește aruncat în voia apelor amare, fără cîrmă.

După ce îi scrisese lui Bosinney în termenii scrisorilor mai sus relatate, Soames nu s-a mai gîndit la costul casei. El credea că spusese atît de răspicat ce sumă a fost fixată pentru costul ei final, încît posibilitatea de a fi depășită nici nu-i trecea prin gînd. Cînd află de la Bosinney că limita de douăsprezece mii de lire a fost depășită cu vreo patru sute de lire, păli de furie. La început socotise că această casă, complet terminată, va costa zece mii de lire, și adeseori își făcuse reproșuri că se lăsase ișpitit în majorări repetate. Dar prin această ultimă depășire, Bosinney greșise rău de tot. Soames nu pricepea cum poate un om face asemenea neghiobie. Dar o făcuse — și toată ranchiuna și gelozia ascunsă împotriva lui Bosinney, care-l mistuia de atîta vreme, se transformase acum în furie față de această nebunie care pusese capăt la toate. Atitudinea soțului încrezător și prietenos dispăruse. O luase pentru a-și păstra o proprietate —

nevasta — dar acum o părăsea pentru a-şi apăra o proprietate de altă natură.

„Oh!" îi spusese lui Bosinney după ce-i revenise graiul, „îmi închipui că eşti foarte mulţumit de dumneata. Dar trebuie să-ţi spun de pe acum că — în ceea ce mă priveşte — nu ţi-ai ales bine omul!"

În acel moment nici el nu ştia exact ce voia să spună prin aceste vorbe, dar după cină revizui corespondenţa dintre el şi Bosinney, pentru a fi sigur de ceea ce va face. Problema nu putea fi interpretată în două chipuri — individul s-a făcut răspunzător pentru un plus de patru sute de lire sau, în orice caz, de trei sute cincizeci lire, pe care va trebui să le plătească.

Cînd ajunse la această concluzie, se uită la soţia lui. Era aşezată în locul ei obişnuit, de pe canapea, schimbînd dantela unui guler. Toată seara nu-i adresase nici măcar o vorbă.

Se duse pînă la cămin şi, privindu-şi faţa în oglindă, zise:

— Prietenul tău, „Piratul", a făcut o mare prostie; dar o va plăti!

Ea se uită dispreţuitor la el şi răspunse:

— Nu ştiu despre ce vorbeşti!

— Vei afla îndată. Un fleac, ceva ce tu dispreţuieşti profund — patru sute de lire!

— Vrei să spui că îl vei pune să plătească banii ăştia pentru casa aceea blestemată?

— Da.

— Deşi ştii că nu are nici un ban?

— Da.

— Atunci eşti mai josnic decît credeam.

Soames se întoarse din faţa oglinzii şi, fără să-şi dea seama, luă de pe cămin o cupă de porţelan chinezesc şi îşi împreună mîinile în jurul ei, ca pentru rugăciune. Văzu cum sînii lui Irene se ridicau şi coborau, cum ochii i se întunecau de mînie; dar neţinînd seama de insulta primită, întrebă liniştit:

— Ia spune, cochetezi cu Bosinney?

— Nu. Nu cochetez cu el.

Ochii ei întîlniră pe ai lui, dar Soames întoarse privirea. N-o credea, dar nu era nici convins că minte; știa, în orice caz, că a greșit punîndu-i această întrebare. El n-a știut niciodată, și nu va ști niciodată, ce gîndea ea. Uitîndu-se la fața-i de nepătruns, îi veniră în minte toate acele sute și sute de seri în care o văzuse șezînd aici, blîndă și pasivă, dar atît de greu de înțeles, atît de greu de cunoscut — și gîndul acesta îl înfurie peste măsură.

— Cred că ești făcută din piatră, îi zise, încleștîndu-și degetele atît de tare, încît sparse cupa fragilă.

Cioburile căzură pe grătarul căminului. Dar Irene zîmbi.

— Se pare c-ai uitat că această cupă nu e din piatră! zise ea.

Soames o prinse de braț.

— O bătaie bună e singurul lucru care te-ar aduce în toate mințile, îi zise, și întorcîndu-se pe călcîie, părăsi odaia.

CAPITOLUL XIV

SOAMES STĂ PE TREPTE

În seara aceasta Soames se urcă pe scări cu senzația că mersese prea departe cu Irene. Era gata să-i ceară iertare pentru vorbele rostite.

Stinse lampa cu gaz care încă mai ardea pe culoarul din fața odăii lor de culcare. Zăbovi puțin cu mîna pe clanța ușii, încercînd să-și formuleze scuzele, căci nu voia ca Irene să vadă că e nervos.

Dar ușa nu se deschise, nici chiar cînd o zgîlțîi, apăsînd puternic pe clanță. Probabil că a încuiat-o dintr-un motiv oarecare și a uitat s-o descuie.

Intră în camera lui de toaletă, unde gazul era de asemenea aprins, arzînd cu o flacără mică, și se duse repede la cealaltă ușă. Și aceasta era încuiată. Atunci observă că patul de campanie pe care-l folosea uneori era așternut, iar lenjeria de noapte întinsă pe el. Își puse mîna pe frunte și o retrase udă. Se făcu lumină în mintea lui și pricepu că a fost dat afară.

Se duse iarăși la ușă și, zgîlțîind ușor clanța, strigă:

— Descuie ușa! Auzi? Descuie ușa!

Se auzi un foșnet slab, dar nici un răspuns.

— Auzi? Deschide imediat ușa — insist să fiu lăsat să intru!

Soames o auzea respirînd, lipită de cealaltă parte a ușii. Era respirația unei făpturi amenințate de primejdie.

Această tăcere neînduplecată, neputința de a pătrunde la ea erau îngrozitoare. Se întoarse la cealaltă ușă și, împingînd-o cu toată greutatea corpului său, încercă s-o spargă. Ușa era nouă — chiar el pusese s-o schimbe la întoarcerea din călătoria lor de nuntă. Într-un acces de furie, ridică piciorul pentru a izbi tăblia ușii, dar gîndul că servitorii l-ar putea auzi îl opri. Simți că e învins.

Se trînti pe patul din camera lui de toaletă și luă o carte.

Dar în loc de tipăritură, i se părea c-o vede pe Irene — cu părul ei de aur despletit peste umerii goi și cu ochii mari, negri — ca un animal încolțit din toate părțile. Abia acum pricepu el întreaga semnificație a actului ei de răzvrătire; îl săvîrșise o dată pentru totdeauna.

Nu putea sta liniștit și se duse din nou la ușă. O auzea mișcîndu-se, și strigă:

— Irene! Irene!

Glasul îi suna patetic fără voie. Drept răspuns, de prost augur, chiar și sunetele vagi încetară. Se opri cu pumnii încleștați, îngîndurat.

Apoi, în vîrful picioarelor, ieși pe furiș din cameră și, strîngîndu-și toate puterile, se repezi la cealaltă ușă, pentru

a o sparge. Ușa scîrțîi, dar nu cedă. Se așeză pe scară și-și cuprinse obrazul în mîini.

Vreme îndelungată șezu acolo, în întuneric; prin luminatorul de pe acoperiș, luna arunca o fîșie palidă de lumină ce se întindea încet pe scări, ajungînd pînă la el. Încercă să filozofeze.

Încuind ușile camerei, Irene și-a pierdut drepturile de soție. O să se consoleze cu alte femei!

Dar gîndurile lui nu făcură decît o călătorie de nălucă în lumea acestor plăceri — nu avea poftă de asemenea aventuri. Niciodată nu l-au atras prea mult, iar acum pierduse obiceiul. Simțea că niciodată nu-l va regăsi. Foamea lui nu putea fi astîmpărată decît de soția lui, neînduplecată și înspăimîntată, pitită în dosul acestor uși încuiate. Nici o altă femeie n-o poate înlocui.

Acolo, afară, în întuneric, această convingere năvăli asupra lui cu o forță copleșitoare.

Filozofia îl părăsi și o mînie sumbră îi luă locul. Purtarea ei era imorală, de neiertat, demnă de orice pedeapsă ce ar sta în puterea lui. El nu dorea nici o altă femeie, numai pe ea, iar ea îl respingea!

Desigur că-l urăște cu adevărat. Pînă acum nu crezuse niciodată acest lucru. Nici acum nu era de tot convins. I se părea de necrezut. Avea impresia că și-a pierdut pentru totdeauna puterea de discernămînt. Dacă ea, pe care o socotise mereu atît de blîndă și supusă, a fost în stare să facă acest pas hotărîtor — ce nu se poate întîmpla pe lumea aceasta?

Apoi, din nou își puse întrebarea dacă era ceva între ea și Bosinney. Nu credea că ar fi; nu îndrăznea să admită că purtarea ei are o asemenea cauză — acest gînd era de neconceput pentru el.

Ideea că va fi silit să dea în vileag relațiile lui conjugale era de neîndurat. Atîta vreme cît nu avea dovezi deplin convingătoare, avea datoria să nu creadă, doar nu voia să se pedepsească singur. Dar, în același timp, în fundul sufletului — credea.

Lumina lunii îi învăluia într-o pată cenușie trupul rezemat de peretele scării.

Bosinney era îndrăgostit de ea. Soames îl ura pe acest individ, și de data aceasta nu-l va cruța. El are dreptul să refuze orice *penny* peste cele douăsprezece mii cincizeci de lire, și așa va și face, căci aceasta era limita extremă a cheluielilor stabilite prin corespondență. Sau, mai bine, va plăti totul și apoi îl va urmări în justiție pentru daune. Se va duce la „Jobling and Boulter" și le va încredința lor chestiunea. Îl va ruina pe acest golan sărăntoc! Și deodată — oare prin ce asociație de idei? — își aduse aminte că nici Irene nu are bani. Amîndoi erau săraci lipiți. Acest gînd îi dădu o stranie satisfacție.

Un ușor zgomot de dincolo de perete întrerupse tăcerea. Irene se culcase în cele din urmă. Ah! Somn ușor și vise plăcute! Chiar dacă ar deschide larg ușile, tot n-ar mai intra la ea!

Dar buzele lui, strînse într-un zîmbet amar, tremurau; își acoperi ochii cu amîndouă mîinile...

A doua zi, tîrziu după-amiază, Soames stătea în fereastra sufrageriei, privind mohorît spre scuar.

Razele soarelui scăldau încă platanii, iar frunzele lor late, netede, străluceau și se legănau în ritmul cîntecului unei flașnete din colț. Cînta un vals, un vals vechi care nu mai era la modă, cu un ritm grav în melodie. Și flașneta cînta, cînta mereu, cu toate că în afară de frunze, nimic nu dansa la muzica ei.

Femeia care învîrtea manivela flașnetei nu părea prea veselă, era ostenită; iar din casele mari, nimeni nu-i azvîrlea un gologan. Plecă mai departe cu flașneta ei și peste trei case reîncepu.

Era valsul care se cîntase la Roger, cînd Irene dansa cu Bosinney. Și pe aripile acestei muzici răscolitoare se întoarse la Soames parfumul gardeniilor pe care le purtase ea atunci, parfumul care îl învăluise cînd lunecase pe lîngă el,

cu părul strălucitor și ochii atît de dulci, dansînd cu Bosinney în nesfîrșita sală de bal.

Femeia învîrtea încet manivela flașnetei; de altfel cînta aceeași melodie toată ziua. O cîntase în vecini și poate chiar în Sloane Street, sub ferestrele lui Bosinney.

Soames se întoarse, luă o țigaretă din caseta cizelată și se duse iarăși la fereastră. Cîntecul îl amețise cu desăvîrșire, și iată că în fața ochilor săi apăru Irene, cu umbrela închisă, venind acasă în grabă, dinspre scuar. Purta o bluză suplă, de culoare trandafirie, cu mîneci largi, pe care el nu o mai văzuse. Se opri în fața flașnetei, scoase portmoneul și dădu femeii bani.

Soames se retrase și se opri într-un loc de unde putea vedea în vestibul.

Irene deschise ușa cu cheia ei, intră, puse jos umbrela și se opri privindu-se în oglindă. Obrajii îi erau rumeni, ca arși de soare, iar buzele întredeschise într-un zîmbet. Întinse brațele ca și cum ar fi vrut să se îmbrățișeze, și rîse în așa fel, încît oricine ar fi auzit-o ar fi zis că e un suspin.

Soames îi ieși înainte.

— Foarte drăguță! îi zise.

Dar ea se întoarse ca din pușcă și încercă să-l ocolească pentru a urca sus, pe scări. Soames i se așeză în cale.

— De ce atîta grabă? îi zise, iar ochii săi se fixară asupra unei bucle de păr căzute peste ureche.

Soames abia o mai recunoștea. Părea a fi toată o flacără, atît de profunde și intense erau culorile din obrajii ei, ochii, buzele și bluza — necunoscută lui Soames.

Ea ridică mîna și-și așeză bucla desfăcută. Răsufla iute și adînc, ca după o fugă, și cu fiecare suflare din părul și trupul ei ieșea parcă un parfum, ca mireasma unei flori ce se deschide.

— Nu-mi place bluza asta, îi zise el încet: e prea ușoară și lipită de trup!

Soames făcu un semn cu degetul spre pieptul ei, dar Irene i-l împinse la o parte.

— Nu te atinge de mine! strigă.

El o prinse de încheietura mîinii, dar ea și-o smulse.

— Și unde ai fost, mă rog? o întrebă.

— În ceruri — afară din casa asta!

Cu aceste cuvinte zbură sus pe scări.

Afară — drept recunoștință pentru banii primiți — chiar în fața porții, femeia cu flașneta cînta mereu valsul.

Soames rămase nemișcat. Ce l-a oprit? De ce nu s-a dus după Irene?

Oare din pricina vedeniei ce i se nălucise? În minte îi apăru Bosinney, uitîndu-se în jos prin fereastra lui de la etajul de sus al casei din Sloane Street, ascuțindu-și privirea pentru a mai zări o dată trupul lui Irene care dispărea; îl văzu răcorindu-și obrajii încinși, visînd la clipa în care ea i se aruncase la piept — în timp ce în preajmă-i plutește încă parfumul ei și sunetul rîsului ei care seamănă a suspin.

Partea a treia

CAPITOLUL I

MĂRTURIA DOAMNEI MACANDER

Nu încape îndoială că mulți oameni, printre care și editorul revistei *Ultra Vivisecționist* — care pe atunci era în floarea primei tinereți — ar fi spus că Soames nu s-a purtat ca un adevărat bărbat. Ar fi trebuit să scoată broaștele din ușile camerei soției sale, să-i tragă o sfîntă de bătaie și apoi să-și reia drepturile, fericirea conjugală.

Astăzi omenia nu mai combate brutalitatea în măsura în care o făcea odinioară. Totuși, o bună parte din oameni sînt încă atît de sentimentali, încît se vor simți ușurați citind că Soames n-a făcut nimic din toate acestea. Căci brutalitatea efectivă nu este în obiceiul neamului Forsyte; ei sînt prea prevăzători și, în general, sînt și blînzi. Iar Soames avea și o oarecare mîndrie, nu destulă pentru a-l determina să facă un gest cu adevărat generos, dar suficientă pentru a-l împiedica să săvîrșească unul din cale-afară de josnic. Firește, clipele de furie în care-și pierdea mințile fac excepție. Dar mai presus de toate acestea, un Forsyte adevărat se ferea să fie ridicol. Și cum nu-și putea bate soția, nu-i rămînea nimic de făcut în situația actuală; de aceea o acceptă, fără vorbă.

Toată vara și toamna — Soames și le petrecu mergînd la birou, rînduindu-și tablourile și invitînd prieteni la masă — nu părăsi orașul, căci Irene refuza să plece. Casa de la Robin Hill, deși terminată, rămase goală și nelocuită. Soa-

mes îl dădu în judecată pe „Pirat", cerîndu-i daune în valoare de trei sute cincizeci de lire.

Avocații din biroul „Freak and Able" erau apărătorii lui Bosinney. Situația de fapt nu se punea în discuție, dar în ceea ce privea corespondența se puteau face unele obiecțiuni. Întîmpinarea avocaților, în afară de frazeologia juridică inerentă, cuprindea în esență următoarele: A vorbi despre „mînă liberă în termenii acestei corespondențe" este o contradicție cu totul lipsită de sens.

Printr-o întîmplare neprevăzută, dar nu nemaiauzită în cercul restrîns al juriștilor, informații importante despre motivarea apărării ajunseră la urechile lui Soames. Ele fuseseră aduse de către harnicul său coleg Bustard care, fiind poftit la masă la Walmisley, avocat, însărcinatul baroului pentru fixarea taxelor, șezuse tocmai lîngă tînărul avocat Chankery, din baroul afacerilor civile.

Nevoia de a vorbi despre ceea ce se cheamă „afaceri", care cuprinde pe toți juriștii de îndată ce doamnele se ridică de la masă, îl determină pe Chankery, un tînăr avocat căruia i se prevedea o carieră strălucită, să-i vorbească vecinului său despre fel de fel de procese. Nu-i cunoștea numele căci, așa cum era ținut întotdeauna în umbră, Bustard era un nume cu totul necunoscut.

Chankery îi spuse că are un caz care va veni foarte curînd pe rol, cu „o problemă foarte delicată". Apoi, păstrînd tot secretul profesional, relată punctul litigios din cazul lui Soames. De altfel, îi spuse, toți specialiștii cu care a vorbit găsesc că problema este foarte delicată. Din nefericire, obiectul procesului era derizoriu, cu toate că după părerea lui, era o chestiune „al dracului de serioasă"! Șampania lui Walmisley era rea, dar din belșug... Se temea doar ca nu cumva judecătorul să bagatelizeze chestiunea. El avea de gînd să facă un mare efort — căci speța era delicată. Care era părerea vecinului său?

Bustard, un model al discreției, nu spuse nimic. Totuși, relată lui Soames această întîmplare, cu oarecare răutate,

căci acest om liniştit avea şi el sentimente omeneşti. Iar la sfîrşitul expunerii sale, anunţînd părerea lui personală, încheie spunînd că problema e, într-adevăr, „foarte delicată".

Conform hotărîrii luate, Soames Forsyte încredinţă apărarea intereselor lui biroului „Joblind and Boulter". Dar chiar în clipa cînd îi angajă, regretă că nu se apără singur. După ce primise o copie după apărarea lui Bosinney, se duse la biroul avocaţilor săi.

Joblind murise cu cîţiva ani înainte, aşa că Boulter se ocupa acum singur de procesul lui. Acesta îi spuse că, din punct de vedere juridic, problema era destul de delicată şi, deci, ar fi bine să mai consulte un mare jurist.

Soames îl rugă să facă apel la un om de prima mînă şi se duseră la Waterbuck, Q.C.[1], pe care amîndoi îl considerau foarte priceput. Acesta reţinu dosarul vreme de şase săptămîni, după care scrise următoarele:

„După părerea mea, interpretarea justă a acestei corespondenţe depinde în foarte mare măsură de intenţia părţilor şi se va desluşi din probele ce se vor aduce la dezbatere. Opinia mea este că trebuie să se tindă spre o declaraţie a arhitectului, prin care acesta să recunoască cum că a înţeles că nu avea voie să cheltuiască mai mult de douăsprezece mii cincizeci de lire sterline. În ceea ce priveşte expresia «mînă liberă în termenii acestei corespondenţe» spre care se îndreaptă toată atenţiunea mea, problema este delicată. Dar eu sînt de părere că în această speţă se poate aplica jurisprudenţa din procesul «Boileau contra The Blasted Cement Co., Ltd.»"

Procedară conform acestui sfat, determinară interogatoriile cuvenite dar, spre necazul lor, domnii „Freak and Able" răspunseră într-un mod atît de abil, încît nu recunoscură nimic şi nici una din declaraţii nu era în defavoarea lor.

[1] Q.C., Consilier regal, titlu onorific acordat celor mai de seamă avocaţi.

În ziua de 1 octombrie, în sufragerie, înainte de masă, Soames citi avizul lui Waterbuck. Era enervat; nu atît din pricina cazului „Boileau contra The Blasted Cement Co., Ltd.", ci pentru că, în sfîrşit, chiar şi lui începu să i se pară problema „delicată". În jurul ei plutea acea aromă plăcută de subtilitate, atît de atrăgătoare pentru cele mai rafinate gusturi de jurist. Şi nu e om care să nu fie tulburat, cînd îşi vede părerea proprie astfel confirmată de Waterbuck, Q.C.

Şedea preocupat de această afacere, cu ochii fixaţi pe grătarul căminului gol, căci cu toate că era toamnă, în anul acesta vremea se menţinea atît de frumoasă, de parcă era încă în mijlocul lui august. Nu era plăcut să fie atît de tulburat, dar prea era pătimaş în dorinţa de a-l da o lovitură lui Bosinney.

Cu toate că nu-l mai văzuse pe arhitect din acea memorabilă după-amiază de la Robin Hill, niciodată n-a putut scăpa de senzaţia prezenţei lui — nici o clipă n-a putut uita chipul lui supt, cu umerii obrajilor ieşiţi, şi ochii arzînd de entuziasm. Şi nu exagerăm dacă spunem că niciodată n-a scăpat de senzaţia pe care o avusese în acea noapte de veghe cînd, în zori, auzi strigătul păunului — senzaţia că Bosinney dădea tîrcoale casei lui. Şi orice siluetă de bărbat care trecea în întunericul serii i se părea că este a aceluia pe care George îl poreclise atît de nimerit, „Piratul".

Era convins că Irene se mai întîlnea cu el. Cum şi unde, nu ştia şi nici nu întreba, îl reţinea o teamă vagă şi ascunsă ca nu cumva să afle prea multe. De la o vreme încoace i se părea că totul se petrece subteran.

Cîteodată, cînd, o întreba pe soţia lui unde a fost — lucru pe care-l făcea din principiu, aşa cum procedează orice Forsyte — ea îl privea foarte straniu. Se stăpînea într-un mod admirabil, dar totuşi erau momente în care, prin masca ei, mască pe care Soames n-o pătrunsese niciodată, răzbătea o expresie cu totul nouă.

Mai luase și obiceiul de a prînzi în oraș; și cînd el o întreba pe Bilson dacă stăpîna ei a luat masa acasă, de cele mai multe ori răspunsul era: „Nu, domnule".

Soames nu era deloc de acord cu aceste hoinăreli pe cont propriu, și i-o și spuse. Dar Irene nici nu-l luă în seamă. Calmul cu care ea îi disprețuia dorințele avea ceva ce-l mînia, îl uluia și aproape îl distra. Într-adevăr, se purta ca și cum ideea de a-l birui îi făcea o deosebită plăcere.

Părăsi studiul avizului dat de Waterbuck, Q.C., se ridică, urcă la etaj și intră în odaia ei; Irene nu încuia ușile decît cînd se culca. Avea decența ca servitorii să nu observe. Irene își peria părul și se întoarse către el cu o stranie înverșunare.

— Ce dorești? îi zise. Te rog să ieși din odaia mea!

El răspunse :

— Vreau să știu cît timp va mai dura această stare de lucruri între noi. Am răbdat-o destul.

— Vrei, te rog, să ieși din odaia mea?

— Vrei să te porți cu mine cum se cuvine să te porți cu soțul tău?

— Nu.

— Atunci voi lua măsurile cuvenite pentru a te obliga.

— Ia-le!

Soames deschise ochii mari și se uită fix la ea. Era uluit de liniștea cu care îi răspunsese. Buzele ei erau strînse într-o linie subțire; părul de aur îi cădea în bucle bogate peste umerii goi și făceau un straniu contrast cu ochii ei negri — ochii ei în care licărea frică, ură, dispreț și biruință ciudată, chinuitoare.

— Și acum, te rog să părăsești odaia mea.

Soames se întoarse și ieși furios.

Știa prea bine că nu avea de gînd să ia nici un fel de măsuri și își dăduse seama că și ea știa acest lucru — era conștientă că lui îi este frică.

Soames avea obiceiul să-i povestească tot ce făcuse în timpul zilei: cum venise să-l vadă cutare și cutare client,

cum a aranjat o ipotecă pentru Parkes; în ce stadiu a ajuns procesul acela vechi, „Fryer contra Forsyte", care luase naştere din prudenţa supranaturală cu care unchiul său, fratele bunicului său, Nicholas, a dispus asupra averii lui. Testamentul pe care l-a făcut era atît de încurcat, încît nimeni nu-l poate descurca şi se prea poate ca averea lui să rămînă o sursă de venituri pentru nenumăraţi avocaţi pînă în ziua Judecăţii de Apoi.

Îi povestea despre vizita făcută la Jobson, unde văzuse un tablou de Boucher[1] pe care îl scăpase nu demult, cînd a vrut să-l cumpere de la „Talleyrand şi Fiii", în Pall Mall.

El admira pe Boucher, Watteau[2] şi toată şcoala lor. Vechiul lui obicei de a-i povesti lui Irene despre toate lucrurile acestea îl păstrase încă şi acum. Astfel ţinea monologuri lungi în timpul mesei, ca şi cum prin volubilitatea graiului şi-ar fi putut ascunde durerea din inimă.

Adeseori, dacă erau singuri, încerca să o sărute cînd îi zicea noapte bună. Poate că trăgea nădejde că, într-o bună zi, îi va îngădui să o sărute, sau poate că făcea gestul numai pentru că socotea că un soţ trebuie să-şi sărute soţia. Chiar dacă îl ura, el nu săvîrşi greşeala de a renunţa la acest vechi ritual.

Şi oare de ce îl urăşte? Nici acum nu credea asta cu adevărat. E foarte ciudat să te simţi urît de cineva! Ura e un sentiment prea exagerat, totuşi el îl ura pe Bosinney, pe acel „Pirat", acel vagabond sărac lipit, acea haimana a noptii. Căci, în închipuirea lui, Soames îl vedea întotdeauna stînd la pîndă — hoinărind. Dar vai, în ce hal trebuie să fi acum! Tînărul Burkitt, arhitectul, îl văzuse ieşind dintr-un restaurant de categoria a treia, şi părea foarte dărîmat.

Stătea ceasuri de-a rîndul în pat fără să închidă ochii şi se gîndea mereu la situaţia în care se afla, din care parcă

[1] *Boucher François* (1703—1770), pictor francez, reprezentant al unei maniere academice, convenţionale.

[2] *Watteau Antoine*, (1684—1721), unul dintre cei mai mari pictori şi decoratori din Franţa.

nu exista ieşire — dacă nu cumva, într-o bună zi, brusc, Irene îşi va veni în fire. Căci niciodată nu i-a trecut prin minte, în mod serios, gîndul de a se despărţi de Irene...

Dar neamul Forsyte?! Ce rol jucau în această fază a tragediei mute pe care o trăia Soames?

La drept vorbind, rolul lor era mic sau inexistent, căci toţi erau la mare.

Locuiau la hoteluri, sanatorii sau pensiuni şi mergeau zilnic la baie, străduindu-se să-şi facă rezerve de ozon pentru toată iarna.

Fiecare ramură a familiei îşi alesese o vie după placul ei, în care cultiva, culegea, storcea şi punea la sticlă roadele aerului de mare preferat.

Spre sfîrşitul lui septembrie, începură să se întoarcă rînd pe rînd, acasă.

Sănătoşi, robuşti, cu obrajii rumeni, soseau zilnic, în omnibuse mici, din diferite staţiuni. A doua zi dimineata fiecare îşi relua munca.

În duminica următoare, casa lui Timothy fu plină de lume, de la amiază pînă seara.

Între alte cleveteli, prea numeroase şi interesante pentru a putea fi relatate, doamna Septimus Small menţionă că Soames şi Irene nu fuseseră plecaţi nicăieri.

Următoarea mărturie interesantă i-a fost dat s-o facă unei persoane relativ străină de familie.

Într-o după-amiază de pe la sfîrşitul lui septembrie, doamna MacAnder, cea mai bună prietenă a lui Winifred Dartie, întovărăşită de tînărul Augustus Flippard, pornise să se plimbe cu bicicleta prin parcul Richmond, aşa cum prescriau regulile igienei; întîmplarea făcu să-i întîlnească pe Irene şi Bosinney, care veneau dinspre pădurea de ferigă şi mergeau spre Sheen Gate.

Se prea poate ca biata femeie să fi fost însetată, căci pedalase pe un drum lung, tare şi uscat. Şi, toată Londra ştie că o plimbare cu bicicleta, însoţită de o conversaţie cu

tînărul Flippard, pune la grea încercare chiar și cel mai robust organism. Sau poate că viziunea acelui desiș răcoros de ferigă, din care coborau „cei doi", îi trezi curiozitatea. Păduricea aceea răcoroasă de ferigă din vîrful colinei, cu boltă din ramuri de stejar, în care porumbeii cîntau nesfîrșite marșuri nupțiale, și-n care toamna fredona în șoaptă o melodie îndrăgostiților din desiș, în timp ce un cerb trecea pe furiș pe lîngă ei; acea pădurice de ferigă, cuib de plăceri nemaiîntîlnite, al clipelor de aur în nesfîrșita împreunare dintre cer și pămînt! Păduricea de ferigă, sfîntă pentru cerbi și pentru faunii care saltă de pe o buturugă de stejar pe alta, în jurul unui trunchi de mesteacăn ce pare o nimfă albă, argintie, în crepusculul zilelor de vară.

Această doamnă cunoștea întreaga familie Forsyte și, cum fusese poftită la logodna lui June, nu i-a fost greu să-și dea seama cu cine are de-a face. Căsătoria acestei biete femei nu fusese reușită, dar avusese bunul-simț și abilitatea necesară de a-și forța bărbatul să-și recunoască greșeala. Astfel că trecuse prin toată procedura cuvenită unui divorț fără ca reputația ei să fi suferit.

De aceea avea competință în asemenea chestiuni. Locuia într-una din casele acelea mari, cu apartamente mici, unde erau adunați neînchipuit de mulți semeni de-ai neamului Forsyte care, ca principală recreație în orele libere de la slujbă, discutau treburile altora.

Biata femeie, poate că îi era sete, dar în mod cert era epuizată, căci Flippard era un om de spirit. De aceea întîlnirea cu „cei doi", într-un loc atît de neobișnuit, i-a făcut o deosebită plăcere.

Pentru doamna MacAnder, ca pentru toată Londra, Timpul stă pe loc.

Această mică, dar remarcabilă femeie merită atențiune. Ochii ei atotvăzători și limba ei ascuțită erau, neîndoielnic, instrumente puse în slujba Providenței, pentru ajungerea țelurilor Ei.

Cu aerul că acum-acum își dă sufletul, avea totuși o forță uimitoare de a-și purta de grijă. Pe cît i-a fost cu putință, făcuse mai mult decît oricare altă femeie pentru a distruge sensul cavalerismului care stă în calea civilizației. Era vie și destoinică, iar lumea o răsfățase numind-o: „mica MacAnder".

Purta rochii strîmte și bine tăiate; făcea parte dintr-un club feminin, dar nici pe departe nu avea tipul acela nevrotic și posac al femeilor care nu se gîndeau decît la drepturile lor. Ea își afirma drepturile pe nesimțite, le cucerise în mod firesc, și se pricepea să le folosească la maximum. Cu toate acestea nu stîrnea altceva decît admirație în mijlocul acestei mari clase de care era legată nu atît prin purtarea ei, cît prin naștere, educație și prin adevărata, tainica trăsătură caracteristică: simțul de proprietate.

Tatăl ei fusese avocat în Bedford, mama fiică de preot; ea se căsătorise cu un pictor modest, care iubea Natura cu pasiune exagerată și care o părăsise pentru o actriță. În ciuda experiențelor dureroase din viața ei, doamna MacAnder niciodată n-a pierdut legătura cu cerințele, convingerile și sentimentele intime ale Societății. Astfel, de îndată ce și-a recîștigat libertatea, fără efort, și-a făcut loc în miezul forsyte-ismului.

Întotdeauna bine dispusă și „plină de informații" era oriișiunde binevenită. Fie că o întîlneai pe Rin sau Zermatt, singură, sau călătorind cu o doamnă și doi domni, ea nu provoca nici mirare, nici dezaprobare. Se simțea că era cu desăvîrșire capabilă să-și poarte de grijă, și inimile tuturor celor din neamul Forsyte se încălzeau în fața acestui minunat instinct, datorită căruia ea se bucura de tot ceea ce viața îi oferă, fără a cheltui pasiune. Toată lumea era de acord că doamna MacAnder este cel mai reușit tip de femeie, spre a cărei perpetuare și desăvîrșire trebuie să se tindă. Nu avusese niciodată copii.

Dacă exista ceva ce nu putea suferi, erau femeile acelea suave, care aveau ceea ce bărbații numesc „farmec". De

aceea, pentru doamna Soames nutrise totdeauna o deosebită antipatie.

Nu încape îndoială că, fără să-și dea seama, simțea că dacă „farmecul ei“ e admis drept criteriu de apreciere, vigoarea și destoinicia își pierd valoarea și trebuiesc date la o parte. De aceea ura — cu atît mai profund cu cît acest așa-numit „farmec“ părea a răsturna cîteodată toate socotelile — subtila forță de atracție pe care o avea Irene și pe care nici ea nu o putea contesta.

Totuși, spunea că ea nu găsește nimic în această femeie — nu avea viață — niciodată nu va fi în stare să stea pe propriile ei picioare — era limpede că oricine poate profita de ea — de fapt, ea nu pricepea ce găsesc bărbații de admirat la Irene!

În fond nu era răutăcioasă dar, pentru a-și susține poziția socială după toate încercările grele ale vieții sale conjugale, socotea că este foarte necesar să fie „plină de informații“, astfel că nici nu i-a trecut prin gînd să nu povestească întîlnirea ei cu „cei doi“ în parc.

Din întîmplare, chiar în acea seară fusese poftită la masă la Timothy. Mergea din cînd în cînd pe la ei, „pentru a mai descreți frunțile bieților bătrîni“, cum avea obiceiul să spună. Întotdeauna aceiași musafiri erau invitați împreună cu ea: Winifred Dartie și soțul ei; Francie, pentru că făcea parte din lumea artiștilor, și se știa că doamna MacAnder scrie articole despre modă în revista *The Ladies' Kingdom Come*[1]; iar pentru a-i face curte, erau poftiți cei doi băieți Hayman care, dacă erau disponibili, primeau invitația. Aceștia, cu toate că nu scoteau nici o vorbă, treceau drept oamenii cei mai bine informați, fiind la curent cu tot ce se petrecea în „lumea bună“.

La ora șapte și douăzeci și cinci stinse lumina electrică din micul ei vestibul și, îmbrăcată cu haina de seară cu guler de șinșila, ieși pe sală, unde se opri un moment pentru a con-

[1] *Vie împărăția femeilor.*

trola dacă are cheile la ea. Aceste mici apartamente mobilate erau comode; pentru a fi bine păzită, nu avea nici lumină şi nici aer, dar îşi încuia casa ori de cîte ori dorea, şi putea pleca fără grijă. Nu avea bătaie de cap cu servitorii şi nu se simţea legată de îndatori casnice ca pe vremea cînd bietul, dragul ei Fred, aiurit ca un lunatic, se foia mereu de colo-colo. Nu avea nici o ranchiună faţă de bietul, dragul ei Fred, era doar atît de nebun! Dar cînd se gîndea la acea actriţă, chiar şi acum, pe buzele ei apărea un zîmbet uşor, amar şi ironic.

Trînti uşa tare şi trecu prin coridorul cu pereţii galbeni, mohoriţi, pe lîngă nenumărate uşi cafenii, numerotate. Liftul tocmai cobora, iar ea aşteptă, nemişcată, să se oprească la etajul ei. Era înfofolită în gulerul hainei ridicat pînă la urechi, dar nici un fir din părul ei casteniu-deschis nu se deplasase de la loc. Uşile din grilaj de fier se deschiseră cu un zgomot ascuţit, iar ea intră în lift. Înăuntru erau trei persoane: un domn cu jiletcă mare, albă, cu faţa lată, netedă ca a unui sugaci, şi două doamne bătrîne, îmbrăcate în negru, cu mitene[1] negre.

Doamna MacAnder le zîmbi; ea cunoştea pe toată lumea; cei trei, care pînă atunci păstraseză o tăcere desăvîrşită, începură a vorbi. Acesta era secretul succesului doamnei MacAnder. Ştia să provoace conversaţia.

În timp ce coborîră cele cinci etaje vorbiră mereu; băiatul de la lift stătea întors cu spatele, cu obrazu-i cinic vîrît printre zăbrelele uşii. Ajunşi la parter se despărţiră; bărbatul cu jiletca porni cu plăcere spre sala de biliard, doamnele bătrîne la masă, zicîndu-şi: „Ce femeie drăguţă! E atît de plină de viaţă!"; iar doamna MacAnder se urcă într-o birjă.

Cînd doamna MacAnder lua masa la Timothy (cu toate că niciodată nu l-au putut convinge pe Timothy să ia parte la masă), conversaţia se ducea pe un ton mai amplu, mai dis-

[1] Mănuşi cu un singur deget, pentru degetul mare, şi acoperind numai prima falangă a celorlalte degete.

tins, ca la oamenii din lumea bună. În general cei din familia Forsyte aveau stilul oamenilor de lume, dar acum meritul era al doamnei MacAnder, și acesta, fără îndoială, era secretul prețuirii de care se bucura.

Pentru doamna Small și Mătușa Hester masa luată cu ea însemna un divertisment foarte plăcut. Ele spuneau: „Ce bine ar fi dacă și Timothy ar întîlni-o!“ După părerea lor, i-ar face bine și lui. Ea îți putea povesti, de pildă, ultimele vești despre fiul lui Sir Charles Fiste care se afla la Monte Carlo; cine era adevărata eroină din romanul lui Tynemouth Eddy, foarte la modă, și de care toată lumea era încîntată; care era tendința, la Paris, în ceea ce privea purtarea pantalonilor bufanți. Ea putea discuta cu ei și chestiunea aceea atît de mult dezbătută — pe care de altfel o cunoștea temeinic — dacă e mai bine ca cel mai mare fiu al lui Nicholas să intre în marină, așa cum dorea mama lui, sau să devină contabil, îmbrățișînd o meserie pe care tatăl lui o socotea mai sigură. Doamna MacAnder pleda din răsputeri împotriva marinei. Dacă nu ești excepțional de strălucit sau dacă nu ai relații excepționale, te dau la o parte în mod rușinos. Și, la urma urmei, la ce te poți aștepta? Chiar dacă ajungi amiral — o biată leafă! Un contabil are mult mai multe șanse, mai ales dacă intră la o firmă serioasă, unde — chiar de la începutul carierei — să nu aibă nici un risc!

Uneori le dădea și idei în legătură cu Bursa; nu că doamna Small sau mătușa Hester le-ar fi luat vreodată în seamă. De fapt ele nu aveau bani de investit, dar discuția le aducea în contact mai strîns cu realitățile vieții. Era un eveniment. Spuneau că o să-l întrebe pe Timothy, dar niciodată nu o făceau, știind dinainte că l-ar enerva. Totuși, după vizita ei, săptămîni de-a rîndul ele căutau, pe ascuns, în gazetă — la care erau abonate pentru că îi prețuiau tendințele cu adevărat moderne — pentru a vedea dacă acțiunile societății „Bright Rubie“ sau „The Woollen Makintosh Company“ erau în creștere sau în scădere. Cîteodată numele societății nu apărea de loc în gazetă; în asemenea cazuri așteptau pînă venea

James, Roger sau chiar Swithin şi cu vocile tremurînd de curiozitate îi întrebau cum stau acţiunile „Bolivia Lime and Speltrate“ — căci nu le găseau în ziar.

Iar Roger răspundea: „Dar de ce vă interesează? Fleacuri! O să vă frigeţi degetele dacă vă investiţi banii în calcar şi afaceri la care nu vă pricepeţi! Cine v-a vorbit despre ele?“ După ce afla cele spuse de doamna MacAnder, pleca în City, se informa şi nu rareori investea chiar el bani în combinaţia respectivă.

Erau cam pe la mijlocul mesei, tocmai în momentul cînd Smither servea spinarea de berbec — şi iată că doamna MacAnder, privind mulţumită în jurul ei, spuse:

— Ah! şi cu cine credeţi că m-am întîlnit azi în Richmond Park? N-o să ghiciţi niciodată!... cu doamna Soames şi... domnul Bosinney. Probabil că trecuseră să vadă casa!

Winifred Dartie tuşi. Nimeni nu spuse o vorbă. Aceasta era mărturia peremptorie pe care — fără să ştie — o aşteptau cu toţii.

Trebuie să fim drepţi cu doamna MacAnder; ea fusese plecată cu un grup de trei persoane în Elveţia şi la lacurile din nordul Italiei, şi nu auzise nimic despre conflictul dintre Soames şi arhitect. De aceea nu putea prevedea impresia profundă pe care o vor produce vorbele ei.

Cu capul sus, cu sîngele în obraji, îşi plimba ochii mici, şireţi, în jurul mesei, de la o faţă la alta, încercînd a cîntări efectul celor spuse. La dreapta şi la stînga ei şedea cîte unul din băieţii Hayman, cu feţele lor trase, tăcute şi înfometate. Se aplecară deasupra farfuriilor şi începură să mănînce cu stăruinţă friptura de berbec.

Aceşti doi tineri, Giles şi Jesse, semănau foarte mult între ei şi erau atît de nedespărţiţi, încît li se zicea „Siamezii“. Nu vorbeau niciodată şi păreau întotdeauna din cale-afară de ocupaţi în a nu face nimic. Toată lumea credea că învaţă în vederea unui examen important. Ei umblau ceasuri de-a rîn-

dul în parcul din jurul casei lor, fără pălărie pe cap, ținînd câte o carte în mînă, cu un foxterier în urma lor, totdeauna tăcuți și fumînd incontinuu. În fiecare dimineață, cam la cincizeci de metri depărtare unul de altul, o porneau-călare pînă la Campden Hill pe doi cai slabi, cu picioare tot atît de lungi ca și ale călăreților, și în fiecare dimineață, cam după un ceas, se întorceau acasă în trap ușor, tot la distanță de aproape cincizeci de metri unul de altul. În fiecare seară — oriunde ar fi luat masa — îi puteai vedea, pe la ora zece și jumătate, aplecați peste balustrada promenadei de la Alhambra.

Niciodată nu-i puteai vedea altfel decît împreună. Astfel își petreceau viața și păreau cu desăvîrșire mulțumiți.

În acest moment penibil, mînați de un neastîmpăr ivit din sentimentele lor de gentlemeni, se întoarseră amîndoi spre doamna MacAnder, întrebînd-o cu exact același glas:

— Ați văzut dumneavoastră pe...?

La auzul acestor vorbe ea fu atît de surprinsă, încît puse furculița jos, iar Smither, care tocmai trecea pe lîngă ea, îi ridică farfuria. Dar doamna MacAnder, cu prezență de spirit, spuse imediat:

— Trebuie să mai iau puțin din acest delicios berbec.

Mai tîrziu, în salon, se așeză lîngă doamna Small, hotărîtă să lămurească pe deplin chestiunea. Și începu:

— Ce femeie încîntătoare e doamna Soames! ce fire simpatică are! Soames e într-adevăr un bărbat norocos!

Era atît de dornică de informații, încît pierduse din vedere pavăza interioară a fiecărui Forsyte, care refuză să împărtășească străinilor necazurile sale. Doamna Septimus Small își îndreptă trupul, scîrțîind și foșnind din toate încheieturile, și tremurînd de demnitate, zise:

— Draga mea, acesta este un subiect despre care noi nu vorbim!

CAPITOLUL II

NOAPTE ÎN PARC

Cu instinctul ei infailibil, doamna Small spusese exact ceea ce trebuia pentru a întărîta la maximum curiozitatea doamnei MacAnder; totuşi e greu de spus cum s-ar fi putut exprima altfel, rămînînd în acelaşi timp şi sinceră.

Acesta era un subiect despre care cei din neamul Forsyte nu vorbeau nici chiar cînd rămîneau numai ei între ei. Chestiunea era „subterană", termen pe care Soames îl inventase pentru a-şi caracteriza lui însuşi situaţia.

Totuşi, după o săptămînă de la întîlnirea doamnei MacAnder în Richmond Park, toţi — în afară de Timothy, faţă de care au păstrat cel mai desăvîrşit secret — chiar şi James cu prilejul drumurilor sale obişnuite de la Poultry la Park Lane, ba şi năstrşnicul de George, în goana lui zilnică de la virtutea clubului „Haversnake" spre sala de biliard de la „Red Pottle", aflară că „cei doi" au întrecut măsura.

George (el era creatorul multor expresii sugestive care circulă în lumea mondenă) — a exprimat mai deslușit decît oricare membru al familiei sentimentele lor, spunînd fratelui său Eustace că „«Piratul» nu se lasă" şi că Soames era „lichidat".

Cu toţii simţeau că lucrurile, într-adevăr, stăteau astfel: şi totuşi ce s-ar fi putut face? Poate că Soames ar fi trebuit să ia măsuri, dar e neplăcut să iei măsuri.

În afara unui scandal public, pe care nicidecum nu i-l recomandau, era greu de conceput ce măsuri s-ar mai putea lua! În acest impas tot ce puteau face era să nu-i spună nimic lui Soames şi să nu vorbească nici între ei despre acest subiect; într-un cuvînt, să-l treacă sub tăcere.

Arătîndu-i lui Irene răceala cuvenită, poate c-o vor impresiona în oarecare măsură, dar în ultima vreme o vedeau rar şi era cam greu să o caute pentru a-i arăta răceala lor.

Adesea — cînd James ședea liniștit cu Emily în camera lor de culcare — își mărturiseau cît de mult suferă din pricina nefericirii fiului lor.

— Eu, ce să spun! Îmi mănîncă zilele; o să iasă un scandal nemaipomenit. Eu n-am să-i spun nici o vorbă. Poate că nu e nimic grav în toată povestea. Tu ce crezi?

Iar Emily răspundea:

— Aud că are puternice înclinări artistice.

— Ce? Ah, ești leită Juley! În orice caz, nu știu; dar mă aștept la tot ce poate fi mai rău. Așa se întîmplă cînd oamenii n-au copii. Am știut de la început că i se va întîmpla așa. Ei nu mi-au spus niciodată că nu vor să aibă copii — mie nu-mi spune nimeni nimic.

Îngenuncheat la marginea patului, cu ochii mari deschiși și încremeniți de amărăciune, suspina. Îmbrăcat în cămașă de noapte, cu gîtul întins înainte, cu spatele încovoiat, semăna cu o pasăre albă, lungă.

— Tatăl Nostru, repeta el, dar în mintea lui se învîrtea neîncetat ideea acestui scandal posibil.

Și el, ca și bătrînul Jolyon, punea, în fundul sufletului, vina provocării acestei tragedii pe seama amestecului familiei. Ce interes au avut oamenii aceia — începu el, referindu-se la ramura familiei din Stanhope Gate, inclusiv tînărul Jolyon și fiica sa — să introducă în familie o persoană ca acest Bosinney? (Auzise și el porecla pe care i-o dăduse George, „Piratul", dar nu-i vedea rostul — din moment ce tînărul era arhitect.)

În el începu a se naște sentimentul că fratele său Jolyon, pe care el îl prețuise întotdeauna și la a cărui părere ținea atît de mult — de data aceasta nu era la înălțimea așteptărilor.

Neavînd tăria de caracter a fratelui său mai mare, era mai degrabă trist, deci mînios. Marea lui mîngîiere era să se ducă la Winifred, să-i ia pe micuții Dartie în trăsura lui și să-i plimbe în Kensington Gardens. Adeseori îl puteai vedea plimbîndu-se în jurul lacului, cu ochii îngrijorați ațin-

tiți la barca cu pînze în legătură cu care pariase pe un *penny* cu micul Publius Dartie, că nu se va mai întoarce la mal. În timpul acesta micuțul Publius — despre care James spunea, cu satisfacție, că nu seamănă deloc cu tatăl său — încerca să-l convingă să facă prinsoare pe încă un *penny* că barca nu se va întoarce niciodată: căci puștiul descoperise că barca vine întotdeauna la mal. Iar James făcea rămășagul, și întotdeauna pierdea. Cîteodată plătea cîte trei sau patru *penny* într-o singură după-amiază, căci micul Publius părea a nu se plictisi niciodată de acest joc. Dar de fiecare dată, cînd plătea, îi zicea:

— Iată, aceasta este pentru pușculița ta. Azi-mîine devii un om bogat!

Gîndul că averea micului său nepot crește îi făcea o adevărată plăcere. Dar micul Publius cunoștea o prăvălie de dulciuri și știa ce să facă cu banii!

Apoi se întorceau pe jos, prin parc, acasă. James, cu umerii ridicați, cu obrazul oștenit și îngrijorat, ocrotitor, înalt și slab, mergea alături de trupurile robuste ale lui Imogen și al micuțului Publius care, în mod dureros, nici nu-l băgau în seamă.

Dar grădinile și parcul nu erau proprietatea exclusivă a lui James. Zi de zi, noapte de noapte, ședeau și hoinăreau prin ele oameni ca cei din neamul Forsyte, cît și haimanale, copii și îndrăgostiți ce-și căutau cu toții odihnă după muncă și scăpare din praful și zgomotul străzilor.

Frunzele îngălbeneau încet, lîncezind în soarele și nopțile calde de vară.

O seară de sîmbătă, 5 octombrie. Cerul care fusese albastru toată ziua se întunecă după apusul soarelui pînă la culoarea strugurilor purpurii. Nu era lună și un întuneric senin învăluia ca un veșmînt de catifea pomii, ale căror crengi subțiate, asemenea unor pene, nici nu se clinteau în aerul liniștit și cald. Întreaga Londră se revărsase în parc, pentru a sorbi potirul verii pînă la ultima picătură.

Perechi-perechi, prin toate intrările, oamenii se revărsau în valuri pe alei și peste iarba pîrlită de soarele și unii după alții se retrăgeau din locurile luminate, furișîndu-se la adăpostul copacilor ce mai aveau frunze și unde, rezemați de trunchiul unui pom sau ascunși în umbra unui tufiș, uitau de toată lumea și trăiau numai pentru ei, în inima acestei nopți dulci.

Pentru noii sosiți de-a lungul cărărilor, cei ce trecuseră înaintea lor păreau topiți în acest întuneric pătimaș, din care se înălța un murmur straniu, ca bătăile a nenumărate inimi. Dar cînd acel murmur ajungea la urechile perechilor din lumina felinarelor glasurile lor tremurau, apoi amuțeau; cu brațele înlănțuite, ochii lor începeau a căuta, a scruta și a iscodi bezna. Deodată, ca și cum niște mîini nevăzute i-ar fi atras, și ei, la rîndul lor, săreau peste micul gard și tăcuți, ca umbrele, se mistuiau în întuneric.

Liniștea, izolată de vuietul îndepărtat și nedomolit al orașului, era însuflețită de nenumăratele pasiuni, nădejdi și iubiri ale unei mlțimi de atomi umani care se zbat pentru viață. Căci în ciuda dezaprobării Consiliului Municipal, această puternică instituție formată din ginta Forsyte — care de multă vreme socotea că, după Problema Canalizării, cea mai gravă primejdie pentru comunitate este Iubirea — în acest parc și în sute de alte parcuri se petrecea totuși ceva fără de care mii de fabrici, biserici, prăvălii, percepții și canalizări pe care Consiliul Municipal le administra ar fi fost ca niște vine golite de sînge, ca un om fără inimă.

Instinctele uitării de sine, ale pasiunii și ale iubirii, se desfătau în ascuns, pe sub copaci, departe de împuterniciții duşmanului lor nemilos — simțul de proprietate — iar Soames, care m'ncase în acea seară fără Irene, la Timothy, se întorcea din Bayswater. Mergea agale pe malul apei, preocupat de procesul ce se apropia; simți deodată că inima i se oprește în loc — auzise un rîs dulce și sunetul unor sărutări. Se gîndi să scrie a doua zi de dimineață la ziarul *Times*, pentru a atrage atențiunea redacției asupra celor ce

se petrec în parcurile noastre. Totuşi n-a scris, căci avea oroare să-şi vadă numele tipărit în ziar.

Dar cum era mistuit de dor, murmurul şoaptelor din liniştea nopţii, formele trupurilor pe care abia le zărea avură efectul unui excitant morbid asupra lui. Părăsi cărarea de pe malul apei şi se furişă sub copaci, intrînd în umbra adîncă a tufişurilor, unde ramurile castanilor se aplecau şi frunzele lor mari atîrnau pînă jos de tot; acolo, în întuneric, era la adăpost şi putea înconjura, fără să fie văzut, scaunele de lîngă trunchiul arborilor, pe care şedeau îmbrăţişaţi îndrăgostiţii ce tresăreau la apropierea lui.

Şi iată-l oprit pe colină, privind în jos spre lac, unde în plină lumină a felinarului, un contur negru se profila în faţa apei argintii. Era o pereche ce şedea nemişcată; faţa femeii, lipită de gîtul bărbatului — un singur trup, ca un simbol sculptat în piatră al pasiunii tăcute şi lipsite de sfială.

Soames, izbit de această imagine, înaintă şi mai adînc în umbra copacilor.

Cine ştie ce gînduri îl mînau şi ce căuta el în această cercetare? Pîine pentru foamea lui — lumină în întuneric? Cine ştie ce spera el să descopere — o cunoaştere obiectivă a sufletului omenesc sau sfîrşitul propriei sale tragedii subterane, căci cine ştie dacă nu cumva în fiecare dintre perechile, fără nume, nedesluşite, din întuneric, nu erau el şi ea?

Dar nu, nu se poate să fi căutat el aşa ceva — soţia lui Soames Forsyte, şezînd în parc ca o femeie de rînd! Gîndul acesta era de neconceput! Cu paşii săi uşori, fără zgomot, trecu încetişor de la un pom la altul.

O dată auzi o sudalmă la adresa lui; altă dată o voce care şopti: „Ah, dacă ar fi întotdeauna ca acum!“ făcu să i se oprească sîngele în vine; rămase locului şi aşteptă acolo, cu răbdare şi încăpăţînare, pînă cînd cei doi plecară. Dar nu era decît o biată făptură firavă, o mică vînzătoare, cu o rochie tocită, agăţată de braţul iubitului ei.

Sute de alţi îndrăgostiţi şopteau aceeaşi dorinţă în liniştea pomilor, sute de alţi îndrăgostiţi se îmbrăţişau.

Dar Soames, deodată, se scutură cu dezgust şi se-întoarse pe alee, renunţînd la urmărire, căci nu ştia nici el ce anume căuta.

CAPITOLUL III

ÎNTÎLNIRE ÎN GRĂDINA BOTANICĂ

Tînărul Jolyon nu avea condiţiile de trai ale unui Forsyte, de aceea uneori îi era greu să-şi strîngă banii necesari pentru a face excursii la ţară sau studii în mijlocul naturii, fără de care nici un acuarelist nu-şi poate atinge pensula de hîrtie.

Astfel, era adeseori obligat să-şi poarte cutia cu vopsele în Grădina Botanică şi acolo, aşezat pe scaunul său pliant, la umbra unui pin de Chili sau la adăpostul vreunei plante producătoare de cauciuc, de origine indiană, petrecea ceasuri întregi făcînd schiţe.

Un critic de artă, care-i văzuse nu demult lucrările, se pronunţase astfel:

— Într-un fel, picturile dumitale sînt foarte bune. Au colorit şi nuanţe, unele dintre ele dovedesc că, într-adevăr, simţi natura. Dar uite ce este: sînt prea diverse. Niciodată nu vei putea prinde publicul să le privească cu adevărat. Pe cînd, dacă ai alege un subiect precis, ca de pildă „Londra în timpul Nopţii“ sau „Palatul de Cristal în Primăvară“ şi ai picta, sistematic, serii de acuarele cu aceste teme, publicul ar şti de îndată ce se află în faţa lui. Nu pot accentua îndeajuns acest lucru. Toţi oamenii care şi-au făcut renume în Artă, ca de pildă Crum Stone sau Bleeder, au reuşit pentru

că s-au ferit de lucrări neașteptate. Ei s-au specializat într-un anumit domeniu, picturile lor erau toate din aceeași categorie, și astfel publicul știa deslușit despre ce este vorba. De altfel așa este și logic, căci dacă cineva e colecționar de tablouri, nu-i place ca oamenii să miroasă pînzele pentru a descoperi de cine sînt pictate; el vrea ca cei care le văd să spună dintr-o dată: „Un strașnic Forsyte!" Iar pentru dumneata este și mai important să-ți alegi cu grijă un anumit subiect, prin care publicul să te poată identifica de la prima vedere, deoarece stilul dumitale nu are o originalitate deosebită.

Tînărul Jolyon, stînd rezemat de micul pian unde pe o bucată de damasc decolorat era așezat un vas cu petale de trandafir uscate, singurul produs al grădinii lui, asculta cu zîmbetul său vag.

Întorcîndu-se către soția lui, care se uita la critic cu o expresie de mînie pe fața-i îngustă, zise:

— Ai văzut, scumpa mea?

— Nu sînt de acord, răspunse ea cu vocea ei în staccato, care încă mai avea un accent străin; stilul lui are originalitate!

Criticul își întoarse privirea spre ea, zîmbi politicos și nu mai spuse nimic. Ca toată lumea de altfel, și el cunoștea povestea lor.

Vorbele lui însă dădură roade bune la tînărul Jolyon. Ceea ce îi spusese era contrar tuturor convingerilor sale, se opunea la tot ceea ce, în mod teoretic, prețuia el în arta sa. Dar un oarecare instinct straniu, profund, în ciuda voinței lui, îl făcu să-și însușească sfatul criticului.

Astfel că, într-o bună dimineață, îi veni ideea de a face cîteva serii de acuarele care să reprezinte Londra. Nu știa să spună nici el cum îi venise această idee; dar peste un an seria era completă și după ce-și vîndu tablourile cu preț bun, într-unul din momentele sale de reflecție își aduse aminte de criticul de artă și descoperi în această realizare a sa încă o dovadă că era un Forsyte.

Hotărî să înceapă cu Grădina Botanică, unde mai făcuse nenumărate studii, și se fixă asupra micului lac artificial pe care toamna îl presărase cu ploaia ei de frunze roșii și galbene. Cu toate că grădinarii se străduiau să le cureţe, grebleie lor nu erau destul de lungi pentru a le aduna pe toate. Restul grădinii fusese despuiat de tot, căci în fiecare dimineaţă strîngeau ploaia de frunze pe care o aşterna natura; le făceau grămezi, iar focul aprins mocnea încet, scoţînd fumul acela dulce, acrişor, care este simbolul real al toamnei, întocmai cum cîntecul cucului este solia primăverii, iar parfumul teilor semnul verii. Sufletul grădinarilor disciplinaţi nu putea suporta desenul de aur, cu verde și roșu de pe iarbă. Aleile cu pietriș trebuiau să fie nepătate, rînduite, după prescripţii, ele nu trebuiau să cunoască realităţile vieţii, nici acea înceată și minunată moarte care aruncă coroanele la pămînt, presărîndu-l cu aurul gloriilor veştejite, de unde, prin desfăşurarea ciclurilor firii, va renaşte din nou sălbatica primăvară.

Astfel, soarta fiecărei frunze ce cădea era pecetluită chiar din clipa cînd se desprindea de pe cracă, şoptind un bun rămas, în timp ce se învîrtea încet spre pămînt.

Dar pe acest mic lac frunzele pluteau în pace, și prin culorile lor scăldate de soare slăveau cerurile.

Aşa le găsi tînărul Jolyon.

Într-o dimineaţă, pe la mijlocul lui octombrie, venind aici se simţi dezamăgit văzînd că banca de lîngă locul lui obişnuit era ocupată. Avea o adevărată oroare să fie văzut de cineva în timp ce lucrează.

O doamnă îmbrăcată cu o jachetă de catifea şedea acolo, cu ochii plecaţi spre pămînt. Cum între ei se afla un pom de dafin înflorit, tînărul Jolyon se adăposti în dosul lui şi îşi pregăti şevaletul.

Pregătirile le făcea pe îndelete; ca orice adevărat artist, profita de orice pretext care amîna cît de puţin efortul muncii sale, şi iată-l privind-o pe furiş pe această doamnă necunoscută.

Ca și tatăl său, se pricepea la fețele oamenilor. Iar această față era fermecătoare.

Vedea o bărbie rotundă, cuibărită într-un guler de dantelă ca spuma, un obraz delicat, cu ochi mari, negri, și buze suave. O pălărie mare, neagră, îi acoperea părul; trupul ei se rezema ușor de speteaza băncii; ședea picior peste picior; iar de sub fusta ei ieșea vîrful unei ghete de lac. În preajma acestei doamne plutea, fără îndoială, o gingășie de nedescris, dar atenția tînărului Jolyon se îndreptă mai ales asupra expresiei de pe fața ei, care i-o amintea pe aceea a soției lui. Se vedea limpede că femeia era pradă unor forțe ce o depășeau. Tînărul Jolyon era tulburat, sentimente vagi de atracție și cavalerism se treziră în el. Oare cine e? Și ce făcea acolo singură?

Doi domni tineri, din soiul acela special ce frecventează Regent's Park, care sînt în același timp îndrăzneți și timizi, trecură prin fața ei, mergînd la tenis. Tînărul Jolyon înregistră cu dezaprobare privirile lor de admirație aruncate pe furiș. Un grădinar rătăcit pe acolo se opri pentru a atinge, fără nici un rost, o tufă de ierburi de pampas; și el căuta un pretext să se uite la ea. Un domn bătrîn care, după pălăria pe care o purta, părea să fie profesor de horticultură, trecu de trei ori prin fața ei pentru a o privi îndelung, dar pe furiș, avînd o expresie ciudată pe buze.

Tînărul Jolyon, împreună cu toți acești bărbați, încerca aceeași vagă emoție. Ea nu se uita la nici unul din ei, totuși fiecare bărbat care trecea îi arunca aceleași priviri.

Fața ei nu era a unei seducătoare, care prin fiecare privire oferă bărbaților ispita plăcerii; nu avea acea „frumusețe diabolică" atît de prețuită de cercurile Forsyte din marea burghezie; nu avea nici tipul acela, nu mai puțin adorabil, care-ți amintea portretul de pe cutia cu bomboane de ciocolată; nu era nici genul acela spiritual pătimaș, sau pătimaș spiritual, caracteristic în arta decorativă și poezia modernă; și nici nu părea a promite autorilor dramatici

material pentru crearea eroinei interesante și neurastenice, care se sinucide în ultimul act.

Prin trăsăturile și coloritul ei, prin pasivitatea ei suavă și convingătoare, prin puritatea ei senzuală, fața acestei femei îi reamintea tabloul lui Tițian, *Iubirea Cerească*, a cărui reproducere atîrna pe peretele de deasupra bufetului din sufrageria lui. Iar ceea ce o făcea atrăgătoare părea a fi acea pasivitate suavă, impresia pe care o dădea că era silită să cedeze în fața unor forțe ce o depășeau.

Pe cine aștepta ea oare aici, sub liniștea pomilor din care se desprindea, rar, cîte o frunză și printre sturzii umflați în pene care veneau aproape de ea pe iarba strălucind de prima promoroacă a toamnei?

Apoi, fața ei fermecătoare tresări, iar tînărul Jolyon aproape cu gelozia unui îndrăgostit, privi în jurul lui și îi văzu pe Bosinney venind cu pași mari peste pajiște.

Urmări plin de curiozitate întîlnirea, privirea din ochii lor, strîngerea prelungă de mînă. Se așezară foarte aproape unul de altul, lipindu-se strîns, în ciuda discreției pe care ar fi vrut s-o păstreze. Auzi murmurul conversației lor grăbite; dar nu putu prinde nimic din ceea ce vorbeau.

Vîslise și el pe-o asemenea corabie! Știa bine ce înseamnă ceasurile lungi de așteptare și minutele scurte ale unor întîlniri pe jumătate publice; torturile nerăbdării care chinuiește pe îndrăgostitul nelegiuit.

Totuși era de ajuns să arunci o singură privire asupra celor două fețe, pentru a vedea că aici nu este vorba de una din acele aventuri trecătoare cu care se distrează bărbații și femeile prin oraș; nu era nici una din acele pofte capricioase care se trezește cu sălbăticie și peste șase săptămîni, satisfăcută, adoarme din nou. Aici era ceva grav! Așa i se întîmplase și lui! Multe se pot trage din așa ceva!

Bosinney voia parcă să o convingă, iar ea, atît de liniștită, atît de suavă și nemișcată în pasivitatea ei, ședea privind peste pajiște.

Deci Bosinney era bărbatul care cucerise această făptură dulce și pasivă, care n-avea puterea să facă un pas singură? Deci lui i se dăruise ea cu totul, pentru el era gata să moară; dar poate incapabilă să fugă vreodată cu el!

Tînărul Jolyon o auzi parcă spunînd: „Dar, dragul meu, aceasta te va ruina!" Și el trăise din plin frica aceea chinuitoare din fundul sufletului fiecărei femei, care crede că este o povară pentru bărbatul iubit.

Apoi, nu se mai uită la ei; dar vorbele lor șoptite iute veneau la urechile lui asemenea cîntecului ciripit de vreo pasăre ce încerca să regăsească ariile de primăvară: Bucurie — tragedie? Care dintre ele — care dintre ele?

Și încetul cu încetul, glasurile lor se stinseră; urmă o lungă tăcere.

„Și Soames, ce reprezintă el aici?" gîndi tînărul Jolyon. „Oamenii cred că ea e frămîntată de păcatul ce săvîrșește înșelîndu-și bărbatul! Ce puțin cunosc ei femeile! Ea nu face decît să se îndestuleze după ce a fost înfometată — acum se răzbună! Și Dumnezeu s-o ajute — căci și Soames se va răzbuna."

Auzi un foșnet de mătase și, scoțînd capul de sub pomul de dafin, îi văzu plecînd, cu mîinile împreunate pe ascuns.

Spre sfîrșitul lui iulie, bătrînul Jolyon o duse pe nepoata lui la munte: și în această vilegiatură (ultima pe care o petrecură împreună), June își refăcu, în mare măsură, atît sănătatea cît și starea sufletească. În hotelurile pline cu nenumărați Forsyte britanici — căci bătrînul Jolyon nu putea suporta „banda de nemți", așa cum numea el pe toți străinii — toată lumea o privea cu respect — fiind unica nepoată a acestui bătrîn atît de distins și, desigur, bogat domn Forsyte. Nu se amestecase la întîmplare cu lumea — June nu avea obiceiul să se împrietenească cu fel de fel de oameni, dar legase în Valea Rhonului cîteva prietenii dintre care una mai însemnată cu o tînără franțuzoaică bolnavă, pe moarte, de tuberculoză.

Hotărî brusc că prietena ei nu trebuie să moară și în lupta ei împotriva Morții, June își uită o bună parte din durere.

Bătrînul Jolyon privea noua prietenie cu ușurare, dar și cu mîhnire; căci această nouă dovadă că June era sortită să-și petreacă viața printre neajutorați îl îngrijora. Oare niciodată nu va lega o prietenie adevărată, niciodată nu va avea interes pentru ceva cu adevărat folositor?

„Iar te-ai legat cu o grămadă de străini", îi zicea el. Totuși adeseori chiar el aducea la hotel struguri sau un buchet de trandafiri pe care îi oferea acestei „Mamzelle", zîmbindu-i bienvoitor.

Spre sfîrșitul lui septembrie, împotriva dorinței lui June, Mademoiselle Vigor își dădu sufletul în micul hotel din St. Luc, unde fusese transportată. Pentru June acesta a fost un eșec care a durut-o atît de mult, încît bătrînul Jolyon a dus-o la Paris. Aici, admirînd pe *Venus din Milo* și biserica La Madeleine depresiunea îi trecu și cînd, spre mijlocul lui octombrie, se întoarseră la Londra, bunicul ei credea că a vindecat-o.

Totuși, abia se instalaseră la Stanhope Gate, și bătrînul Jolyon băgă de seamă — spre dezamăgirea lui — că June recăzuse în starea ei de odinioară, fiind veșnic absorbită și îngîndurată. Din nou ședea cu privirea fixată în gol și cu bărbia sprijinită în mîini, ca o mică fantomă din legendele scandinave, întunecată și cufundată în gînduri, în timp ce în jurul ei, în lumina electrică instalată chiar atunci, strălucea marele salon tapisat cu brocart pînă la friza tavanului, plin cu mobile de la „Baple and Pullbred". Iar în enorma oglindă cu ramă aurită se reflectau statuile de porțelan de Saxa, reprezentînd bărbați tineri cu pantaloni scurți și strîmți, așezați la picioarele unor doamne cu sîni voluptuoși, care mîngîiau mielușeii ținuți în poală. Bătrînul Jolyon le cumpărase încă înainte de a se căsători și le prețuia mult, mai ales în zilele acelea, cînd gustul oamenilor degenerase. El era un om cu mintea receptivă la tot ceea ce era nou și, mai mult decît oricare Forsyte, ținuse pasul cu vremea, dar

nu putuse uita niciodată că le cumpărase de la Jobson și că dăduse mulți bani pe ele. Adeseori îi spunea lui June, cu un fel de dispreț plin de dezamăgire:

— Tu nu faci mare caz de ele! Nu sînt fleacuri dintr-acelea care-ți plac ție și prietenilor tăi! Dar m-au costat șaptezeci de lire! Ei nu era omul care să îngăduie ca gustul să-i fie pus la îndoială, mai ales cînd avea motive serioase să-l socotească bun.

Unul din primele lucruri pe care le-a făcut June după ce se întoarse acasă a fost să treacă pe la Timothy. Se convinsese că era de datoria ei să facă o vizită unchiului și mătușilor pentru a le înveseli povestindu-le toate călătoriile ei, dar în realitate se duse acolo pentru că era singurul loc în care, printr-o convorbire întîmplătoare sau o întrebare pusă pe ocolite, ar putea afla vești despre Bosinney.

O primiră foarte călduros: Și ce face scumpul ei bunic? Nu fusese pe la ei din luna mai. Unchiul Timothy o duce destul de prost, a avut o mulțime de plictiseli cu un coșar, în odaia lui de culcare; prostul acela a zvîrlit o grămadă de funingine din coș, drept în soba lui! Iar unchiul și-a ieșit din fire.

June șezu multă vreme acolo, tremurînd de frică, dar sperînd cu înverșunare că, totuși, vor spune ceva despre Bosinney.

Dar doamna Septimus Small, paralizată de o discreție neobișnuită, nu scăpă nici o vorbă și nici nu o întrebă pe June despre el. În cele din urmă June, exasperată, întrebă dacă Soames și Irene erau la Londra — căci ea nu fusese încă la nimeni în vizită.

Mătușa Hester a fost cea care îi răspunse:

— Oh, da, sînt în oraș. N-au fost plecați deloc. Pare-se că este o mică încurcătură cu casa. Desigur, trebuie să fi auzit și June ceva! Dar e mai bine s-o întrebe pe Mătușa Juley!

June se întoarse către doamna Small, care ședea dreaptă în fotoliu, cu mîinile încrucișate, cu fața acoperită de nenu-

mărate creţuri. Drept răspuns la privirea întrebătoare a fetei, ea păstră o tăcere stranie. Apoi, cînd începu a vorbi, o întrebă pe June dacă dormea cu şosete în hotelurile acelea de pe munte, unde trebuie să fi fost tare frig noaptea.

June îi răspunse că nu, deoarece nu putea suferi şosetele de noapte şi se ridică să plece.

Tăcerea doamnei Small, păstrată cu atîta fermitate, fu pentru June de mult mai prost augur decît orice i-ar fi putut spune.

Nu trecu o jumătate de oră, şi June aflase tot adevărul din gura doamnei Baynes, în Lowndes Square. Ştia deci că Soames îl dăduse în judecată pe Bosinney pentru decoraţia interioară a casei.

În loc s-o tulbure, veştile o liniştiră într-un mod cu totul curios; ca şi cum perspectivele acestui conflict i-ar fi dat speranţe noi. Aflase, de asemenea, că procesul va avea loc cam peste o lună, şi că şansele de cîştig ale lui Bosinney sînt mici, ba aproape inexistente.

— Şi nu ştiu deloc ce-o să se facă, spuse doamna Baynes; e groaznic pentru el, căci ştii şi dumneata — nu are nici un ban — o duce foarte greu. Iar noi, desigur, nu-l putem ajuta. Se zice că nici cămătarii nu-ţi dau bani cu împrumut dacă n-ai garanţie şi el nu are nimic — absolut nimic.

În ultima vreme doamna Baynes se mai îngrăşase: acum era în plină agitaţie a sezonului de toamnă, masa ei de scris era literalmente acoperită cu meniurile festivităţilor pe care le organiza. Cu ochii ei rotunzi şi cenuşii, ca de papagal, se uită la June cu o privire plină de subînţelesuri.

Brusc, obrazul încordat al tinerei fete se îmbujoră — probabil că întrezărise o mare speranţă pentru ea — zîmbetul ei se îndulci dintr-o dată. Ani de zile după aceea, expresia lui June revenea în memoria lui Lady Baynes (Baynes a fost înnobilat după ce construise acel Muzeu de Artă unde atîţia funcţionari au găsit de lucru, iar clasa muncitoare, căreia îi fusese destinat, atît de puţină plăcere).

Amintirea acelei schimbări, impresionantă prin vivacitatea ei, ca un boboc de floare ce se deschide, sau ca prima rază de soare după o iarnă lungă, precum și amintirea a tot ceea ce a urmat după aceea, o oboseda adeseori pe Lady Baynes, în mod cu totul inexplicabil și inoportun, în momente în care era preocupată de chestiuni foarte importante.

Acestea se petrecură tocmai în după-amiaza în care tînărul Jolyon fusese martor la întîlnirea din Grădina Botanică, și tot în aceeași zi, bătrînul Jolyon făcu o vizită la avocații săi „Forsyte, Bustard and Forsyte" în Poultry. Soames nu era în birou, plecase la Somerset House; Bustard, înfundat în dosare pînă peste cap, era în camera aceea dosnică, unde fusese înadins așezat, pentru a munci cît mai mult; iar James ședea în biroul din față, mușcîndu-și degetul, în timp ce răsfoia, îngrijorat, dosarul „Forsyte contra Bosinney".

Acest jurist sănătos nu-și făcea prea mari griji pentru „punctul delicat" din proces, pentru că nu reprezenta decît un mic chițibuș, suficient pentru a trezi curiozitatea oamenilor. Simțul său practic, atît de dezvoltat, îi spunea că dacă el ar fi judecător, nu i-ar da prea mare atenție. Ceea ce îl îngrijora era faptul că Bosinney va fi declarat falit și că Soames nu va avea de unde lua banii, iar pe deasupra va mai plăti și cheltuielile de judecată. Dar în dosul acestei temeri concrete plutea neîncetat — ca un coșmar — acea îngrijorare nedeslușită, învăluită în incertitudine, complicată și sumbră, iar procesul nu era decît un semn exterior al frămîntării ascunse.

Cînd bătrînul Jolyon intră, James își înălță capul și mîrîi:

— Ce mai faci, Jolyon? Nu te-am văzut de un veac. Am auzit că ai fost în Elveția. Acest tînăr Bosinney s-a vîrît într-o afacere proastă. Am știut de la început că se va întîmpla așa! Îi întinse dosarul și se uită nervos și îngrijorat la fratele său.

Bătrînul Jolyon citea tăcut, iar James se uita în pămînt și-și rodea unghiile.

În sfîrşit, bătrînul Jolyon trînti dosarul, care căzu cu zgomot pe masă, în mijlocul unui morman de documente privitoare la dosarul „Buncombe, decedat“, una din nenumăratele derivaţii ale acelei afaceri complicate şi rentabile, „Fryer contra Forsyte“!

— Eu nu ştiu ce are de gînd Soames. De ce face atîta zarvă pentru cîteva sute de lire? Credeam că e om bogat.

Buza de sus a lui James tresări de mînie; nu putea suporta ca fiul său să fie atacat în acest punct.

— Nu e vorba de bani — începu el; dar cînd întîlni privirea fratelui său, directă, pătrunzătoare şi critică, se opri.

Se făcu linişte.

— Am venit să-mi iau testamentul, zise în cele din urmă bătrînul Jolyon, răsucindu-şi mustaţa.

Curiozitatea lui James se trezi. Pare-se că pentru el nimic pe lume nu era mai interesant decît un testament. În ochii lui acesta era supremul act de dispoziţie asupra proprietăţii, ultimul inventar al bunurilor unui om, ultima evaluare a averii lui. Sună.

— Adu-mi testamentul domnului Jolyon, zise el unui funcţionar brun, speriat.

— Ai de gînd să faci oarecari modificări? Şi, ca fulgerul, îi trecu prin minte întrebarea: „Oare sînt şi eu tot atît de bogat ca el?“

Bătrînul Jolyon puse testamentul în buzunarul de la piept iar James, plin de regret, îşi încrucişă picioarele lui lungi.

— Am auzit că ai făcut cîteva achiziţii bune, în ultima vreme, îi zise.

— Nu ştiu de unde îţi culegi tu informaţiile, îi răspunse tăios bătrînul Jolyon. Cînd se judecă procesul acesta? Luna viitoare? Nu-mi dau seama ce aveţi de gînd. Fireşte că trebuie să vă vedeţi voi înşivă de treburile voastre; dar dacă mi-ai cere sfatul, eu aş zice să vă învoiţi între voi, fără tribunal. La revedere! Îi strînse mîna cu răceală şi plecă.

James, cu ochii săi albaştri-cenuşii, cu privirea fixă, începu a sfredeli o imagine ascunsă şi înspăimîntătoare, muşcîndu-şi din nou degetul.

Bătrînul Jolyon merse cu testamentul său la „New Colliery Company", se aşeză în Sala de Consiliu, goală, şi îl reciti. Secretarul Hemmings, văzîndu-l pe preşedinte, şezînd acolo, veni să-i prezinte primul raport al noului inspector general, dar bătrînul Jolyon îi răspunse atît de neprietenos, încît se retrase demn, dar jignit. Secretarul trimise după unul din funcţionarii de la transporturi şi se răsti la el cu atîta violenţă, încît bietul băiat rămase aiurit.

Cum îşi închipuie un copilandru ca el că se vine la birou aşa cum vine el, şi-apoi crede că e Dumnezeu atotputernic! O să-l înveţe minte el, Hemmings! El e în conducerea acestei societăţi de atîţia ani, încît un tînăr ca el nici nu-i poate număra, şi dacă-şi închipuie că după ce-şi isprăveşte treaba poate şedea aşa, cu braţele încrucişate, atunci înseamnă că nu-l cunoaşte pe el, Hemmings, şi aşa mai departe.

De cealaltă parte a uşii capitonate cu postav verde, bătrînul Jolyon şedea la masa de consiliu, lungă, de lemn de mahon, acoperită cu piele; ochelarii săi cu sticle groase şi rame de aur, erau prinşi la rădăcina nasului; cu creionul de aur în mînă urmărea, una după alta, clauzele testamentului său.

De altfel era un act simplu, căci nu cuprindea nici un fel de legate mărunte şi donaţii pentru societăţile de binefacere, care fărîmiţează averea omului şi strică efectul măreţ pe care-l produce micul articol din gazetele de dimineaţă, consacrat unui Forsyte care moare lăsînd în urmă o avere de o sută de mii de lire sterline.

O chestiune simplă. O moştenire de douăzeci de mii de lire pentru fiul său, şi „în ceea ce priveşte restul averii mele, de orice natură ar fi ea, mobilă sau imobilă, bunuri care fac parte din ambele categorii — fideicomisul meu va plăti toate veniturile, rentele anuale, dividendele sau dobînzile cuvenite, nepoatei mele, June Forsyte, sau succesorilor ei

legali, desemnați din timpul vieții ei, spre folosința și beneficiul ei propriu, fără etc., iar de la și după moartea sau decesul ei, sus-menționatele terenuri, clădiri, depozite bancare, acțiuni sau orice fel de bunuri care au luat locul celor sus-enumerate sau le reprezintă în ziua morții ei, fideicomisul le va transmite sau va dispune de ele în favoarea persoanei sau persoanelor desemnate de sus-numita mea nepoată, June Forsyte, fără știrbirea drepturilor succesorale ale soțului ei, conform ultimelor ei dorințe, testamentului, oricărui act scris sau oricărei alte dispoziții testamentare, pe care ea le-a întocmit și iscălit în mod valabil și care răspund tuturor cerințelor legale, pentru a trece în folosința și beneficiul integral sau parțial al persoanelor desemnate — toată averea sau numai o parte din ea. Iar în lipsa unei asemenea etc., ținînd seama negreșit de..." și așa mai departe, șapte pagini de frazeologie scurtă și simplă.

Testamentul fusese redactat de James în zilele lui de glorie. Prevăzuse aproape toate clauzele posibile.

Bătrînul Jolyon șezuse multă vreme citind acest Testament. În cele din urmă luă o jumătate de coală de hîrtie din rastel și făcu o lungă notă suplimentară, scrisă cu creionul, apoi puse Testamentul în buzunar, trimise să i se aducă o birjă și se duse la biroul avocaților „Paramor and Herring" din Lincoln's Inn Fields. Jack Herring murise, dar nepotul său lucra încă la această firmă. Bătrînul Jolyon se retrase cu el în birou pentru o jumătate de ceas.

Reținuse birja, și cînd ieși, spuse birjarului să-l ducă în Wistaria Avenue, numărul 3.

Simțea o satisfacție stranie, liniștitoare, ca și cum ar fi repurtat o victorie asupra lui James și a „proprietarului". De azi înainte aceștia nu-și vor mai vîrî nasul în treburile lui; le ridicase chiar atunci calitatea de executori ai testamentului său; va retrage toate afacerile sale din mîinile lor și le va încredința tînărului Herring, și va proceda la fel și cu afacerile Societăților pe care le conduce. Dacă tînărul Soames era un om chiar atît de bogat, nu va resimți lipsa

sumei de aproximativ o mie de lire din venitul său anual; și pe sub mustața lui mare, albă, bătrînul Jolyon zîmbi cu răutate. Simțea că ceea ce făcuse era în acord cu justiția imanentă, satisfăcută din plin.

Încet și sigur ca acțiunea tainică ce lucrează în interiorul unui arbore bătrîn pentru a-l distruge, astfel și otrava din rănile care se deschiseseră în fericirea, voința și mîndria lui măcinase frumosul edificiu al filozofiei sale. Viața a distrus o parte din ființa lui iar acum, la fel cu familia a cărei căpetenie era, își pierduse și el echilibrul.

În timp ce birja îl ducea spre miazănoapte, spre casa fiului său, se gîndea la noile dispoziții asupra averii lui, luate chiar atunci, și totul îi apărea sub lumina vagă a unei pedepse care lovește această familie și această Societate ai cărei reprezentanți păreau a fi James și fiul său. L-a repus în drepturile lui pe tînărul Jolyon, și această repunere în drepturile lui de fiu îi satisfăcea dorința ascunsă de răzbunare — răzbunare împotriva Timpului, a tristeții și a amestecului străinilor în treburile lui, împotriva nenumăratelor critici și condamnări pe care oamenii le-au pronunțat împotriva unicului său fiu, vreme de cincisprezece ani. Aceasta era singura cale prin care putea afirma încă o dată atotputernicia voinței sale, forțînd astfel pe James, pe Soames, familia și întreaga mulțime ascunsă de Forsyte — marele torent ce curge împotriva unui singur dig, al încăpățînării lui — să recunoască o dată pentru totdeauna că *el este stăpîn.* Inima i se îndulcea la gîndul că, în sfîrșit, a făcut din fiul său un om mult mai bogat decît acel fiu al lui James, acel „proprietar". Și ce plăcut îi era să-i dea lui Jo, căci bătrînul Jolyon îl iubea mult pe fiul său.

Nu era acasă nici Jo și nici soția lui. (Tînărul Jolyon nu se întorsese încă din Grădina Botanică), dar mica servitoare îi spuse că-și așteaptă stăpînul dintr-un moment într-altul.

— Întotdeauna se întoarce la vremea ceaiului, domnule, pentru a se juca cu copiii.

Bătrînul Jolyon spuse că îl va aştepta, şi se aşeză destul de calm în micul salon sărăcăcios, decolorat, în care abia acum, după ce husele de vară, din cinţ, fuseseră scoase, se putea vedea cît de jerpelite şi tocite erau fotoliile şi canapelele vechi. I-ar fi făcut plăcere să trimită după copii, pentru a-i avea lîngă el, pentru a simţi trupurile lor suple rezemate de genunchii lui, pentru a auzi pe Jolly: „*Hallo*, bunicule!“ şi a-l vedea zburînd către el, şi a simţi mînuţa dulce a lui Holly mîngîindu-i uşor obrazul. Dar nu-i chemă. Ceea ce făcuse el era un act solemn, şi pînă ce nu i-l comunică şi lui Jo, nu e cazul să se joace. Se distra singur, gîndindu-se cum, cu două trăsături din condeiul lui, ar putea reda acestei căsuţe atmosfera de lux a castei sale, care lipsea cu totală desăvîrşire din tot ceea ce îl înconjura: cum ar putea umple aceste odăi sau altele, dintr-o casă mai mare, cu opere de artă de la „Baple and Pullbred's“; cum ar putea trimite pe micul Jolly la Harrow şi Oxford (nu mai avea nici o încredere în Eton şi Cambridge, căci fiul său învăţase acolo); cum ar putea face ca Hooly să ia lecţii cu cei mai distinşi profesori de muzică; fetiţa avea un deosebit talent.

Toate aceste viziuni roiau în închipuirea lui, şi inima îi creştea de emoţie. Se ridică şi se duse în faţa ferestrei, de unde privi jos, în peticul de grădină împrejmuit cu zid, în care părul golit de frunze înainte de vreme stătea cu crengile-i pleşuve întinse în ceaţa ce se îndesa încet în această după-amiază de toamnă. În fundul grădinii, cîinele Balthazar, cu coada răsucită deasupra spatelui său bălţat şi flocos, umbla agale, mirosind plantele şi, din cînd în cînd, sprijinindu-şi laba de perete.

Iar bătrînul Jolyon visa.

Ce altă plăcere îi mai rămăsese lui, în afară de aceea de a da? Era o plăcere să dai, dacă găseai pe cineva care să-ţi fie recunoscător pentru ceea ce-i dai — unul din carnea şi sîngele tău! Nu ai aceeaşi satisfacţie cînd dai cuiva care nu-i de-al tău, cuiva care nu are nici o pretenţie de la tine! Asemenea danii ar fi însemnat o trădare faţă de

convingerile și acțiunile individualiste ale întregii lui vieți, față de munca lui și de tot ceea ce întreprinsese; ar fi dezminți cumpătarea sa, precum și măreața realitate de care era atît de mîndru, că el — întocmai ca zeci de mii de Forsyte înaintea lui, ca zeci de mii de contemporani și zeci de mii de Forsyte ai viitorului — și-a făcut singur averea și singur și-a păstrat-o.

În timp ce stătea acolo, privind frunzele de dafin pătate de funingine, peticul de iarbă mînjit cu negru, plimbarea cîinelui Balthazar, toată suferința acestor cincisprezece ani, în care fusese frustrat de bucuria la care avea dreptul, își revărsă fierea pentru a omorî dulceața clipelor ce se apropiau.

În sfîrșit, sosi și tînărul Jolyon, mulțumit de ceea ce lucrase și împrospătat de atîtea ceasuri petrecute în aer liber. Aflînd că tatăl său se găsește în salon, întrebă în grabă dacă doamna Forsyte era acasă și auzind că nu era, suspină ușurat. Apoi își ascunse cu grijă, în micul dulap de haine din vestibul, instrumentele de lucru și intră.

Cu hotărîrea sa caracteristică, bătrînul Jolyon intră direct în subiect:

— Jo, mi-am modificat testamentul. În viitor vei putea să-ți croiești o plapumă mai lungă — de azi înainte îți dau un venit de o mie de lire pe an. După moartea mea, June va avea cincizeci de mii, iar tu vei primi restul. Cîinele vostru distruge grădina. Eu să fiu în locul tău, n-aș mai ține cîine!

Cîinele Balthazar, așezat în mijlocul pajiștii, își examina coada.

Tînărul Jolyon se uită la animal, dar îl văzu cam șters, deoarece ochii i se umeziseră.

— Partea ta va fi aproape o sută de mii de lire sterline, băiete. Am socotit că e mai bine să știi de pe acum. La vîrsta mea nu mai am mult de trăit. Dar despre asta, nu mai vreau să vorbesc. Ce face soția ta? Și... transmite-i salutări din partea mea.

Tînărul Jolyon puse mîna pe umărul tatălui său și, cum nici unul din ei nu vorbi, episodul se încheie.

După ce-l văzu pe tatăl său urcat într-o birjă, tînărul Jolyon se întoarse în salon, se opri pe locul în care stătuse bătrînul Jolyon și privi în grădină. Încercă să realizeze tot ceea ce această schimbare însemna pentru el și, fiind un Forsyte, perspectivele pe care le dă averea se deschiseră în mintea lui. Anii de sărăcie prin care trecuse nu-i secaseră instinctele înrădăcinate în fire. Într-un mod foarte practic se gîndi, la călătorii, la îmbrăcămintea soției lui, la educația copiilor, la un ponei pentru Jolly și la mii de alte lucruri. Dar pe lîngă acestea se gîndi și la Bosinney, la iubita lui și la cîntecul sacadat al sturzului. Bucurie — tragedie! Care dintre ele? Care dintre ele?

Trecutul de odinioară — trecutul dureros, plin de suferință, de pasiune, trecutul minunat, pe care nu-l *i*poți cumpăra cu bani, pe care nimic nu-l poate reînvia cu toată dulceața lui fierbinte — revenise în fața lui.

Cînd se întoarse soția sa, merse de-a dreptul la ea și o prinse în brațe. Stătu multă vreme așa, fără a spune vreo vorbă; cu ochii închiși, o strîngea la pieptul său, în timp ce ea îl privea cu licăriri de mirare, adorație și îndoială în ochi.

CAPITOLUL IV

CĂLĂTORIE ÎN INFERN

În dimineața ce urmă după o anumită noapte în care, în sfîrșit, își afirmase drepturile de soț și se purtase ca un bărbat, Soames își lua micul dejun singur, în sufragerie.

Dejuna cu lumina de gaz aprinsă, căci ceața de sfîrșit de noiembrie învăluise orașul într-un fel de pătură monstru-

oasă; chiar şi pomii din scuar abia se mai zăreau din fereastra sufragerîei.

Mînca liniştit, dar din cînd în cînd avea senzaţia că nu mai poate înghiţi. Oare făcuse bine cedînd poftei sale nedomolite din noaptea trecută, zdrobind rezistenţa pe care o răbdase de prea multă vreme din partea acestei femei, soţia lui legitimă şi consoarta lui consacrată prin ceremonie religioasă solemnă?

Amintirea expresiei de pe faţa ei îl urmărea în mod straniu; acea faţă de pe care încercase să-i tragă mîinile, pentru a o mîngîia. Nu putea scăpa de acele groaznice hohote înăbuşite, cum nu mai auzise niciodată, şi care acum păreau a-i răsuna în urechi. Şi încă îl mai urmărea acea stranie, intolerabilă senzaţie de remuşcare şi ruşine pe care o încercase cînd, la lumina unei singure lumînări, înainte de a ieşi pe furiş, în tăcere, din camera ei, se oprise s-o privească.

Iar acum, după ce procedase astfel, era oarecum uluit de sine însuşi.

Cu două seri înainte, la Winifred Dartie, stătuse la masă lîngă doamna MacAnder. Aceasta, privindu-l drept în faţă, cu ochii ei verzui pătrunzători, îi zise: „Deci soţia dumitale este foarte bună prietenă cu acel domn Bosinney?"

Soames nu s-a înjosit întrebînd-o ce voia să spună, dar vorbele ei îl răscoliseră profund.

Ele treziră în el o gelozie sălbatică, din care, datorită perversităţii naturale inerente acestui instinct, se născu o poftă şi mai sălbatică pentru Irene.

Poate că, fără incitarea vorbelor doamnei MacAnder, n-ar fi făcut niciodată ceea ce făcuse. Dacă n-ar fi existat aţîţare şi întîmplarea de a fi găsit uşa odăii soţiei sale neîncuiată, nu s-ar fi putut furişa la ea în timp ce dormea.

Somnul îi risipise îndoielile, dar dimineaţa se simţi din nou cuprins de ele. Un singur gînd îl mîngîia. Nimeni nu va afla — ceea ce se petrecuse era de o calitate care interzicea orice destăinuire.

Şi, într-adevăr, cînd motorul activităţii zilnice — ale cărui roţi cereau atît de imperios să fie mişcate de puterea unei minţi limpezi şi practice — se puse din nou în mişcare, iar el porni să-şi citească corespondenţa, frămîntările lui începură a mai pierde din intensitate, şi trecură pe al doilea plan. În fond, incidentul nici nu era prea important; doar în romane femeile fac mult caz de astfel de poveşti! În schimb, dacă priveşti cazul cu judecata rece a bărbaţilor cu mintea sănătoasă, a bărbaţilor din lumea bună, a acelora care — după cum îşi amintea el — adeseori erau lăudaţi de Instanţa de Divorţuri, îţi dai seama că el a procedat cît se poate mai bine pentru a susţine sfînta taină a căsătoriei, pentru a-şi feri soţia de încălcarea îndatoririlor ei — căci poate ea continua să se întîlnească cu Bosinney — pentru a o... Nu, nu regreta deloc ceea ce făcuse.

Acum, că primul pas spre împăcare fusese făcut, restul va fi relativ... relativ...

Se ridică şi merse la fereastră. Nervii îi erau zdruncinaţi. Sunetul acelor hohote înăbuşite îi reveni în urechi. Nu putea scăpa de el.

Îmbrăcă haina îmblănită şi ieşi în ceaţă. Trebuia să meargă în City; luă metroul din staţia Sloane Square.

Se aşeză într-un colţ din compartimentul de clasa întîi, plin cu oameni care lucrează în City, dar hohotele înăbuşite îl urmăreau neîncetat. Deschise ziarul *Times*, ale cărui foi făcură un zgomot amplu, dominînd toate sunetele mai slabe, şi, ascuns în dosul lui, începu să citească ultimele veşti.

Citi că în ziua precedentă un judecător de instrucţie a însărcinat instanţele penale să judece un număr mult mai mare de infracţiuni ca de obicei. Citi despre trei furturi, cinci omucideri, şapte incendieri şi, nici mai mult nici mai puţin decît unsprezece — număr impresionant de mare — violuri; în afară de acestea mai erau o mulţime de crime necalificate, care urmau să vină curînd în faţa instanţelor penale. Privirile lui treceau repede de la o ştire la alta, iar faţa îi era bine acoperită de gazetă.

Dar lectura era însoţită fără încetare de chipul lui Irene, cu obrazul scăldat în lacrimi, şi de amintirea hohotelor ei deznădăjduite.

Ziua a fost încărcată, căci în afară de treburile profesionale obişnuite, a trecut şi pe la biroul agenţilor lui de schimb, domnii Grin şi Grinning, pentru a le da dispoziţia de a vinde acţiunile sale din „New Colliery Co., Ltd."; Soames mai degrabă bănuia decît ştia, că afacerile acestei societăţi erau în stagnare (într-adevăr, mai tîrziu aceasta intră în declin şi, în cele din urmă, fu vîndută pe nimic unui sindicat american). Mai avu şi o lungă consfătuire în birourile lui Waterbuck, Q.C., la care luă parte jurisconsultul Boulter, Fiske, tînărul său asociat, şi chiar domnul Waterbuck, Q.C., în persoană.

Cazul „Forsyte contra Bosinney" urma să fie pus pe rol mîine, spre a fi dezbătut în faţa domnului judecător Bentham.

Domnul judecător Bentham era mai degrabă un om cu bun-simţ, decît un mare jurist, dar după părerea lor, era omul cel mai potrivit pentru a judeca această pricină. Era un judecător „forte".

Waterbuck, Q.C., fu aproape nepoliticos faţă de Boulter şi Fiske, pe care nu-i prea băgă în seamă, dar în schimb îi dădu o deosebită atenţie lui Soames. Instinctiv, sau mai degrabă din zvonurile auzite, simţea că se află în faţa unui om bogat.

Îşi menţinu cu fermitate opinia pe care o exprimase în scris, susţinînd că rezultatul depinde în mare măsură de mărturiile ce se vor aduce în instanţă şi, prin cîteva observaţii bine cugetate, îl sfătui pe Soames, să nu fie prea delicat în depoziţia pe care o va face. „Puţină duritate, domnule Forsyte", îi zise, „puţină duritate". Şi, după ce vorbi, rîse satisfăcut, îşi strînse tare buzele, se scărpină în cap pe sub peruca pe care o ridică puţin, întocmai ca un fermier gentleman, cum de altfel îi plăcea să fie socotit. Era considerat cel mai mare specialist în materie de abuz de încredere.

Soames luă din nou metroul pentru a se întoarce acasă.

Ceața era mai deasă ca oricînd în stația Sloane Square. În abureala liniștită, densă, oamenii intrau și ieșeau orbecăind; femeile, foarte puține de altfel, cu gențile strînse la piept, își țineau batistele în dreptul gurii; din cînd în cînd apărea cîte o birjă, învăluită într-o lumină vagă de felinar, ce părea a se descompune în vapori înainte de a ajunge pe caldarîm, iar birjarii, pe capră, aveau contururi fantastice. Ici și colo se oprea cîte o birjă, care abia se deslușea în ceață, și cetățeni șterși coborau repezindu-se, ca iepurii spre vizuină, către stația de metrou.

Iar aceste siluete, ca niște umbre, învăluite fiecare în giulgiul lor de ceață, nu se băgau în seamă una pe alta. În mijlocul marelui teren de vînătoare, fiecare iepure se ocupă numai de el, în special cei îmbrăcați în blănurile cele mai scumpe, care înfricoșați să umble pe ceață în trăsură, circulă numai pe sub pămînt.

Totuși, nu departe de Soames, stătea, nemișcată, o siluetă, așteptînd la ieșirea din stație.

Trebuie să fi fost vreun „Pirat" sau vreun îndrăgostit, despre care fiecare Forsyte zicea: „Vai de capul lui!.Se vede că o duce greu!" Inimile lor bune băteau puțin mai tare în fața acestui biet îndrăgostit ce aștepta, speriat, în ceață; dar treceau iute pe lîngă el, știind prea bine că nu au nici timp și nici bani de cheltuit pentru suferințele altora.

Numai un sergent de stradă, ce patrula pe acolo, se uita din cînd în cînd la acest om care aștepta. Borurile moi ale pălăriei îi ascundeau pe jumătate fața înroșită de frig, slabă și năucă. Cînd și cînd își trecea mîna pe față, fie pentru a-și alunga teama, fie pentru a-și reînnoi hotărîrea care-l pironea aici, în așteptare. Dar îndrăgostitul (dacă era îndrăgostit) aștepta. Se învățase cu privirile sergentului sau poate că era prea absorbit de îngrijorarea lui, căci nu se clintea din loc. Se vede că era obișnuit cu așteptările îndelungi, cu teama, cu ceața, cu frigul; numai de i-ar veni pînă la urmă iubita! Nebun îndrăgostit! Ceața ține pînă la primăvară;

mai vine și zăpadă și ploaie; nicăieri nu e plăcut. Te roade frica dacă îi dai întîlnire în stradă, te roade frica dacă o rogi să stea acasă!

„N-are decît! Altă dată să-și aranjeze treburile mai bine!"

Așa ar gîndi orice Forsyte care se respectă. Dar dacă acest cetățean sănătos ar fi putut asculta bătăile inimii celui îndrăgostit ce aștepta, aici afară, în ceață și în frig, ar fi spus din nou: „Da, vai de capul lui! Trebuie că o duce greu!"

Soames luă un cupeu și, cu perdelele lăsate, trecu pe Sloane Street, apoi de-a lungul străzii Brompton. La ora cinci ajunse acasă.

Soția lui era plecată. Ieșise acum un sfert de ceas. A ieșit, la ora aceasta, pe întuneric și într-o asemenea ceață! Ce-o fi însemnînd una ca asta?

Se așeză în fața căminului din sufragerie cu ușa deschisă, tulburat pînă în adîncul sufletului, și încercă să citească ziarul de seară. Pentru frămîntarea care-l mistuia nu era bună o carte, numai ziarele cotidiene îi puteau da un oarecare narcotic. Într-adevăr, citind reportajele faptelor diverse, se mai liniști puțin. *Sinuciderea unei actrițe* — *Boala gravă a unui om de stat* (acest bolnav cronic) — *Divorțul unui ofițer din armată* — *Foc într-o mină* — le citi pe toate. Îl ajutară puțin — era un tratament recomandat de cel mai mare medic; gustul său natural.

Era aproape ceasul șapte cînd o auzi intrînd.

Incidentul din noaptea trecută pierduse mult din importanță sub apăsarea spaimei lui Soames față de plecarea ei atît de ciudată, în ceața aceasta mare. Dar acum, că Irene venise acasă, amintirea hohotelor ei sfîșietoare îi reveni, și simțea cum se enervează la gîndul că va da ochii cu ea.

Irene urca scările; haina de blană gri îi ajungea pînă la genunchi, gulerul ridicat îi ascundea aproape toată fața, care era acoperită cu un voal gros.

Nici nu se uită la el, și nici nu spuse vreo vorbă. O fantomă sau un străin n-ar fi putut trece în mai mare tăcere.

Bilson veni să aştearnă masa şi îi spuse că doamna Forsyte nu coboară; îşi va lua supa în odaia ei.

De data aceasta Soames nu-şi schimbase hainele pentru masa de seară; poate că, pentru prima oară în viaţa lui, se aşeză la masă cu manşetele murdare. Dar fără să le dea vreo atenţie, şezu multă vreme, uitîndu-se îndelung la paharul cu vin. Apoi porunci lui Bilson să aprindă focul în camera lui cu tablouri şi se duse sus.

Aprinse lampa de gaz, oftă adînc, aşteptînd să găsească, în mijlocul acestor comori aşezate în vrafuri, cu faţa la perete, de jur împrejurul micii încăperi, în sfîrşit liniştea sufletească. Se duse de-a dreptul la cea mai mare comoară dintre toate, un Turner[1] autentic, îl întinse pe şevalet şi îl întoarse cu faţa spre lumină. Nu demult, pînzele lui Turner fuseseră foarte căutate, dar el nu s-a putut decide să se despartă de el. Stătu multă vreme aşa, privind tabloul, cu obrazul palid, complet ras, aplecat înainte peste gulerul său tare, parcă i-ar calcula valoarea. Privirile lui deveniră gînditoare, poate că ajunsese la concluzia că preţul tabloului nu era destul de mare. Îl luă de pe şevalet şi îl puse la loc, cu faţa spre perete. Dar, trecînd prin cameră, se opri, căci i se păru că aude hohote de plîns.

Nu era nimic — aceeaşi obsesie care îl urmărise de dimineaţă. Şi, curînd după aceea, puse paravanul în faţa sobei şi coborî uşurel.

Gîndul lui era: „Trebuie să fiu odihnit pentru ziua de mîine". Dar mai trecu multă vreme pînă adormi...

Acum, trebuie să ne întoarcem spre George Forsyte, pentru a vedea în lumină evenimentele acestei după-amiezi înecate în ceaţă.

Cel mai spiritual şi cel mai sportiv din tot neamul Forsyte şi-a petrecut ziua citind un roman în casa părintească din Princes Gardens. La ultima lui criză financiară, Roger l-a ajutat cu condiţia să-şi dea cuvîntul de onoare că se

---

1 *Turner William* (1775—1851), celebru pictor şi gravor englez.

schimbă, și l-a obligat să locuiască din nou în casa părintească.

Spre ora cinci ieși în oraș și luă metroul la stația South Kensington (căci în ziua aceea toată lumea circula cu metroul). Avea de gînd să ia masa și să-și petreacă seara jucînd biliard la „Red Pottle", acea unică ospătărie, nici club, nici hotel, nici restaurant de mîna întîi.

Coborî la Charing Cross, nu la stația St. James Park ca de obicei, căci de aici putea ajunge în Jermyn Street pe străzi mai bine luminate.

Pe peron privirile lui — căci George, deși cu un aspect distins și îngrijit, avea niște ochi ageri, întotdeauna în căutare de subicote pentru glumele lui usturătoare — fură atrase de un bărbat care, sărind dintr-un compartiment de clasa întîi, mergea, adică mai bine zis se clătina, spre ieșirea din stație.

„Aha! Puișorule!" — își zise George — „ia te uită... e chiar «Piratul»!"; și cu trupul său greoi se luă după el. Nimic nu-l distra mai mult decît un om beat.

Bosinney, care purta o pălărie de fetru cu boruri moi, se opri în fața lui, își făcu ochii roată și, brusc, se întoarse și fugi spre vagonul din care tocmai coborîse. Dar era prea tîrziu. Un impiegat îl prinse de haină, căci metroul se pusese în mișcare.

Privirea ageră a lui George prinse imediat chipul doamnei îmbrăcată cu haină de blană gri, din fereastra compartimentului. Era doamna Soames — și George înțelese că se petrece ceva interesant!

Acum îl urmări pe Bosinney cît se poate de insistent — sus pe scări, trecură de ghișeul de bilete și ieșiră în stradă. Dar, ținîndu-se așa după el, sentimentele i se schimbaseră. Nu mai era curios și nu se mai distra pe socoteala lui, ci i se făcuse milă de bietul băiat pe care-l urmărea ca o umbră. „Piratul" nu era beat, dar părea a fi stăpînit de o emoție violentă; vorbea singur, și George a putut prinde doar cuvintele:

„Doamne, Dumnezeule!“ Se vedea că nu știe ce face, nici încotro merge; se uita fix, cu privirea rătăcită în gol, se oprea ezitînd sau se mișca întocmai ca un om ieșit din minți. Și de unde George pornise ca un jucător în căutare de distracție, deodată simți că trebuie să-l scoată din încurcătură pe bietul băiat.

Primise o „lovitură dură“ — „o lovitură dură“! Și George se întreba ce l-o fi putut spune doamna Soames, ce i-o fi spus oare în compartimentul acelui metro. De altfel, și ea arăta destul de rău! Și lui George i se făcu milă și de ea, de ea care mergea mai departe cu motroul, singură cu necazul ei.

Mergea aproape de cotul lui Bosinney — siluetă înaltă, masivă, tăcută, pîndind cu băgare de seamă — urmărindu-l ca o umbră, în plină ceață. Aici nu e de glumă! George, deși era destul de emoționat, nu-și pierdu capul, căci pe lîngă mila ce-l cuprinse, instinctul său de vînător se trezise de-a binelea.

Bosinney mergea de-a dreptul prin mijlocul străzii, în această vastă beznă de nepătruns, unde omul nu vede nici la șase pași în fața lui; unde, de jur împrejur, strigătele și fluierăturile îți înșelau simțul de orientare; unde, pe neașteptate, figuri nedeslușite veneau rostogolindu-se încet înspre ei, și ici și colo se ivea cîte o lumină, ca o insulă ștearsă într-un ocean nesfîrșit și întunecos.

În acest primejdios vîrtej al nopții mergea Bosinney și iute, în urma lui, venea George. Dacă băiatul acesta are de gînd să-și pună „căpățîna“ sub un omnibus, el va face tot ce se poate pentru a-l împiedica! Făptura aceasta chinuită gonea de-a curmezișul străzii. El nu bîjbîia ca ceilalți oameni, care orbecăiau prin întuneric; gonea înainte de parcă devotatul său George, din urma lui, l-ar fi mînat cu un cnut. Iar această goană după un om atît de hărțuit îl fascina în mod cu totul deosebit pe George.

Dar iată că povestea se desfășură în așa fel, încît amintirea ei a rămas vie pentru totdeauna în mintea lui George.

Ceața l-a silit pe Bosinney să se oprească, și atunci George auzi cîteva vorbe care aruncară brusc lumină asupra celor petrecute. Ceea ce doamna Soames îi spusese în metro lui Bosinney nu mai era un mister. Din mormăiala auzită, George a înțeles că Soames și-a exercitat drepturile asupra soției sale, care se înstrăinase de el, siluind-o împotriva voinței ei, făcînd uz de cel mai mare—de supremul act de proprietate.

Fantezia lui George hoinărea pe plaiurile acestei situații și era impresionat. Simțea și el ceva din mîhnirea și oroarea din sufletul lui Bosinney, provocată de acest conflict sexual. „Da e o lovitură dură! Nu mă mir că bietul băiat e pe jumătate smintit!"

Își urmări prada pînă cînd — sleit de puteri — îl văzu pe Bosinney așezîndu-se pe o bancă sub unul din leii din Trafalgar Square, sub un sfinx monstruos rătăcit ca și ei în acest abis de beznă, rigid și tăcut; iar în spatele lui stătea George, a cărui răbdare avea o nuanță de stranie fraternitate. El nu era lipsit de oarecare gingășie — un anumit simț de bună-cuviință îl oprea să pătrundă brusc în această tragedie; de aceea aștepta liniștit, întocmai ca leul de deasupra capului său, cu gulerul de blană ridicat peste urechi, care-i acoperea obrajii cărnoși și roșii, care acoperea totul în afară de ochii săi cu privirea ironică dar plină de milă. Prin fața lui treceau bărbați care se întorceau de la lucru, în drum spre cluburile lor — oameni a căror siluetă era învăluită într-o gogoașă de ceață, apăreau ca o nălucă și dispăreau apoi tot ca o nălucă. Dar deși George era cuprins de milă, umorul lui nedomolit izbucni deodată; îi veni poftă să apuce de pulpana hainei toate aceste năluci și să le zică:

„Hei! Zăpăciților! Nu vă e dat să vedeți adesea un asemenea spectacol! Aici e un nenorocit a cărui iubită tocmai i-a povestit o istorioară drăgălașă despre bărbatul ei; veniți mai aproape! Veniți încoace! După cum vedeți, e scos din minți!"

Își închipui cum toți ar rămîne cu gura căscată înconjurîndu-l pe îndrăgostitul torturat, și zîmbi la gîndul că

una din aceste năluci ar putea fi un om de treabă, căsătorit de curînd, care, datorită sentimentelor lui, ar putea pricepe măcar în parte ceea ce se petrece în sufletul lui Bosinney, și în închipuirea lui îl văzu cum deschide gura mare, tot mai mare, și cum ceața intră din ce în ce mai adînc în ea. Căci George nutrea pentru burghezi — în special pentru burghezii căsătoriți — acel dispreț caracteristic tinerilor neserioși și sportivi printre care se număra și el.

Dar începu plictiseala. Așteptarea aceasta nu-i convenea.

„În definitiv", gîndi el, „bietul băiat va trece și peste asta. Nu e prima oară că se întîmplă o asemenea faptă în acest mic orășel!" Dar Bosinney începu a bolborosi din nou vorbe de ură și furie sălbatică. Cedînd unei porniri spontane, George îl atinse pe umăr.

Bosinney făcu ochii roată.

— Cine ești? Ce vrei cu mine?

George și-ar fi păstrat calmul, dacă toate acestea s-ar fi petrecut la lumina banală a unui felinar sau la lumina vieții cotidiene, într-o lume pe care o cunoștea atît de bine; dar în ceața aceea, în care totul era întunecat și ireal, în care nimic nu avea o valoare precisă, legată de pămînt, așa cum orice Forsyte concepe lumea, îl cuprinse o neliniște neobișnuită și, încercînd să se uite în ochii acestui obsedat, gîndi:

„Dacă văd un sergent de stradă i-l dau în primire. În starea în care se află, nu poate fi lăsat în voia lui!"

Dar fără să aștepte răspuns, Bosinney porni cu pași mari prin ceață, iar în urma lui, George, ținîndu-se puțin mai departe, dar mai hotărît ca oricînd să nu-l piardă din ochi.

„Așa nu mai poate umbla multă vreme", gîndi el, „e o minune a lui Dumnezeu că nu l-a călcat încă vreun omnibus". Nu se mai gîndea la un sergent de stradă, flacăra sfîntă din sufletul său de sportsman se aprinsese din nou.

Într-o ceață mai groasă ca oricînd, Bosinney gonea înainte cu același pas furios; dar urmăritorul său băgă de seamă că, în toată nebunia lui, păstra o direcție anumită. Era limpede că se îndreaptă spre apus.

„Într-adevăr, merge la Soames", se gîndi el. Ideea nu-i displăcu. Vînătoarea lui promitea un sfîrşit distractiv. Niciodată nu l-a putut suferi pe vărul său.

Oiştea unei trăsuri care trecea îi atinse umărul, silindu-l să se dea la o parte. N-avea de gînd să se lase ucis pentru „Pirat" şi nici pentru altcineva. Totuşi, cu dîrzenia lui înnăscută, se ţinea morţiş după dîră, prin aburii aceia care ştergeau totul, în afară de urma bărbatului după care se ţinea şi de lumina celui mai apropiat felinar, ce semăna cu o lună întunecată.

Apoi, deodată, cu instinctul său de pierde-vară londonez, George îşi dădu seama că se află în Piccadilly. Aici ştia să umble şi legat la ochi! De îndată ce scăpă de orice nedumerire de ordin geografic, tulburarea lui Bosinney îl acapară din nou.

De-a lungul şirului de amintiri din experienţa sa de om de lume, o întîmplare din tinereţe, ruptă de murdăria amorurilor sale îndoielnice, prinse viaţă. O amintire care şi acum era dureroasă, care aducea în aburii şi întunecimea acestei ceţi londoneze, miros de fîn, strălucirea lunii, vraja unei nopţi de vară. Era amintirea unei nopţi în care, întins pe pajişte, în cea mai întunecată umbră a unui frunziş, aflase, din întîmplare, de pe buzele unei femei că nu era numai a lui. Şi, pentru o clipă, George nu mai mergea în întunericul din Piccadilly, ci se afla din nou întins pe pajişte, cu focul iadului care-i mistuia inima, cu faţa îngropată în iarba cu miros dulce, umezită de rouă, în umbra lungă a plopilor care ascundeau luna.

Deodată îi trecu prin gînd să cuprindă umerii „Piratului" şi să-i spună: „Ascultă-mă pe mine, băiete! Timpul vindecă totul. Hai să bem ceva, să ne înecăm amarul!"

Dar o voce urlă la el, şi sări înapoi. Din beznă veni o birjă şi tot în beznă dispăru. Deodată George observă că-l pierduse pe Bosinney. Fugi înainte, apoi înapoi, inima i se

strînse de frică, de spaima aceea întunecată care se ascunde sub aripi de ceață. Broboane de sudoare îi apărură pe frunte. Se opri, nemişcat, cu urechile ciulite.

— Apoi, după cum îi povesti în aceeași seară lui Dartie, în timpul unei partide de biliard la „Red Pottle" l-am pierdut.

Dartie își răsuci satisfăcut mustața neagră. Tocmai trăsese o strașnică lovitură de douăzeci și trei, cît p-aci să dea una și mai grozavă.

— Și cine era femeia? întrebă.

George se uită pe sub sprîncene la fața grăsulie, gălbejită a „omului de lume" și văzu un mic zîmbet hidos, ascuns sub obrajii săi, sub pleoapele grele.

„Nu, nu, distinsul meu prieten!" gîndi el. „N-am să-ți spun!" Căci cu toate că avea relații destul de strînse cu Dartie, îl socotea o lichea.

— Oh, o damă oarecare, îi răspunse, frecîndu-și tacul cu cretă.

— O damă! exclamă Dartie — de fapt folosi o expresie mult mai sugestivă. Eu sînt convins că era soția prietenului nostru Soa...

— Zău? zise George tăios; atunci te înșeli amarnic!

Dădu o lovitură greșită. Avu grijă să nu mai vorbească despre acest subiect pînă înspre ceasurile unsprezece cînd, ca să ne exprimăm în termenii săi poetici, „uitîndu-se la sticla cu whisky îi văzu fundul", dădu la o parte perdelele și privi în stradă. Felinarele de la intrare abia străbăteau întunecimea ceții, și nu se vedea țipenie de om, sau vreun obiect.

— Nu-mi iese din minte bietul „Pirat", zise. Poate că încă mai hoinărește prin ceață. Dacă la ora asta nu e cadavru, adăugă George cu o stranie îngrijorare.

— Cadavru! spuse Dartie, în care se trezi din nou înfiingerea suferită în parcul Richmond. N-ai nici o grijă! Fac prinsoare unu la zece că e bun zdravăn!

George se întoarse către el și văzu pe fața lui mare o expresie cu adevărat formidabilă, de o sălbăticie înspăimîntătoare.

— Taci din gură! Nu ți-am spus că era ca ieșit din minți?

CAPITOLUL V

PROCESUL

În dimineața zilei cînd se judeca procesul, al doilea pe rol, Soames trebui să plece de acasă iarăși fără să o fi întîlnit pe Irene; dar îi și convenea, căci încă nu hotărîse ce atitudine va lua față de ea.

I se spuse să fie la tribunal la ora zece și jumătate, pentru a se găsi acolo în cazul că primul proces (un abuz de încredere) nu ar fi dezbătut. Dar, dimpotrivă, ambele părți dădură dovadă de un curaj care-i prilejui lui Waterbuck, Q.C., să-și întărească reputația de mare specialist în această speță. Adversarul său era Ram, alt maestru renumit în chestiuni de abuz de încredere. A fost o luptă între giganți.

Curtea pronunță sentința tocmai înainte de ora suspendării ședinței, pentru prînz. Juriul părăsi sala de ședințe, și Soames ieși pentru a mînca ceva. În fața barului din bufetul tribunalului îl întîlni pe James, care stătea în picioare ca un pelican rătăcit în galeriile nesfîrșite, aplecat asupra unui sandviș și cu un pahar de *sherry* în față. În spațiul pustiu al sălii celei mari din mijlocul clădirii, tatăl și fiul stăteau îngînduraţi unul lîngă altul; liniștea era întreruptă din cînd în cînd, pentru o clipă de avocați cu perucă și robă, care treceau grăbiți prin sală, de vreo doamnă bătrînă sau de vreun bărbat cu haine tocite, cu priviri speriate, și de două persoane mai îndrăznețe decît cele din generația lor, care, aș-

zate într-o arcadă, vorbeau agitat. Sunetul glasurilor lor plutea împreună cu un miros de puturi părăsite care, amestecat cu miasma ce se degaja de prin coridoare și săli, dădea o combinație ce semăna cu emanațiile brînzeturilor fermentate, miros legat indisolubil de administrarea justiției britanice.

Nu trecu multă vreme și James îi zise fiului său:

— Cînd vine rîndul procesului tău?

— Sper că îndată după pauză. Nu m-aș mira deloc dacă Bosinney va spune cine știe ce. Trebuie să încerce orice. Dacă pierde procesul, va fi ruinat. Mușcă o îmbucătură bună din sandviș și își umplu gura cu *sherry*. Mama dorește să veniți deseară la noi la masă, tu și cu Irene.

Un zîmbet glacial trecu peste buzele lui Soames; întoarse capul și se uită la tatăl său. Oricine ar fi văzut această privire rece, schimbată pe furiș între tată și fiu, ar fi avut dreptul să se înșele asupra profundei înțelegeri care exista între ei; James isprăvi paharul de *sherry* dintr-o înghițitură.

— Cît am de plătit? întrebă.

Întorși în sala de ședințe, Soames ocupă îndată locul ce i se cuvenea, pe banca din față, lîngă apărătorul său. Cu o privire piezișă, pe care nimeni nu o putea deslușì, descoperi locul în care ședea tatăl său.

James se așezase la capătul băncii din spatele avocatului în așa fel, încît să poată pleca imediat după sfîrșitul dezbaterii. Cu mîinile încrucișate pe mînerul umbrelei sale, cu spatele rezemat de bancă, căzuse pe gînduri. În orice caz, el socotea că Bosinney se purtase afară din cale de rușinos, dar nu dorea să dea ochii cu el; simțea că o întîlnire ar fi neplăcută.

După instanța de divorțuri, aceasta era poate cea mai preferată scenă a justiției, căci aici se dezbăteau procesele de defăimare, abuz de încredere și alte afaceri comerciale. Cîteva persoane care nu aveau nici o legătură cu dezbaterile erau răsfirate pe băncile din fundul sălii, iar la balcon se vedeau una sau două doamne cu pălărie.

Cele două rînduri de scaune din fața lui James fuseseră ocupate, încetul cu încetul, de avocați cu perucă; după ce se așezară, începură să facă însemnări cu creionul, să stea de vorbă sau să-și scobească dinții. Dar atenția lui James se îndepărtă curînd de la aceste personalități minore ale justiției, căci intră Waterbuck, Q.C. Aripile robei 'sale de mătase foșneau, fața lui roșie, impresionantă, era încadrată de doi favoriți bruni. Faimosul Consilier Regal — James a recunoscut-o îndată — era într-adevăr portretul unui bărbat care poate încurca un martor.

Întîmplarea a făcut că, deși lucra de atît de mulți ani, James nu-l văzuse niciodată pledînd pe Waterbuck, Q.C. Și ca orice Forsyte care activa într-o ramură inferioară a acestei meserii, avea o nemăsurată admirație pentru un bun avocat pledant. Cutele lungi și triste de pe obrajii săi se destinseră puțin după ce îl văzu, mai ales acum, cînd băgă de seamă că Soames era singurul care avea apărător în robă de mătase.

Waterbuck, Q.C., tocmai se întoarse într-o parte pentru a spune ceva secretarului său, și iată că apăru domnul judecător Bentham; un bărbat slab, ce semăna cu o găină, puțin adus de spate, ras complet și cu perucă albă ca zăpada. Ca toată sala de altfel, Waterbuck se ridică și rămase în picioare pînă cînd judecătorul se așeză. James se ridică și el, dar foarte puțin; prea ședea confortabil la locul lui și apoi nu avea cine știe ce respect pentru Bentham; de două ori fuseseră poftiți împreună la Bumley Tomm, doar o persoană îl despărțea de el la masă. Bumley Tomm era un om destul de neînsemnat, cu toate că a avut atîta succes. Chiar el, James, îi dăduse primul proces. James era agitat și pentru că tocmai descoperise că Bosinney nu era în instanță.

„Ce-o mai fi însemnînd și asta?“ se întrebă el.

După ce părțile au fost strigate, Waterbuck, Q.C., dădu la o parte dosarul pe care-l avea în față cu un gest amplu, își așeză roba peste umăr, aruncă o privire semicirculară în

jurul său, și, ca un bărbat care pornește la luptă, se ridică și se adresă curții.

Faptele, spuse el, nu sînt puse în discuție. Tot ceea ce domnia-sa domnul judecător avea de făcut, era interpretarea corespondenței care avusese loc între clientul său și pîrît, un arhitect, cu privire la decorația interioară a unei case. Totuși, el vrea să arate că această corespondență nu poate avea decît un înțeles foarte deslușit. După ce a expus pe scurt istoricul casei din Robin Hill, pe care a descris-o drept un palat, precum și cheltuielile făcute pînă la data actuală, continuă după cum urmează:

— Clientul meu, domnul Soames Forsyte, este un gentleman, un om bogat, care nu ar fi în stare și despre care nu se poate presupune că ar pune în discuție vreo pretenție legitimă, dar în chestiunea acestei case, în care, după cum domnia-voastră a auzit, a investit pînă acum aproximativ douăsprezece mii de lire sterline, o sumă care depășește în mod considerabil suma pe care o prevăzuse la început — a întîmpinat o asemenea atitudine din partea arhitectului său, încît din punct de vedere principial — și nu pot accentua îndeajuns acest lucru — din punct de vedere principial și în interesul colectivității, s-a simțit constrîns să intenteze această acțiune. Teza susținută în apărarea arhitectului — îndrăznesc să spun onoratei instanțe — nu rezistă nici o clipă la un examen temeinic. Apoi dădu citire corespondenței.

Clientul său, „un om a cărui situație socială este unanim recunoscută", este gata să vină în fața instanței și să jure că niciodată nu a aprobat și niciodată n-a avut de gînd să aprobe cheltuirea unui ban peste limita extremă de douăsprezece mii și cincizeci de lire, pe care a stabilit-o în mod expres; și pentru a nu mai răpi timpul instanței, chemă de îndată pe domnul Forsyte.

Atunci Soames păși în fața judecătorului. Întreaga lui înfățișare te izbea prin calmul ei. Fața lui purta chiar și acum o expresie destul de sfidătoare; palid și complet ras,

avea între sprîncene o mică brazdă, şi buzele strînse. Era îmbrăcat elegant, dar discret, o mînă înmănuşată cu îngrijire, cealaltă nu. La întrebările care i se puneau, răspundea cu voce cam joasă, dar vorbea răspicat. Declaraţiile pe care le-a făcut cu prilejul interogatoriului fură destul de laconice.

— N-a folosit expresia „mînă liberă"?

— Nu.

— Poate, totuşi!

Expresia pe care o întrebuinţase el era „mînă liberă în termenii acestei corespondenţe".

— Vrea să susţină în faţa instanţei că aceasta era o formulă uzitată în Anglia?

— Da.

— Ce pretinde că însemnează ea?

— Ceea ce exprimă.

— Era dispus să conteste că este o contradicţie în termeni?

— Da.

— Nu era domnia-sa oare irlandez?

— Nu.

— Era un om cu învăţătură de carte?

— Da!

— Şi totuşi persistă în această afirmaţie?

— Da.

În tot timpul acestui interogatoriu şi a celorlalte întrebări şi răspunsuri, care se învîrtiră iarăşi şi iarăşi în jurul „chestiunii delicate", James şezu cu palma în dosul urechii, cu ochii aţintiţi asupra fiului său.

Era mîndru de el! Simţea că dacă ar fi el în locul lui Soames ar fi fost tentat să dea răspunsuri mai lungi dar, instinctiv, îşi dădea seama că acum laconismul este mult mai nimerit. Cînd Soames se întoarse încet şi, fără cea mai mică schimbare a expresiei pe faţa lui, reveni în bancă, James suspină uşurat.

Veni rîndul avocatului lui Bosinney pentru a lua cuvîntul. Atenţiunea lui James se încordă şi mai tare, neîncetat

își rotea privirile prin sala de ședințe, spre a vedea dacă nu cumva Bosinney era ascuns pe undeva.

Tînărul Chankery începu nervos; absența lui Bosinney îl punea într-o situație neplăcută. De aceea, încercă, pe cît era cu putință, să interpreteze această lipsă în favoarea lui.

Nu se putu abține de a-și exprima temerea ca nu cumva clientul său să fi suferit un accident. El fusese convins că domnia-sa va veni aici pentru a face declarații. De dimineață trimisese pe cineva atît la biroul domnului Bosinney cît și la locuința sa (deși știa că ambele se aflau în același loc, socoti că nu e bine să o spună deslușit), dar nimeni n-a putut spune unde era. Acest fapt, după părerea avocatului, era un semn îngrijorător, deoarece știa cît de mult ținea domnul Bosinney să facă declarații în fața instanței. Dar cum nu fusese împuternicit să ceară o amînare, și cum nu era în posesia nici unei dispoziții de această natură, socotește că este de datoria lui să intre în fondul chestiunii. Argumentul pe care el își întemeiază apărarea și pe care clientul său — dacă printr-o întîmplare nefericită n-ar fi fost împiedicat să apară în fața instanței — l-ar fi susținut în depozițiile sale, era că: o expresie ca „mînă liberă" nu poate fi mărginită, îngrădită sau golită de sensul său firesc, prin nici un fel de frazeologie care i s-ar putea adăuga. Ba va merge și mai departe, susținînd că din această corespondență rezultă — indiferent de cele declarate de domnul Forsyte în depoziția sa — că în fapt, domnia-sa niciodată n-a avut de gînd să refuze plata vreunei lucrări comandate sau executate de arhitectul său. Este de la sine înțeles că pîrîtul n-a conceput niciodată o asemenea situație, căci — după cum o dovedesc scrisorile lui — nici n-ar fi acceptat să continue lucrarea, o lucrare extrem de delicată, executată cu mare grijă și dibăcie, așa după cum se cuvenea, pentru a satisface cerințele unui om cu gust ales, pretențios, un om bogat, un om atît de avut. Tînărul avocat spuse că este ferm convins de justețea acestei teze și, fiind convin

de greutatea ei, folosi cuvinte poate cam tari, susținînd că acțiunea reclamantului era cu totul neîntemeiată, neîndrituită, ba chiar nemaiîntîlnită. Dacă domnia-sa domnul judecător ar fi avut prilejul de a vizita această splendidă casă — lucru pe care el l-a socotit de datoria lui să-l facă — ar fi văzut cu cîtă măiestrie executase clientul său acea decorație interioară, atît de frumoasă și aleasă — căci clientul său era artist în respectabila lui meserie; el este convins că domnia-sa domnul judecător n-ar admite nici măcar o clipă această acțiune, pe care, nevoind să folosească o expresie mai dură, o califică drept încercare de sustragere de la îndeplinirea unor îndatoriri necontestabile.

Trecînd apoi la textul scrisorilor lui Soames, avocatul atinse în treacăt cazul „Boileau contra The Blasted Cement Company, Limited" și spuse:

— Hotărîrea dată de acea instanță este îndoielnică; de aceea eu susțin că sentința poate fi interpretată atît în favoarea mea, cît și în aceea a confratelui meu. Apoi începu argumentarea strînsă în jurul „chestiunii delicate". Cu tot respectul cuvenit, a afirmat că expresia domnului Forsyte se anula de la sine. Clientul său nefiind un om bogat, pentru el chestiunea este foarte gravă. Este un arhitect de mare talent, a cărui reputație profesională este, fără îndoială, pusă în joc. Încheie cu un fel poate prea personal, către judecător, adresîndu-i-se ca unui iubitor de artă, cerîndu-i să se dovedească a fi un protector al artiștilor, față de această ocazională — accentuă cuvîntul „ocazională" — mînă de fier a capitalului.

— Care va fi situația artiștilor, dacă oameni ca acest domn Forsyte refuză — și i se îngăduie să refuze — a-și îndeplini obligațiunile care îi revin în urma împuternicirilor pe care le-au dat?... Acum, va mai chema încă o dată pe clientul său, în cazul că, în ultimul moment, ar fi izbutit să vină în fața instanței.

Aprozii strigară de trei ori numele Philip Baynes Bosinney, ecoul numelui său răsună cu melancolie stranie prin sala de ședințe și galerii.

Strigarea acestui nume, la care nu veni nici un răspuns, avu un efect ciudat asupra lui James: era ca și cum ar striga pe străzi după un cîine pierdut. Și ideea că un om a dispărut îi dădu o senzație de neliniște, care îi tulbura confortul și siguranța — liniștea lui. Cu toate că n-ar fi putut spune pentru ce anume, era îngrijorat.

Se uită la ceas — ora trei fără un sfert! Peste un sfert de ceas totul va fi isprăvit. Dar oare unde o fi tînărul acela?

Cînd domnul judecător Bentham pronunță sentința, James uită total de îngrijorarea ce-l cuprinsese.

În dosul pupitrului de scîndură care-l despărțea de muritorii de rînd, învățatul judecător se aplecă înainte. Luminile electrice, aprinse tocmai deasupra capului său, cădeau peste fața lui și învăluiau într-o nuanță portocalie coroana albă ca neaua a perucii sale. Faldurile robei creșteau parcă văzînd cu ochii; și toată ființa lui, privită din sala relativ întunecată, strălucea ca o făptură sfîntă, plină de maiestate. Tuși ușor pentru a-și pregăti glasul, luă o înghițitură de apă, rupse vîrful peniței apăsînd-o în pupitru și, împreunîndu-și mîinile osoase, începu.

Deodată, lui James îi apăru mult mai mare decît ar fi crezut el vreodată că e Bentham. Era maiestatea pe care i-o dădea justiția. Și orice altă persoană care nu trăiește cu picioarele pe pămînt ca James, ar fi fost scuzată pentru faptul că n-a reușit să străpungă această aureolă, dezvăluind din mijlocul ei pe acest om ca toată lumea, un Forsyte oarecare, ce umbla și vorbea în viață de toate zilele sub numele de Sir Walter Bentham.

Pronunță sentința în următoarele cuvinte:

— În acest caz, faptele nu sînt puse în discuție. La data de 15 mai a anului trecut, pîrîtul a scris reclamantului cerîndu-i să primească declinarea oricărei competințe în ceea ce privește decorația interioară a casei reclamantului, dacă

nu i se dă „mînă liberă". Reclamantul a răspuns în scris, la data de 17 mai, după cum urmează: „Îţi dau, conform dorinţei dumitale, această mînă liberă, dar doresc să înţelegi desluşit că, costul total al casei — pe care mi-o vei preda cu decoraţia interioară completă — inclusiv onorariul dumitale (aşa după cum ne-am învoit), nu trebuie să depăşească suma de douăsprezece mii de lire". La această scrisoare, pîrîtul a răspuns la data de 18 mai: „Dacă crezi că într-o chestiune atît de delicată ca decoraţia interioară, pot să mă mărginesc la o sumă fixă, mă tem că greşeşti". În ziua de 19 mai reclamantul a scris următoarele: „N-am vrut să spun că dacă depăşeşti suma menţionată în scrisoarea mea cu zece, douăzeci sau chiar cincizeci de lire, o să fie vreo dificultate între noi. Ai mînă liberă în termenii acestei corespondenţe şi sper că vei reuşi să desăvîrşeşti decoraţia interioară". La data de 20 mai, pîrîtul a răspuns scurt, astfel: „Foarte bine!"

Executînd aceste lucrări de decoraţie interioară, pîrîtul a contractat obligaţii şi a făcut cheltuieli care au ridicat costul total al acestei case la suma de douăsprezece mii patru sute de lire sterline, pe care reclamantul le-a achitat integral. Această acţiune a fost intentată de reclamant pentru a recupera de la pîrît suma de trei sute şi cincizeci de lire cheltuită de acesta peste suma de douăsprezece mii şi cincizeci de lire pe care reclamantul pretinde că a fixat-o — în corespondenţa sa — drept sumă maximă pe care îl împuternicea pe pîrît să o cheltuiască.

Pentru mine se pune problema de a decide dacă pîrîtul este sau nu obligat să restituie reclamantului această sumă. După părerea mea, el este obligat să o restituie.

În fond, ceea ce reclamantul spusese pîrîtului, însemnează: „Îţi dau mînă liberă pentru a desăvîrşi această decoraţie interioară, cu condiţia ca costul total al casei să nu treacă de douăsprezece mii de lire sterline. Dacă depăşeşti această sumă cu cincizeci de lire, eu nu te fac responsabil pentru ele; dar dincolo de această limită nu mai eşti impu-

ternicitul meu și eu nu-mi mai iau nici o obligație". Nu sînt tocmai convins că dacă, în fapt, reclamantul nu ar fi respectat obligațiunile contractate de împuternicitul său — avînd în vedere situația dată — ar fi procedat just. Dar el nu a adoptat această atitudine. El și-a asumat toată răspunderea față de terți, întorcîndu-se apoi împotriva pîrîtului, pentru a recupera ceea ce i se cuvenea pe drept, conform angajamentului pe care acesta și-l luase.

După aprecierea mea, reclamantul este îndrituit să pretindă această sumă de la pîrît.

În apărarea pîrîtului s-a încercat să se arate că, prin această corespondență, nu s-a fixat și nici nu a fost în intenția reclamantului să fixeze o limită la cheltuielile respective. Dacă ar fi fost așa, nu văd motivul pentru care reclamantul a menționat în corespondența sa suma de douăsprezece mii de lire sterline și apoi cele cincizeci de lire adiționale. Dacă teza susținută de apărare ar fi justă, aceste cifre ar fi cu totul lipsite de sens. Pentru mine este limpede că prin scrisoarea sa de la data de 20 mai, pîrîtul a acceptat o propunere foarte deslușită, în termenii căreia el este legalmente obligat.

În baza acestor temeiuri, pîrîtul este condamnat la plata sumei reclamate și a cheltuielilor de judecată.

James oftă adînc, se aplecă pentru a-și ridica umbrela care căzuse cu zgomot în momentul cînd judecătorul rostea cuvintele „reclamantul a menționat în corespondența sa...", își întinse picioarele încrucișate sub bancă și părăsi în grabă sala de ședințe. Fără să-l aștepte pe fiul său, opri o birjă (era o după-amiază senină, cu cerul cenușiu) și merse de-a dreptul la Timothy, unde îl găsi pe Swithin. Apoi povesti acestuia, doamnei Septimus Small și Mătușei Hester toate dezbaterile; fără să se fi oprit din vorbă, mîncă și două brioșe.

— Foarte bine a procedat Soames, încheie el, are minte băiatul ăsta, nu glumă! Treaba asta n-o să-i prea placă lui Jolyon. Proastă afacere pentru tînărul Bosinney! Nu m-aș mira dacă ar da faliment; și apoi, după o lungă pauză, în

timpul căreia își fixă privirea îngrijorată în focul din cămin, adăugă: El n-a fost acolo — oare de ce?

Se auzi zgomotul unor pași. În salonul din dos apăru silueta unui bărbat corpolent, brun, cu obrazul rumen de sănătate. Degetul său arătător se desena în fața redingotei negre. Cu voce mînioasă, spuse:

— Bună ziua, James. Nu pot — nu pot să mă opresc deloc. Și, întorcîndu-i spatele, ieși.

Era Timothy.

James se ridică din fotoliu.

— Ia te uită! zise, ia te uită! Știam eu că ceva nu e în or... Se opri și tăcu, cu ochii pironiți în gol, parcă ar fi văzut o piază rea.

CAPITOLUL VI

SOAMES ADUCE VESTEA

Plecînd de la tribunal, Soames nu se duse de-a dreptul acasă. N avea poftă să meargă în City; era dornic să vorbească, dornic de simpatie după acest triumf al său. Porni și el, dar încet și pe jos, spre Timothy, în Bayswater Road.

Tatăl său tocmai plecase; doamna Small și Mătușa Hester, perfect informate despre cele petrecute, îl salutară călduros. Erau sigure că după o asemenea dezbatere, lui Soames îi este foame. Smither îi va aduce îndată cîteva brioșe proaspete, căci scumpul său tată le mîncase pe toate. Trebuie să se întindă pe canapea și să ia neapărat un pahar de *brandy* de prune. E atît de reconfortant!

Swithin era încă acolo, întîrziase mai mult ca de obicei, căci simțea nevoie de puțină mișcare.

La auzul acestei propuneri, exclamă „așa zău!“ Ce pretenții pe tinerii din ziua de azi! Nu se simțea tocmai bine

cu ficatul şi nu putea suporta ideea ca cineva să bea *brandy* de prune în preajma lui.

De îndată se ridică să plece, spunîndu-i lui Soames:

— Şi ce mai face soţia ta? Transmite-i din partea mea că, dacă e plictisită şi îi face plăcere, să vină să ia masa la mine, în tihnă. Am să-i ofer o sticlă de şampanie cu totul aparte! Apoi, de la înălţimea lui, coborî privirea fixă asupra lui Soames, îşi strînse pumnul ca şi cum ar fi vrut, cu palma lui grasă, cărnoasă şi galbenă, să sugrume toată această generaţie şi, umflîndu-şi pieptul, plecă încet, legănîndu-se ţanţoş.

Doamna Small şi Mătuşa Hester rămaseră indignate. Ce caraghios e Swithin!

Şi ele, la rîndul lor, aveau poftă să-l întrebe pe Soames cum va primi Irene sentinţa procesului, dar ştiau că nu se cuvine. Poate că, totuşi, va spune şi el ceva, aşa, de bunăvoie, pentru a aduce puţină lumină în această chestiune, actualmente cea mai arzătoare din viaţa lor. Şi ceea ce le tortura peste măsură era tăcerea care li se impunea. Căci acum aflase chiar şi Timothy, iar efectul acestor veşti asupra sănătăţii lui era aproape alarmant. Şi apoi, ce se va face June? Iată încă o întrebare foarte interesantă şi chiar primejdioasă!

N-au uitat nici pînă azi vizita aceea a bătrînului Jolyon; de atunci n-a mai venit niciodată pe la ei. N-au uitat nici sentimentul pe care l-au avut toţi cei ce fuseseră de faţă, că familia nu mai era ceea ce fusese — că familia se destramă.

Dar Soames nu le veni în ajutor, şedea picior peste picior şi le vorbea despre pictorii din şcoala de la Barbizon[1], pe care tocmai acum o descoperise. Aceştia sînt oameni de viitor, le spuse; el nu se va mira dacă se vor cîştiga bani mulţi cu picturile lor. El pusese ochii pe două pînze ale unuia

[1] Şcoală peisagistică realistă care a luat naştere în Franţa la jumătatea secolului al XIX-lea.

cu numele Corot[1], fermecătoare lucrări! Dacă le poate obține la un preț convenabil, le va cumpăra — și, după părerea lui, într-o bună zi va lua bani mulți pe ele.

Orișicît le-ar fi interesat problema, nici doamna Septimus Small și nici Mătușa Hester nu puteau accepta așa, cu una cu două, ca Soames să ocolească subiectul care le stîrnise curiozitatea.

Era interesant — foarte interesant — și apoi Soames era atît de deștept încît, ele erau convinse, dacă cineva pe lume poate face o afacere cu acele tablouri, apoi Soames o va face; dar pe ele le preocupa cu totul altceva. Ce planuri are el acum, după ce a cîștigat procesul? Se mută din Londra și se instalează la țară? Sau ce are de gînd să facă?

Soames răspunse că nu știe, că poate în curînd se vor muta. Se ridică și le sărută pe cele două mătuși.

În Mătușa Juley, de cum primi această pecete de bun rămas, se produse, o schimbare, de parcă ar fi cuprins-o brusc un curaj înspăimîntător: fiecare punguță de carne de pe obrazul ei tremura de parcă încerca să scape dintr-o mască nevăzută care o strîngea.

Se ridică în toată lungimea staturii ei mijlocii și spuse:

— Scumpul meu, de multă vreme am avut de gînd, și dacă nimeni nu ți-o spune, eu m-am decis să-ți...

Mătușa Hester o întrerupse gîfîind:

— Bagă de seamă Julia, o faci pe răspunderea ta!

Doamna Small continuă ca și cum n-ar fi auzit-o:

— Eu cred că trebuie să știi, dragul meu, că doamna MacAnder a văzut-o pe Irene plimbîndu-se cu domnul Bosinney în Richmond Park.

Mătușa Hester, care se ridicase și ea, căzu în fotoliul ei și întoarse fața. Într-adevăr, Juley era din cale-afară de... n-ar fi trebuit să spună asemenea lucruri cînd ea... Mătușa Hester era în odaie. Și, cu răsuflarea tăiată, așteptă răspunsul lui Soames.

---

[1] *Corot Camille* (1796—1875), celebru pictor peisagist francez.

Acesta roşi, cu roşeaţa lui obişnuită, care totdeauna se aşeza între sprîncene. Ridică mîna, alese un anumit deget, şi muşcă uşor din unghie. Apoi, scoţînd degetul, rămase cu buzele strînse şi zise:

— Doamna MacAnder e o scorpie!

Fără a aştepta vreun răspuns, părăsi camera.

În drum spre Timothy, hotărîse cum va proceda o dată ajuns acasă. Se va duce sus, la Irene, şi îi va spune:

„Am cîştigat procesul şi chestiunea s-a sfîrşit! Nu vreau să fiu dur cu Bosinney; am să caut să ajung la un aranjament; n-am să-l constrîng. Şi acum, hai să începem o viaţă nouă! O să închiriem această casă şi plecăm din ceaţa aceasta. Ne mutăm imediat la Robin Hill. Eu... eu niciodată n-am vrut să fiu brutal cu tine! Hai să dăm mîna şi..." Poate că îi va îngădui să o sărute şi apoi va uita totul!

Cînd ieşi de la Timothy, planurile lui nu mai erau atît de simple. Gelozia şi bănuiala, care mocneau în el de luni de zile, se aprinseră în sufletul său. Va pune capăt o dată pentru totdeauna acestei poveşti! Nu-i va îngădui lui Irene să tîrască numele lui în noroi! Dacă ea nu vrea sau nu poate să-l iubească, cum era de datoria ei şi cum avea dreptul să-i pretindă el — n-o s-o lase să-l batjocorească cu un altul! El îi va explica răspicat acest lucru şi o va ameninţa cu divorţul! Aceasta o va potoli; căci niciodată nu va accepta aşa ceva. Dar... dar... dar dacă acceptă? Era buimăcit; la aceasta nu se gîndise niciodată.

Dacă acceptă divorţul? Dacă îi face mărturisiri? Ce se face el atunci? Va fi obligat să divorţeze!

Divorţ! Atît de aproape de el, cuvîntul acesta avea un efect paralizant. Era atît de opus tuturor principiilor care-l călăuziseră pînă acum în viaţă! Imposibilitatea oricărui compromis în această situaţie îl înspăimînta. Se simţea ca un căpitan de vapor care se duce la marginea vasului şi, cu propriile lui mîini, aruncă peste bord cel mai scump balot din încărcătura lui. Această distrugere a averii lui, făcută cu

propriile lui mîini, îi păru cu totul nesăbuită lui Soames. O să-i aducă prejudicii în meseria lui. Va trebui să renunțe la casa de la Robin Hill, pentru care cheltuise atîția bani, atîta așteptare și — atîtea sacrificii. Iar ea! Ea nu-i va mai aparține nici măcar cu numele. Ea va dispare din viața lui și el nu o va mai vedea niciodată!

Trăsura trecu de-a lungul unei străzi, dar Soames nu putea scăpa de gîndul că s-ar putea să nu o mai vadă niciodată!

Dar poate că nu avea nimic de mărturisit. Este chiar foarte probabil că nu are nimic pe conștiință. E oare înțelept să împingă lucrurile atît de departe? Era oare cuminte să ia o atitudine care l-ar obliga să retracteze mai tîrziu ceea ce spusese? Sentința procesului îl va ruina pe Bosinney; un om ruinat ajunge la desperare, dar — ce-ar putea face? Poate pleca în străinătate, oamenii ruinați pleacă în străinătate. Ce ar putea face ei — dacă totuși erau „ei" — fără bani? E mai cuminte să aștepte, pentru a vedea ce întorsătură vor lua lucrurile. La nevoie, o poate pune pe Irene sub urmărire. Tortura geloziei (ascuțită ca durerea de măsele) îl cuprinse din nou, și geamătul i se făcu aproape răcnet. Dar înainte de a ajunge acasă, trebuie să ia o hotărîre, trebuie să ia o atitudine. Cînd birja se opri în fața ușii, nu hotărîse nimic.

Intră palid, cu mîinile ude de năduşeală, speriat de întîlnirea cu ea, arzînd de dorința de a o întîlni, neștiind nici ce va face și nici ce va spune.

Bilson, jupîneasa, era în vestibul și ca răspuns la întrebarea lui: „Unde e doamna?" îi spuse că doamna Forsyte a plecat de acasă cam pe la ora amiezii, luînd cu ea un geamantan și o geantă. Servitoarea pusese mîna pe haina lui îmblănită pentru a-l ajuta să o dezbrace. Deodată Soames se smuci și se întoarse cu fața spre ea, strigînd:

— Ce! Ce-ai spus? Dar, venindu-și în fire, își dădu seama că trebuie să-și ascundă orice emoție și adăugă: A lăsat vreo vorbă pentru mine? — și, cu o spaimă ascunsă, Soames observă privirea încremenită din ochii servitoarei.

— Doamna Forsyte n-a lăsat nici o vorbă, domnule.

— Nici o vorbă. Foarte bine. Mulțumesc, e bine. Deseară nu mănînc acasă.

Fata coborî în subsol, iar el rămase pe loc, îmbrăcat cu haina îmblănită și distrat; învîrtea cărțile de vizită din platoul de porțelan de pe scrinul de stejar sculptat din vestibul.

Domnul și doamna Bareham Culcher
Doamna Septimus Small
Doamna Baynes
Domnul Solomon Thornworthy
Lady Bellis
Domnișoara Hermione Bellis
Domnișoara Winifred Bellis
Domnișoara Ella Bellis

Cine dracu erau toți acești oameni? Parcă uitase toate lucrurile curente. Cuvintele „nici o vorbă — un geamantan și o geantă" se jucau de-a v-ați ascunselea în creierul lui. Era de necrezut că nu lăsase nici o vorbă și, tot cu blana pe el, fugi pe scări sărind două trepte deodată, ca un bărbat căsătorit de curînd, care aleargă spre odaia soției sale.

Totul era delicat, proaspăt, în desăvîrșită ordine, scăldat într-un parfum dulce. Pe patul mare, învelit cu o cuvertură de mătase mov, era sacul pentru rufele de noapte pe care-l cususe și brodase cu mîna ei, papucii pregătiți la picioarele patului, iar cearșafurile puțin îndoite, ca și cum ar aștepta-o.

Pe masă erau înșirate periile de cap cu mînere de argint, precum și restul garniturii din trusa de toaletă, pe care i-o dăruise el. Deci, aici e o neînțelegere. Ce fel de geantă a luat cu ea? Se duse la sonerie pentru a o chema pe Bilson, dar își aduse aminte din vreme că trebuia să se poarte în așa fel, încît să se creadă că el știe unde a plecat Irene, că era firesc să plece. Numai el singur trebuie să dezlege sensul acestei plecări.

Încuie ușile și încercă să se gîndească, dar simți că-i vine amețeala și deodată lacrimile îi năvăliră în ochi.

Cu un gest violent își aruncă blana de pe el și se privi în oglindă.

Era din cale-afară de palid și parcă tot obrazul îi devenise cenușiu. Turnă apă în lighean și începu să se spele, agitat, pe față.

Periile de cap, montate în argint, emanau încă parfumul loțiunii cu care dădea ea pe păr, și acest miros îi aprinse din nou văpaia geloziei care-l ardea dureros.

Cu mare greutate își puse din nou blana, coborî în goană și ieși în stradă.

Cu toate acestea nu-și pierduse complet stăpînirea de sine și de aceea, mergînd în jos pe Sloane Street, născoci o poveste pe care o va spune, dacă nu o găsește pe Irene la Bosinney. Dar dacă, totuși, o găsește acolo? Din nou se simți incapabil de a lua o hotărîre. Ajunse în dreptul casei, fără a ști ce va face dacă o va găsi acolo.

Era după orele de birou și ușa de la intrare era închisă. Femeia care îi deschise nu-i putu spune dacă domnul Bosinney era acasă sau nu. Ea nu-l văzuse în ziua aceea, ba chiar de două sau trei zile nu dăduse ochii cu el. Acum nu mai face serviciu la el, nu mai are femeie de serviciu, căci...

Soames îi tăie vorba, spunîndu-i că va urca singur să-l caute. Se duse sus, cu fața crispată, alb ca varul.

Ultimul etaj nu era luminat. Ușa lui Bosinney era închisă. Nimeni nu răspunse la sonerie. Dinăuntru nu se auzea nici un zgomot. Soames fu silit să coboare, tremurînd ca varga în haina lui de blană, cu un fior de gheață în inimă. Opri o birjă și spuse birjarului să-l ducă la Park Lane.

Pe drum încercă să-și aducă aminte cînd îi dăduse lui Irene ultimul cec. Nu mai putea avea decît trei sau patru lire; dar avea bijuterii! Și, cu o neînchipuită tortură, se gîndi că ar putea lua foarte mulți bani pe ele; chiar destui pentru a pleca cu Bosinney în străinătate; destui pentru a

trăi cîteva luni din ei! Încercă să facă socoteală; birja se opri, și el coborî cu socoteala nefăcută.

Majordomul îl întrebă dacă doamna e în trăsură, căci domnul James îi spusese că îi așteaptă pe amîndoi la masă.

Soames răspuns:

— Nu, doamna Forsyte e răcită.

Majordomul îi spuse că îi pare rău.

Lui Soames i se păru că se uită întrebător la el. Atunci îi veni în minte că nu era în ținută de seară și întrebă:

— Cine mai vine la masă, Warmson?

— Nimeni în afară de domnul și doamna Dartie, domnule.

Apoi din nou i se păru lui Soames că majordomul se uită curios la el. Își pierdu cumpătul.

— Ce te uiți așa? Ce-oi fi văzînd la mine?

Majordomul roși, puse pe cuier blana și mîrîi ceva, ce suna cam așa: „Nimic, domnule, chiar nimic, domnule", și dispăru pe nesimțite.

Soames urcă la etaj. Trecu pe lîngă salon fără a arunca o singură privire și merse de-a dreptul în camera de culcare a părinților săi.

James stătea din profil în dreptul ușii, iar liniile concave ale trupului său înalt și slab se dezvăluiau net. Era îmbrăcat în cămașă și vestă de seară, cu capul aplecat, un capăt al cravatei sale albe ieșea pieziș de sub un favorit alb, ca al lordului Dundreary, cu privirea fixă și concentrată, și cu buzele împinse înainte; tocmai închidea copcile de sus de la rochia soției sale. Soames se opri; parcă simțea că se sufocă, fie pentru că urcase scările prea iute, fie din alte motive. El... el.. nu fusese niciodată... nu fusese niciodată rugat să...

Auzi glasul tatălui său care, vorbind ca și cum avea un ac între buze, zise:

— Cine e? Cine e acolo? Ce vrei?

Iar vocea mamei sale:

— Vino Félice, vino de-mi închide copcile. Domnul nu mi le va încheia niciodată!

Soames își duse mîna la gît și spuse răgușit!

— Eu sînt... Soames!

Observă, cu recunoștință, mirarea și căldura din glasul lui Emily: „Tu ești scumpul meu?“ și din al lui James care scăpă copcile din mîini:

— Ce e cu tine, Soames? Ce te-a făcut să urci sus? Nu te simți bine?

El răspunse mecanic:

— Mă simt foarte bine! și se uită la ei. Simți că îi este cu neputință să le spună ceea ce se întîmplase.

James, gata să se sperie, începu:

— Nu arăți bine. Cred că ai răcit — sau poate e de la ficat, nu m-aș mira deloc. Las' c-o să-ți dea mama...

Dar Emily interveni liniștit:

— Ai adus-o și pe Irene?

Soames dădu negativ din cap.

— Nu, bîlbîi el, m-a... m-a părăsit.

Emily se întoarse cu spatele la oglinda în fața căreia stătea. Trupul ei înalt și plin își pierdu ținuta maiestoasă și deveni foarte uman în timp ce pășea iute spre Soames.

— Scumpul meu! Scumpul meu băiat!

James, de asemenea, se întoarse către fiul său; parcă îmbătrînise dintr-o dată.

— Te-a părăsit? zise. Ce vrei să spui? Cum te-a părăsit? Niciodată nu mi-ai spus că are de gînd să te părăsească.

Soames răspunse morocănos:

— Cum să-ți fi spus? Ce-i de făcut?

James măsura cu pași mari camera; semăna cu un cocostîrc; era atît de ciudat fără haină.

— Ce-i de făcut! mîrîia el. De unde să știu eu ce-i de făcut? La ce bun să mă întrebi pe mine? Mie nimeni nu-mi spune nimic și apoi veniți să mă întrebați ce-i de făcut? Mi-ar plăcea și mie să știu cum aș putea să răspund la această întrebare! Iat-o pe mama ta, uite-o cum stă aici, și ea nu spune nici o vorbă. Tot ceea ce-ți spun eu, este să te duci după ea.

— Nu știu unde s-a dus, zise el.

— Nu știi unde s-a dus! spuse James; ce vrei să spui? Cum nu știi unde s-a dus? Nu bănuiești unde s-a dus? S-a dus după acel tînăr, Bosinney! Da, acolo s-a dus! Știam eu c-o să se întîmple așa!

În lunga tăcere ce urmă, Soames simți cum mama lui îl strînge de mînă. Și înregistra tot ce se petrecea în jurul lui într-un fel ca și cum puterea lui de gîndire sau acțiune ar fi adormit.

Fața tatălui său se înnegrise de roșie ce era, și tresărea de parcă era să izbucnească în plîns; cuvintele pe care le rostea păreau a fi smulse din sufletul său printr-un spasm.

— O să iasă un scandal! Am spus-o întotdeauna. Apoi, cum nici unul nu răspundea nimic, strigă: Și uite cum stați aici! Și tu și mama ta!

Apoi Emily, cu o voce calmă, cam disprețuitoare, zise:

— Liniștește-te, James! Soames va face tot ce-i va sta în putință.

Iar James, cu privirea fixă în podea, zdrobit, zise:

— Asta este. Eu nu te pot ajuta. Am îmbătrînit. Ceea ce pot să spun, este să nu fii prea pripit, băiete.

Din nou glasul mamei sale:

— Soames va face tot ce poate pentru a o aduce înapoi. Să nu mai vorbim despre asta. Eu cred că totul se va aranja.

Apoi James:

— Da! Eu nu prea văd cum o să se aranjeze. Dar dacă n-a fugit undeva cu acel tînăr Bosinney, părerea mea este să nu iei seama de ce spune; du-te după ea și ad-o acasă.

Din nou simți Soames că mama lui îi mîngîia mîna, în semn de aprobare, și parcă, repetînd o formulă dintr-un legămînt sacru, mîrîi printre dinți:

— Așa voi face!

Coborîră toți trei în salon, unde se strînseseră cele trei fete și Dartie. Dacă ar fi venit și Irene, ar fi fost familia întreagă.

James se prăbuşi în fotoliul său şi în afară de un salut rece, adresat lui Dartie — pe care îl dispreţuia şi în acelaşi timp îl evita, căci întotdeauna ducea lipsă de bani — nu spuse nici o vorbă pînă cînd masa fu servită. Soames, la rîndul lui, tăcea şi el. Numai Emily, femeie cu sînge rece, susţinea conversaţia cu Winifred, despre lucruri indiferente. Niciodată nu fusese mai calmă, în purtare şi-n vorbă, decît în seara aceasta.

Deoarece luaseră hotărîrea de a nu vorbi despre fuga lui Irene, nici unul din membrii familiei nu şi-a dat părerea asupra atitudinii ce trebuie adoptată. Dar, judecînd după atmosfera generală cu care a fost primită desfăşurarea ulterioară a evenimentelor, este aproape neîndoielnic că sfatul lui James: „Nu lua în seamă ce spune, ci du-te după ea şi ad-o acasă", era socotit drept sănătos — afară de cîte o excepţie ici şi colo — nu numai în Park Lane, ci şi la Nicholas, la Roger şi la Timothy. De altfel această atitudine ar fi fost aprobată şi de către marea categorie socială formată din nenumăraţii Forsyte londonezi, care nu s-au putut pronunţa numai pentru că nu cunoşteau povestea.

În ciuda strădaniei lui Emily, masa servită de Warmson şi de fecior a decurs aproape în tăcere. Dartie era prost dispus şi a băut cît a putut. Fetele abia vorbeau între ele din cînd în cînd. James a întrebat la un moment dat unde era June şi cu ce-şi petrecea vremea. Nimeni nu i-a putut răspunde. Din nou căzu pe gînduri. Numai cînd Winifred a povestit cum micul Publius a dat un *penny* fals unui cerşetor, James se învioră.

— Ah! Deştept băiat! Nu ştiu ce-o să iasă din el dacă merge aşa mai departe. E inteligent, ştrengarul! N-am ce zice!

Dar nu fusese decît o licărire trecătoare.

Felurile s-au servit de-a rîndul cu solemnitate, sub lumina electrică ce strălucea peste masă, abia ajungînd pînă la principalul ornament de pe perete, un tablou de Turner, intitulat *Piesă marină*, care reprezenta aproape numai funii şi oameni care se îneacă. S-a servit şampanie şi apoi o sticlă cu preisto-

ricul vin de Porto al lui James, dar parcă era servit de mîna înghețată a unui schelet.

La ora zece Soames plecă. Răspunzînd la întrebări, spuse de două ori că Irene nu se simțea bine; iar el nu mai putea rezista la încordarea nervilor săi. Mama lui îl sărută pe frunte, cu căldură și blîndețe, iar el îi strînse mîna în timp ce un val de căldură îi înroșea obrajii. Porni pe jos. Bătea un vînt rece, șuierînd deznădăjduit pe la colțurile străzilor, sub un cer limpede, albastru ca oțelul — presărat cu stele. Dar Soames nu luă în seamă nici salutul înghețat al stelelor, nici trosniturile frunzelor uscate de platan, nici femeile de stradă care treceau grăbite în hainele lor de blană tocită, nici fețele jigărite ale vagabonzilor de pe la colțul străzilor. Venise iarna! Iar Soames se întorcea grăbit acasă; era buimac. Cînd scoase ultimele scrisori din cutia de sîrmă aurită în care fuseseră aruncate printr-o deschizătură tăiată în ușa de la intrare, mîinile îi tremurau.

Nici o scrisoare de la Irene.

Intră în sufragerie; focul ardea cu flăcări mari, fotoliul său era tras în fața căminului, papucii pregătiți, iar pe masă se aflau băuturi și cutia de țigări sculptată. După ce se uită pierdut un minut sau două la ele, stinse lumina și se urcă sus. În camera lui de toaletă ardea focul, dar în odaia ei era întuneric și frig. Soames, totuși, intră în această încăpere.

Făcu lumină mare, aprinzînd toate lumînările, și multă vreme măsură cu pași mari spațiul dintre pat și ușă. Încă nu se obișnuise cu gîndul că ea îl părăsise cu adevărat. Și ca și cum încă ar fi căutat un semn din partea ei, o explicație, o tălmăcire a misterului din viața lui conjugală, începu a deschide fiecare sertar, fiecare dulap.

Rochiile ei erau la locul lor. Lui Soames i-a plăcut întotdeauna, ba chiar a insistat, să fie bine îmbrăcată. Plecase cu puține rochii — cel mult două sau trei, și cum deschise de-a rîndul sertar după sertar, văzu că erau pline cu lenjerie din linon și de mătase, neatinsă.

Te pomenești că totul a fost doar un capriciu de-al ei și fi plecat la mare pentru a schimba cîteva zile atmosfera. Oh numai de-ar fi așa, numai de s-ar întoarce acasă; n-ar mai face niciodată ceea ce făcuse în noaptea fatală de alaltăieri. Niciodată n-ar mai risca o asemenea încercare — cu toate că era datoria ei, datoria ei de soție, căci doar era a lui. Nu niciodată nu va mai risca. De altfel e limpede că nu e tocmai zdravănă la minte!

Se aplecă asupra sertarului în care își ținea bijuteriile. Nu era încuiat și se deschise cum trase de el. Caseta de bijuterii era cu cheia în ea. La început fu mirat, dar se gîndi că, desigur, caseta e goală. O deschise.

Departe de a fi goală! Toate lucrurile pe care i le dăruise el erau așezate, în diferitele compartimente îmbrăcate cu catifea verde, chiar și ceasul pe care-l purta la mînă; iar în împărțitura în care era ceasul, se afla un bilet împăturit în formă de triunghi, pe care era scris de mîna lui Irene „Soames Forsyte".

„Cred că n-am luat nimic din ceea ce tu sau ai tăi mi-ați dat." Și aceasta era totul.

Se uită la broșele și brățările de diamante și perle; la micul ceas plat de aur împrejmuit de safire, la coliere și inele, fiecare în cuibușorul său. Lacrimile îi năpădiră ochii, căzînd în picături mari peste bijuterii.

Nimic din ceea ce ar fi putut săvîrși, nimic din ceea ce săvîrșise, n-ar fi putut revela mai bine semnificația profundă a actului ei. Poate că, pentru moment, Soames înțelesese tot ceea ce era de înțeles — înțelesese că îi era silă de el, că de ani de zile nu-l putea suferi, că în toate acțiunile și țelurile lor erau doi străini care trăiau în două lumi diferite, că pentru el nu a existat și nu există nici o speranță; a înțeles chiar că ea a suferit — și că trebuie să-i fie milă de ea.

Emoția din acele clipe îl făcu să-și trădeze sufletul de Forsyte — uitase de sine, de interesele lui, de averea lui — era capabil de orișice. Se înălțase în atmosfera neprihănirii, unde nu este nici egoism, nici simț practic.

Asemenea clipe trec însă iute.

Şi, de parcă lacrimile i-ar fi spălat slăbiciunea, se ridică, încuie caseta cu bijuterii şi, încetişor, aproape tremurînd, o duse în camera lui.

CAPITOLUL VII

VICTORIA LUI JUNE

June îşi pîndea norocul, şi în fiecare dimineaţă şi seară parcurgea — cu o perspeverenţă care îl uimea pe bătrînul Jolyon — cele mai plicticoase coloane ale ziarelor; iar cînd i se păru că a sosit momentul, porni la acţiune cu toată promptitudinea şi dîrzenia caracterului ei.

Cît va avea zile nu va uita dimineaţa aceea cînd, în sfîrşit, văzu în ziarul *Times*, în lista proceselor ce urmează a se judeca, sub titlul: *Sala XIII*, *Domnul judecător Bentham*, *procesul: „Forsyte contra Bosinney"*.

Ca un jucător care-şi joacă ultimul ban, se pregătise să rişte totul în această lovitură. Firea ei nu-i îngăduia să accepte înfrîngeri. Numai instinctul ei de femeie îndrăgostită i-a putut spune că Bosinney va pierde acest proces. În orice caz, pe această presupunere şi-a clădit ea toate planurile, ca pe o certitudine.

La ora unsprezece şi jumătate era la pîndă în balconul Sălii XIII, şi acolo rămase pînă la sfîrşitul procesului „Forsyte contra Bosinney". Absenţa lui Bosinney n-o nelinişti, ea simţise instinctiv că el nu se va apăra. După pronunţarea sentinţei, coborî în goană scările, ieşi în stradă, luă o birjă şi se duse la locuinţa lui.

Trecu prin ușa de la stradă care era deschisă, urcă cele trei etaje fără a fi băgată în seamă de cei de prin birouri, dar cînd ajunse la etajul patru, începură și greutățile ei.

Sună. Nu primi răspuns. Acum trebuia să ia o hotărîre: ori coboară în subsol și roagă pe intendentă să-i deschidă ușa pentru a-l aștepta pe Bosinney, ori rămîne frumușel în fața ușii, sperînd că nimeni nu va urca sus pentru a o vedea așteptînd.

Se hotărî pentru a doua formulă.

Petrecu un sfert de ceas stînd în fața ușii, așteptînd înfiorată, cînd deodată îi veni în minte că Bosinney avea obiceiul să pună cheia sub preșul de șters picioarele din fața ușii. Ridică preșul și găsi cheia. Cîteva minute nu se putu decide să se folosească de ea. În cele din urmă descuie, intră înăuntru și lăsă ușa deschisă, pentru ca, dacă ar veni cineva, să vadă că avea treabă aici.

Nu mai era aceeași June care venise aici tremurînd, acum cinci luni. Lunile acestea de suferință și stăpînire de sine o făcuseră mai puțin sensibilă; plănuise de atîta vreme această vizită, trăind-o în închipuirea ei pînă în cele mai mici detalii, încît toată spaima fusese consumată dinainte. De astă dată nu avea voie să scape ocazia, căci dacă nu făcea nici o ispravă, nimeni pe lume nu o mai putea ajuta.

Întocmai ca o leoaică ce-și veghează puiul, nu stătu locului nici o clipă în această încăpere. Umbla încoace și încolo, de la un perete la altul, de la fereastră la ușă, pipăind cînd un obiect cînd altul. Peste tot era praf, se vedea că odaia nu fusese curățită de săptămîni întregi, iar June, care prindea orice semn ce i-ar putea întări speranța, văzu în această delăsare o dovadă că fusese silit să renunțe la femeia de serviciu din motive de economie.

Aruncă o privire în odaia de culcare; patul era așternut ca vai de lume, se vedea că era făcut de mînă de bărbat. Ascultă cu băgare de seamă dacă nu cumva e un zgomot prin apropiere, apoi se repezi înăuntru și cercetă dulapu-

rile. Cîteva cămăşi şi gulere, o pereche de ghete murdare — nici haine nu mai erau în casă.

Intră pe furiş în camera de lucru şi de data aceasta băgă de seamă că lipseau toate micile obiecte la care ţinea el. Ceasul care fusese al mamei lui, ocheanul care era atîrnat deasupra canapelei, două gravuri vechi care reprezentau Harrow — unde tatăl său îşi făcuse şcoala — piese cu adevărat valoroase, ba chiar şi — ceea ce e destul de important — vasul de porţelan japonez pe care i-l dăruise ea — nimic nu mai era aici. Şi cu toate că în sufletul ei, gata de luptă, se trezi furia împotriva lumii care l-a adus în starea aceasta, dispariţia acestor obiecte era un semn bun pentru reuşita planului ei.

În timp ce fixa locul în care stătuse vasul de porţelan japonez pe care i-l dăruise ea, simţi, cu o stranie acuitate, că o priveşte cineva. Se întoarse şi o văzu pe Irene în pervazul uşii deschise.

Cele două femei se priviră în tăcere un minut. Apoi June înaintă spre ea şi îi întinse mîna. Irene nu făcu la fel.

După ce Irene refuză să-i strîngă mîna, June îşi duse mîna la spate. Privirea ei încremeni de mînie; aştepta ca Irene să vorbească. Şi în timp ce aştepta aşa, Dumnezeu ştie ce furie de gelozie, bănuială şi curiozitate o făcu să observe fiecare detaliu din faţa, îmbrăcămintea şi ţinuta prietenei sale.

Irene era îmbrăcată cu blana ei lungă, gri, iar de sub pălăria de voiaj căzuse pe frunte o buclă de păr auriu. În blana cea amplă şi suplă, obrazul ei mic părea ca de copil.

Spre deosebire de obrajii lui June, ai lui Irene erau fără culoare, albi ca sideful, încremeniţi de frig. În jurul ochilor avea cearcăne întunecate. Într-o mînă ţinea un buchet de violete.

Se uită şi ea la June; nici o urmă de zîmbet pe buzele ei. Şi cum stătea aşa, cu ochii aceia mari şi negri aţintiţi asupra ei, tînăra fată, în ciuda furiei nedomolite, simţi ceva din vraja ei de odinioară.

În cele din urmă tot ea începu vorba:

— Pentru ce ai venit aici? Dar, dîndu-şi seama că această întrebare i s-ar putea pune şi ei, adăugă: Oribil proces. Am venit să-i spun... că l-a pierdut.

Irene nu rosti nici o vorbă şi ochii ei erau tot aţintiţi asupra feţei lui June. Iar fata strigă:

— Nu sta aici ca o stană de piatră!

Irene rîse:

— Dare-ar Domnul să fiu stană de piatră!

Dar June întoarse capul.

— Taci! strigă; nu-mi spune nimic! Nu vreau să aud nimic! Nu vreau să ştiu pentru ce ai venit aici. Nu vreau să ştiu nimic!

Şi, ca o fantomă care nu-şi găseşte locul, începu să umble iute încoace şi încolo. Deodată izbucni:

— Eu am fost prima aici. Nu putem rămîne amîndouă!

Pe faţa lui Irene trecu un zîmbet, care se stinse ca văpaia unei scîntei. Nu se mişcă. Dar atunci June observă că în suavitatea acestei fiinţe nemişcate se ascundea deznădejde şi hotărîre. Simţea ceva ce nu putea fi dat la o parte, ceva primejdios. Îi smulse pălăria şi, punîndu-i mîinile pe frunte, împinse spre spate masa de bronz a părului ei. O privi în faţă.

— N-ai nici un drept aici! strigă cu hotărîre.

Irene răspunse:

— Eu nu am nici un drept nicăieri.

— Ce vrei să spui?

— L-am părăsit pe Soames. Tu mi-ai spus întotdeauna s-o fac!

June îşi astupă urechile cu amîndouă mîinile.

— Taci! Nu vreau să aud nimic — nu vreau să ştiu nimic. E cu neputinţă să lupt cu tine! Ce te face să stai aşa, aici? De ce nu pleci?

Buzele lui Irene se mişcară. Parcă spuneau: „Unde să mă duc?"

June se întoarse la fereastră. De acolo vedea cadranul unui ceas de jos, din stradă. Era aproape ora patru. În orice moment, el poate veni acasă! Aruncă o privire înapoi, peste umăr, fața ei era schimonosită de mînie.

Dar Irene tot nemișcată stătea. Cu mîinile înmănușate, învîrtea și se juca cu buchetul de violete.

Lacrimi de furie și dezamăgire se rostogoleau pe obrajii lui June.

— Cum ai putut veni aici? Ai trădat prietenia noastră!

Irene rîse din nou. June își dădu seama că joacă o carte greșită și își pierdu controlul.

— De ce ai venit? spuse în hohote de plîns. Mi-ai distrus viața și acum vrei s-o distrugi și pe a lui!

Buzele lui Irene tremurau; ochii ei întîlniră privirile lui June care, văzînd expresia lor atît de tristă, în mijlocul hohotelor ei strigă:

— Nu, nu!

Dar capul lui Irene se aplecă pînă se atinse de piept. Se întoarse și ieși iute, ascunzîndu-și buzele sub buchetul de violete.

June se repezi la ușă. Auzi pașii ei coborînd din ce în ce mai jos. Strigă:

— Vino înapoi, Irene! Vino înapoi!

Pașii nu se mai auziră...

Năucă și cu inima sfîșiată, fata se opri la capătul scării. De ce a plecat Irene, lăsînd-o pe ea stăpînă pe situație? Ce înseamnă aceasta? Oare, într-adevăr, renunțase la el în favoarea ei? Sau poate...? Și o cumplită îndoială începu să o mistuie... Bosinney nu mai venea...

În aceeași după-amiază, bătrînul Jolyon se întoarse acasă din Wistaria Avenue unde, de la o vreme încoace, petrecea aproape în fiecare zi cîteva ceasuri. Întrebă dacă nepoata lui era acasă. Aflînd că sosise adineauri, trimise în odaia ei rugînd-o să coboare pentru a sta de vorbă cu el.

Hotărîse să-i spună că s-a împăcat cu tatăl ei. De acum înainte trecutul era trecut. Nu mai vrea să trăiască singur,

sau ca și singur, în această casă mare. Va renunța la ea și va închiria alta la țară, pentru fiul său, unde se vor putea instala cu toții, și vor locui împreună. Dacă lui June nu-i convine, îi va da un venit personal din care își va putea organiza viața după placul ei, singură dacă vrea. Pentru ea nu e o mare schimbare, căci trecuse atît amar de vreme de cînd nu-i mai arătase nici un pic de afecțiune.

Dar cînd June coborî, fața ei era atît de trasă, de-ți făcea milă, iar ochii ei aveau o privire încordată și chinuită. Se cocoță pe brațul fotoliului său, în poziția ei obișnuită de odinioară, iar ceea ce îi spuse bătrînul Jolyon semăna foarte puțin cu declarația limpede, autoritară și mîhnită, pe care și-o pregătise cu atîta grijă. Inima lui era tristă, tristă, ca inima unei păsări mume ce-și vede puiul zburînd și pe care o doare cînd acesta își rănește aripa. Vorbele lui se poticneau, ca și cum cerea iertare pentru că, pînă la urmă, se abătuse de pe calea virtuții, pentru că, trădînd principiile sănătoase, cedase instinctelor sale firești.

Îl enerva și gîndul că, anunțînd astfel intențiile lui, îi dă nepoatei sale un exemplu prost; iar acum, cînd a ajuns la punctul principal, cînd trebuia să-i spună că dacă planul făcut de el nu-i convine, poate trăi singură după bunul ei plac, îi făcu propunerea cu o delicatețe extremă.

— Și dacă cumva, scumpa mea, vei vedea că nu te învoiești cu ei, eu pot aranja cum e mai bine. Tu vei putea trăi așa cum vrei. Vom găsi un mic apartament în Londra, în care te vei instala și unde eu aș putea veni mereu să te văd. Dar copiii aceia, adăugă el, sînt încîntători!

Apoi, în mijlocul acestei declarații grave, destul de naive, prin care expunea schimbarea politicii sale, începu a clipi din ochi.

— Asta va zgudui nițel nervii slabi ai lui Timothy. Fac prinsoare pe orișice că acest tînăr pretențios va face comentarii.

June nu spusese încă nici o vorbă. Cocoțată acolo, pe brațul fotoliului, cu capul aplecat pe umărul său, nu i se

vedea fața deloc. Dar deodată simți obrazul ei cald lipit de al lui și își dădu seama că, în orice caz, atitudinea ei nu trăda nimic alarmant față de veștile pe care i le dăduse. Atunci bătrînul Jolyon prinse curaj.

— O să-ți placă tatăl tău. E un om cumsecade. Niciodată n-a prea știut să dea din coate, dar e ușor să te invoiești cu el. Ai să vezi că are și înclinări artistice.

Și bătrînul Jolyon își aduse aminte de cele douăsprezece sau mai multe acuarele pe care le ținea încuiate cu grijă în camera lui de culcare. Acum, că fiul său era pe cale de a deveni un om bogat, nu le mai socotea atît de neînsemnate ca pînă acum.

— Iar în ceea ce privește pe... mama ta vitregă, spuse el rostind ultimele cuvinte cu oarecare greutate, eu o socotesc o femeie distinsă... mi se pare că are ceva din doamna Gummidge[1]... dar îl iubește foarte mult pe Jo. Iar copiii, repetă el — și aceste cuvinte sunau ca o melodie în mijlocul autojustificării lui solemne — sînt încîntători!

Dar June nu știa că acele cuvinte întruchipau gingașa lui iubire pentru copii mici, pentru cei tineri și plăpînzi, care îl împinse în trecut să-și părăsească fiul pentru firava ființă care era ea, iar acum — cum roata vieții se-nvîrte — îl făcea să o părăsească pe ea.

Tăcerea lui June începu să-l sperie, și o întrebă nerăbdător:

— Ei, și ce ai de spus?

June coborî, alunecînd, pe genunchii lui și-și începu povestea. După părerea ei totul va reuși foarte bine; ea nu vede nici un impediment, și puțin îi pasă de ce spune lumea.

Bătrînul Jolyon nu mai avea astîmpăr. Hm! adică ce va spune lumea! El crezuse că poate, după atîția ani, oamenii nu vor mai avea nimic de zis! Dar n-ai ce să faci! Totuși el nu putea fi de acord cu modul în care nepoata lui privea

[1] Personaj din *David Copperfield*, de Ch. Dickens.

lucrurile. Oricum, ea trebuie să țină seama de ceea ce zice lumea!

Dar bătrînul Jolyon nu spuse nimic. Sentimentele lui erau prea complexe, prea confuze pentru a le tălmăci în vorbe.

Nu — spuse mai departe June — ei nu-i pasă de lume. Ce-i privesc pe oameni treburile lor? Apoi, cu obrazul lipit de genunchiul lui, începu să spună că se pune o problemă — bătrînul Jolyon simți deodată că nu e lucru de șagă — dacă are de gînd să cumpere o casă la țară, nu cumva ar vrea să-i facă și ei plăcerea de a cumpăra acea splendidă casă a lui Soames de la Robin Hill? Era terminată, era într-adevăr minunată și — în situația actuală — nu va locui nimeni în ea. Ar fi cu toții atît de fericiți acolo!

Imediat bătrînul Jolyon ciuli urechile. Cum adică, nu se mută „proprietarul" în casa cea nouă? De la o vreme încoace nu mai vorbea despre Soames decît dîndu-i această denumire.

— Nu, zise June, nu se mută. Știu că nu se mută în casa aceea!

Dar de unde știa?

Nu-i putea spune, dar știa. Știa aproape precis! Pare de necrezut; totuși situația s-a schimbat! În mintea ei răsunau încă vorbele lui Irene: „L-am părăsit pe Soames! Unde să mă duc?"

Dar nu pomeni nimic despre asta.

Numai dacă bunicul ei ar vrea să cumpere casa, achitînd implicit și pretenția aceea blestemată pe care Soames n-ar fi trebuit s-o ridice niciodată în contra lui Phil! Ar fi cel mai bun lucru pentru toată lumea și totul — totul s-ar mai putea aranja!

Și June își lipi buzele de fruntea lui, sărutîndu-l îndelung.

Dar bătrînul Jolyon se scutură din îmbrățișările ei, și pe fața lui apăru acea expresie gravă pe care o avea cînd trata afaceri. O întrebă ce vea să spună. Aici se ascunde ceva — oare l-a întîlnit pe Bosinney?

June răspunse:

— Nu; dar am fost la el acasă.

— Cum? Ai fost la el acasă? Cu cine te-ai dus acolo?

June îl privi cu îndrăzneală drept în ochi.

— M-am dus singură. A pierdut procesul acela. Nu-mi pasă dacă a avut dreptate sau nu. Vreau să-l ajut și îl voi ajuta!

Bătrînul Jolyon întrebă din nou:

— L-ai văzut? Privirea lui părea a străpunge ochii fetei, pătrunzînd pînă în inima ei.

June răspunse din nou:

— Nu, nu era acasă. L-am așteptat, dar n-a venit.

Bătrînul Jolyon făcu un gest de ușurare. June se ridicase în picioare și se uita la el. Atît de firavă, atît de tînără, dar atît de energică și atît de hotărîtă! Cu toate că era tulburat și supărat, nu se putu împotrivi acelei priviri energice. Era stăpînit de sentimentul că a fost înfrînt, că hățurile i-au scăpat din mîini, că este bătrîn și ostenit.

— Ah! zise în cele din urmă. Văd eu bine că într-o bună zi ai să intri într-un bucluc. Dar tu faci întotdeauna numai ceea ce vrei.

Fiind cuprins de una din acele stranii accese de filozofie, adăugă:

— Așa te-ai născut și așa ai să fii pînă la moarte!

Iar el, care în raporturile sale cu oamenii de afaceri, în consilii de administrație, cu tot soiul de Forsyte, precum și cu oameni care nu erau din tagma Forsyte, își impusese întotdeauna voința, se uită mîhnit la această nepoată nedomolită — simțea în ea acea însușire pe care, fără să-și dea seama, o prețuia mai presus de orișice.

— Tu știi ce zice lumea despre ei? spuse încet.

June roși pînă în vîrful urechilor.

— Da... nu. Știu și... nu știu... dar nu-mi pasă! și bătu cu piciorul în podea.

— Eu cred, spuse bătrînul Jolyon cu privirea în pămînt, că ai vrea să fie al tău, chiar dacă ar fi și mort!

Urmă o tăcere îndelungată, apoi adăugă:

— Iar în ceea ce privește cumpărarea acelei case... tu nu știi ce vorbești!

June răspunse că știe prea bine. Știa că dacă vrea, o poate avea. Bineînțeles, va trebui să plătească atît cît a costat.

— Cît a costat! Tu habar n-ai. Eu nu vreau să mă duc la Soames — nu vreau să mai am nimic de-a face cu acel tînăr.

— Dar nu trebuie să te duci la el. Poți să mergi la unchiul James. Dar dacă nu poți cumpăra casa, vrei să plătești măcar pretenția aceea a lui Soames? Știu că o duce foarte greu — am văzut-o cu ochii mei. N-ai decît să reții suma din banii mei.

În ochii bătrînului Jolyon apăru o licărire.

— Să rețin din banii tăi! Frumoasă soluție! Și, spune-mi te rog, ce te faci tu fără banii tăi?

Dar în fundul sufletului, începu a-l preocupa gîndul că ar putea smulge casa aceea de la James și fiul său. Auzise la „Bursa Forsyte" multe comentarii, majoritatea lor erau laude cam îndoielnice. Era „prea artistică", dar o casă frumoasă. A lua de la „proprietar" casa la care acesta ținea din tot sufletul ar însemna o victorie supremă asupra lui James și ar fi o dovadă concretă că face din Jo un om bogat, că îl repune în situația care i se cuvine și că i-o consolidează. Astfel se va răzbuna el, o dată pentru totdeauna, pe toți aceia care au vrut să-l considere pe fiul său un proscris sărac lipit pămîntului!

Se va mai gîndi, se va mai gîndi! Poase că nici nu se pune problema. Nu avea de gînd să plătească un preț exorbitant, dar dacă afacerea se poate face, de ce nu, s-ar putea să cumpere casa!

Iar în fundul sufletului său știa că pe June nu o poate refuza.

Dar nu promise nimic. Îi spuse că va mai reflecta.

CAPITOLUL VIII

PLECAREA LUI BOSINNEY

Bătrînul Jolyon nu era omul hotărîrilor pripite; și dacă n-ar fi citit pe fața lui June că nu-i va da pace pînă nu pornește la înfăptuire, poate că ar mai fi reflectat multă vreme la cumpărarea casei din Robin Hill.

A doua zi dimineață, la micul dejun, ea îl întrebă pentru ce oră să comande trăsura.

— Trăsura! zise el, cu un aer nevinovat; pentru ce trăsura? Eu nu ies!

Ea îi răspunse:

— Dacă nu ieși devreme, nu-l mai prinzi pe unchiul James. Pleacă în City.

— James! Dar ce am eu cu unchiul James?

— Casa, îi zise cu o asemenea voce, încît bătrînul Jolyon nu se mai putea preface că nu știe despre ce este vorba.

— Nu m-am hotărît, îi zise.

— Trebuie să te hotărăști! Trebuie! Oh! Bunicule, gîndește-te la mine!

Bătrînul Jolyon mîrîi:

— Să mă gîndesc la tine — eu mă gîndesc neîncetat la tine, dar tu, tu nu te gîndești la tine: tu nu te gîndești la aventura în care te azvîrli acum. Fie! Poruncește să tragă trăsura la scară, la ora zece!

La ora zece și un sfert își punea umbrela în suportul din vestibulul casei lui James din Park Lane — pălăria și paltonul nu le-a depus; îi spuse lui Warmson că vrea să-l vadă pe domnul și, fără a aștepta să fie anunțat, intră în biroul lui James și se așeză.

James era încă în sufragerie și stătea de vorbă cu Soames, care trecuse pe aici înainte de micul dejun. Auzind cine era musafirul său, mîrîi enervat:

— Ce-o fi vrînd de la mine?

Apoi se ridică și-i spuse lui Soames:

— Va să zică, bagă de seamă, nu lua nici o măsură în pripă. Primul lucru ce-l ai de făcut este să afli unde este — eu m-aș adresa lui Stainer; ei sînt cei mai indicați, și dacă ei nu dau de ea, nu ți-o mai găsește nimeni. Apoi, deodată, mișcat de o ciudată blîndețe, mîrîi ca pentru el: „Biata femeie! Nu știu zău ce i-a trecut prin minte!" și ieși suflîndu-și nasul.

Bătrînul Jolyon nu se ridică văzîndu-l pe fratele său, ci întinse mîna și o strînse pe a lui James după obiceiul Forsyte.

James se așeză pe un alt scaun de lîngă masă și își sprijini capul într-o mînă.

— Ce mai faci? De la o vreme încoace nu te mai vedem!

Bătrînul Jolyon nu luă în seamă observația lui.

— Ce face Emily? întrebă și, fără a aștepta răspunsul continuă: Am venit să vorbesc cu tine în chestiunea aceea cu tînărul Bosinney. Am auzit că noua casă construită de el e un elefant alb.

— Eu nu știu nimic despre un elefant alb, zise James; știu că a pierdut procesul și cred că va fi declarat falit.

Bătrînul Jolyon prinse de îndată momentul prielnic.

— Nu m-aș mira deloc! îi spuse cu ton aprobativ; și dacă va fi declarat falit, „proprietarul" — adică Soames — va fi păgubit. Iată la ce m-am gîndit eu: dacă nu se mută acolo...

Văzînd în ochii lui James atît mirare cît și bănuială, vorbi mai departe:

— Nu vreau să știu nimic; presupun că Irene a pus piciorul în prag — dar pe mine nu mă interesează. Iar eu am de gînd să-mi cumpăr o casă la țară, nu prea departe de Londra, și dacă mi-ar conveni, nu spun că n-aș cumpăra-o, dacă prețul nu e prea mare.

James ascultă această declarație cu un sentiment ciudat, compus din îndoială, bănuială și ușurare, care se topea în teama că în dosul acestei propuneri zace ceva; dar totul

era învăluit în vechea și strămutata lui încredere în buna-credință și judecata fratelui său mai mare. Era și cam îngrijorat. Oare bătrînul Jolyon aflase de plecarea lui Irene? Și cum anume aflase? În același timp avea și o oarecare nădejde căci gîndea el, dacă legătura dintre June și Bosinney ar fi ruptă definitiv, bunicul ei nu s-ar fi ocupat să-l ajute pe tînărul arhitect. Deci, cam încurcat și nevrînd să se dea pe față și nici să dea vreun răspuns precis, spuse:

— Am auzit că ți-ai modificat Testamentul în favoarea fiului tău.

De fapt, nimeni nu-i spusese nimic; ci făcuse singur legătura între faptul că îl văzuse pe bătrînul Jolyon, cu fiul său și cu cei doi nepoți la Grădina Zoologică și retragerea Testamentului său din biroul „Forsyte, Bustard and Forsyte". Lovitura izbi în plin!

— Cine ți-a spus? întrebă bătrînul Jolyon.

— Zău că nu mai știu, zise James; nu mai am memoria numelor — știu că cineva mi-a spus. Soames a cheltuit o mulțime de bani cu casa aceasta, și foarte probabil că nu va renunța la ea dacă nu ia un preț bun.

— Bine, spuse bătrînul Jolyon; dacă crede că am să-i dau un preț fabulos, se înșală. Eu n-am atîția bani de aruncat cîți pare a avea el. N-are decît să încerce s-o vîndă la licitație publică și atunci va vedea el ce ia pe ea. După cîte am auzit, nu e o casă care ar conveni orișicui.

James, fără a mărturisi, era de aceeași părere cu el. Răspunse:

— E o casă pentru un gentleman. Soames e chiar acum aici, dacă vrei poți vorbi cu el.

— Nu, zise bătrînul Jolyon; n-am ajuns încă atît de departe; și nici nu mi se pare că voi ajunge... O văd prea bine după felul cum a fost întîmpinată ideea mea.

James era cam încurcat; cu toate că ori de cîte ori era vorba de cifrele precise ale unei tranzacțiuni comerciale, adică atunci cînd avea de-a face cu realități concrete și nu

cu oameni, era sigur de el; negocierile acestea preliminare însă îl enervau — nu ştia niciodată cît de departe poate merge.

— În definitiv, eu nu ştiu nimic despre această afacere. Soames nu-mi spune nimic. Totuşi, cred că s-ar putea să fie de acord — e vorba numai de preţ.

— Oh! zise bătrînul Jolyon, să nu creadă cumva că-mi face o favoare! Cu un gest mînios îşi puse pălăria pe cap.

Uşa se deschise şi Soames intră.

— Afară e un agent de poliţie, spuse cu zîmbetul său vag; îl caută pe Unchiul Jolyon.

Bătrînul Jolyon se uită mînios la el, iar James zise:

— Un agent de poliţie! Eu nu am nimic de-a face cu poliţia. Dar probabil că tu ştii despre ce este vorba, adăugă, privindu-l bănuitor pe bătrînul Jolyon. Cred că e mai bine să vorbeşti cu el!

În vestibul stătea un inspector de poliţie care, pe sub pleoapele grele ale ochilor săi albaştri, spălăciţi, privea mirat frumoasele mobile englezeşti, antice, pe care James le cumpărase la faimoasa licitaţie Mavrojano din Portland Square.

— Fratele meu este aici, intră te rog, zise James.

Inspectorul salută respectuos, ridicînd degetele în dreptul cozorocului chipiului său înalt, şi intră în birou.

— Acum îi zise lui Soames, cred că trebuie să aşteptăm să vedem ce doreşte. Unchiul tău a venit aici pentru casă!

Se întoarse împreună cu Soames în sufragerie, dar nu-şi găsea locul.

— Da' ce-o fi vrînd? mîrîi din nou.

— Cine? răspunse Soames. Inspectorul? L-au trimis aici de la Stanhope Gate, asta e tot ce ştiu. Nu m-aş mira deloc dacă „Mironositul" acela al Unchiului Jolyon ar fi făcut vreun furtişag!

Dar, în ciuda aparenţei lui calme, era neliniştit şi el.

Peste zece minute, bătrînul Jolyon intră.

Păşi pînă în dreptul mesei, apoi se opri în desăvîrşită tăcere, răsucindu-şi mustăţile albe şi lungi. James, cu gura căscată, ridică privirea fixă către el. Nu mai văzuse niciodată o asemenea expresie pe faţa fratelui său.

Bătrînul Jolyon ridică mîna şi spuse încet:

— Tînărul Bosinney a fost călcat de o trăsură, în ceaţă. Este mort.

Apoi, stînd în picioare în faţa fratelui şi nepotului său, cu ochii lui pătrunzători privi în jos spre ei:

— Se vorbeşte... despre... sinucidere, le spuse.

James plecă faţa.

— *Sinucidere!* Dar oare de ce s-o fi sinucis?

Bătrînul Jolyon răspunse aspru:

— Dacă tu şi cu fiul tău nu ştiţi, apoi numai Dumnezeu ştie!

Dar James nu răspunse.

Pentru toţi oamenii bătrîni, chiar şi pentru cei din neamul Forsyte, viaţa are încercări amarnice. Trecătorul care îi vede adăpostiţi în veşmintele tradiţiei, bogăţiei şi confortului nu bănuieşte niciodată că umbre negre s-au putut abate şi în calea lor. Fiecărui om vîrstnic — chiar şi lui Sir Walter Bentham — ideea sinuciderii i-a apărut cel puţin o dată în anticamera sufletului său. Acolo, în prag, aştepta să intre, şi numai vreo întîmplare fericită sau vreo vagă teamă sau poate vreo nădejde dureroasă a oprit-o să pătrundă în miezul sufletului său. Pentru un Forsyte, această ultimă renunţare la proprietate e grea. Oh! foarte grea! Cîteodată — poate niciodată — o pot înfăptui; şi totuşi, uneori, au fost foarte aproape de ea!

Chiar şi James! Apoi, în vîltoarea gîndurilor ce-l năpădiră, izbucni:

— Da! Am văzut ieri în ziar: „Călcat de trăsură în ceaţă! Nu i se cunoaşte numele!“ Era foarte tulburat; privirile lui treceau de la un obraz la altul; dar tot timpul, instinctiv, respingea bănuiala de sinucidere. Nu îndrăznea

să admită acest gînd atît de potrivnic intereselor lui, intereselor fiului său, chiar fiecărui Forsyte. S-a luptat împotriva lui; și cum însăși firea lui refuza în mod instinctiv tot ceea ce nu putea accepta cu siguranță, încetul cu încetul și-a biruit frica. A fost un accident! Trebuie să fi fost un accident!

Bătrînul Jolyon i-a întrerupt visarea.

— Moartea a fost fulgerătoare. Ieri l-au ținut toată ziua la spital. Nu avea asupra lui nici un act, după care să-l fi putut identifica. Acum mă duc eu acolo. Ar fi bine să vii și tu și fiul tău.

Nici unul din ei nu s-a opus poruncii acesteia. Ieșiră în urma lui.

Era o zi liniștită, senină și însorită; bătrînul Jolyon venise cu coșul trăsurii lăsat, de la Park Lane pînă la Stanhope Gate. Șezuse rezemat de pernele capitonate și, trăgînd ultimele fumuri din țigara lui de foi, observase cu plăcere prospețimea aerului rece, forfoteala trăsurilor și a oamenilor; vioiciunea neobișnuită, aproape pariziană, pe care prima zi frumoasă o aduce pe străzile Londrei, după o perioadă de ceață sau ploaie. Și se simțise atît de fericit, cum nu mai fusese de luni de zile. Uitase de mărturisirea pe care trebuia să i-o facă lui June; acum avea perspectiva de a trăi în viitor cu fiul său și mai ales cu nepoții lui (chiar în acea dimineață avea întîlnire cu tînărul Jolyon la clubul „Hotch Potch“ pentru a rediscuta planurile); și apoi mai era și emoția plăcută pe care i-o dădea întîlnirea cu James, viitoarea victorie asupra lui și asupra „proprietarului“ în chestiunea cumpărării casei.

Porunci să se ridice coșul trăsurii. Inima lui nu era dispusă să vadă veselie, și apoi nu se cuvenea ca membrii familiei Forsyte să fie văzuți în trăsură cu un inspector de poliție.

În trăsură inspectorul vorbi din nou despre moarte:

— Ceața nici nu era prea deasă în locul acela. Vizitiul spune că domnul ar fi avut timp să vadă încotro merge,

căci venea drept înspre el. Se pare că o ducea foarte greu; în locuința lui am găsit mai multe bilete de amanet, contul pe care-l avea la bancă era depășit, și apoi mai este și procesul acela din ziarele de azi. Ochii lui reci, albaștri, își plimbau privirea de la unul la altul din cei trei Forsyte din trăsură.

Bătrînul Jolyon, din colțul lui, urmărea totul. Văzu cum fața fratelui său se schimbă, cum se adîncește pe ea expresia aceea îngîndurată și neliniștită. La cuvintele rostite de inspector reînviară firește toate îndoielile și temerile lui James. O ducea... greu, bilete de amanet... contul depășit! Toată viața lui, aceste cuvinte au reprezentat un coșmar de care s-a ținut departe; de aceea, bănuiala de sinucidere devenea din ce în ce mai valabilă — acea primejdioasă bănuială care nu trebuie admisă cu nici un preț. Căută privirea fiului său dar Soames, cu ochii lui de linx, taciturn, nemișcat, nu-i răspunse. Iar bătrînul Jolyon, care îi urmărea, ghici că cei doi sînt legați între ei pentru apărarea reciprocă. Deodată îl cuprinse dorința covîrșitoare de a avea pe fiul său alături de el, ca și cum această vizită la trupul neînsuflețit al acelui om ar fi fost o bătălie pe care ar trebui să o ducă singur împotriva acestor doi. În creierul lui frămînta neîncetat gîndul cum ar putea scoate din cauză numele lui June. James avea drept sprijin pe fiul său! De ce n-ar trimite și el după Jo?

Scoase portofoliul și scrise cu creionul următoarele:

„Vino imediat. Am trimis trăsura să te ia".

La coborîre dădu cartea de vizită vizitiului, spunîndu-i să meargă cît poate de iute la clubul „Hotch Potch", iar dacă domnul Jolyon Forsyte este acolo, să-i dea biletul și

să-l aducă îndată aici. Dacă n-a sosit încă la club, să-l aştepte pînă va veni.

Urcă scările încet, în urma celorlalţi, sprijinindu-se în umbrelă, apoi se opri un moment pentru a răsufla. Inspectorul zise:

— Aceasta este morga, domnule. Dar nu vă grăbiţi.

În încăperea pustie, cu pereţii spoiţi în alb, în care nu pătrundea decît o rază de soare ce se întindea de-a lungul podelei fără praf, zăcea o formă de om acoperită cu un cearşaf. Cu o mînă mare şi sigură, inspectorul apucă marginea cearşafului şi îl dădu la o parte. O faţă, fără vedere, privea în sus spre ei, şi de fiecare parte a acestei feţe fără vedere, sfidătoare, cei trei Forsyte îşi ţineau privirile aţintite în jos. În fiecare dintre ei se ridicau şi coborau valuri de emoţii ascunse, temeri şi milă, întocmai cum se înalţă şi coboară valurile vieţii, ale căror lovituri nu-l mai pot atinge pe Bosinney, izolat pe veci între aceşti pereţi albi. Şi pornirile firii fiecăruia dintre ei — acest izvor ciudat şi puernic, care face ca fiecare clipă omul să simtă şi să gîndească altfel decît toţi semenii săi — le-au impus atitudini interioare diferite. Astfel fiecare stătea despărţit de celălalt, deşi atît de aproape unul de altul — sigur în faţa morţii, tăcut, cu ochii în pămînt.

Inspectorul întrebă în şoaptă:

— Îl identificaţi, domnule?

Bătrînul Jolyon îşi înălţă capul şi făcu semn de aprobare. Se uită la James care stătea în faţa lui, înalt şi slab, aplecat asupra mortului, cu obrazul aproape negru de înroşit ce era, cu ochii cenuşii încordaţi, şi la Soames, cu obrazul alb ca varul, tăcut, alături de tatăl său. Şi tot ceea ce simţise el împotriva acestor doi bărbaţi se risipi ca fumul în faţa chipului livid şi prelung al Morţii. De unde vine, cum vine... Moartea? Bruscă răsturnare a tot ce fusese înainte: te îm-

pinge orbește pe o cale care duce... unde? Se stinge focul în întuneric! Toți oamenii trebuie să treacă prin această grea și nemiloasă nimicire, iar ochii lor trebuie să fie limpezi și plini de curaj pînă la sfîrșit! Deși nu sînt decît niște insecte mici și neînsemnate! Iar ochii bătrînului Jolyon avură o licărire căci Soames, după ce spuse încet cîteva vorbe inspectorului, ieși tiptil. Dar brusc, James ridică ochii. În privirea lui bănuitoare și tulburată era o stranie rugăminte, parcă spunea: „Știu că nu-mi pot măsura puterile cu tine". Și, căutîndu-și batista, o scoase și își șterse fruntea; apoi, se aplecă trist și zdrobit în fața mortului, se întoarse și ieși cu pași grăbiți.

Bătrînul Jolyon stătea stană de piatră, cu ochii ațintiți asupra trupului neînsuflețit. Cine poate spune la ce se gîndea? S-o fi gîndit la el însuși, la vremea cînd era tot atît de tînăr ca acest mort din fața lui? La el însuși cînd începuse lupta, acea luptă lungă, lungă, pe care a dus-o cu atîta drag; pentru acest tînăr lupta se sfîrșise înainte de a începe cu adevărat! La nepoata lui cu nădejdile zdrobite? La cealaltă femeie? La întîmplarea aceasta stranie și nefericită? La ironia profundă și amară a acestui sfîrșit? Dreptate! Nu există dreptate pentru oameni, căci trăiesc pe veci în întuneric!

Sau poate, cu filozofia lui, gîndea: „Mai bine-i să scapi de toate! Mai bine-i să pui capăt vieții, ca acest biet tînăr..."

Cineva îl atinse pe braț.

O lacrimă izvorî și îi udă geana.

— Tu ești? Nu mai am ce face aici. E mai bine să plec. Vino la mine, Jo, cît poți de repede, îi zise și, cu capul plecat, ieși.

Acum era rîndul tînărului Jolyon să stea lîngă mort. În jurul acestui trup întins pe jos, i se păru că vede întreg

neamul Forsyte, prosternat, fără suflare. Lovitura căzuse prea neașteptat.

Forțele care stau la baza fiecărei tragedii — forțe neînduplecate ce acționează pe căi întortocheate pentru îndeplinirea scopului final — s-au întîlnit și contopit într-o lovitură de trăsnet care a doborît victima și a întins la pămînt pe toți cei din preajma ei.

Și tînărul Jolyon părea că îi vede pe toți, așa, culcați la pămînt în jurul trupului lui Bosinney.

Rugă pe inspector să-i spună tot ceea ce se întîmplase, iar acesta, ca omul care nu are în fiecare zi o asemenea ocazie, povesti din nou, cu amănunte, faptele care se cunoșteau.

— Totuși, domnul meu, aici este mai mult decît se vede cu ochii. Eu, în ceea ce mă privește, nu cred în sinucidere și nici într-un accident propriu-zis. Mie mi se pare mai degrabă că omul era sub stăpînirea unei emoții puternice, care l-a făcut să nu țină seama de nimic din ceea ce se petrece în jurul lui. Poate că dumneavoastră puteți deduce ceva din acestea.

Scoase din buzunar un mic pachet pe care-l puse pe masă. Îl desfăcu cu grijă și scoase o batistă de damă, îndoită și prinsă cu un ac, decolorat, de aur venețian, cu piatra căzută din montură. Un parfum de violete uscate umplu nările tînărului Jolyon.

— Am găsit-o în buzunarul de sus al hainei, spuse inspectorul: numele fusese tăiat!

Tînărul Jolyon răspunse încurcat:

— Cred că nu-ți pot fi de nici un ajutor! Dar în mintea lui apăru fața acelei femei din Grădina Botanică, care se luminase, tremurînd de bucurie, la venirea lui Bosinney. Se gîndea la ea mai mult decît la fiica lui, mai mult decît

la oricare altul — la ea, cu privirea ei suavă și întunecată, la fața ei gingașă și pasivă, așteptîndu-l pe acest om mort, așteptîndu-l poate chiar și în clipa aceea, liniștită și senină, pe o bancă însorită.

Plecă trist de la spital, și în timp ce mergea spre casa tatălui său, se gîndea că moartea aceasta va dezbina familia Forsyte. În ciuda apărării lor, această lovitură izbise drept în miezul arborelui lor. Poate că, aparent, va înflori ca și pînă acum, păstrîndu-și chipul îndrăzneț în ochii Londrei, dar trunchiul era mort, uscat de același trăsnet care l-a doborît pe Bosinney. Iar acum îi vor lua locul vlăstare tinere care vor fi, fiecare la rîndul lui, un paznic al simțului de proprietate

Frumoasă pădure aceasta, a neamului Forsyte! gîndea tînărul Jolyon — cel mai sănătos lemn din țara noastră!

În ceea ce privește cauza acestei morți — nu încape nici o îndoială că familia va respinge din răsputeri orice bănuială de sinucidere. Prea era compromițătoare. O vor lua drept un accident, o lovitură a soartei. Iar în sufletul lor o vor socoti chiar drept o intervenție a Providenței, în favoarea lor, o pedeapsă pentru Bosinney. Căci el a pus în primejdie cele mai scumpe bunuri ale lor; punga și căminul! Și vor pomeni poate despre „acel nefericit accident al tînărului Bosinney“ dar, mai degrabă, nici nu-l vor pomeni — tăcerea e mai bună!

În ceea ce îl privea pe el, socotea că referințele date de birjarul omnibusului nu au prea mare valoare. Căci nici un îndrăgostit nu se sinucide pentru că nu are bani. Și apoi Bosinney nu era omul care să facă atîta caz de o criză financiară. Astfel, în timp ce și el respingea teoria sinuciderii, chipul lui Bosinney mort apăru limpede de tot în fața lui. S-a dus cînd vara vieții lui era în toi — și gîndul că un

accident îl doborîse pe Bosinney în plin avînt al pasiunii sale îl întristă pe tînărul Jolyon mai mult ca orice.

Apoi, în închipuirea lui apăru căminul lui Soames, așa cum era în momentul acela și așa cum va fi de acum înainte. Strălucirea limpede și nemiloasă a trăsnetului și-a aruncat lumina peste oase goale, ce rînjesc pustii: carnea ce le învelea s-a dus...

Bătrînul Jolyon ședea singur în sufrageria din Stanhope Gate. Fiul său intră. Ședea în fotoliul lui cu spetează înaltă; părea ostenit. Ochii îi rătăceau de jur împrejur, pe pereți, la naturile moarte, și la capodopera colecției sale, *Bărci pescărești olandeze în apusul soarelui;* dar parcă privea propria lui viață cu nădejdile, reușitele și înfăptuirile ei.

— Ah, Jo! Tu ești? I-am spus sărmanei June! Draga de ea! Dar încă nu s-a terminat, durerea celeilalte abia începe. Te duci la Soames? Sînt convins că și-a făcut-o cu mîna ei; totuși, nu pot suporta gîndul că e închisă acolo — singură de tot. Și, ridicîndu-și mîna slabă, plină de vine, strînse pumnul.

CAPITOLUL IX

ÎNTOARCEREA LUI IRENE

După ce i-a lăsat pe James și pe bătrînul Jolyon la morga spitalului, Soames porni cu pași mari, năuc, de-a lungul străzilor.

Evenimentul tragic al morții lui Bosinney schimba fața întregii situații. Nu mai avea sentimentul că orice clipă pe

care o pierde îi poate deveni fatală; iar pînă nu se termină ancheta, nimeni nu trebuie să afle despre plecarea lui Irene; era primejdios.

În dimineața aceea se sculase devreme, înainte să fi trecut factorul poștal, de aceea scoase el însuși corespondența din cutia de scrisori. Cu toate că nu era nici o veste de la Irene, profită de ocazie și-i spuse lui Bilson că doamna e plecată la mare și că, probabil, va pleca și el de sîmbătă pînă luni. Astfel, avea timp să se reculeagă și să nu cruțe nici o strădanie în căutarea ei.

Dar acum, moartea lui Bosinney — această moarte stranie, la a cărei amintire simțea parcă un fier roșu sfredelindu-i inima, dar care, în același timp, îi ridica parcă și o mare greutate de pe suflet — îl împiedica să facă demersuri; nu știa deci cum să-și petreacă ziua. Hoinări încoace și încolo pe străzi, uitîndu-se la fața fiecărui trecător; sute de temeri îl chinuiau.

Și cum hoinărea așa, se gîndi la acela pentru care hoinăreala și goana s-au sfîrșit, la acela care niciodată nu va mai da tîrcoale casei lui.

Chiar în după-amiază aceea trecu pe lîngă afișele ziarelor care anunțau identitatea omului mort în accident, și cumpără ziarele pentru a citi ceea ce spuneau. Dacă ar fi putut, le-ar fi închis gura tuturor. Se duse în City și petrecu multă vreme acolo, sfătuindu-se cu Boulter.

În drum spre casă, trecînd pe la ora patru și jumătate prin fața lui Jobson, se întîlni cu George Forsyte, care îi întinse un ziar de seară, zicînd:

— Iată! Ai văzut ce scrie despre sărmanul „Pirat"?

Soames răspunse, rece ca piatra:

— Da.

George se uită fix la el. Niciodată nu-l iubise pe Soames, iar acum îl socotea răspunzător de moartea lui Bosinney. Soames l-a răpus — l-a răpus prin actul său de proprietate, din pricina căruia „Piratul“ și-a pierdut mințile și a alergat, în neștire, în după-amiaza aceea fatală.

„Bietul băiat“, gîndea el, „era atît de nebun de gelozie, atît de înnebunit de dorința de răzbunare, încît n-a auzit omnibusul venind prin ceața aceea infernală“.

Soames l-a răpus! Iar în ochii lui George se putea citi această sentință.

— Ăștia vorbesc despre sinucidere, zise în cele din urmă. Dar nu mi se pare verosimil.

Soames dădu din cap și mîrîi:

— Un accident.

George strînse ziarul în pumnul încleștat și îl vîrî în buzunar. Nu s-a putut reține de a nu mai da o lovitură de adio.

— Hm? Totul în ordine acasă? Aștepți oare vreun mic Soames?

Cu fața albă ca treptele din fața prăvăliei lui Jobson, cu o buză ridicată de parcă ar fi vrut să muște, Soames țîșni de lîngă el și dispăru.

Ajuns casaă, deschise ușa cu cheia lui și intră în micul vestibul, în care lumina era aprinsă. Ochii lui se opriră imediat asupra umbrelei cu mîner de aur a soției sale, așezată pe scrinul de stejar. Smulse blana de pe el și fugi în salon.

Perdelele erau trase ca pentru seară, în cămin ardeau, cu o flacără vie, bușteni de cedru și în lumina lor o văzu pe Irene șezînd în colțul ei obișnuit, pe canapea. Închise ușa încetișor și merse spre ea. Ea nu se clinti: parcă nici nu-l vedea.

— Te-ai întors? îi zise. De ce stai în întuneric?

Apoi zări obrazul ei, atît de alb și nemișcat, de parcă sîngele nu-i mai curgea în vine. Iar ochii păreau enormi, ca ochii cafenii, mari, holbați de spaimă, ai unei buhne.

Învăluită în blana ei cenușie, lipită de pernele canapelei, era stranie, semăna cu o buhnă, lipită cu penele ei moi de gratiile cușii în care era închisă. Ținuta ei semeață și suplă dispăruse, ca și cum ar fi fost sleită după o mare osteneală; ca și cum nu mai avea pentru ce să fie frumoasă, suplă și semeață.

— Deci, te-ai întors, repetă el.

Ea nu ridică ochii, nu scoase nici o vorbă, iar lumina flăcărilor din cămin se juca peste obrazul ei încremenit.

Deodată încercă să se ridice, dar el o opri; abia atunci a înțeles Soames totul.

Se întorsese ca un animal rănit de moarte, neștiind încotro s-o apuce, neștiind ce face. Era destul să te uiți la fața ei ascunsă în blană.

Atunci s-a convins că Bosinney a fost amantul ei; atunci a priceput că citise și ea anunțul morții lui — poate că, întocmai cum făcuse și el, a cumpărat chiar la un colț de stradă, bătut de vînturi, un ziar și l-a citit.

Deci, s-a întors de bunăvoie în cușca din care atît a dorit să scape — și realizînd înspăimîntătoarea semnificație a acestei reveniri îi veni să strige: „Pleacă din casa mea, cu trupul acesta pe care-l urăsc, pe care-l iubesc! Scoate din casa mea această față albă și chinuită, atît de dură și atît de suavă. Du-te de aici pînă ce nu le zdrobesc. Piei din ochii mei? pleacă să nu te mai văd niciodată!"

Și, la acele cuvinte nerostite, i se păru că o vede ridicîndu-se și plecînd, ca o femeie care se luptă să se trezească

dintr-un vis îngrozitor — ridicîndu-se și ieșind afară, în întuneric, în frig, fără a se gîndi la el, ba chiar fără a băga de seamă că el e de față.

Atunci strigă, dezminţind ceea ce nu rostise:

— Rămîi aici, nu pleca!

Apoi, întorcîndu-se cu spatele la ea, se așeză în fotoliul său obișnuit, de cealaltă parte a căminului.

Șezură în tăcere.

Soames se gîndea: „Pentru ce toate acestea? De ce trebuie să sufăr eu atît? Ce-am făcut eu oare? Nu e vina mea!“

Apoi se uită din nou la ea, ghemuită ca o pasăre lovită de un glonte, o pasăre care trage să moară, al cărei sărman piept gîfîie pe măsură ce aerul îl părăsește, și care te privește cu sărmanii ei ochi, pe tine cel care ai tras în ea, cu o căutătură liniștită, blîndă, fără vedere, luîndu-și rămas bun de la tot ceea ce este bun — de la soare, de la aer și de la perechea ei.

Șezură un timp, în lumina focului, în tăcere, de o parte și de alta a căminului.

Iar mirosul buștenilor de cedru, care-i plăcea atît de mult lui Soames, părea că-l strînge de gît. Nu-l mai putea suporta și ieși în vestibul, unde smuci ușa și o deschise larg, pentru a înghiți aerul rece care intra. Apoi așa, fără pălărie sau palton, ieși în scuar.

Pe lîngă zăbrelele grădinii se tîra o pisică pe jumătate moartă de foame, care se frecă de el, iar Soames, gîndi: „Suferință! Cînd o să înceteze oare suferința mea?“

Peste drum, la o poartă, un bărbat pe care-l cunoștea, cu numele Rutter, își ștergea picioarele și parcă zicea: „Aici eu sînt stăpîn“. Soames trecu înainte.

De departe, prin aerul curat, răsunau clopotele bisericii în care se cununase cu Irene. Iar cîntecul lor, care chema pe credincioşi la slujba de advent, plutea deasupra zgomotului străzii. Simţea nevoia să bea o băutură tare, ceva care să-l amorţească în indiferenţă sau să-i aprindă furia. Numai de s-ar putea rupe de sine însuşi, numai de-ar putea scăpa din această plasă pe care, pentru prima dată în viaţă, o simţea în jurul lui. Numai de-ar putea ceda în faţa acestui gînd: „Divorţează — dă-o afară! Ea te-a uitat. Uit-o şi tu pe ea!"

Numai de-ar putea ceda ideii: „Las-o să plece — a suferit destul!"

Numai de-ar putea ceda dorinţei: „Fă din ea o sclavă — doar e la cheremul tău!"

Numai dac-ar putea ceda măcar gîndului ce-i venise pe neaşteptate: „Ce importanţă au toate acestea?" De-ar putea uita de sine numai o clipă, de-ar putea uita că ceea ce făcuse avea importanţă, de-ar putea uita că oricum ar proceda, va trebui să sacrifice ceva.

Ah, măcar de-ar putea săvîrşi un act necugetat!

Nu putea uita nimic; nu putea ceda nici unui gînd, nici unei închipuiri, nici unei dorinţe. Totul era prea grav; o cuşcă ce nu se poate sparge şi în care sta strîns legat.

Mai departe, la marginea scuarului, vînzătorii de ziare îşi ofereau marfa, şi strigătele lor îndrăcite se amestecau, ascuţite, cu sunetul clopotelor de la biserică.

Soames îşi astupă urechile. Ca fulgerul îi trecu prin minte gîndul că dacă, din întîmplare, nu Bosinney, ci el ar zăcea mort, Irene, în loc să şadă acolo, ghemuită, ca o pasăre lovită de glonte, cu ochii aceia care trag să moară, ar...

CUPRINS

Prefață V

Tabel cronologic XXIX

Arborele genealogic al familiei Forsyte 2
Prefață [a autorului] 5

PROPRIETARUL

Partea întîi

Cap. I Acasă la bătrînul Jolyon 11
Cap. II Bătrînul Jolyon se duce la operă 32
Cap. III Masă la Swithin 50
Cap. IV Soames plănuiește să-și clădească o casă 67
Cap. V Căsnicia unui Forsyte 78
Cap. VI James intră în acțiune 86
Cap. VII Mica greșeală a bătrînului Jolyon 96
Cap. VIII Planurile casei 105
Cap. IX Moartea Mătușii Ann 115

Partea a doua

Cap. I Casa se ridică 126
Cap. II June petrece 135
Cap. III Plimbare cu Swithin 143
Cap. IV James vrea să se convingă cu propriii săi ochi 156

Cap. V Soames şi Bosinney în corespondenţă 168
Cap. VI Bătrînu. Jolyon are o întîlnire în Grădina Zoologică.. 186
Cap. VII O după-amiază la Timothy 193
Cap. VIII Bal la Roger 208
Cap. IX Seară la Richmond 218
Cap. X Diagnosticul unui Forsyte 230
Cap. XI Bosinney şi Soames 241
Cap. XII June face cîteva vizite 247
Cap. XIII Terminarea casei 257
Cap. XIV Soames stă pe trepte 266

Partea a treia

Cap. I Mărturia doamnei MacAnder 272
Cap. II Noapte în parc 286
Cap. III Întîlnire în Grădina Botanică 291
Cap. IV Călătorie în infern 307
Cap. V Procesul 320
Cap. VI Soames aduce vestea 330
Cap. VII Victoria lui June 343
Cap. VIII Plecarea lui Bosinney 353
Cap. IX Întoarcerea lui Irene 364

Lector : ELENA MURGU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar : 12.06. 1985
Coli ed. 22,74. Coli tipar 13,5

Comanda nr. 50 064
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1 — București,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025